

NB. Świeża plama atramentowa na str. 95 i nast., zauważona 18. VI. 1954. A.B.

ANDREAE FRICII MODREVII LIBRI TRES: QVORVM

PRIMVS, de Peccato originis.
SECVNDVS, de Libero hominis arbitrio.
TERTIVS, de Prouidentia & Prædestinatione Dei æterna.

EIVSDEM,
DE MEDIATORE, LIBRI III.

SI QVID HIC DICTVM SCRIPTVM'VE CONTRA VERITATEM, INDICTVM INSCRIPTVM'VE ESTO.

ACCESSIT,
Narratio simplex rei nouæ, & eiusdem pessimi exempli: simul & querela de iniurijs, & expostulatio cum STANISLAO ORICHOVIO Roxolano.

Cum rerum & uerborum in his omnibus memorabilium Indice copioso.

Anno M. D. LXII.

ANDREAE FRICII MODREVII QVAESTIONVM DVARVM, ALTErius de Peccato originali, alterius de Libero hominis arbitrio, Explicatio: ad Ioannem Christoporinum aulicum & Secretarium Regium, ac municipij Siradiensis actorum magistrum, fratrem suum.

PRAEFATIO.

CVm multę & arduę res, quod tu non ignoras Christoporine frater, à Theologis nostra tẽpestate in disceptationem & quæstionẽ uocatę sunt: tum haud scio an sit omniũ ea difficilima, quæ est de natiua & hæreditaria naturæ nostræ uiciositate: & quę huic adiuncta est, de arbitrij nostri libertate, in ijs pręstãdis quę à Deo immortali humano generi pręscripta & impata sunt. Nõnulli Theologi ita de his quęstionib. disputarũt, ut more Academicorũ uel nihil cõcluderent, & tanquã à re dubia & controuersa assensionẽ iudiciũq; cohiberent: uel probabilia tantùm sequenda esse iudicarent: nemini quidẽ necessitatẽ imponentes, suã sententiã & opinionẽ amplectendi, sed omnib. liberam iudicandi potestatẽ relinquentes. Itaq; & Ioannes Carnotẽsis (quod Conradus Gesnerus narrat in sua Bibliotheca) quæstionẽ de Libero arbitrio inter quęstiões Academicas refert: & Erasmus Roterodamus librũ, q̃ hãc quęstionẽ explicat, inscripsit Diatribã, in quo libro sententias contrarias inter se confert, & quid momẽti in illis

Tom. 1. Bibliothecæ.

sit uel pro lib. arbitrio uel contra lib. arb. ostēdit. Multis hæc disserēdi ratio in Theologia minimè probat, in qua firma & certa debere esse omnia affirment: quę incerta & dubia essent, ea huic facultati minimè cōuenire. Itaq; cùm de reb. alijs, tū de quęstionib. quas diximus, ratas sententias prodiderunt, quas oēs qui Christo nomina dedêre sine ulla dubitatione sequerentur: qui illis obsisterent, uel qui assensus suos sustineret, eos è rep. Christiana eijciendos censerēt. Atq; utinā scriptores huiusmodi assertionū cōcordes inter se essent. facilè in partes suas oēs pertraherēt: iusq; haberēt & assensiones omniū exigēdi, & eos damnandi qui ab ipsorū decretis discreparēt. Verùm si qua in re alia sunt inter se disiūcti, in his quęstionib. explicādis sunt longè disiūctissimi. Alius docet, lib. arbitriū tam boni q̄ mali facultatē habere: bonarūq; simul ac malarū actionū fontē ac radicē esse. Alius, ad malū efficax esse, ad bonū prorsus inualidū, affirmat. Hæc an nō cōtraria sunt? Cùm aūt contraria uera simul esse non possint, consequens est, alterū illorū falsum esse. Et tamē qui hęc scribunt, & sunt & habent̄ uiri docti, artiū & linguarū periti, ac in hac Theologica facultate perquā exercitati. Me quidē harū quæstionū difficultas ad retentionē illā assensiōis Academicis probatā facilè adduceret, nisi & religio obstaret: & utilitas, quæ ex certa earū cognitione prouenit, diuersum suaderet.

ret. Omnino enim religio nostra in una sententia perpetuam requirit permansionem. Dubitatione autem & hæsitatione laborantes, similes esse censet fluctui maris, uentis acto & excitato. Quanta uerò utilitas sit harum quæstionū, quamq; latè patens, hinc intelligi licet: quòd ad negocium omne aggrediendum, in primis est necessaria uirium & facultatum nostrarū cognitio. Ridentur enim, & pro stultis habent̄, qui maiora audent, quàm quæ humeris suis queant sustinere. Laudantur aūt, qui maiorib. uel prorsus abstineant: uel si aggredienda sunt, duces quęrant, & auxiliatores negocij cōficiendi. Virium porrò & naturæ nostræ explicatio, ex harum quęstionum explicatione in primis petenda mihi uidetur: quæ quidem quæstiones & ipsæ inter se colligatę sunt, & uiam patefaciunt ad quæstionū nonnullarū magni momenti rectam dissolutionem. Quo quisque uirium nostrarum uiciositatem maiorem statuit, hoc libero arbitrio uires minores tribuit: quo uerò illam minorem ponit, hoc plus huic cōcedit. q̄ si quis perfectā ac omni ex parte absolutā corruptelā ac deprauationē ab ipso ortu nobis acquisitā esse dixerit, an nō hic omnē libertatis uim adimet arbitrio nostro? Quæ enim libertas existere potest in bonum, ab eo quod omnino corruptū & deprauatum est? Si enim fructus arbori suæ necessariò respondet, an quod ab origine uiciatū est, proferet

ex se opus uirtute dignum? Et hæc quidem de colligatione harum duarum quęstionum. Ex quibus in hanc uel illam partem dissolutis, existit explicatio quæstionis de Meritis operum nostrorum. Etenim posita libertate nostra in bonum, meritum boni operis ponetur: sublata illa, & hoc tollatur necesse est. Nihil nunc dico de externa ui, qua natura nostra corrigi posit. Naturã ipsam per se nunc contemplor. huic quid per se tribui posit, quid ue minus, cõsidero. Quid uerò huic nõ ex se, sed alterius interuẽtu cõuenire posit, de eo erit alius dicendi locus. Ex ijsdẽ quęstionib. cõsequuntur illæ, de nostra iusticia, & de satisfactionib. nostris pro peccatis debitis, quid & quãtum ualeãt. Quo eñ plus est in uirib. nostris sitũ, hoc plus & ista ualebunt: quo minus, minus ualebunt. Si nihil, nihil omnino ualeant necesse est. Sed hæ quæstiones accuratius suis locis decidun tur. Nunc eò à nobis adductæ sunt, ut quæstionum quas hîc tractamus, magnam utilitatem & amplam ostenderemus. Vt enim apud cæteros qui dicunt artificiosè, consequentia ex prioribus facilè cognoscuntur: ita quæstionibus de naturæ uiciositate & libertate arbitrij nostri rectè & ordine explicatis, facilè expedientur aliæ quæ his respondent, & sunt connexæ. Et me quidem, quęstionum quas proposui difficultatem considerantem, deterret ingenij mei paruitas, ab illis expli-

candis:

candis: in quibus uideo ingenia ab omnium rerũ cognitione, dicam etiam ab usu ipso paratissima uehementer sudare: & tamen ita inter se re & sententia dissidere, ut non immeritò Lector non stultus, uel alteros, uel utrosque falli ac decipi existimet: uel tanquam in biuio constitutus, hæsitet utram uiam ingredi debeat, ut possit ad metam peruenire. Contrà cognitio earum quæstionũ, quantam utilitatem afferat, iam ostendimus. Mihi quidem tanta illa uisa est, ut rerum ex illis pendentium cognitionem perfectam & absolutam nemo consequi posse uideatur, nisi illis quasi fontibus cognitis, ex quibus riui isti manant. Compensemus igitur cum difficultate summam utilitatem: & quod ingenio ac industriæ deest, labore sarciamus. Ne tamen magnitudine difficultatũ obruamur, ducem nobis & authorem, quem sequamur, deligamus: qui si ex omnibus unus deposcendus est, quem diuo Aurelio Augustino Hipponensi episcopo conferamus, nõ habemus. nam scriptor est perquàm diligens, omnibus ingenij artibus clarus, in diuinis literis mirificè probatus: ac contentionib. hæreticorũ, quos Ecclesia sui tẽporis habuit, ualde exercitatus. Sed tãtus homo minimè eget cõmendatione nostra, quẽ sua opera Ecclesiæ Christianę satis cõmendant: quib. ille eã illustrauit nõ secus quàm sol iste illustrat orbem. Nos igit, qui ingenio, artib. & exercitatione

illa

illa deficimur, ut in pelago sanctarũ Scripturarũ uersari sponte nostra possimus, ad hũc rectorem nos adiungamus: qui aptet & regat remos nostros, ut tandem ad portum foeliciter perueniamus. Etsi autem ut in alijs quęstionibus, ita & in his, primas dabimus partes sanctis Scripturis: tamen quia illæ non eodem modo ab omnibus explanantur, sanctissimũ earum interpretem & doctorem Augustinum adhibebimus, quem sequamur. Quòd sicubi uidebitur, addemus & aliorum explanationes: sed modicè, & non nisi necessitate coacti. Et est hoc quidem argumentum ante nos à multis uiris doctissimis copiosissimè tractatum. uerùm neque illi aliorum post se studia restrinxerunt: & est harum quæstionum tanta, ut dixi, utilitas, ut homines non segnes facilè ad accuratam sui cõsiderationem excitent. Ego quidem ex aliorum scriptis quæ uisa sunt delibando, iudiciumq́ nonnullum adhibendo, ad memoriam hæc mihi meam conscripsi. Est autem cuique liberum, uel uti his mecum, uel eadem aspernari. Sed satis præfati sumus: ad rem ueniamus.

AN-

ANDREAE FRICII MODREVII LIBER DE PECCATO ORIGINALI.

CAPUT I.

De originali uirtute, eiq́ opposito uitio: quid sit utrunque.

RIMUM autem agamus de uitio originis. Quod cùm sonet priuationem, priuatio autem nisi ex habitu cognosci non possit, tractandum est inprimis de habitu: hoc est, de uirtute originis: qua cognita, facilis erit cognitio uitij oppositi. Non potest autem aptior ratio inuestigandæ uirtutis originis haberi, quàm si originem ipsam hominis consideremus. De qua sic Moses in libro Geneseos narrat Deum dixisse: FACIAMUS hominem ad imaginem & similitudinem nostri, qui animantibus omnib. & toti terræ dominetur. Itaque hominem Deus ad sui, id est ad diuinam imaginem creauit, marem & fœminam. Hanc imaginem & similitudinem in uirtutibus diuinis positã fuisse, narrat Iosua in suo Ecclesiastico cap. 17. his uerbis: Deus creauit de terra hominem, & secundum imaginem suam fecit illum: & iterum conuertit illum in ipsam, & secundũ se uestiuit illum uirtute. Igitur homo uestitus erat Dei uirtute: quam Paulus, de instauratione eiusdem imaginis loquens, dicit fuisse iusticiam & sanctitatem ueritatis. Renouamini, inquit, spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem qui secundum Deum conditus est, cum iusticia, ueraq́ sanctitate. Virtus igitur originalis est, iusticia & uera sanctitas, imaginem Dei referens, ad quam conditus est homo ut similis illius esset. Refertur autem iusticia & sanctitas ad uirium & facul- Ephes. 4.

 tatum

tatum naturalium puritatem, synceritatem & mundiciã: & deinceps ad actionum inde existentium cõstantiam. Etenim si homo, ut diximus, ad imaginem Dei conditus est, ut mundi gubernatione quasi Dei uicarium ageret: uix, ac ne uix quidem, hoc munus explere quiuisset, imagine illa nuda atque uacua. Igitur ne rebus sibi commissis abuteretur: utq; fidem quam debebat, præstaret Domino suo, utendis illis & administrandis: oportebat illum uirtute & omni rectitudine exornatum & instructum fuisse, ut & recta intelligentia uteretur, & sensibus sanis ac integris, & uoluntate omnibusq; affectibus ad rationis imperiũ compositis: & corporis peræqua proportione, illi ordini congruenti. Ideo Paulus de reparatione huius imaginis, per Adæ lapsum uitiatæ, agens, quod uno in loco dixit iusticiam & sanctimoniam uerã, hoc alibi plurium uirtutum enumeratione explicauit, his uerbis: Induite uos (ut electi Dei, sancti ac dilecti) uisceribus miserationum, benignitate, modestia, mansuetudine, lenitate: tolerantes alij alios, & condonantes uobis mutuò. Super omnia aũt hæc, charitate induti sitis, &c. Ex his liquidò constat, quid sit uirtus originalis.

Ephes. 4.

Coloss. 3.

Iam uitium oppositũ quid sit, facilè intelligitur. Sic enim definitur ab Anselmo: Vitium originis est, carentia iusticiæ originalis, debitæ inesse. Quam definitionem meritò aliquis reprehendat propterea, quòd carentia huiusmodi non tam sit uitium de quo loquimur, quàm effectus eius. Infecti enim labe & corruptela natiua, priuantur originali iusticia: non secus quàm prauè agentibus negatur benignitas & gratia diuina. Quid quòd Anselmus uerbis illis magis indicat à quo remota sit res definita, quàm quid ipsa sit explicat? Vt si quis dicat, malum esse carentiam boni: aut, infirmitatem esse carentiam sanitatis in eo qui debeat sanus esse. Quomodo & Horatius dixit:

Virtus

Virtus est uicium fugere, & sapientia prima
Stulticia caruisse.

Etsi autem hoc genus definiendi ab authoribus & magistris disciplinarum usurpatur, & ferè priuationibus est accommodatum. Verùm uitium originis, de quo loquimur, non est sola priuatio: sed est uis ac propensio natiua in malum, originali iusticiæ contraria. Quod & Theologi nonnulli Scholastici prodiderunt. Ioannes Scotus definit quidem originale uitium, formaliter esse carentiam iusticiæ originalis debitæ: uerùm materiale eius uitij dicit esse concupiscentiam in appetitu rationali, qua fit pronus ad concupiscendum immoderatè delectabilia. Thomas autem Aquinas sic: Peccatum originis (inquit) est quædam inordinata dispositio, proueniens ex dissolutione illius harmoniæ in qua consistebat ratio originalis iusticiæ: sicut etiam ægritudo corporalis est quædam inordinata dispositio corporis, secundum quam soluitur æqualitas, in qua consistit ratio sanitatis. Et sicut ægritudo corporalis habet aliquid de priuatione, in quantum tollitur æqualitas sanitatis: & aliquid habet positiuè, scilicet ipsos humores inordinatè dispositos: ita etiam peccatum originale habet priuationem originalis iusticiæ, & cum hoc inordinatam dispositionem partium animæ. Vnde non est priuatio pura, sed est quidam habitus corruptus. Quibus uerbis explicat Thomas, inordinationem natiuam esse in illa prauitate uirium inordinatarum, qua homo fertur contra harmoniam uirium, cum qua Adam conditus erat. Hanc uerò inordinationem & ipse Thomas, & Augustinus, Paulum sequentes, uocant tum concupiscentiam, tum legem membrorum: aliquando etiam fomitem. Tametsi nonnulli ex magnis authoribus, concupiscentiam pœnam peccati potius quàm peccatum

Scot. Sen. 2. d. 31.

Thom. 12. q. 82. a. 2.

faciunt: de quo infrà dicemus. Igitur si definitio Anselmi est probanda, ut quidem multis Theologis probatur, necesse est, ex carentia iusticiæ concludi præsentiam eius uitij quod iusticiæ est aduersum. Quod cùm in alijs habitibus, qui quidem aduersi sunt inter se, est usitatum: tum uitio de quo agimus est aptum & congruens. Vt enim uirtus originalis nō erat nuda acceptatio, sed rectitudo erga Deum: in mente quidem cognitionis Dei: in uoluntate cōuersionis ad Deum, & amoris Dei: in inferioribus uiribus debiti ordinis, & subiectionis erga superiores: ita uitium originis non solam carentiam uirtutum & imputationem uitiorum significat, sed naturæ deprauationem in mente, uoluntate & uiribus inferioribus: in quibus sunt ignorātia Dei, auersio à Deo, & inordinatus appetitus contra illam imaginem ad quā Adam effictus fuerat. Docti Græcis literis hoc uitium uocant ἀταξίαν uiriū hominis: hoc est (ut ipsi interpretantur) turbatum ordinem. Non est igitur nihil, nec sola ordinis priuatio, sed collocatio partium ordini contraria. ita ultra priuationem addit positionem cōfusionis. Sic igitur definitio uitij originis ex aduerso inferri potest, ut sit iniusticia & impietas imaginem Dei, ad quam homo cōditus fuerat, delens, aut certè ualde corrumpens. Sunt enim iniusticia & impietas aduersa iusticiæ & sanctitatis: quibus duobus uirtutem originis suprà definiuimus. Est autem iniusticia & impietas ad uires distortas ac deprauatas referenda: & consequenter, ad actiones cum Dei uoluntate pugnantes: in quibus quidem uiribus distortis, & rationis cæcitatem, & uoluntatis ac omnium appetitionum immundiciam, ac omnem motum inordinatum comprehendendum putamus. Ita breuiter uirtus originis, & ei aduersum uitium, definita sunt.

CAP.

CAPVT II.

Est'ne uitium originale? Quæ causa eius? Qui effectus? Quæ pœnæ?

VT autem hæc magis explicentur, quæstiones ex ordine tractandæ sunt, quibus naturæ rerum inuestigantur. Sumatur autem exordium ab eo, num sit aliquod uitium originis? Ac ESSE quidem, diuinus uates testatur, sic deplorans miseriam Psal. 51. Ecce in iniquitate conceptus sum, & in peccato concepit me mater mea. Loquitur uates de iniquitate, non quam imitando aut agendo suscepisset: sed quam in partu, & in ipsa conceptione contraxisset. Est igitur prauitas, quam ab ortu quisq; affert secum in hanc lucem. Quod enim de se dicit uates, de omnibus quæ eodem modo ex eadem massa nascuntur intelligendum est. Multa sunt in uetere & in nouo Testamento testimonia de peccato originali, quæ copiosè ab alijs recensentur. Sed & illud est non minimum: Christus iubet omnes renasci, ad uitam ingredi uolentes. Nisi quis, inquit, renatus fuerit denuò, non potest uidere regnum Dei. Quid necesse est renasci, si prior natiuitas erat sine uitio? Quid refingi opus id, quod à primo bene factum est? Idem Christus alibi iubet, ut qui se sequi uelit, abneget semetipsum. Quid opus est abnegatione eius, quod bonum & sanum est? certè bona retinenda, ornanda & augenda sunt, non abneganda. Etsi autem hæc uerba ad adultos pertinere uideri possint: tamen illorum corrupta fuisse omnia ab ipso ortu regeneratione, de qua dixi, ostenditur. Non immeritò igitur Deus ipse pronunciat, figmentū cordis humani malum esse à pueritia, atque adeò omni tempore. Quamobrem omnes qui ab Adamo nascuntur, etiam infantes ipsi, morti obnoxij sunt: Gen. 8. & 6.

b 3 scilicet

scilicet ob peccatum. Quod ubi non est, ibi mortem abesse oportet: nõ enim innocentes puniuntur tanta plaga, à Deo iustissimo. Notum est uerbum Pauli: Stipendium peccati mors est. Perspicuum est autem ex ijs quæ suprà dicta sunt, hoc originale uitium rectè dici peccatum: non quidem illud quod in dicendo, faciendo, cogitando'ue contra legem Dei consistat: sed quod est (quemadmodum à Ioanne definitur) iniquitas. Nihil est enim iniquius hac ordinis peruersione, cum nec corpus animo, nec partes inferiores superiorib. parent: nec mens Deo subijcitur, ac legi eius. Quæ quidem etsi in infante non mox ab ipso ortu apparent: actiones tamen ætatis consequentis ostendunt, qualis natura infantis fuerit iam inde ab ipso limine & ingressu uitæ. De CAVSA peccati originis uariè loquendum est, pro uaria eius peccati consideratione. Nam si de carentia iusticiæ originalis quæratur, eius causa positiua nulla est: sed negatiua est, Deus non dans. Cur autem non det, causa est in parente primo Adamo, qui peccando & sibi & posteris iusticiam illam amisit. Quòd si de habitu ex inordinata constitutione uirium animæ constante quæratur, eius causam aperit apostolus Christi Paulus
Rom. 5. his uerbis: Per unum hominem peccatum intrauit in mundum. atque hunc hominem Adamum esse dicit, de quo Moses in libro Geneseos, cap. 2. & 3 prodidit, eum de fructu arboris uetitæ comedisse: atque ob hoc ex paradiso pulsum, in terra collocatum esse. Atque hic est fons & caput, ex quo mala omnia in orbem fluxerunt. Eramus enim omnes homines eadem beatitudine, uita, conditione futuri, qua noster parens, ex quo prognati sumus: non secus quàm cætera animantia ingenium retinent primorum sui generis animantum, à quibus in illa natura transfusa sint. Verùm Adam iusticia & integritate,

gritate, in qua conditus fuerat, spoliatus, factus est uitiosus: ac de loco sancto, in quo malum non est, expulsus. Non igitur in paradiso innocentiæ procreabat filios: sed in hac humo, sontium receptrice. Itaque qualis ipse erat, tales filios procreabat. Qui enim purum ex impuro faciat (inquit Iobus cap. 14.) nullus est. Itaq; de ipso Adamo Moses Genes. 5. inquit: Genuit hominem ad imaginem & similitudinẽ suam. Id enim & in cæteris animantibus uidemus, quorum pulli eo ingenio nascũtur, quo sunt illorum parentes: etiamsi per ætatem in actiones ingenij sui erumpere non queant. Quocirca ut lupi rapaces occiduntur, ita catuli eorum: non ob prædam, quam adhuc non faciant: sed ob ingenium & uim natiuam rapiendi, quæ apta sit proferre actiones naturę suæ cõgruentes. Paulus quoq; 1. Cor. 15. sic inquit: Quẽadmodum portauimus imaginem terreni, portabimus etiam cœlestis imaginem. Quibus uerbis significat, nos imaginem ferre terreni Adami à primordio nostri, usq; dum renati imaginem cœlestis Adami induamus. EFFECTVS huius mali originalis in hominibus adultis apparent, in actionibus eorum, & operibus ijs quæ contra legem Dei faciunt: ut sunt, superbia, inuidia, odium, dissoluta fides, sæuitia, cupiditates & perturbationes uariæ: quæ ceu tempestates à uitiositate illa ingenita excitantur: & alia multiformia peccata, quæ multis in locis Paulus & alij scriptores enumerant. In infantibus autem, non mox quidem tales fructus apparent, quales n hominibus ætatis adultæ. Verùm id magis imbecillitate membrorum fit, quàm animi innocentia. Vt enim in catulo lupi, rapacitas nulla conspicitur, antequam augeatur ætate, roboreq;: ut in angue per hyemem torpente uenenum nullum apparet, etiamsi illud inclusum habeat: ita in pueris latent fructus uitiosæ naturæ, ob membro-

membrorum & animi infirmitatem. Quos tamen non-
nunquam produnt actionibus uitiosis. Irascũtur bene-
factoribus, quos si possent, ulcisci uellent: noxia appe-
tunt: maioribus repugnant: paribus & collactaneis in-
uident, quod indicant & pallescendo, & uultu seuerio-
Iob.25. re illos intuendo. Nõ immeritò igitur apud Iobum scri-
ptũ est (ut ferũt LXX interpretes ex Hebręo uertisse)
Neminem mundum à sorde: neque infantem, cuius sit
uita unius diei super terram. Et quoniam ut uirtuti de-
cus & gloria, ita uitio pœna debetur: uideamus quæ cõ-
sequatur POENA hoc uitium originis. quam sic Pau-
lus unà cum culpa ipsa, uno uersu comprehendit: Per
unum hominem peccatum in mundum intrauit, & per
peccatum mors: atq; ita ad omnes homines mors per-
uasit, quatenus omnes peccauerunt. Hæc autem mors
à Deo ipso prædicta & denunciata est, cùm Adæ inter-
dicens esu arboris scientiæ boni & mali, diceret illum
moriturum esse, si de ea uesceretur. Sunt & illa mortem
meritam præcurrentia ærumnæ, dolores, labores perpe-
tui. Quæ explicanda sunt, & pœnæ peccati ex ordine re
censendæ. Primùm aperti sunt oculi parentum primo-
rum, simulatq; peccauerunt: animaduerterunt se nudos
esse, consertisq; folijs ficulneis fecerunt sibi subligacula:
à conspectu Dei se absconderunt, ad uocem eius territi
sunt. Omnia hæc pœnæ sunt peccati. In solum Deum
oculos prius intentos habebant: nunc oculi eorum clau
duntur ad Deum, ad alia aperiuntur. Nuditatem suam
contemplantur, cuius pudet illos: scilicet qui prius libe-
ri erant, nunc alienis iudicijs seruire incipiunt. operiunt
membra pudenda, quos prius nullius rei puditum est.
Hinc uerò quantæ tenebræ obortæ, quanta cæcitas
menti inducta est? Videbant prius Deum: & se ab illo
uideri gaudebant. Nunc congressum eius uitant, inter

arbores densas se abdunt: lucem fugiunt, quorum mens
caligine obducta, animus timore perculsus est. Neque
enim ita de Deo existimant, ut prius, cùm animi sanita-
tem obtinerent. non iam putant, eum suo numine præ-
sentem ubique esse: non eum clarissimis oculis omnia
collustrare. Itaque in latebras se conijciunt: & quem i-
psi non uident, eius putant conspectum se fugituros.
Ad hæc uoce Dei terrentur. Territus sum (inquit A-
dam) audita uoce tua: & abscondi me, utpote nudus.
Pudet eum nuditatis, qui innocentiæ & integritatis a-
misit uestem. Terretur uoce conditoris sui, qui hostili
serpentis uoci obtemperauit. Auertit se in nemus auiũ,
qui à uia & curriculo uitæ deflexit. Ita inuenimus incõ-
moda prima, quæ Adæ peccatum sunt subsequuta: cæ-
citatem mentis, & uoluntatis à Deo auersionem. Esus
uetiti pomi inuexit hæc, & legis à Deo positæ uiolatio.
Nihil præstantius sub cœlo erat Adamo, cum conditus
esset. Et corpore erat saluberrimo, & mente perspicacis-
sima, & animo probissimo. Suppetebant ei affatim om-
nia, quæcunque ad uitam beatè ducendam necessaria
erant. Verùm cùm ille non contentus rebus suis, altio-
ra concupisceret, illiq; mendacij parenti magis quàm
Deo obtemperaret: decidit de gradu, quem tenebat.
Affectabat Dei conditionẽ, à mendace illo promissam:
& de sua ipsius conditione cecidit. Cùm enim honorẽ,
in quo positus fuerat, non intellexisset: similis factus est
(ut inquit Dauid propheta) bestijs insipientibus. Et
quemadmodum ille ordinem erga Deum inuerterat: ita
ordo in ipso inuersus est uirium omnium, ita ut nec affe-
ctus rationi, nec corpus animo obtemperaret, sed inter
hæc pugna esset perpetua. Tum primùm apparuit, quod
pòst Paulus enarrauit: Legem esse quæ iram operetur.
Mox enim cœlestis ira effusa est in hanc impietatem &

iniusticiam: quę duo in sanctitatis & iusticiæ locum successerunt. Cumque & Adamus in Euam, & Eua in serpentem culpam reijceret, omnibus ultio & maledictio denunciatur & irrogatur: serpenti quidem, eum omnium bestiarum fore execrabilissimum: Euæ autem, ærumnis illam & doloribus fore obnoxiam, & cum dolore natos parituram, & uiri imperio subijciendam. postremò, Adamo potestas in res quæ eius causa creatæ sunt, adimitur, aut certè magnam partem imminuitur: terra infœlix frugibus, & minimè ferax, pro bono semine spinas & tribulos proferens, res ingratas & nullius usus: labor perpetuus, in ea colenda & expurganda: sudor uultus, in uictu quæritando. Nec terra tantùm, sed & aer & aqua sine industria, arte, labore & hominum manu nihil usib. nostris subministrant. Sudandum & algendum est, si uelimus uti. Quæ uerò incommoda, & quanta sentiamus ab his elementis, quis potest enumerare? Aquæ insalubres, aeris afflatus fœdi & pestilentes, nauigatio periculosa, molesta hyems, molesti æstus. Denique algores, feruores, inundationes, incendia, morbos, pestilentias quis non est expertus? Bestiarum quoque, in quas imperiũ homini datum est, quanta aduersus nos rebellio? quanta pugna & inobedientia? Muscæ etiam, pediculi, pulices, cymices, culices, & alia id genus animalcula, quantum negotium facessunt homini? Ab homine item quid non mali euenit homini? Quis enumeret artes malefaciendi, quis uenenorum genera, quis machinas multiformes in alterius perniciem? nec priuatim tantùm, sed exercitibus incredibilibus bellum sibi inferunt tum externum tum ciuile, quod superat omne genus calamitatis. Scilicet infida omnia experimur, qui Deo infidi sumus. Hæc mala, argumento sunt corruptæ naturæ humanæ: quam in Adamo parente nostro uitiatam, ad

posteros

posteros nihilo secius uitiatam peruenisse, indicant ærumnæ, quibus omnis ætas subiecta est. Natiuitas hominis, infantia, puericia, educatio, & reliquum tempus ad mortem usque, quibus & quot incommodis subiectum est? omnia dolore, gemitu, lacrimis, laboribus plena sunt. Corpus uarijs morbis affligitur: mens anxietatibus agitatur: pectus turbulentis affectibus concitatur & concutitur. His malis ulciscitur Deus contemptum sui in hoc animante superbissimo: quod ab eis circumsidetur, ut nihil uideatur eo esse calamitosius. Hæc toleranda sunt in hoc corporis ergastulo: idque tamdiu, donec extremam illam plagam accipiamus, qua in terram redeamus, ex qua orti sumus. Cùm autem paradisus habitaculum esset beatitudinis & immortalitatis, exactus est inde Adam in terram unde sumptus erat: ea quidem lege & omine, ut ne unquam eò, unde eiectus fuerat, reditus illi esset. In terra maneret sentibus & carduis plena, ærumnis & laboribus destinata, humationi & sepulturæ apta. Eam cum sudore uultus sui tantisper coleret, dum in puluerem rediret: qui ex puluere prodijsset, & puluis esset. Ex his perspicuum est, mortem & afflictiones omnes uitæ huius, pœnas esse peccati. Hoc nonnulli ita cauillantur: Naturalia esse ista homini, non secus quàm sitis, esuries, dolor: constare hominem ex qualitatibus contrarijs, inter se pugnantibus: earum pugnam interitum afferre non tantum homini, sed & alijs animantibus. Quod si illa peccati minime rea, moriuntur: hominem quoque moriturum fuisse, uel si nunquam peccasset. Sic illi. Etsi autem philosophi mortẽ referunt ad qualitates contrarias, ex quarum conflictu existit interitus: uerbo Dei tamen docemur, mortem ingressam esse per peccatũ. Quod nisi cõmissum fuisset, homo immortalis mansisset. Ideo Deus ad parentes

 nostros:

nostros: Si (inquit) ederitis, moriemini. Igitur nisi edissent, mortui nunquam fuissent. Non igitur par ratio est de homine & animantibus reliquis. Hæc naturâ mortalia sunt. ille Dei beneficio ad immortalitatem conditus est: quam prorsus retinuisset, si Dei mandato obtemperasset.

CAPVT III.

Fusior definitio uitij originalis.

AD hunc modum causis, effectis & pœnis peccati, tum eius quod Adam perpetrauit, tum quod in nos transmisit demonstratis, placet de integro definire peccatum originis: idq; ex sententia Pauli, quam luculenter in epistola ad Romanos expreßit. Est igitur peccatum originis, peccatum inobedientiæ, ab Adamo mandati diuini uiolatione in paradiso commissum, & ad eius posteritatem deriuatū: eam efficiens mortis ream, & omnium calamitatum. Hæc definitio colligit ea quæ iam dicta sunt. Primùm, hoc malum, peccatum esse & dici, ex Paulo iam ostensum est. Esse autem inobedientiam, idem Paulus sic docet: Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi. Quomodo peccatores constituimur, nisi peccato? Quòd si illud peccatū ab Adamo transmissum est, certè idē transmissum quod Adæ fuit. Igitur si illud inobedientia fuit, ad nos inobediētia defluxit. Historiā quidē sanctā inspicienti facilè apparet, minimè simplicē Adæ inobedientiā fuisse, sed multis uitijs cumulatā. Iussit Deus Adamū à ligno scientię abstinere, ne moreretur. Hoc serpens cauillando Nequaquam moriemini, inquit: imò si comederitis, sicut dij eritis, scientes boni & mali. Arguit mendacij pater, Deum, mendacij, inuidiæ, illiberalitatis. Adam itaq; uoci serpentis obtemperando, obedientiā

erga conditorem suum abiecit, ac reliquit: infidelitate se obstrinxit: fores aperuit ambitioni, quam peruicacia consecuta est. Itaq; uocatus à Deo, ubi esset? uocatus inquam, non tam ut præsentem se Deo sisteret (cui pręsentia sunt omnia) quàm ut delictum confiteretur, uoluntatemq; peruersam ac præposteram mutaret, nihil horū facere curauit: sed, Vocem (inquit) tuam uocantis timui, quòd nudus essem: itaque abscondi me. Non dicit se peccasse, mandato Dei transgrediendo: id quod & uerum erat, & resipiscenti necessariū: sed per causam nuditatis, timorem fugæ prætexit. Tum Deus, ueram timoris causam patefacere uolens: Quis, inquit, ostendit tibi tuam nuditatem? An de arbore uetita comedisti? Quasi sic planius diceret: Nō nuditas corporis hos tibi pauores incußit, sed peccatum, quod te innocentia & integritate, quibus uestitus fuisti, nudauit. Etsi autem Adam ad hunc modum de peccato inobedientiæ nominatim esset postulatus: tamen illud nec fateri uult ingenuè, & tergiuersando culpam reijcit in Euam: Eua denique in serpentem. Ita peccatum unum trahit aliud. Et qui obedientiæ lineas transijt, hic & infidelitatis & ambitionis & ingratitudinis & hypocrisis & falsi conuictus tenetur. Planum est igitur, qualis inobedientia fuit, quæ ab Adamo in genus hominum deriuata est, & quibus uitijs cumulata. Dixi autem suprà, hoc malū & concupiscentiam, & legem membrorum, & id genus nominibus uocari. Verùm cùm & legem membrorum legi Dei contrariam esse affirmet Paulus: & concupiscentia, ea rebellio in hoc sermone intelligatur, quę contra legem Dei fertur: opinor hæc omnia rectè in nomine inobedientiæ comprehendi, quæ & ipsa non solùm obedientiæ detractionem significat, sed uitium contrarium, nempe uiolationem legis Dei: uel, ut suprà ex sen-

tentia Thomę diximus, inordinationem uirium, & pronitatem ad resistendum legi diuinæ. Restringitur autē huiusmodi inobedientia, ad eam quæ in paradiso ab Adamo commissa est. Non enim quælibet inobedientia, nec cuiuslibet: sed inobedientia solius Adæ, & quidem ea quæ in paradiso ab Adamo admissa est, ea est peccatum nobis quidem originale, Adamo uerò actuale. Per inobedientiā enim, Adami actione commissam, nos omnes in ipsa origine tales nascimur, ut minimè apti simus ad obediendum legi diuinæ. Ideo additum est in definitione, deriuatum esse hoc malum in Adæ progeniem. Quod sic Paulus, Erasmo interprete: Per unius delictum propagatum est malum in omnes homines, ad condemnationem. Multa quidem ab Adamo peccata admissa esse, fatendum est: sed extra paradisum, & extra statum innocentiæ: hoc est, cum iam conditoris sui beneuolentia & fauore perdito, ciuitate illa libertatis amissa, exul & seruus esset, & peccati mancipium, cui seruiuisset: quemadmodum Christus dixit, seruum peccati esse qui facit peccatum. Quod igitur de illo fastigio cadens amisit, hoc in posteros transfudit. Quod iam lapsus & quasi in terra iacens patrauit, id in eo solo hæsit, non ulterius transmittendum. Neque putandum est, actionem Adæ in filios migrasse (nec enim hoc fieri potest: nam cum filij extra paradisum illi nascerentur, actio illa longè antea iam transierat) sed macula illius actionis, labes & turpitudo, ad Adæ posteritatem in ipso ortu commigrauit: non quidem Adamum deserendo, sed contagione similem qualitatem in filijs producendo: quemadmodum picatum lignum inquinat alia à quibus tangitur, licet picem à se minimè abijciat.

CAP.

CAPUT IIII.

Sententia eorum qui aiunt, uitium originis reatu tantùm, non etiam culpa transire ad Adæ posteritatem.

ATque hoc loco existit quæstio perdifficilis & perobscura, de transfusione peccati huius hæreditarij à parentibus in filios. De qua quoniam Theologi longè nobilissimi inter se dissentiunt, fit etiam ut de tota ratione huius mali originis dissentiant. Ambrosius Catharinus episcopus Minoriensis natione Italus, & Albertus Pighius Germanus prępositus Traiectensis, ambo uiri Catholici, docti & uigilantes, & in omni Theologia perquàm exercitati, non tantùm actionem quæ prorsus transierit, sed & qualitatem morbosam ac uitiosam quæ in semine ac carne inesset, ab una persona in aliam transmitti negant: tum quòd corpus uitij capax nō sit, utpote res bruta, sine sensu ac ratione, cui legis diuinæ uiolatio ac inobedientia attribui nō queat: tū quòd minimè fieri possit, ut aliqua qualitas seu labes quæ peccatum dicatur, migret de subiecto in subiectum. Ab anima quoque, cùm non à parentibus, sed à Deo creetur pura & omnis prauitatis expers, nihil uitij ad eos qui nascuntur redundare potest. Quòd si in his partibus (præter quas alia in homine non est) nihil uitij inest, unde tandem qualitas uitiosa ad Adæ progeniem in ipsa effictione & generatione proueniret? Concludūt igitur, peccatum ad posteritatem Adæ transmissum esse reatu tantum, & pœna. Huiusmodi transmisionem totam ad naturam transferunt ex Adamo sumptam, quam peccatum consequatur. Idq; significari à Paulo, cùm ait Ephes. 2. Nos fuisse filios iræ naturâ. Non eum dicere, corruptione, aut morbosa qualitate, aut uitio ullo nostro:

nostro: sed naturâ, hoc est natiuitate, & nascendi conditione. Et quemadmodum ex seruis natos, seruos fieri non suo ipsorum uitio, sed parentum qui seruilis conditionis fuerint: ita ex Adamo filios gigni peccatores, non suo peccato, sed parentis. Cùm enim filij in patrib. esse intelligantur, multa illis acceptum referri horum
Rom.11. causa. ut Iudæos per se ob Euangelium Deo inimicos, gratos eidem esse propter patres: & Leuim, cùm nondũ
Heb.7. extitisset, in lumbis Abrahæ decimatum esse, hoc est decumas soluisse Melchisedecho. Iure igitur hoc peccatum naturæ esse, quod non huic aut illi personæ propriè tribuatur: sed omni, in quo sit natura humana. Quæ etiã hoc nomine in probris habeatur passim apud scriptores sanctos, ut: Omnis homo mendax: Vos sicut homines moriemini: Cùm sint inter uos contentiones, non'ne homines estis? Ad hunc sensum illud intelligi, per semẽ transfundi peccatum: quia semen sit, quo contrahamus à patre naturam, quam peccatum consequatur. Sicut enim, si Adam non peccasset, iusticia originalis non ui seminis, sed quia essemus posteri Adæ, ad nos uenisset: ita postquam Adam peccauit, hoc solum à semine fieri, quòd hominem constituat filium Adæ, atque hoc ipso peccati reum. In Adamo enim inquit Paulus omnes peccasse: nimirum cùm ille peccauit, in quo omnes fuerũt. Hoc enim aliter intelligi non posse: siquidem peccare significat actionem. Peccatum igitur illud Adæ esse, quod in mundum intrauerit: non essentia, hoc est non actione, nec uitiositate sua: sed reatu, hoc est debito & obligatione pœnæ. Totã enim Adæ progeniem ex eo fieri ream, & pœnæ obnoxiam: quæ sit ratio, & quasi forma efficiens peccatum. Ita quod Adæ fuit peccatũ personale & actuale, nimirum uoluntate & actione eius patratũ, hoc nobis esse originale: nempe in illa origine, ex qua

ex qua naturam duximus, nobis imputatum. Ideoq; & Paulum, qui naturam huius peccati diligentius descripsit, ita loqui, ut regnum mortis acceptum referat uni peccato Adæ, non multis peccatis nostris, quæ singulorum propria essent. Non enim in nobis, sed in illo dicit nos peccasse omnes: unius illius inobedientia, non natura propria, nos peccatores esse constitutos. Ita ab origine nostri generis peccatum ad nos deriuatum esse, quatenus rei sumus mortis & aliarum calamitatum, ob peccatum originis illius toti posteritati impositarum. Ac ne cui absurdum uideatur, puniri aliquem sine culpa à Deo iusto & misericorde, declarant similitudine regis, qui seruum suum aliquem in filium suum sibi adoptaret, & hæredem scriberet cum posteritate eius uniuersa: sed ea lege, si mandatum domini aliquod fideliter & diligẽter perficeret. Quod si ille negligeret ac contemneret, atque ob id hæreditate promissa unà cum posteris priuaretur, posteris causam nullam esse querendi de rege: qui ut patris merito hæredes scripti fuerint, ita eius culpa exhæredes facti essent. Ad hunc modum se habere Deum, qui Adamo cum eius progenie immortalitatem promiserit, si uetita arbore abstinuisset: quam cum ille attigerit, morte damnatum esse, ac regno cœlesti exclusum. Hæc est Catharini ac Pighij sententia de peccato originis: quam ideo pluribus uerbis recensuimus, ut quibus illorum scripta euoluere non uacat, habeant eam in promptu: ac diligenter inspiciant, probanda sit homini Christiano, an minus.

CAPUT V.

Sententia eorum qui non tantùm reatum, sed culpam & maculam uitij originis, migrare dicunt ab Adamo ad posteros.

Verùm sunt plures, & non minus nobiles Theologi, qui transfusionẽ peccati ab Adamo non tantū ad reatū, sed ad maculā transferūt cōtagione ad nos deriuatam. Quam sententiā & nos diuinis oraculis, rationi, & ipsis experimentis magis consentaneam iudicamus. Indignum est diuina iusticia, ut eum puniat qui culpa uacet. Nō igitur tantùm reatus in nos migrauit, sed & culpa & macula peccati Adæ ad nos peruasit. Hoc Paulus testatur, cùm ait, Per unum hominem peccatum intrasse in mundum. nam solum reatum nemo rectè peccatum dixerit. Addit: In omnes homines mortem peruagatā esse, quandoquidem omnes peccauerunt. Igitur omnes qui mortem & alias pœnas luunt, peccato infecti sunt. Quis enim ob hoc peccare dicitur, quòd det pœnam peccati? Addit, per inobedientiam unius peccatores constitutos esse multos. at nemo peccati alieni luens pœnam, ipse peccati expers, dici potest peccator. Non igitur uel peccatoris uel peccati nomine solus reatus accipi debet: sed & macula & uitiositas & ipsa corruptio, quam ex matris utero afferimus: quemadmodum Dauid fatetur, se in iniquitate & in peccato conceptū esse. Paulus quoque, quos peccatores uocat, eos prius dixit impios & inimicos Dei: clarè affirmans, omnem hominem ante reconciliationem impium esse, & inimicum Deo. Quibus uocabulis non solùm reatus, hoc est obligatio ad pœnam significatur: sed culpa & macula, & deformitas animæ, & qualitates uitiosæ ad actiones uitiosas inclinantes. Has qualitates à primo ortu insidere in

homine, effectis ipsis indicari potest. neque enim mens nostra ea prorsus uidet quæ sunt spiritus diuini: & quæ uidet, cupiditate mala uincitur ut ne persequatur. Vires quoque hominis inferiores in tantum uitiatæ sunt, ut non possint non repugnare legi Dei. Quemadmodum Paulus inquit, hominem animalem nō capere quæ sunt 1.Cor.2. spiritus Dei. Et, corporis studium ac prudentiam inimi- Rom.8. citias esse aduersus Deum: cuius legi nec pareat, nec possit parêre. Et alio in loco, carnem & spiritum tam Gal.5. contrarijs & pugnantibus studijs & cupiditatibus constare ait, ut non quæcunque uelimus, ea faciamus. Et Ephesios hortatur, ut spiritu mentis suæ renouentur, ac Ephes.5. nouum hominem induant, conditum diuinitùs cum iusticia ac uera sanctitate. Quibus uerbis significat, mentem eorum corruptam esse, quæ renouatione egeat.

Cùm igitur & mens hominis errore de rebus diuinis multo sit implicita, & uoluntas pronitate in malum incredibili sit imbuta, & omnes uires pugnent cum lege Dei acerrimè: an non hæc satis indicant maculam & uitiositatem, hos fructus producentem, penitùs nobis insedisse ab origine, & in uisceribus nostris prorsus inhærere? Quam & quidam Ethnici scriptores cognouerunt, etiamsi fontes & causas huius mali non uiderunt. Aristoteles dicit, continentium & incontinentium rati- Ethic.1. onem propterea laudari, quòd rectè adhortetur & ad res optimas excitet: sed tamẽ in utrisque aliquid inesse, quod cum ratione ipsa pugnet atq; contendat. Et quẽadmodum in partib. corporis dissolutis accidit, ut cum ad dextram mouere uelis, illæ in læuam ferantur: ita in animo fieri. Id quod in incontinentibus appareat, quorum appetitiones in contrarias ferantur partes. Sed id tamen quod in corporibus præter uoluntatem fertur, uideri; in animo uerò non uideri. Omnino autem (sic

enim Eustratius uocem, fortasse, interpretatur, qua utitur Aristoteles) putandum esse, quiddam in animo inesse prȩter rationem, quòd rationi ipsi aduersetur & cōtraueniat. Hæc ferè Aristoteles. Posidonius quoq; inquit, & Galenus refert, in nobis intestina uitiorum semina tanquam igniculos esse: neque tam nobis à uitiosis cauere, quàm uitiorum incrementum restinguere & coercere opus esse. Neque enim (ut Stoicorum fert opinio) totum extrinsecus in animos nostros uitium ingruit: sed plurimum in seipsis uitiosi homines causæ habent. Quod extrinsecus aduenit, longè minus est. Sic ille. Cicero autem, Augustino referente, scripsit libro de Rep. 3. hominem nō ut à matre, sed ut à nouerca Natura editum in uitam, corpore & nudo & fragili & infirmo: animo autē anxio ad molestias, humili ad timores, molli ad labores, prono ad libidines: in quo tamen inesset tanquam obrutus quidam diuinus ignis ingenij & mentis. Addit Augustinus, Ciceronem non dixisse, hæc male uiuentium moribus effecta esse: sed naturam potius accusasse. Rem illum uidisse, causam nesciuisse. Latuisse enim, cur esset graue iugum super filios Adæ à die exitus de uentre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omniū: quia sacris literis non eruditus, ignorabat originale peccatū. Hęc ille. Alij quoq; philosophi & scriptores, qui ingeniū humanū penitus perspicere conati sunt, multa de rebellione naturæ nostræ contra Deū, & rectam uiuendi rationē prodiderunt. ut:

—— Video meliora, proboq;, Deteriora sequor. —— Et:

Quæ nocuêre, sequar: fugiam, quæ profore credam.

Galenus in lib. Quòd animi mores corporis temperaturas sequantur.

Aug. cont. Iuli lib. 4. cap. 12.

CAPVT VI.

Solutio rationis prioris sententiæ, de reatu tantum.

NEque difficile est respondere, hanc sententiam sequenti, ad argumentum contrarium. Etsi enim

corpus per se peccati subiectū esse nō possit: tñ ex coniunctione eius cū anima, transit ab hac in illud labes & macula. Hoc qui miratur, miretur in primis hanc coniunctionem duarum rerum prorsus contrariarum, & se inuicem impugnantium: quarum altera est corporea, altera incorporea. Quæ quidem coniunctio tanta est, ut altera pars ab altera afficiatur. nam animæ affectiones in corpus proferūtur: nō potestq; animus ipse in actus suos prodire, quin corporis utatur ministerio. Et incommoda corporis peruenire ad animum, Salomon in sua Sapientia testatur his uerbis: *Sap. 9.* Sunt enim mortalium cogitationes miseræ, periculosaq; nostra commenta: quippe cùm mortale corpus animum grauet, obruatq; mentem terrestre uas. Constat enim animam, corpore, cui unita est, uulnerato, aut alio malo affecto, uarijs molestijs affici. Ex acutis febribus phrenitidem exoriri uidimus: & memoriam quosdam perdidisse ex uulnere accepto proditum est. Quid igitur miri, si anima Adæ, peccato ipsius inquinata, inquinauerit locum & quasi indumentum suum, nempe corpus ipsum? Deinde quid miri, si corpus ueneno inquinatū, simile sibi generauerit, in quod anima tandem ueniens, pura quidem illa & omnis inquinamenti expers, maculata sit & ipsa: non secus quàm pomum candidum cruentatur, cruenta manu receptum: & uinum bonum, in uas quod aceto infectū est, transfusum, acescit & ipsum. Etsi uerò quod in corpore inest, uitij naturam nō habeat: tamē cùm in animā migrat, uitiū est. quēadmodū philtra nihil amoris, nihil furoris in se habent: & tamen ab homine hausta, amorem & furorem in animum eius immittunt. Si cui hæc uel parū ad rem facientia, uel philosophica magis quàm theologica uideantur, hic contentus sit oraculis diuinis: quæ affirmant, per unum hominem peccatum intrasse

in mundum: & per unius inobedientiam peccatores cō stitutos esse multos: cumq; non possit de immundo semine nasci nisi immundum, fieri non posse nisi ut filij omnes Adæ concipiantur in iniquitate, & in peccato nascantur. Hæc enim omnia in libris diuinis scripta sunt: ultra quæ à Theologo plus expectandum nō est. Itaque curiosius roganti causam, quamobrem Deo uisum est ut macula Adæ inficeretur totum genus hominum, uix aliud responderi potest, quàm quod Paulus arcana Dei rimantibus respondet: O' homo, tu quis es? Nunquid potest lutum figulo? & reliqua. Notæ autem sunt offensiones prudentiæ humanæ, cui iniustum uidetur ut uel culpa primi parentis in posteros deriuetur: uel anima iniquitatis expers cum corpore coniungatur, à quo mox inquinetur. Ad æternam felicitatem eam cōditam esse: non igitur in hoc uas conijciendā, quod eam à fine suo excludat. Quòd si animam innocentem in infernum detrudi iniquum: an non magis iniquum esse, in eiusmodi receptaculum illam conijci, in quo non pœnam (ut in gehenna) dependat, sed maculam ineuitabilem concipiat, simulq; iram numinis contrahat: quæ mala multo sint maiora, quàm pœna ipsa. non enim pœnam luere adeò malum est, atque pœna dignum esse. Hæc sunt prudentiæ humanæ argumenta, quæ authoritate uerbi Dei magis retundenda sunt quàm ullis rationibus. Voluit Deus ob peccatum primi hominis uniuersam posteritatem punire hac macula. Quæ quatenus in homine est qui eam contraxit, peccatum est, ut superius monstratū est. Quatenus à Deo proficiscitur, peccatum non est. non enim Deus peccati author est: sed est pœna peccati, à primo parente in prolem deriuati. Et potuit quidem Deus, uel Adamo sine prole defuncto, nouum hominem creare purum & immaculatū, &

& (ut ita dicam) impeccabilē: ex quo proles nasceretur perinde impeccabilis. Verùm Deo uisum est, ut & primus homo conseruaretur: & hic ordo in rerum uniuersitate esset, ut corpore hominis procreato, simul animam procrearet, ac corpori infunderet. Ita uoluit Deus consilio suo æterno uiam aperire tum misericordiæ, tum iusticiæ suæ declarandę in Adamo: ex quo tanquam massa unica, uasa procreata sint, alia in honorem, alia in contumeliam. Proposuit etiam Mediatorē IESVM CHRISTVM: ut qui in illum crederent, haberent uitam: qui minus, morte morerentur. Ita animæ coniunctio cū corpore infecto, nihil obest credentibus in Christum: qui cùm sit medicus datus generi mortalium, & animā seruat, & corpus. De alijs quæ afferuntur à Pighio, sic est habendum. Nos natura filios iræ esse, ex effectis colligit Paulus. Cùm enim agamur à principe mūdi huius, qui efficax sit in cordibus infidelium: cumq; in cupiditatibus carnis uersemur, oportet in natura nostra aliquid esse quod nos efficiat iræ filios: siquidem fructus profert morte dignos, quibus non potest non irasci Deus. non enim Deus temerè & sine causa irascitur alicui. Hæret igitur aliquid mali in nobis, quod iram in nos prouocet diuinam. Quod cùm omnium hominum sit, naturæ eorum esse intelligendum est: non quidem initio conditæ, quæ bona erat: sed in Adamo uitiatæ. Simile quod de seruis Pighius affert, huc non quadrat. Sola enim nascēdi conditio facit seruos, qui ex seruis nascuntur. At qui ex homine generatur, ita nascitur ut prauitatem secum afferat ex utero materno. Ad hunc modum obiectio illa tollitur, non debere puniri quenquam ob peccatum alienum. Non enim culpa originis aliena est, sed nostra propria: non quidem uoluntate aut actione nostra com missa, sed propagatione in nos deriuata: quemadmodū in pro-

in prolem multi morbi, imò & qualitates animi nõnunquam à parentibus deriuantur. Quòd autẽ dicit Paulus, nos omnes in uno peccasse, uniusq; inobedientia factos esse peccatores: non accipiendum est, nos non nostro, sed alieno tantum uitio damnari: sed his uerbis indicatur, uitium nostrum ab uno habere originem. Vt si quis infectus peste, alios inficiat, qui tandem moriantur: rectè illi quidem dicerentur peste unius illius, à quo infecti sunt, interijsse: sed nihilominus quisque illorum sua peste, qua infectus est, periret. Quemadmodum autem pestis huiusmodi & illorum est omnium quos inuasit, & illius à quo profecta est: ita peccatum originis & nostrum est proprium, & alienum. alienum quidem, uoluntatis actione: nostrum autem, propaginis transfusione. Quamobrem infantes peccato suo pereunt: non ab ipsis commisso, sed in ipsos transfuso.

CAPVT VII.

Tres quidem peccati causas esse. Et tamen à solo Adamo peccatum in humanum genus traduci: & quidem illud tantùm, quod ab Adamo in paradiso commissum est.

TRes ferè memorantur principes peccati: Diabolus, Eua, Adam. de quibus in sanctis Scripturis sic
1.Ioh.3. habetur: Diabolus ab initio peccauit, eiusq; inuidia
Sap.2. mors ingressa est in mundum: A' fœmina initium pecca
Eccl.25. ti, per eamq; moriuntur omnes: Per unum hominem
Rom.5. peccatum ingressum est in mundum. quem quidem hominem Adamum esse intelligunt. Rectè hæc omnia dicuntur, nec sunt inter se contraria. Primus creaturarũ omnium diabolus peccauit, & alios ad peccandum induxit. Ex hominibus autem Eua prima peccauit, & Adamo

Adamo ut peccaret persuasit. Verùm in præsentia non de eo agitur qui primus peccauerit, alijsq; autor peccandi fuerit: sed de principio, ex quo peccatum in genus humanum propagatum sit. Paulus itaq;, qui propagationem & successionem ad uiros sciret referri, non ad mulieres, radicem ipsam peccati in uiro ostendit his uerbis: Per unum hominem peccatum in mundum ingressum est, & per peccatum mors. Ac de morte quidem loquendo, unum illum hominem nominatim expressit, sic dicendo: Regnauit mors ab Adam ad Mosen. & 1.Cor. 15. Sicut per Adam omnes moriuntur. Adam est igitur, per quem peccatum in omnes homines traductum est. An uerò ab alijs quoque uiris peccata migrent in prolem suam, uidendum est. Etsi autem quæ de corporis & animæ mutua communicatione dixi, uidentur accommodari posse ad proximorum parentum peccata: tamẽ ne hæc contagione ad prolem deriuari putentur, illud in causa est, quòd nemo præter Adamum originalem iusticiam acceperit. Solus enim Adam iuxta Deum conditus est, cum iusticia & sanctitate ueritatis. Alij omnes in lucem hanc tales editi sunt, qualis Adam erat, iusticia & sanctitate illa primæua per peccatũ spoliatus. A' nemine igitur patrum in prolem profluere potuit nec iusticia, nec obligatio iusticiæ & sanctitatis, quàm à solo Adamo: qui hanc ipsam iusticiam acceperit, & pro se, & pro omnibus qui ad similitudinẽ eandem Dei condendi erant. His autem consequens est, nullum peccatum deriuari posse in posteritatem, quàm illud quo iusticia primæua exclusa est & ab Adamo, & ab omni genere humano. Par enim ratio est uirtutis, & uitij oppositi. Si uirtus peruasura erat in progeniem, & uitium peruadendi uim eandem habet. Et à quibus tam uirtus quàm uirtutis habendæ aliorum obligatio exclusa est, ab ijs peccatum

catum quoq; hoc deriuabile excludi debere uidetur. Atque id est quòd suprà dixi, tantùm illud peccatum cum propagatione naturæ ad posteritatem transmitti, quod in paradiso ab Adamo commissum est: & quo solo Adam ex statu innocentiæ cecidit in hanc mortalitatem. Etsi autem comminetur Deus, se parentum uitia persequuturum à filijs tertiæ & quartæ stirpis: tamen non inde concludi potest, peccata proximorum parentum in prolem propagari. Extendit enim Deus hanc pœnam in eos tantùm filios, qui patrum iniquitatem exprimant sua ipsorum iniquitate. Cæterùm impietatem patris pio filio minimè nocituram, ipsemet Deus edixit. Est autem discrimen inter propagationem quę transfusione naturæ fit, & eam quæ imitationem actionum similium requirit. Illa naturam solam sequitur, hæc actiones similes parentum actionibus. Ab illa nullus excipitur filius Adę, qui communi lege ab Adamo descendit. Ab hac excipiuntur filij qui patrum mores nō persequuntur. Ideò Deus, etsi dicit se uindicaturum parentum impietatem in filijs impijs: tamen etiam dicit de filijs pijs & iustis, non eos luituros pœnam paternæ impietatis, ut refert Ezechiel cap. 18. Verumtamen ista transmisio peccatorum à proximis parentibus ad filios, non est adhuc satis (quòd sciā) explicata à uiris doctis: & August. de ea ambiguè loquitur. Illud igitur satis fuerit tenere, quòd ex diuinis Scripturis ostendimus, insidere nobis à prima origine facultatum omnium deprauationem: ex qua in nobis experimur intelligentiæ cæcitatem, consilij hebetudinem, uoluntatis ad pessima procliuitatem, ad optima tarditatem: deinde magnam quandam & deplorandam seruitutem peccati, sub quo uenditi sumus, & à quo nisi filius nos liberauerit, liberi esse non possumus.

CAP.

CAPVT VIII.

De remedio & liberatione à peccato originis.

DE qua quidem liberatione, explicatis ijs quæ ad huius mali naturam pertineant, dicendum est. Paulus, qui peccatum ex Adæ inobedientia ad nos dimanasse dixit, idem remedium huic malo in Christi obedientia quærendum esse ostendit. Quemadmodum, inquit, per unius delictum in omnes homines cōdemnatio, sic per unius iusticiam in omnes homines iustificatio uitæ. Vt enim unius hominis inobedientia peccatores constituti sunt multi: sic unius obedientia iusti constituentur multi. Paulò antea ostendit, remedium hoc multo potentius esse morbo, his uerbis: Si unius delicto multi mortui sunt, multo magis gratia Dei, & donum Dei in gratia, quæ fuit unius hominis Christi, in multis abundauit. Et post paucos uersus: Si unius delicto mors regnauit per unum, multo magis qui exuberantiam gratiæ & doni iusticiæ acceperunt in uita, regnabunt per unum Iesum Christum. Hanc Christi gratiam illis communicari qui Christo fidem habeant, docet Paulus cùm scribit, Christum à Deo propositū esse reconciliatorem per fidem in eius sanguine collocandam, ad demonstrationem iusticiæ fidei. Docet item, hoc beneficium nobis contingere per lauacrum regenerationis, ac renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos Deus opulenter, ut iustificati illius gratia, hæredes efficeremur iuxta spem uitæ æternæ.

CAPVT IX.

Concupiscentia in baptizatis reliqua, sit'ne peccatum.

HIc autem quæri solet, num in ijs qui baptismo tincti sunt, supersit aliquid culpæ? Equidem nihil superesse, baptismi ingenio id confirmant, quod eius-

modi est, ut qui in Christo baptizati sunt, Christum induerint. at qui Christum induit, peccatum non habet. Iam si in baptismo peccata omnia remittuntur, certè nihil eorum manebit. Ex altera parte proferunt rationem, ij qui concupiscentiam in renatis & esse, & peccatum esse affirmant: utpote quæ legi mentis eorum repugnet, & captiuos eos reddat legi peccati in membris eorum inhærenti. Hæc sic dijudicari posse uidentur. Concupiscentiam quidem manere in regeneratis, & eam repugnare legi mentis: uerumtamen eam peccatum non esse, propterea quòd reatus per baptismum sublatus est, qui est tanquam forma peccati: sine qua id quod est tanquam materia, plenam rationem peccati habere nequit. Nisi fortè reatum peccati intelligimus, obligationem ad mortem corporis, & alias ærumnas quibus etiam sanctos homines subiectos esse uidemus. Verùm hoc modo in renatis peccatum ueniale superesse diceretur: non illud capitale, quod Deus punit æterna morte.

CAPUT X.

Confirmatio omnium quæ hactenus dicta sunt de uitio originis, authoritate Augustini.

SVperest, ut quæ hactenus exposuimus de peccato originis, ea authoritate Augustini confirmemus. Is de fide ad Petrum Diaconum cap. 26. sic scripsit: Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem qui per concubitum uiri & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subiectum, & ob hoc naturâ filium iræ nasci. de qua dicit Apostolus: Eramus enim & nos naturâ filij iræ, sicut & cæteri. A' qua ira nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum, hominis IESV CHRISTI: qui sine peccato cōceptus, sine peccato natus, sine peccato mortuus,

tuus, peccatum pro nobis factus est: id est, sacrificium factus est pro peccatis nostris. In ueteri quippe Testamento peccata dicebantur, sacrificia quæ pro peccatis afferebantur: in quibus omnibus fuit significatio Christi, quia ipse est agnus Dei qui tollit peccata mundi. Et infrà: Quòd etsi peccatum propriæ actionis nullum habent: originalis tamen peccati damnationem, carnali conceptione ex natiuitate traxerunt. Idem de prædest. & grat. c. 3. Vitiatæ radicis macula ita propaginis traduce per generationum sarmenta diffusa est, ut nec infans quidem unius dici à culpa sit primæ præuaricationis alienus, nisi per indebitam Saluatoris gratiam fuerit liberatus. Quòd si nec hic sine peccato est qui proprium habere non potuit, conficitur, ut illud traxerit alienum, de quo dicit Apostolus: Per unum hominem peccatum intrauit in mundum. Idem de nup. & concup. Concupiscentia carnis, licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum: quæcunque tamen proles nascitur, obligata est originali peccato. Item: Dimittitur cōcupiscentia carnis in baptismo, non ut non sit, sed ut non imputetur in peccatum. Hoc est enim, non habere peccatum, non esse reum peccati. Quomodo ergo alia peccata prætereunt actu, & remanent reatu, ut homicidium & similia: ita econuerso fieri potest, ut concupiscentia prætereat reatu, & remaneat actu. Idem contra Iulianum Pelag. lib. 2. Lex ista peccati quæ est in membris corporis mortis huius, & remissa est regeneratione spirituali, & manet in carne mortali. Remissa scilicet, quia reatus solutus est sacramento quo renascuntur fideles: manet autem, quia operatur desideria, contra quę dimicant etiam fideles. Et quod hîc Augustinus uocat legem peccati in membris inhærentem, paulò pòst uocat concupiscentiam. Concupiscentia, inquit, remittitur in reatu, & re-

manet actu. Neque enim nihil in homine agitur, quando concupiscentiarum suarum, etiam quibus non consentit, stimulis inquietatur. Est igitur sententia Augustini: Peccatum originis actu remanere in regeneratis, reatu remissum esse. Quid est igitur (roget quis) cur concupiscentia in regeneratis uocetur peccatum? Respondet Augustinus de nup. & concup. lib. 1. cap. 25. Sic autem, inquit, uocatur peccatum, quia peccato facta est: cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatum. Sicut uocatur lingua, loquutio quam facit lingua: & manus uocatur, scriptura quam facit manus. Itemq; sic uocatur peccatum: quia peccatum, si uincit, facit. sicut uocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat. Idem dicit ad Bonifac. contra duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 13. Cum concupiscentia, inquit, carnis necesse est ut etiam baptisatus (& hoc, si diligentißimè proficit, & spiritu Dei agitur) pia mente confligat. Sed hæc etiamsi uocatur peccatum, non utiq; quia peccatum est, sed quia peccato facta est, &c.

CAPUT XI.

Fusior explicatio de concupiscentia in renatis reliqua, sit'ne peccatum, an'non.

HAec Augustini sunt uerba, quibus sententiam de peccato originis complexus est totam. Et haud scio an quid à nobis suprà positum sit, quod in his Augustini uerbis non sit disertè expressum. Quæ cùm plana sint, non opus habent explicatione nostra. Illud tantùm, quod postremum attulimus, annotandum est: negare Augustinum, concupiscentiam à baptismo peccatum esse, quòd sic propriè uocetur: nempe rebellio & inobedientia aduersus legem Dei. Quòd si quando peccati appellatione signatur, id fieri per tropum quem uocant

cant Metalepsim: aliàs quidem à causa, quòd peccatum sit causa illius: quomodo & sermo linguæ, & scriptura manus nominibus usitatè appellantur: aliàs autem ab effectu, quòd sit efficiens peccati: quemadmodum frigus pigrum dicitur, & ocium segne. Igitur duplex est causa huiusmodi appellationis: altera, quòd peccato inuecta sit: altera, quòd peccatum pariat. ut dicit Iacobus: Iacob. 1.
Concupiscentia cùm concipit, parit peccatum. Hæc sententia est Augustini, de concupiscentia in renatis post baptismum. Quam sententiam omnes ferè Theologi sequuntur: qui concupiscentiam in baptisatis manere dicunt, ut pœnam peccati præcedentis, & ut materiam exercendę uirtutis. Quam & nos sententiam multis authoritatibus fultam, amplexi sumus. Verumtamen dißimulare non sustineo, esse aliquid quod me in cōtrariam trahat sententiam: nempe pronitas ista contra legem Dei, quę talis & tanta est, ut uirtutē nullo modo induere poßit. Eo enim impetu fertur, ut hominem tanquam captiuum ducat, & sub potestatem redigat legi peccati in membris inhærenti. Qua captiuitate Paulus oppressus, exclamare cogitur: Miser ego homo, quis me liberabit ab huius mortis corpore? Non deerant quidem rationes, quibus Pauli uerba ista ad naturam lapsam, & nondum reconciliatam transferrem: non de se Paulum ibi loqui, sed sub sua persona de quouis homine seruiente peccato. Neq; enim Paulum, cùm illa loqueretur, per legem mortuum fuisse: neq; illi mandatum fuisse mortiferum, qui legis fuerit obseruantißimus: neq; carnalem fuisse, neq; uenundatum sub peccato, neq; eum fecisse malum quod nollet: neq; fuisse infelicem, ut optaret liberari à corpore mortis, per quod cogeretur facere qđ nollet. Hanc sententiam cùm multos amplecti uiderem, quorum & numerus est magnus, & authoritates graues,

graues, tum Augustinum ipsum 83.q.66. Verùm è contraria parte ab eodem Augustino scriptum uidi ad Bonifacium contra duas epistol. Pelag. lib. 1. cap. 10. his uerbis: Visum aliquando mihi fuerat, hominem sub lege isto Apostoli sermone (Miser ego homo, quis me, &c.) describi: sed uim postea mihi fecerunt ista uerba, quòd ait: Nunc autem, iam nō ego operor illud. Ad hoc enim pertinet illud quod ait postea: Nulla ergo condemnatio est nunc ijs qui sunt in Christo Iesu. Et quia non uideo quomodo diceret homo sub lege, Condelector legi Dei secundum interiorem hominem: cùm ipsa delectatio boni, qua etiam non consentit ad malum, non timore pœnæ, sed amore iusticiæ, (hoc est enim, non delectari) non nisi gratiæ deputanda sit. Deinde cap. 11. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Quis negat Apostolum, cùm hæc diceret, adhuc fuisse in corpore mortis huius? At ab eo impij non liberantur, quibus eadem corpora ad tormenta ęterna redduntur. Ergo hoc intelligimus de Paulo. Est autem liberari à corpore mortis huius, omni sanato languore concupiscentiæ carnis, non ad pœnam corporis recipere, sed ad gloriam. Cùm quidem huic loco illud consonat: Etiam nos qui primitias habemus spiritus, ingemiscimus adoptionem expectantes, redemptionem corporis nostri. Nimirum enim gemitu isto ingemiscimus, in quo dicimus: Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Deinde, Quod operor, ignoro. Quomodo ignorat, qui dixit, per legem cognouisse se peccatum? Ergo ignoro, id est, nolo, non approbo, non consentio, non facio, nulla consensione committo: sicut dicit Dominus, Non noui uos. His diligenter consideratis, rectè intelligetur Apostolus, nō quidem se solum in sua, uerumetiam alios sub gratia constitutos significasse; sed secum nondum in illa con-

la constitutos pace perfecta, in qua absorbebitur mors in uictoriam. Hæc ille. Repetit autem hanc sententiam aliquoties Augustinus, tum in eo libro ad Bonif. tum cōtra Iulianum Pelagianum lib. 2. Quòd si aliquando in diuersa fuisset, tamen eam retractasse uidetur illis uerbis, Visum aliquando mihi fuerat, &c. Itaque hæc quam secundo loco adduximus, posterior esse uidetur: quam ille confirmat authoritate Ambrosij, cuius uerba citat ex lib. de Sacramento regenerationis, & ex alio libro de Paradiso. Non igitur uereamur & nos nostram assensionem adiungere ad sententias summorum hominum, de Christiana doctrina optimè meritorum. Verumenimuerò hac ipsa sententia recepta, haud uideo quomodo concupiscentia in renatis peccato eximi possit: peccato inquam, quod sit contra legem Dei. Hoc enim suprà indicauimus, argumento à pronitate mentis contra legem Dei adducto. Collocemus enim hoc argumentum, in hanc syllogismi formam:

Quod repugnat legi mentis, est uitium legis diuinæ.
Concupiscentia in renatis repugnat legi mentis.
Est igitur uitium contra legem Dei. Argumentum ducitur à ratione propria peccati. Est enim hęc quasi forma peccati efficiens, repugnare legi, menti diuinitùs impressæ. Syllogismus est Tertij modi primæ figuræ. Propositio est plana, expendenti uitij rationem. Quid enim uitium est, quàm corruptio? & ut opponitur uirtuti, quid est, quàm corruptio uirtutis, atq; adeò quod repugnet uirtuti? Igitur uitium legis Dei est, quod repugnat legi Dei: cum qua uel eadem est lex mentis, uel hęc est conformatio illius. nam & paulò pòst Paulus dicit, se mente seruire legi Dei. Assumptionem Paulus ipse sic ponit: Video legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Quod etsi Eckius ita interpretatur, ut

hæc repugnantia sit tantùm per inclinationem: tamen Pauli uerbis plus indicatur. Addit enim, legem illam menti repugnantem esse, quæ captiuum illum reddat legi uitiositatis in membris inhærenti. His si addas quę de sententia Augustini diximus, hæc Paulum etiam de se renato loqui, quid aliud restat, quàm ut concludamus concupiscentiam in renatis nõ tantùm pœnam esse peccati, & non tantùm inclinare ad peccandum, sed etiam esse ipsum peccatum? præterquam enim quòd inclinatio ad malũ uitiositatis sit, & mali fructus non nisi à mala arbore gigni possint: prorsus demonstrat Paulus, hoc malũ minimè ociosum esse, cũ dicit: Carnalis sum, uenditus sub peccato. Quod operor, nõ intelligo. Quod non uolo, ago. Quod odi, facio. Nunc nõ iam ego operor illud sed peccatum in me inhabitans. Si hæc operatur peccatum in renatis habitans, ergo est peccatum non tantùm ex ea parte, quatenus uel à peccato ingeneratum, uel ad peccatum pronum sit, sed etiam quatenus & est, & operatur contra legem Dei. Quod quoniam ex Pauli sententia ostendimus, addamus etiam testimonium Augustini, qui contra Iulian. lib. 5. cap. 3. sic scripsit: Sicut cæcitas cordis quam solus remouet illuminator Deus, & peccatum est, quo in Deum non creditur: & pœna peccati, qua cor superbum digna animaduersione punitur: & causa peccati, cùm mali aliquid cæci cordis errore cõmittitur: Ita concupiscentia carnis, aduersus quam bonus cõcupiscit spiritus, & peccatũ est, quia inest illi inobedientia contra dominatũ mentis: & pœna peccati est, qa reddita est meritis inobedientis: & causa peccati est defectione consentientis, uel cõtagione nascentis. Proinde omnia quæ pro hac tua cæca & inconsiderata opinione dixisti, qua carnis concupiscentiam (eo ipso quòd eam pœnam diximus esse peccati) non solùm non uituperan

tuperandam, sed etiam laudandam putasti, quamlibet prolixa disputatione in eo fueris immoratus, euanuisse certissimum est. Hæc Augustinus. Vbi ultra id quod alibi dixit, concupiscentiam & pœnam esse peccati, & causam: addidit quoque, eam peccatum esse. Videtur autem respondere ad argumentum Iuliani, quod ex ipsa responsione colligi potest tale fuisse: Quod est pœna peccati, non tantùm non uituperandum, sed laudandum est. Concupiscentia, secundum te Augustine, est pœna peccati: Ergo est laudanda, & non uituperanda. Hoc argumento refellendo Augustinus assumptionem inficiatur: concupiscentiam non tantùm esse pœnam peccati, sed esse etiam ipsum peccatum. Loqui autem Augustinum de concupiscentia in renatis, uerba illa indicant: Concupiscentia carnis, aduersus quam bonus concupiscit spiritus. Certè bonus spiritus nec est in hominibus non renatis, nec pugnat aduersus concupiscentiam eorum. Et quidem concupiscentiam esse peccatum, inde confirmat, quòd inest illi inobedientia contra dominatum mentis. Hoc quid aliud significat, quàm rebellionem contra legem Dei? Quid enim est dominatus mentis, quàm imperium quod mens lege Dei informata, tenere debeat in carnem? Quid est igitur, dicat quis, cur in locis suprà capite proximo in fine citatis, negat cõcupiscentiam peccatum esse? an contradicit sibi ipsi? an esse peccatum, & nõ esse peccatum, de eodem rectè dici possunt? Fortasse nõ ineptè diceretur, Augustinum respicere ad reatum peccati, cùm negat concupiscentiam peccatum esse. Sublatus est enim reatus & obligatio ad mortẽ æternam, per baptismum. Cæterùm cùm dicit eandem peccatum esse, considerat in se cõcupiscentiam: quæ natura sua talis est, ut pugnet cum lege Dei, & ideo morte digna est. Quidam uerò à

baptismo non imputetur, non ex se habet, sed ex Christi misericordia. Iam illud constat, rem omnem ex se magis censendam esse, quàm ex eo quod illi extrinsecus ue- Lib. 6.c.8. nit. Sunt & illa Augustini uerba notanda, cùm de peccato originis cum Iuliano Pelagiano disputando, sic inquit: Neq; enim nulla est iniquitas, cùm in uno homine uel superiora inferioribus turpiter seruiunt, uel inferiora superioribus contumaciter reluctantur, etiamsi uincere non sinantur. Sic ille. Quamobrem non tantùm Scripturis, sed experientia docti, fatemur esse originalem & hæreditariam in nobis uitiositatem, quæ haud dubiè ex natiua corruptela procedit, efficitq; in hominibus magnam procliuitatem ad peccandum. In regeneratis uerò pugnam incredibilem, inter uires superiores & inferiores: dum hæ illis, ut dicit Augustinus, reluctantur: illæ uerò istis seruiunt. Vtræq; uerò contra legem Dei tanto feruntur impetu, ut iure queratur Paulus, se captiuum esse peccati, & se uenundatum esse sub peccatum. A' qua captiuitate utinam liberet nos, qui solus potest, unigena Dei filius Dominus noster IESVS CHRISTVS, Amen.

DE PECCATO ORIGINIS Finis.

ANDREAE FRICII MODREVII, LIBER DE HOMINIS LIBERO ARBITRIO.

EXPOSITIS ijs quæ ad naturam peccati originis ex sanctis literis, ac enarratore earum sanctiss. Augustino pertinere uisa sunt: sequitur ut de libero arbitrio agamus, quæ pars est altera institutæ tractationis nostræ. Magnam autem affinitatem hæc quæstio habet cũ superiore de peccato originis. Quo enim maius uel minus inflictum est uulnus naturæ humanæ noxa primi parentis, hoc plus uel minus libertatis relictum est arbitrio nostro. Nos uerò de hac arbitrij nostri libertate ita instituemus orationem, ut An sit, & Quid sit illud, primùm exponamus: pòst, circa quas res uersetur: deinde, quàm latè pateat eius facultas: pòst, quæ nostræ sententiæ contraria erunt, confutabimus. Et si quid præterea ad institutũ nostrum pertinere uidebitur, id suo quodq; loco pro facultate ingenij nostri explicabimus.

CAPVT I.

De libero arb. hominis, sit ne? quid sit? quod eius obiectum? quàm ampla & ualida potestas?

ESse homini liberum arbitrium, certissima documenta nos docent: qui sentiamus nos & amplecti & respuere res nobis oblatas, & de multis deliberationem instituere, & cum sensibus in certamen descendere, & sæpe uictores euadere. Minæ etiam & præmia quæ à legibus tum diuinis, tum magistratuum, nobis proponuntur, argumento sunt, esse in nobis lib. arbitrium. Idem testatur tota Philosophorum schola, qui de libero arbi-

trio multa præclarè prodiderunt. QVOD quidem (ut & Philosophis, & multis Theologis placet) est uoluntas, qua amplectimur, uel respuimus, pro arbitrio, quod ratio decreuit & arbitrata est. Itaq; liberum arbitrium facultas est rationis & uoluntatis, aut certè est ipsa ratio & uoluntas. Neq; enim uoluntas potest uelle, quod rationi incognitum est: nec libertate eligendi uti, nisi in ijs quæ ratio prius perspexit. OBIECTVM circa quod uersatur liberum arbitrium, non est id quod necessariò uel amplectamur, uel refugiamus: sed, cuius liberam electionem habere possimus, ut quæ pertinent ad uitam commodè transigendam, & ad cultum Dei, quæq; his sunt contraria. QVAM uerò rectè liberum arbitrium officio fungatur, de eo simplex responsio dari non potest: sed & pro rerum circa quas uersetur diuersitate, & pro conditione hominis uaria, & prout uel solum consideratur, uel cũ ope diuina aliud & aliud, dicendum est.

CAPUT II.

De libero arbitrio in prima hominis conditione.

AC de prima hominis origine quid sentiendum sit, fabricatio eius ostendit. Nam effinxit eum Deus, ut imaginem & similitudinem referret ipsius in terris. Hæc uerò imago & similitudo maximè in ratione ac uoluntate est cernenda. Nam aliæ facultates cõmunes homini sunt cum alijs animantibus. Ratione & uoluntate solus inter animantes homo præditus est: hisq; duobus ad Deum conditorem suum proximè accedit, quem solus intelligit & miratur, ad cuius suspectum corporis statu erecto prouocatur. *Si igitur arbitrij libertas in ratione ac uoluntate sita est, hominem in conditione sui cum ratione & uoluntate libertatem simul à conditore suo accepisse putandum est.* Quod quidem mihi splen-

didè Iosua Sirach uidetur expressisse his uerbis: Deus (Eccl. 15.) principiò cùm creasset hominem, eum arbitrio sui consilij permisit, Adiecit mandata & præcepta sua: Si præcepta exequi uolueris, & fideliter ac libenter agere, ipsa te conseruabunt. Propositus est tibi ignis & aqua: ad utrum uoles, manum tuam porriges. Homini proposita est uita & mors, bonum & malum: utrum ei placuerit, id ei dabitur. De hoc Augustinus, de fide ad Petrum, sic scri (cap. 25.) bit: Firmissimè tene, & nullatenus dubita, primos homines, id est Adam & mulierem eius, bonos & rectos, & sine peccato creatos esse, cum libero arbitrio: quo possent, si uellent, propria, humili & bona uoluntate seruire atq; obedire. Quo arbitrio etiam possent, si uellent, propria uoluntate peccare. Eosq; non necessitate, sed propria uoluntate peccasse. Idem contra Pelagium Hypognosticon 3. Rectè dicimus, neminem posse per se sibi, id est per liberum arbitrium, sufficere implere quod uelit: nisi protoplastum solum potuisse, cum uoluntas liberi arbitrij adhuc sana esset ante culpam. Ibidem: Vel arbitrium ideo dictum est, quòd in sua positum sit potestate, habens agendi quod uelit possibilitatem, quod est uitalis & rationalis animæ motus. Sed huiusmodi fuit in homine protoplasto, cùm ante peccatum maneret illæsus.

CAPUT III.

De libero arbitrio post lapsum hominis, quantum ualeat in rebus ratione humana perceptibilibus.

QVæ diximus, ad hominis naturam integram, qua conditus erat, pertinent. Verùm aliud est dicendum de natura peccato corrupta, cùm homo de arbore illa uetita gustauit. De quo Salomon, cùm multas res a-

nimo lustrasset, earumque certam cognitionem comprehendere nequiuisset, sic se comperisse, inquit: Ecce inueni à Deo homines factos esse rectos, sed ipsos infinitis se miscuisse quæstionibus. Significat homines quidem probos à Deo factos esse, sed ipsos à probitate & rectitudine illa desciuisse: seque ipsos his calamitatibus inuoluisse, quibus premuntur, dum serpentis oratio fidem eis faceret scientiæ boni & mali, ex gustu pomi uetiti prouenturæ. Itaque homo defectione à Creatore suo, innocentiam perdidit. Ex paradiso, quod erat habitaculum sanctitatis & innocentiæ, eiectus est, & in terram brutis animantibus destinatam collocatus. Cùm enim in honore positus, intelligens non esset bonorum suorum: similis factus bestijs intereuntibus, in domicilium earum relegatus est. In qua relegatione quantum ualeat liberum arbitrium, consideremus.

Eccl. 7.

Psal. 49.

Multis uiris doctissimis uidetur, in rebus uitæ huius ualere, & in bonum, & in malum. Quod nos Augustini sententia proferenda ostendamus, qui contra Pelagium lib. 3. Hypognosticon scribit his uerbis: Per peccatum liberum hominis arbitrium possibilitatis bonum perdidit, non nomen & rationem. Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem rationis iudicium: non per quod sit idoneum quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare, aut certè peragere: sed tantùm in operibus uitæ præsentis, tam bonis, quàm etiam malis. Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur: id est, uelle laborare in agro, uelle manducare & bibere, uelle habere amicum, fabricare domum, uxorem ducere, pecora nutrire, uelle quicquid bonum pertinet ad præsentem uitam. Quæ omnia non sine gubernaculo diuino subsistunt: imò ex ipso, & per ipsum sunt, uel esse cœperunt. Malis uerò dico, ut est uelle idolum colere, uelle homi-

homicidium, adulterium facere, uelle alienas res diripere, Deum uiuentem in secula blasphemare, uelle turpiter uiuere, uelle quicquid non licet, uel non expedit operari. Sed ista non pertingunt ad substantiam uitæ præsentis, quia non sunt à Deo: imò malè desiderata maculant uitam, quæ est ex Deo. In libro autem de Spiritu & litera, cap. 28. ostendit in gentibus imaginem Dei non omnino deletam esse: eosque in ipsa uitę impietate aliqua legis diuinæ uel sapere, uel facere: quæ tamen prodesse eis non possint ad uitam æternam, sed fortè ut minus puniantur. Sicut enim (inquit ibidem) non impediunt iustum à uita æterna quædam peccata uenialia, sine quibus hæc uita non ducitur: sic ad salutem æternam non prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillimè etiam uita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. Disertè dicit Augustinus, in impijs inueniri quædam bona opera. Christus etiam Ethnicis tribuit uirtutem diligendi benefactores. Si (inquit) diligitis eos qui uos diligũt, quæ gratia uobis? non'ne & Ethnici hoc faciunt?

Testatur autem ipsa experientia, rationem sæpe pugnare cum peruersis affectibus, quemadmodum loquitur Phædria Terentianus:

Et tædet, & amore ardeo: & prudens, sciens,
Viuus uidensque pereo.——
Eijciunda hercle hæc mollities animi: nimis me indulgeo.

Nam etsi adolescens iste paret malo: tamen igniculus ille rationis apparet in medio æstu acrium perturbationum. Quid quod in schola Peripateticorum docetur, affectus ipsos à natura datos esse, ut stimuli sint ad uirtutem? ut metum, cauendi: iram, fortitudinis ac iusticiæ: inuidiam, æmulationis rectè factorum: misericordiam, clementiæ causa. Quòd si in ratione ac uolũtate sunt semina, & in affectibus sunt incitamenta ad uirtu-

 tem,

tem, an quòd ex his existit liberum arbitrium, nullas habebit partes in uirtute ipsa? Etsi autem eiusmodi uoluntatis multa sint impedimenta, & quasi prædones multi qui eam circunstent: tamen non propterea tollenda est, quam ratione dirigi, & superiorem titillatione sensuum sæpe euadere uideamus. Multorum enim exempla in promptu sunt, qui nec Iudæi, nec Christiani, sed solùm legem naturæ sequuti, munere uirtutis præclarè functi sunt: ut Socrates, Aristides, Photion, & plerique alij: qui cùm uitia hominum insectarentur, cùm leges ferrent, pœnas ac præmia constituerent, cùm homines ad honestatem hortarentur: à turpitudine uerò dehortarentur, cumq; ipsi uoluptates illicitas coercerent, cùm iusticiam ac cæteras uirtutes studiosè colerent: an non uoluntatem habuerunt ratione temperatam, cupiditatum uictricem, & peccandi illecebrarum? Neque enim decet, neq; rerum natura fert, ut horum facta eodem in numero ponantur cum factis Catilinæ & Cethegi, aut Fabricij cõtinentia cum Verris rapacitate, Catonis item tolerantia cum Neronis crudelitate.

Neq; uerò tantùm de externis factis, quę ab hominibus uideantur, loquimur: sed quæ ab oculis hominum remota sint, atq; adeò de interna animi affectione, quæ sit coniuncta cum proposito approbandi ea quæ agas cùm hominibus alijs, tum nobis ipsis, tum uerò Deo ipsi. Quorsum enim illa præcepta pertinent Senecæ Cordubensis, hominis in philosophia morali probati, & nobilis? quæ ille tradit uaria quidem, & præclara: sed inter cætera de imaginaria uiri boni præsentia, de conscientia nostra, de Deo ipso, qui semper adsit nobis? Epistola 25. ex sententia Epicuri sic alloquitur Lucilium: Sic fac (inquit Epicurus) omnia, tanquam te spectet aliquis. Prodest sine dubio, custodem sibi imposuisse, & habere quem

quem respicias, quem interesse cogitationibus tuis iudices: & quæ sequuntur. Epistola autem 11. sic: Aliquis bonus uir nobis eligendus est, ac semper ante oculos habendus, ut sic tanquam spectante illo uiuamus, & omnia tanquã uidente illo faciamus. Hoc, mi Lucili, Epicurus præcipit: custodem nobis & pædagogum dedit, nec immeritò. Magna pars peccatorum tollitur, si peccatori testis assistit: si aliquem habeat animus, quem uereatur, cuius authoritate etiam secretum suum sanctius faciat. Et epistola 43. Quid prodest recondere se, & oculos hominum auresq; uitare? Bona conscientia turbam aduocat: mala etiam in solitudine anxia atq; sollicita est. Si honesta sunt quæ facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cùm tu scias? ô te miserum, si contemnis hunc testem. Et epistola 41. Non sunt ad cœlum eleuandæ manus, nec exorandus æditus, ut nos ad aurem simulachri, quasi magis exaudiri possimus, admittat. Propè est ad te Deus: tecum est, intus est. Ita dico Lucili, sacer intra nos spiritus sedet, bonorum malorumq; nostrorum obseruator & custos. Hic prout à nobis tractatus est, ita nos ipse tractat. Bonus uerò uir sine Deo nemo est. Hæc & plura in eam sententiam, apud Senecam.

Eòdem pertinet illud Marci Ciceronis, grauissimi & philosophi & senatoris: Docemur, inquit, non infinitis concertationumq; plenis disputationibus, sed authoritate nutuq; legum, domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis mentem, oculos, manus abstinere. Et illud eiusdem Ciceronis: A recta conscientia transuersum unguem non oportet quenq; in omni uita sua discedere. Et illud: Nobis persuasum esse debet, si homines deosq; celare possimus: nihil tamen auarè, nihil iniustè, nihil libidinosè, nihil incon-

Cic. de Or. lib. 1.

Cic. ad Atticum lib. 13. epist. 17.

Cic. off. 1.

tinenter esse faciendum. Honesta bonis, non occulta queruntur. Confirmat sententiam nostram, tum Philosophorum, tum Poetarum præceptum, cùm hominem ita fictum dicunt, ut non tantùm erecto corpore contempletur cœlum: sed cœlorum & omnium rerum parentem erecta mente cernat, eiq; actiones suas omnes probare studeat. Id enim didicerunt & ab Aristotele ipso, qui Deum esse primã causam finemq; uniuersi demonstrauit: & à Stoicis, qui res omnes hominis causa, hominem Dei causa conditum esse docuerunt.

At dicet aliquis, hæc magis Philosophos docuisse, quàm præstitisse: & uidentes meliora, sequutos esse deteriora. Ego uerò id negare non possum: nam & Paulus ait, eos quidem Deum cognouisse, sed non ei dignam gloriam gratiamq; tribuisse. Et scriptores rerum meminerunt multæ uanitatis, & multorum scelerum ab illis patratorum. Addo, etiam erroribus multis fuisse implicatos, dum noxia pro bonis amplecterentur, bona pro noxijs reijcerent: sæpe nec bona prosequerentur, nec mala fugerent, ita ut oporteret. Verumtamen & rationem & uoluntatem multorum honesti amore fuisse imbutam contendo: & officiorum non paucos fuisse obseruantes, uita illorum & res gestæ testantur: nam liberalitatem exercebant, iusticiæ studiosi erant, parentes honorabant: furtis, homicidijs & adulterijs abstinebant: mutuũ reddebant, & cui deberent, & quando, & quamobrem reddendum esset: nempe quia iustum, idq; etiam primæ causæ respectu, quam summum bonum & finem totius uniuersi esse non ignorarent. At non constabant sibi in hac officiorum perpetuitate: sæpeq; in eo quod rectè agerent, claudicantes erant. Quid tum? an non ipsi qui spiritũ Dei habent, fatentur se nõ id quod uelint, facere bonum: sed quod nolint malum, id se agere? Iccir-

co'ne ductum diuini spiritus ab eis tollendum putabis? spiritus inquam illius, qui ubi est, ibi est libertas. Pari 2. Cor. 3.
ratione, num in ijs nulla arbitrij libertas erit, qui fluctibus obruti cupiditatum, sæpe in uitæ ratione peccent, ac labantur subinde in officijs: siquidem constet eos aliàs, nullo proposito præmio, sed gratuitò honesti fuisse colentes? At enim, isthæc sine gratia Dei facere non potuerunt. Equidem si de gratia sanctificante intelligas, non arbitror. Si de illa qua in Deo uiuimus, mouemur & sumus, prorsus assentior. Paulus testatur, gratias esse multas, quas spiritus Dei hominibus impertit, prout uult. Philosophi etiam agnoscunt, uirtutes excellentes non fieri sine singularibus motibus diuinis: qui certè gratiæ sunt, & dona Dei: sed dona gratuita, nõ illa quæ gratum faciant hominem, & quibus homo quasi noua creatura efficiatur. Quid est igitur, inquies, quod Paulus dicit: Quod nõ sit ex fide, peccatum esse? non'ne omnia infidelium opera peccatis annumerat? Paulum dicti sui interpretem adhibeamus. sic enim inquit: Beatus est Rom. 14.
qui non iudicat seipsum, in eo quod probat. at qui iudicat, si ederit, condemnatus est: quoniam non edit ex fide. Porrò quicquid ex fide nõ est, peccatum est. Non'ne Paulus fidei nomine hîc conscientiam intelligit, iudicantem de rectè & prauè factis: à qua ne latum quidem unguem discedendum esse, etiam philosophi docent? Conscientiam porrò ad legem naturæ, diuinamq;, tanquam ad regulam dirigi, necesse est: sine qua persuasionem cõcipere difficile est, opus nostrum placere Deo. Dubitatione uerò & incertitudine uitiantur actiones omnes. Quamobrem non est mens Pauli, peccatum esse omne id quod ab infidelibus fiat, (alioqui nec comedere, nec bibere possent sine peccato:) sed in peccato numerandum esse omne id, quod reluctante & dubitante con-

ſcientia fiat. Quod & Cicero docet his uerbis: Quocirca bene præcipiunt, qui uetant quicquam agere, quod dubites æquum ſit an iniquum. Aequitas enim lucet ipſa per ſe: dubitatio autem, cogitationem ſignificat iniurię.

At multis tum ſanctæ Scripturæ, tum probatorum authorum ſententijs, damnantur opera, quantumlibet boni ſpeciem habeant, ſi ſine fide & gratia Dei gratum faciente fiant. Fateor: ſed hoc fieri puto, non quòd opera in ſe ſint mala, ſed quia perſona ob fidei in Chriſtum defectum mala eſt. Itaque opera ipſa non tam in Dei gloriam facit, quàm laudis & commodi ſui cauſa. *Auguſtinus contra Iul. Pelag. lib. 4. cap. 3.* Auguſtinus de gentili qui nudum ueſtiat, quærit, nunquid eiuſmodi opus, quia non ex fide eſt, peccatum ſit? Et reſpondet his uerbis: Prorſus in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt: non quia per ſe ipſum factum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt: ſed quia de tali opere, non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum. Addit ibidem: ad bonum opus, ut uitet rationem omnem peccati, requiri, ut fiat bene. Si enim quamuis bonum malè quis facit, negari non poteſt eum peccare qui malè quod libet facit. Sic ille. Scitum eſt quod *Matth. 7.* Seruator noſter dixit: Bonam arborem bonos, malam malos fructus edere: non poſſe nec bonam malos, nec malam bonos ferre. Si igitur fructus noſtri boni eſſe debeant, bonos nos prius eſſe oportet. Quod fieri nō poteſt, niſi ſpiritum Chriſti inhabitantem in nobis habeamus, qui fide in Chriſtum perfundat nos, infirmitati noſtræ medeatur: omnia quę agimus, ad Dei gloriam referri doceat, nosq́ tandem ad uitam æternam deducat. Hic enim finis eſt bonorum operum, ut in uitæ æternæ poſſeſſionem, per Dei miſericordiam propter Chriſtum nobis promiſſæ, nos perducant. Quemadmodum dicit *Ioan. 5.* Chriſtus, prodituros omnes ſuo tempore ex monumentis:

tis: & qui bona feciſſent, ad uitam reſurrecturos: qui uitioſa egiſſent, ad ſupplicium.

Sunt & illæ conditiones à Paulo deſcriptæ, ad bonum opus neceſſariæ: ut ſit ex corde puro, conſcientia bona, fide non ficta, quæ ſit cum dilectione Dei coniuncta. Sine his opera quantumuis in ſpeciem recta, peccata ſunt apud Deum. Cæterùm opera ipſa per ſe conſiderata, hoc eſt materia & genere ſuo, mala dici nō poſſunt. Quis enim damnet iuſticiam, liberalitatem, & id genus uirtutes, quas multi à Chriſto alieni exercent: cùm & Rehabæ meretricis, & obſtetricum Aegyptiarum officia in ſacris literis cōmendentur: de quarum mulierum *Iac. 2. Heb. 11. Ioſuæ 7. Exod. 1.* religione in Deum, quid ego pro certo dicam, nihil habeo. Iam duobus contrarijs propoſitis, ſi unum uituperatur, alterum laudetur neceſſe eſt. Igitur ſi Labeonis (exempli cauſa) iniuſticia uituperatione digna, cur Appij cæci iuſticia laudem non mereatur? Atqui nihil eſt dignum laude, niſi bonum. Quid quòd Chriſtus ipſe dignitatem nonnullā tribuit hominibus quibuſdam, nondum ſpiritu Dei imbutis? Sic enim Apoſtolos, quos ad *Matth. 10. Luc. 10.* docendas gentes mittebat, alloquitur: In quamcunque urbem aut uicum fueritis ingreſſi, exquirite quis in ea ſit dignus, atq; illic manete donec exeatis, comedentes & bibentes quę uobis ſuppetent. Quam dignitatem iubet exquiri Chriſtus? Non eam quæ eſſet à ſpiritu ſanctificante: nam ea ex hominibus interrogandis diſci non poteſt, quam ſi ex Dei reuelatione Apoſtoli cognouiſſent, non eam ab hominibus inueſtigare iuſsi eſſent. Omninò hæc dignitas ad morum externam honeſtatem referenda uidetur, Chriſtiq́ uerba ita accipienda: Non temerè Chriſti doctoribus ſubeunda eſſe hominum ignotorum tecta: ſed primùm in ciuitatibus quærendum, qui illic homines eſſent commendatioris famæ: qui iniuria nemi-

neminem afficerent: qui indigentibus de re sua familiari libenter impertirent: qui de genere mortalium nō gratuatim mereri uellent. Talium mores & officia, tantum abest ut uituperet Christus, ut & ipsos hæc facientes dignos appellet: & eorum ædes salutari, & apud eos diuersari, ac cibum potumq; capere suos Apostolos iubeat. ab alijs uerò ita discedere, ut ne quid pulueris quod fortè eorum pedibus adhæsisset, secum asportent: quo testatum relinquāt, nullam sibi cū illis cōmunionem esse.

Posset autem quis non immeritò dubitare, an qui à Christo in uerbis citatis digni uocantur, sint inter pios & regeneratos numerandi? Quòd si numerentur, parū apposité uerba Christi hîc referrentur, ubi agitur de homine nondum renato. Sin minus, uideretur medium quoddam & præparatio esse hæc ipsa dignitas ad pietatem & regenerationem. Ad eos enim qui eiusmodi dignitate præditi essent, iubet Christus diuerti nuncios pacis & salutis: non ad alios. Intelligendum est autem, hanc præparationem electis tantum, quibus cooperentur omnia in bonum, occasionem esse ad salutem: reiectis autem & reprobis, ad maius exitium. qui scilicet opinione bonitatis suæ inflati, progredi recusarent: &, ut Christus loquitur, ad nuptias uocati, uenire nollēt. Porrò non regeneratorum esse hanc ipsam dignitatē, argumento est, quòd Christus (ut dixi) iubet de ea quæri ex hominibus: qui tamen de regeneratione cuiusquam neminem facere possint certiorem. Dei enim est, nosse qui sint sui: 2. Tim. 2. Quid autem miri, non regeneratis hanc à Christo tribui dignitatem: cùm ab eodem scriba ille de primis legis diuinæ præceptis & interrogans, & respondens scienter, dicatur haud longè abesse à regno Dei: nimirum quod agnosceret, in dilectione sita esse omnia. Quam qui non spectent, ceremonijsq; ac ritibus

Marc. 12.

tibus externis magis incumbendum putēt, illos certum est longissimè abesse à regno Dei: cuius nec uiam teneant, nec ueram rationem. Quamuis igitur scriba iste nōdum in Christum credebat: tamen assensum eius erga ueritatem Christus non improbauit. Sed & adolescens ille, qui se præcepta legis à iuuentute sua seruasse dicebat, amatus esse à Christo dicitur. Sic enim Marcus de illo: Iesus autem intuitus eum, dilexit ipsum. Quomodo Christus diligit hunc, qui seu ex simplicitate, seu ex hypocrisi, de obseruatione legis gloriabatur, cùm à uera solidáque perfectione procul abesset? qui uocatus, Christum sequi uoluit, sed mœstus abijt dolens? qui diuitias suas Christo præferendo, crucem eius ferre recusauit? Non igitur Christus amauit hunc adolescentem, tanquam aptum regno Dei. Sic enim solos filios regni amat, quos & iustificat, & donat uita æterna. Amauit autem eū propter studium legis, quod in eo ab adolescentia erat, ut uel externè iustus fuerit. Hæc amat & probat Christus, nō ut uitę æternæ meritoria: sed quia spectant ad finem illi probatum, nempe ad conseruandam societatem humanam. Vt enim Respub. amat, ita & eas uirtutes quibus conseruantur: & gubernatores rerum humanarum tuetur, ornat, & multis præmijs afficit. Et hæc de dignitate uel indignitate operum à non regeneratis factorum.

In uerbis Augustini suprà ex libro Hypognosticon 3. citatis (cùm dicit liberum arbitrium in operibus uitæ præsentis bonis ualere) illa uidetur esse dubitatio, quòd exempla afferat de operibus quæ Græci adiaphora, Latini indifferentia uocant: ut causa non sit, cur hæc transferantur ad opus uirtutis. Verùm uerba ipsa indicant, Augustinum loqui generatim de bonis & malis operibus præsentis uitæ. At inter bona opera ad hanc uitam

h perti-

pertinentia, numerantur bona uirtutis, sine quibus uita humana commodè degi non poßit. Exempla quæ affert, si nudè ponantur, indifferentia esse uideri poßint. Si ad causas uirtutis efficientes referantur, ad uirtutem pertinebunt: ut si domum quis ædificet, ubi, quando, quemadmodum, quamobrem oportet, officium haud dubiè præstabit liberalitate aut iusticia dignum. Summa illuc pertinet: multa ab hominibus à Christo remotis, & regenerationis huius, qua aliquis fit in Christo noua creatura, expertibus, facta esse recta ratione & animo uolente, humanitatis studij & officij pleno. Tametsi hęc uoluntas nec ita firma est, ut non sæpe impediatur: nec ita sincera, ut non multis inquinamentis uitietur. Intus enim hærens immundicies, nihil sinit tam esse purum, ut sit dignum regno Dei, præsertim cùm persona Deo sit minimè reconciliata.

CAPUT IIII.

Quantum ualeat liberum arbitrium in rebus ad salutem æternam perceptibilibus.

HVcusq; de rebus ratione humana comprehensibilibus, & uiribus homini natura tributis dictum esto. Dicamus deinceps de rebus diuinis quæ per Dei prophetas, per filium Dei & eius Apostolos peculiariter nobis tditę sunt: ut sunt, lumen fidei in Christum collocandę, regeneratio in filios Dei, iustificatio & reconciliatio nostri cum Deo irato, satisfactio pro peccatis, liberatio à morte & gehenna, donatio uitæ æternę. Hæc enim beneficia offert filius Dei IESVS CHRISTVS, omnibus fide imbutis. His & Dei ueneratio & hominum salus ac uita continetur. Hæc nobis omnia diuino beneficio contingere, confirmant sacra Dei oracula. Hæc non ex Philosophia, sed ex sinu æterni patris prolatą

prolata sunt: uoce filij Dei, Prophetarum & Apostolorum patefacta. Sic enim est proditū literis sanctis. Hoc est opus Dei, ut in eum credatis quem ille misit. Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem, ut filij Dei fierent, credentibus in nomen ipsius: qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Quod impoßibile erat legi, eo quòd in carne nostra infirma erat, hoc Deus misso filio suo sub specie carnis peccato obnoxiæ præstitit: ac de peccato damnauit peccatum per carnem, ut iustificatio legis impleretur in nobis. Christus est propitiatio pro peccatis nostris: nō pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi. Venit filius hominis ut animam suam daret in multorum redemptionem. Si uos filius liberauerit, uerè liberi eritis. Hæc sunt oracula diuina, quibus docemur, negotium salutis Dei beneficio asscribendum esse. A' quo negotio excludi uires arbitrij nostri, nónne satis uerbis illis ostenditur? Qui filij Dei sunt, & qui credunt in nomen ipsius, ij non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Non tantùm sanguinis propagatio à natiuitate filiorum Dei excluditur: sed etiam uis hominis summa, ac ipsius liberi arbitrij pars præcipua: nempe uoluntas tum carnis, hoc est hominis spiritu Dei destituti: tum uiri, hoc est cuiuscunq; hominis. Paulus etiam de arcano prædestinationis loquens, docet non esse uolentis, nec currētis, sed Dei miserentis. Et de filijs Dei ex Mose colligit: Non qui sunt filij carnis, ij sunt filij Dei: sed qui sunt filij promißionis, censebuntur in semen. Et alio in loco de ijsdem sententias tradit contrarias: Si quis Christi spiritum non habet, is Christi non est: qui autem spiritu Dei aguntur, hi sunt Dei filij. Cùm autem ad solos filios Dei promißiones cœlestes pertineant, consequens est,

libero arbitrio nihil loci relinqui in promissionibus cœlestibus, atque adeò in omni salutis nostræ negotio. Quod & Christus sic docet: Nemo potest ad me uenire, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Hæc à magistro & seruatore nostro dicta sunt in concione illa, cum ingens multitudo hominum audiuit quidem eum docentem, uerùm paucissimi fidem sermoni eius habuerunt: multi per cõtemptum fabri filium appellarunt: nonnulli etiam discipulorum ab eo desciuerũt, nec amplius cum eo uersabantur. Quid ita? Nonne in solitudine, ubi rerum omnium erat penuria, satiati sunt? nonne ipsum magistrũ audiuerunt de uita æterna docentem? nonne portenta uiderunt cum maxima potentia edentem? Quibus enim rebus alijs adduci debuerũt ad fidem ei habendam, qui uitæ æternæ uerba doceret? Ipse Christus causam affert: Nemo ad me uenit, nisi pater meus traxerit eum: &, Nisi cui datum fuerit à patre meo: &, Quisquis à patre audiuit ac didicit, is ad me uenit. Audis patrem esse, quo trahente ad Christum uenit, quisquis uenit. Audis excludi alios à patre: nec aliquem ad hanc societatem admitti. Sunt enim hæc Christi uerba: Qui audit & discit à patre, uenit ad me: &, Nemo nisi quem trahit pater, uenit ad me. Nec igitur libero arbitrio, nec ullis uiribus humanis patet accessus ad Christum, nisi patris doctrina illustratis, nisi eius numine afflatis. Nemo in hunc numerum cũ patre uenire potest: Pater est qui primas partes, qui medias, qui postremas sibi uendicat: & principium & progressum & perfectionem tanti operis sibi uni transcribi uult. Quid enim ingressum & principium huius operis magis indicet, quàm illa Christi uerba: Nemo uenit ad me, nisi quem pater meus traxerit? Non ait, (inquit Augustinus) duxerit, ut aliquo modo intelligamus præcedere illic uoluntatem. Quis trahitur, si iam uole-

Augustinus cõtra duas epist. Pel. ad Bonif. lib. 1. c. 19.

uolebat? Et tamen nemo uenit, nisi uelit. Trahitur ergo miris modis, ut uelit, ab illo qui nouit intus in ipsis hominum cordibus operari: non ut nolentes credant, sed ut ex nolentibus uolentes fiant. Hæc August. Cui uerbum Ducendi huic loco minimè conuenire posse uidetur: ne occasio daretur intelligendi, nos prius uelle, in nostraque optione esse recipere, aut respuere quod offerat Deus. Huc pertinet Pauli uerbum: Non sumus idonei qui aliquid ut per nos ipsos uel cogitemus: sed quod idonei sumus, id à Deo est. Loquitur his uerbis Apostolus (inquit August.) de ijs quæ pertinent ad religionem Christianam: de quibus nemo potest utiliter cogitare ut credat, nisi Deo intus mouente, suggerente ac inuitante. Quod quidem & Lydiæ mulieris exemplo demonstrari potest, cuius animum Deus aperuerit, ut Pauli orationem de salute æterna attenderet: & Apostolorum actis, qui hominibus ad fidem Christo habendam inducendis non tantùm oratione cœlesti, sed & morborum curationibus & portentis ac prodigijs faciendis instructi erant. Quòd si nemo in cogitationem uenire potest rerum ad uitam æternam perducentium, nisi id ei cœlitùs immittatur: quanto minus ueniet in reliquas boni operis partes? Cogitatione enim bona sublata, nec uoluntas recta, nec executio constans consequi potest. De fide quoque quæ ex bona cogitatione procedit, ipse Christus dicit esse opus Dei: & Augustinus confirmat in lib. de Prædestinatione sanctorum, & in lib. Retractationum, ubi sententiam quam contra Porphyrium asseruerat, retractat his uerbis: Quod dixi, tunc uoluisse Christum apparere hominibus, & apud eos prædicari doctrinam, quando & ubi sciebat homines fore qui in eũ fuerant credituri, uerissimè quidem dixi: sed non ita accipiendum est, quòd Deus tantùm præscierit, quòd ipsi ex-

2. Cor. 3.

Act. 16.

ex seipsis essent credituri, & à se ipsis fidem habituri: sed
intelligere oportet, quòd & Deus præparauerit eos
quibus ipse fidem donaret. Hæc ille.

Sed non tantùm ingressus, sed & progressus adimi-
tur uiribus nostris, illis uerbis: Non est uolentis, nec cur-
rentis, sed Dei miserentis. Nam quia (inquit August.)
liberum arbitrium ad Deum diligendum primi peccati
magnitudine perdidimus, ut in Deum credamus, & piè
uiuamus, non est uolentis, neq; currentis: non quia non
uelle debeamus, & currere: sed quia in nobis utrunq; ef-
Ad Simpl. lib. 1. cap. 2 ficit. Et alio in loco: Igitur non est uolentis, neq; curren
tis, sed miserentis est Dei: quandoquidem nec uelle, nec
currere, nisi eo mouente atq; excitante, poterimus.

De ipso autem progressu ac perseuerantia in salutis
nostræ opere Christus ipse copiosè & splendidè sic con
Ioan. 15. cionatur: Ego sum uera uitis, & pater meus agricola est:
qui omnem palmitem in me non ferentem fructum, am
putat: & omnem ferentem fructum expurgat, ut plus fru
ctus ferat. Sicut non potest palmes fructũ ferre nisi man
serit in uite: sic nec uos, nisi in me manseritis. Ego sum ui
tis, uos palmites. Qui in me manet, & ego in eo, is mul-
tum fert fructum: siquidem sine me nihil potestis facere.
Si quis in me non manet, is extrà proiectus aruit: ut sar-
menta quæ colliguntur, & in ignem deflagratura conij-
ciuntur. Quid uerbis istis clarius? Palmes extra uitem,
fructum edere non potest, sed mox arescit: in uite ma-
nens, assidua eget opera agricolæ, qui eam excolat &
expurget, ne siluescat ac sterilescat. Sic nos extra Chri-
stum exarescimus, nec ulli rei quàm deflagrationi ido-
nei sumus: in Christo uerò, opera cœlestis agricolæ pur-
gamur, ut fœcundi simus, fructum feramus, nosterq; fru
ctus duret. Ad hæc, Paulus totum opus salutis nostræ
Deo tribuit, his uerbis: Deus is est qui agit in uobis, ut
uelitis

uelitis & efficiatis, pro sua beneuolentia. Et uoluntatem
igitur in uobis format, & efficiendi facultatem præstat
pater benignissimus. Augustinus etiam de perseueran- August. de
tia in bono usque ad uitæ finem, sic scribit: Ac ne de ipsa cor. & gr.
quidẽ perseuerantia boni uoluit Deus sanctos de uiri- cap. 12.
bus proprijs, sed in ipso gloriari: qui eis non solùm dat
adiutorium quale primo homini dedit, sine quo nõ pos-
sint perseuerare si uelint, sed in his etiam operatur & uel
le: ut quoniam non perseuerabunt nisi & possint & ue-
lint, perseuerandi eis & possibilitas & uoluntas diuina
largitate donetur. Tantũ quippe accenditur Spiritu san
cto eorum uoluntas, ut ideo possint, quia sic uolunt: i-
deo sic uelint, quia Deus operatur ut uelint. Nam si in
tanta infirmitate uitæ huius (in qua tamen infirmitate
propter elationem reprimendam perfici uirtutem opor
tebat) ipsis relinqueretur uoluntas sua, ut in adiutorio
Dei, sine quo perseuerare non possent, manerent, si uel-
lent, nec Deus in illis operaretur ut uellent: inter tot ac
tantas tentationes infirmitate sua uoluntas ipsa succum
beret. Et ideô perseuerare non possent, quia deficiente
infirmitate nec uellent: aut non ita uellent infirmitate
uoluntatis, ut possent. Subuentum ergo est infirmitati
uoluntatis humanæ, ut diuinâ gratiâ indeclinabiliter &
inseparabiliter ageretur. Et ideo quamuis infirma, non
tamen deficeret: neq; aduersitate aliqua uinceretur. Cla
rissimè hîc affirmat Augustinus, non tantùm bonum in-
cipere Dei donum esse: sed & in bono perseuerare. In u-
troq; etiam, tam initio operandi quàm perseuerãtia, uo-
luntatem ac possibilitatem nobis diuinitùs donari. Et
hæc quidem dicta sint de fide & operibus ad æternam
beatitudinem destinatis: quæ quidem opera nullus pal-
mes, ut Christus loquitur, proferre potest, nisi in sua uite
manserit. Non loquitur enim de operibus ad hanc ui-
tam

tam honeſtè degendam neceſſarijs. nam horum cauſa non uenit Chriſtus in mundum: & certè gentes à Chriſto alienas ea facere conſtat. Loquitur autem Chriſtus de uoluntate patris cœleſtis, de natura hominum uitiata, de noſtri cum Deo offenſo reconciliatione, deq; ijs omnibus quibus tum cultus Dei tum hominum æterna beatitudo continetur. Tales uuas, ex quibus exprimatur ſuccus ſuauitatis cœleſtis, palmes ferre nequit, niſi in uite ſua maneat IESV CHRISTO. Hæc eſt uitis ſalutifera, uitalem ſuccum præbens palmitibus ſuis. Hæc aqua illa, ex qua in bibentibus exiſtit fons ſcaturiens ad uitam æternam. Hic eſt Chriſtus filius Dei, qui nobis à patre ſuo factus eſt ſapientia, iuſticia, ſanctitas, liberatio, ut quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, in Domino glorietur. Nullum ſibi ad tanti operis effectionem ſocium aſciſcit cœleſtis pater, nec libero arbitrio, nec ullis naturæ uiribus portionem huius laudis impertit. Solus eſt inuentor, incœptor, effector & perfector ſalute noſtra procuranda. Solus hanc ſibi occupat laudem: omnibus ad eam aditum intercludit. Soli igitur illi gloria. In ſolo illo tanti boni authore & perfectore glorietur, quicunq; uerè uult gloriari.

CAPUT V.

Obiectionum ſolutiones.

Prima obiectio.

SVpereſt ut excutiamus, quæ ab hominibus doctiſsimis opponi ſolent. Si, inquiunt, uoluntas noſtra nec uelle in rebus diuinis, nec efficere quicquam: ualet igitur uel eſt lapidi ſimilis, uel agit aliquid nolens ac coacta. quorum utrunq; ineptum & perabſurdum eſt. Quis enim ferat, hominem uitalitate & mente præditum in actionibus ſuis ſaxo æquari? aut eum qui uoluntatem

naturâ habeat, nolentem ac coactũ aliquid agere? Confuſionis eſſet ſermo eiuſmodi, non doctrinæ ac ſapientiæ. Quid eſt autem quòd Paulus hortatur nos, ad ſalutem noſtram cum metu & timore operandam? An qui nihil agit, poteſt operari? An potius Paulus communiter tribuit opus unum Deo & homini? nam ſimulatq; hortatus eſt nos, ut cum timore ac ſolicitudine negotium agamus ſalutis noſtræ, continuò ſubiecit: Deum hoc agere pro ſua beneuolentia in nobis, ut & uelimus & perficiamus. Hæc minimè diſtrahenda ſunt, ſed contexenda, & aliud alio confirmandum. Si ideò operandum eſt, quia id Deus efficit: igitur cooperamur Deo efficienti, quemadmodum cauſæ ſecundæ cooperantur primis cauſis. Non ſumus igitur nolentes, nec tanquam trunci aut ſaxa, ſalutis noſtræ negotio agendo. Quod quidem ipſemet Paulus confirmat his uerbis: Dei enim ſumus cooperarij. Et alio in loco: Gratia Dei ſum id qđ ſum, & gratia eius in me non fuit inanis: ſed copioſius quàm eorũ quiſquam laboraui: non ego tamen, ſed gratia Dei mecum. Diſcutienda hæc ſunt, & quid à uiris doctiſsimis accepimus exponendum. Hominem lapidi in ſuis actionibus æquari nec poſſe, nec debere, naturæ & facultatum eius inſpectio ſatis oſtendit. Poteſt uelle nolle, approbare improbare, appetere fugere, conari reſiſtere. Veruntamẽ hæc uitioſitate natiua corrupta ſunt: qua fit, ut uelimus ſæpe noxia, nolimus ſalubria, approbemus inania, improbemus firma, appetamus mortifera, fugiamus uitalia: conemur res nihili & incertas, reſiſtamus ſtabilibus & certis. Quòd ſi in rebus terrenis hęc ita ſæpe euenire uidemus: in rebus cœleſtibus, quib. efficimur filij Dei, omnino fieri prius oſtendimus: ad quas aſpirare nemo queat ex ſanguinibus natus, nemo ex uoluntate carnis, nemo ex uoluntate uiri. Ad res eiuſmodi

1. Pet. 1. cõsequendas renasci nos oportet non ex mortali, sed im
mortali semine: per sermonẽ uiuentis Dei, & manentis
in sempiternũ. Non igitur agit in nobis Deus tanquam
in lapide, sine ullo motu uiriũ nostrarum interiore: sed
mentem nostram, quæ sponte sua percipere non potest
ea quæ sunt spiritus Dei, illustrat lumine fidei: uolunta-
tem ex prauitate in rectitudinem reformat, atque nos
ita regenerat in uitæ nouitatem. Non igitur sumus trun
ci, aut saxei, quæ non nisi uiolenter aguntur: & cùm mo-
uentur, nec intelligũt, nec uolunt. Nos agimur quidem
à spiritu Dei: sed ita, ut acti & intelligamus, & uelimus,
& assentiamur. Hæc enim efficit in nobis spiritus Dei.
Ita non impellimur inuiti: sed persuademur, ut ex nolen
tibus simus uolentes: & quicquid facimus, uolentes fa-
ciamus. Nemo (inquit Augustinus) uenit ad Christum
nisi uelit. Trahitur enim miris modis ut uelit, ab illo qui
nouit in ipsis hominum cordibus operari, ut non nolen
tes credant, sed ex nolentibus uolentes fiant. Hæc ille.
Non igitur uoluntas in nobis destructa est, sed reparata:
uel si dicere malis, mala destructa est, bona creata. Quẽ-
admodum apud Ezechielem Deus loquitur: Dabo uo-
bis cor & spiritum nouũ: auferam autem cor lapideum.
August. de gr. & lib. arb. c. 20. Quod Augustinus sic: Non tollitur (inquit) per gratiam
humana uoluntas: sed mala mutatur in bonam, & cùm
bona fuerit, adiuuatur. Non igitur mirum, si Paulus
& uiri sancti hortentur nos ad salutem nostram operan-
dam, quos Deus ad operandum præparauit: quibus uo
luntatem bonam & efficiendi facultatem subministra-
uit. Pleni sunt sermones Dei eiusmodi exhortationum,
quibus regenerati admonentur officij sui. nimirum ut
uitæ nouitatem operibus debitis exprimant: ut ita se ge
rant, ut dignum est ista uocatione ad quam uocati sunt.

Ecquid igitur (inquies) an sic agendo nihil agimus?

Omnino

Omnino ex nobis nihil hîc agimus. siquidem Paulus di-
cit, Deum efficere in nobis ut & uelimus, & perficia-
mus: sed tamen acti agimus. Atq; ad hunc sensum Dei
cooperarij sumus: nõ quòd uoluntas nostra singularem
& secretum habeat motum à gratia Dei, sed quia Deus
animum, uoluntatem & efficiendi potestatem in nobis
faciat. quo faciente, impellente & agente, agimus quo-
que ipsi: nimirum ui nobis donata, & quasi impressa. I-
taq; cùm ille efficit in nobis & uelle & efficere, uolumus
quoque ipsi, & efficimus: nostraq; iam est, quæ Spiritus
sancti uirtute facta in nobis est bona uoluntas. Per quã
cùm agimus, prius à Deo acti, nihil mirum est si nobis
pars actionis tribuitur. Aguntur enim filij Dei (inquit *Infrà Obiectione 1.*
August. cuius uerba infrà afferemus) ut etiam agant. I-
deò apud prophetam non dicit Deus, Faciam ut nihil fa
ciatis: sed, Ego faciam ut uos faciatis. &: Facite uobis
cor nouum. &: Facite arborem bonam, & fructum eius
bonum.

Sed huic tamen interpretationi contraria esse uiden-
tur uerba illa Pauli: Copiosius alijs laboraui: non ego au
tem, sed gratia Dei mecum. Significat se adiutum Dei
gratia, plus alijs laborasse. Quomodo autem adiuuare-
tur, si non ipse ageret aliquid? Nam Augustinus citatis *August. de perf. iust.*
uerbis Psal. 17. Adiutor meus es tu, ne derelinquas me: *et serm. 13*
subdit: Non adiuuatur, nisi qui & ipse aliquid agit. Igi- *de uerb. A*
tur ex Augustini sententia agimus, qui à Deo adiuua- *postoli.*
mur. Quod quidem ipse sic alibi explicat: Non ego so- *August. de*
lus, sed gratia Dei mecum: ac per hoc nec gratia Dei so- *grat. & li-*
la, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo. Et Paulus i- *bero arbit.*
gitur, & Augustinus, sentire uidentur, uoluntatem no- *cap. 5.*
stram motum habere distinctũ à gratia Dei, in ijs agen-
dis quæ sunt salutis nostræ.

Sed non hoc sentire illos, alijs testimonijs ostensum

i 2 est.

eſt. Sententiam uerborum Pauli, qui Græcè ſciunt, dicunt magis perſpici poſſe ex Græca ueritate, quæ ſic habet: ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. Quę uerba Hieronymus lib. 2. aduerſus Pelagianos ſic interpretatur: Sed gratia Dei quæ mecum eſt. Subſcribit Hieronymo Iacobus Faber Stapulenſis, qui ſic ſcribit legendum eſſe: Sed gratia Dei quæ eſt mecum. Eraſmus autem ſic: Sed gratia Dei quæ mihi adeſt. Caſtalio quoque ſic: Sed fauor Dei qui mihi aderat. Iacobi Stapulenſis uerba ſunt hæc: Vulgata editio legit, Sed gratia Dei mecum. Sed dicendum potius, Sed gratia Dei quæ eſt mecum. Totum enim gratiæ Dei tribuit Paulus. Illa enim architectonica, & ipſe, ſolum inſtrumentum & uas gratiæ Dei. Et ut Saluator dicebat Apoſtolis: Vos non eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis. Cùm etiam Paulus dixerat, Laboraui: ſtatim uerbum ſuum quaſi lapſus corrigit, & dicit: Non ego laboraui, ſed gratia Dei quæ in me eſt, ſed ſpiritus Dei in me. Hæc de uerbis Pauli. Sententia autem Auguſtini ex alijs locis, ubi magis exactè rem examinat, cognoſcenda eſt. Sic enim in Enchiridio ad Laurentium cap. 32. ſcribit: Quomodo non uolentis nec currentis, ſed miſerentis eſt Dei, niſi quia & ipſa uoluntas à Deo preparatur? alioquin ſi propterea dictũ eſt, Non uolentis neq; currentis, ſed miſerentis eſt Dei, quia ex utroq; fit, id eſt ex uoluntate hominis & miſericordia Dei: ut ſic dictum accipiamus, Non uolentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, tanquam diceretur: Non ſufficit ſola uoluntas hominis, ſi non ſit etiam miſericordia Dei. Non ergo ſufficit ſola miſericordia Dei, ſi non ſit etiam uoluntas hominis. ac per hoc ſi rectè dictum eſt, Non uolentis hominis, ſed miſerentis eſt Dei, quia illud uoluntas hominis non implet: cur non & econtrariò rectè dicitur, Non miſerentis eſt Dei, ſed uolentis

lentis eſt hominis, quia id miſericordia Dei ſola non implet? Porrò ſi nullus Chriſtianus dicere audebit, non miſerentis eſt Dei, ſed uolentis eſt hominis, ne Apoſtolo apertiſsimè contradicat: reſtat, ut propterea rectè dictũ intelligatur, Non uolentis neq; currentis, ſed miſerentis eſt Dei, ut totum Deo detur, quia hominis uoluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Præcedit enim bona uoluntas hominis multa Dei dona, ſed non omnia. Quæ autem non præcedit ipſa, in eis eſt & ipſa: nam utrunque legitur in ſanctis eloquijs: &, Miſericordia eius præueniet me: &, Miſericor- (Pſal. 58.22.) dia eius ſubſequetur me. nolentem præuenit, ut uelit: uolentem ſubſequitur, ne fruſtra uelit. Hucuſque Auguſt. copioſè quidē & ſubtiliter abſurda colligit ex eo, ſi quis uoluntatem hominis ad Dei miſericordiam aggreget in negotio ſalutis noſtræ. Eandem ſententiam repetit ad Simplicianum lib. 1. q. 2. quam Lombardus recitat Sent. 2. d. 26. §. uoluntatem. Etſi igitur agimus acti à Deo, cooperamurq; Deo operanti: tamen actio & cooperatio huiuſmodi, eſt uoluntatis à Deo formatæ. Ita uoluntas humana non eſt tanquam inſtrumentum mutum & inanime ſine motu (habet enim motum & actionem in bono opere) ſed ille motus eſt à Deo renouante, uires ſuppeditante, excitante & perficiente. Hoc enim eſt quod ab Auguſtino multis in locis dicitur: Deum præuenire nolentem ut uelit, ſubſequi uolentem ut ne fruſtra uelit. Ipſe (inquit) ut uelimus operatur incipiens, qui uolentibus cooperatur perficiens. Plura poſtea afferemus ex Auguſtino in eandem ſententiam. Iactis autem hiſce fundamentis reſponſionum, facilis erit ſolutio reliquorum argumentorum: quæ multa ſunt, & ſanè ualida, ac multorum calculis comprobata. Nos præcipua referemus, & qualiter refutanda ſint, de ſentētia uirorũ doctorum oſtendemus.

Secunda obiectio.

Iubet(inquiunt)Dominus ut ad ſe cõuertamur: Con
uertimini,inquiũt,ad me,& ego cõuertar ad uos.Zach.
1. & Ierem. decimoquinto:Hæc dicit Dominus: Si con-
uerteris,conuertam te. Prior eſt igitur hominis conuer-
ſio ad Deum,quàm Deus ſe ad illum conuertat. Fruſtra
enim præciperetur homini, quod ille præſtare non poſ-
ſet. Ad hoc reſpondet diuus Thomas 12. q. 109. a. 6. ad.1.
Conuerſio hominis ad Deum fit quidem per liberum ar
bitrium, & ſecundum hoc homini præcipitur ut ſe ad
Deum conuertat: ſed liberum arbitrium ad Deum con-
uerti non poteſt, niſi Deo ipſum ad ſe conuertente. iu-
xta illud Threnorum ultimo: Conuerte nos Domine,
& conuertemur. Et Ierem. 31. Conuerte me, & conuer-
tar,quia tu Dominus Deus meus.Poſtquam enim con-
uertiſti me,egi pœnitentiam:& poſtquam oſtendiſti mi
hi, percuſsi femur meum. His uerbis Thomas motum
& actionem tribuit libero arbitrio: ſed non niſi ducente
Deo, & gubernante.

Tertia.

Alij ſic inquiunt: Chriſtus dicit: Si uis ad uitam ingre
di, ſerua mandata.Et apud Prophetas Deus:Si uolueri-
tis & audieritis, bona terræ comedetis. Eſt igitur in po-
teſtate hominis, ſeruare mandata. Reſpondet Augu- *Auguſt. de*
ſtinus: Certum eſt, nos mandata ſeruare,ſi uolumus:ſed *gr. & lib.*
quia præparatur à Deo uoluntas, ab illo petendum eſt *arbitrio,*
ut tantùm uelimus, quantum ſufficit ut uolendo facia- *cap. 16.*
mus. Certum quidem eſt nos uelle,cùm uolumus:ſed il
le facit ut uelimus bonum, de quo dictum eſt:Voluntas
præparatur à Domino.& de quo dictum eſt,quòd ope-
ratur in nobis & uelle & operari: & de quo dictum eſt,
A Domino greſſus hominis diriguntur,& uiam eius uo
let. Certum quidem eſt nos facere, cùm facimus:ſed ille
facit

facit ut faciamus,præbẽdo uires efficaciſsimas uolunta-
ti. ſicut dicit: Faciam ut in præceptis meis ambuletis, &
iudicia mea obſeruetis & faciatis. Verè igitur Chriſtus,
qui eſt ueritas ipſa,dixit:Si uis ad uitam ingredi,exeque
re præcepta. Præcepta enim,inquit Auguſt.tam ſunt u- *De ſpir.&*
tilia facienti atq; ſalubria,ut niſi quis ea fecerit, uitam ha *lit. cap.14.*
bere nõ poſsit. Verumenimuerò quomodo ea exequen
da ſint,conſiderandum eſt. Vbi enim non adeſt ſpiritus
uiuificans,præcepta ipſa occidunt:tantùm abeſt ut per-
ducãt ad uitam. Paulus enim dicit Literam occidere,ſpi-
ritum uiuificare: quod intelligendum eſſe de ipſis præ-
ceptis Decalogo comprehenſis, eodem in libro Augu-
ſtinus copioſè demonſtrat. Enumeratisq; alijs præce-
ptis, citat & illud: Ne concupiſcito. per quod (inquit) *Cap. 14.*
mandatum, quamuis ſanctum & iuſtum & bonum,feſel
lit me peccatum, & per illud occidit. Nam ubi ſanctus *Cap. 4.*
nõ adiuuat Spiritus, inſpirans pro concupiſcentia mala
concupiſcentiam bonam,hoc eſt, charitatem diffundẽs
in cordibus noſtris: profectò illa lex quamuis bona,au-
get prohibendo deſiderium malum. Sicut aquæ impe-
tus ſi in eam partem non ceſſet influere,uehementior fit
obice oppoſito: cuius molem cùm euicerit maiore cu-
mulo præcipitatus, uiolentius per prona prouoluitur.
Neſcio quo enim modo hoc ipſum quod cõcupiſcitur,
fit iucundius dum uetatur. Et hoc eſt,quod fallit pecca-
tum per mandatum,& per illud occidit: cùm accedit e-
tiam præuaricatio,quæ nulla eſt,ubi lex nõ eſt. Hæc ille.

Quarta.

Obijciunt & Chriſti uerbum illud Matth. 12. Aut faci
te arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite
arborem malam,& fructum eius malum:ex fructu enim
arbor cognoſcitur. Quæ uerba ſic Auguſtinus inter- *Aug. retr.*
pretatur: Niſi quis (inquit) mutauerit uoluntatẽ, bonũ *lib. 1. c. 22.*
operari

operari non potest. Quod in nostra situm esse potestate, docet Saluator cùm dicit: Aut facite arborem, &c. Hoc autem non est contra gratiam, quam prædicamus. In potestate quippe est hominis, mutare in melius uoluntatem: sed ea potestas nulla est, nisi detur à Deo, dicente Scriptura, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc sit in potestate, quod cùm uolumus, facimus, nihil tam in potestate quàm ipsa uoluntas est: sed præparatur uoluntas à Domino.

Quinta.

Alij sic: Christus dicit Matthæi 7. Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Respondet August. Attendant quomodo falluntur qui putant esse à nobis, non donari nobis ut petamus, quæramus, pulsemus: & hoc esse dicunt, quo gratia præceditur merito nostro, ut sequatur illa cùm accipimus petentes, inuenimus quærentes. nec uolunt intelligere, hoc diuini esse muneris ut petamus, quæramus, pulsemus.

Sexta.

Præterea quærunt: Quorsum pertinēt præcepta quę omnibus feruntur, si non est potestatis nostræ obtemperare? Cur Deus iubet ut faciamus nobis cor nouum, si id non ualemus? Quæ item est uis lib. arbitrij, si non perinde facere bonum atq; malum possimus? Voluntas libera (inquit Pighius) naturaliter inest homini, qua proprios suos motus, actionesq; omnes in potestate habeat: ita quidem, ut quod uelit, faciatq;, possit non uelle, non facereq;. Respondeo: Si hæc definitio Pighij est uoluntatis liberæ, quæ nulli subiecta est seruituti, qualis erat primorum parentum nostrorū ante peccatum, est uera: si uerò qualis est post lapsum, rectius mihi definita uidetur à Petr. Lombardo: Liberum arbitrium (inquit) est facultas rationis & uoluntatis, qua bonum eligitur

Sent. 2. d. 24. §. lib. uerò arb.

gratia

gratia assistente, malum ea deficiente. Augustinus uerò: Liberū, inquit, arbitriū captiuatum non nisi ad peccatum ualet: ad iusticiam uerò, nisi diuinitus liberatum adiutumq; non ualet. Idem de corrup. & grat. ad Valentinum: Voluntas humana nō libertate consequitur gratiam, sed gratia consequitur libertatem: & ut perseueret, delectabilem perpetuitatem, & insuperabilem fortitudinem. Quantum autem tribuendum sit libero arb. sic ostendit: Liberum arbitrium & ad malum & ad bonum faciendum confitendum est nos habere. sed in malo faciendo liber est quisque iusticię, seruusq; peccati: in bono autem liber esse nullus potest, nisi fuerit antè à filio Dei liberatus. Et: Sola Dei gratia liberantur homines à malo. Sine hac nullum prorsus siue cogitando, siue uolendo & amando, siue agendo faciunt bonum: non solùm ut monstrante ipsa quid faciendum sit sciant, sed ut ea præstante faciant cum delectatione quod sciunt. His uerbis Augustinus concedit quidem, homini uoluntatem liberam esse, quòd & mala & bona esse possit: sed tamen ex se mala tantùm, bona non nisi ex Dei gratia. A qua sententia immane quantum distat definitio Pighij, si tamen ille loquitur de uoluntate naturæ corrupta. Adferamus aliam Augustini sententiam, ex qua & usum legis diuinæ, & uirium nostrarum facultatem cognoscamus. Is lib. de grat. & libero arb. cap. 15. & 16. Meminerimus (inquit) Deum dicere, Conuertimini & uiuetis: cui dicitur, Conuerte nos Deus. Meminerimus Deum dicere, Proijcite à uobis omnes impietates uestras, cùm ipse iustificet impium. Meminerimus ipsum dicere, Facite uobis cor nouum & spiritum nouum: qui dicit, Dabo uobis cor nouum, & spiritum nouum dabo uobis. Quomodo ergo quod dicit Facite uobis, hoc dicit, Dabo uobis? Quare iubet, si ipse daturus est? Quare dat, si

Aug. cōtra duas epist. Pelag. ad Bonif. lib. 3 cap. 8.

Aug. de cor. & grat. cap. 8.

Cap. 1.

Cap. 2.

k homo

homo facturus est? nisi quia dat quod iubet, & adiuuat ut faciat cui iubet. Semper est autem in nobis uoluntas libera, sed non semper bona. Aut enim à iusticia libera est, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iusticiæ, & tũc est bona. Gratia uerò Dei semper est bona: & per hanc fit ut sit homo bonæ uoluntatis, qui prius fuit uoluntatis malæ. Per hanc etiam fit, ut ipsa bona uoluntas quę iam esse cœpit, augeatur: & tam magna fiat, ut posśit implere diuina mandata, quæ uoluerit, cùm ualde perfecteq; uoluerit. Ad hoc enim ualet quod scriptum est: Si uolueris, conseruabis mandata. ut homo qui uoluerit, & non potuerit, nondũ plenè se uelle cognoscat, & oret ut habeat tantam uoluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adiuuatur, ut faciat quod iubetur. Tunc enim utile est uelle, cùm possumus: & tunc utile est posse, cùm uolumus. Nam quid prodest, si quod non possumus, uolumus: aut si quod possumus, nolumus? Magnum aliquid Pelagiani se scire putant, quando dicunt: Non iubet Deus quod sciret ab homine non posse fieri. Quis hoc nescit? Sed ideo iubet aliqua quæ non possumus, ut nouerimus quid ab illo petere debeamus. Ipsa enim fides est, quæ orando impetrat quod lex imperat. Hæc ille.

Eccl. 15.

Septima.

Quærunt alij, Quorsum pertinẽt exhortationes, admonitiones, correptiones, si non est in hominis arbitrio situm ut obtemperet? Respondet Augustinus: Tunc correptione proficit homo, cùm miseretur atq; adiuuat qui facit quos uoluerit, etiam sine correptione proficere. Et: Cùm homines per correptionem in uiam iusticię seu ueniunt, seu reuertuntur, quis operatur in cordibus eorum salutem, nisi ille qui quolibet plantante atque rigante,

August. de cor. & gr. ad Val. c. 5. Cap. 14.

gante, & quolibet in agris atq; arbustulis operante, dat incrementum Deus? cui uolenti saluum facere, nullum humanum resistit arbitrium. Et: Proinde quantum ad nos pertinet, qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non ualemus, & ob hoc omnes saluos fieri uelle debemus: omnibus, ne pereant, uel ne alios perdant, adhibenda est à nobis medicinaliter seuera correptio. Dei autem est, illis eam facere utilem, quos prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui.

Cap. 16.

Octaua.

Paulus (inquiunt) dicit nos esse Dei opus, qui conditi simus in Christo ad bona opera, quę pręparauit Deus ut in eis ambularemus. Si ita conditi sumus, ut ambulemus in operibus bonis: ergo operari possumus naturâ, quæ sic condita sit. Itẽ: Si solus Deus efficit in nobis uelle & operari: & nec plantans nec rigans est aliquid, sed Deus tantummodo qui incrementum det: quid opus est ut uel audiamus eos qui docent, uel conemur operari? Respondet Augustinus: Fingimur, id est formamur in bonis operibus, quæ non præparamus ipsi, sed præparat Deus, ut in illis ambulemus. Quis porrò sit formandi modus, ostendit: Quoniam ipse ut uelimus operatur incipiens, qui uolentibus cooperatur perficiens. Vt ergo uelimus, sine nobis operatur. Cùm autem uolumus, & sic uolumus ut faciamus, nobiscum cooperatur. Tamen sine illo uel operante ut uelimus, uel cooperante cùm uolumus, ad bona pietatis opera nihil ualemus. His uerbis de cooperatione Dei loquit: sed quæ accedit uoluntati bonæ à Deo formatæ, non hominis facultate fictæ. De nostra uerò cooperatione sic scribit: Non se fallant, qui dicunt, Vt quid nobis prædicatur atq; pręcipitur ut declinemus à malo, & faciamus bonum, si hoc non agimus, sed id uelle & operari Deus operatur in no-

Ephes. 2.

Aug. de gr. & lib. arb. cap. 8.

Cap. 17.

Aug. de cor. & gr. c. 2.

bis? sed potius intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, ut quod agendum est, agant: & cũ egerint, illi à quo aguntur gratias agant. Aguntur enim ut agant, non ut ipsi nihil agant. Et ad hoc eis ostenditur quid agere debeant, ut quando id agunt sicut agendum est, id est cum dilectione & delectatione iustitiæ, suauitatẽ quam dedit Dominus ut terra eius daret, fructum suum accepisse se gaudeant. Quando autem non agunt, siue omnino non faciendo, siue non ex charitate faciendo, orent ut quod nondum habent, accipiant. Quid enim habebunt quod non accepturi sint? aut quid habent quod non acceperunt? Hæc ille.

Nona.

Obijciunt & illud uulgare dictũ: Quem trahit Deus, uolentem trahit. non igitur trahitur, nisi qui prius uoluit: alioqui non sponte sequeremur Deum uocantem, sed uiolenter traheremur. Respõdeo, Non inuitos nos trahi: nam Deus ex nolentibus facit uolentes. Hoc suprà uerbis Augustini expresimus, enarrãdo uerba Christi, Nemo uenit ad me, &c.

Decima.

Adhuc obijciunt illud: Facienti quod in se est, Deum non denegare gratiam. Itaq; in hominis est potestate, ut se præparet faciendo quod in se est. Respondet Tho. 12. q. 109. à 6. ad 2. Quòd nihil potest homo facere nisi à Deo moueatur, secundum illud Ioan. Sine me nihil potestis facere. Ideo cùm dicitur homo facere quod in se est, dicitur hoc esse in potestate hominis, secundum quod est motus à Deo.

Vndecima.

Proferunt & illud Augustini, cùm dicit creationem à reformatione seu iustificatione distare: Qui te creauit sine te, non iustificabit te sine te. Hoc idem August. sic interpreta-

terpretatur: Deus ab hominibus creandis nihil exigit, utpote qui nõ erant antequam crearentur. A' iustificandis autem hominibus pasim in Scripturis exigit ut credant, resipiscant, pœnitentiam agant, ad cor redeant, orent remissionem peccatorum, & gratiam accipiãt. Sed ne quis putet hoc hominem uiribus suis facere posse, mox subdit. Quæ sanè opera neq; ipsi iustificandi facere possunt absq; præueniente gratia eius uocantis, intusq; mouentis corda ipsorum, ut hæc uoluntariè faciant. Sic August. in Psal. 114.

Duodecima.

Duo loca sunt (quod sciam) præcipua contra sententiam quam diximus: quę etsi perdifficiles explicatus habent, uerùm quia ualde iactantur disputationibus aduersariorum, examinanda sunt, si fortè uerum inueniri queat. Vnus locus est Gen. 4. ubi hæc uerba referuntur Dei ad Cainum: Quare iratus es, & cur concidit facies tua? nónne si bene egeris, recipies? Sin autem male, statim in foribus peccatum tuum aderit. Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Respondeo: Priorem partem bimembrem & conditionalem esse, ueram quidem illam: Si rectè facis, seruaberis: sin minus, peribis. Posterior pars simplex est, & categorica: Sub te erit appetitus peccati, & tu dominaberis illi. Hæc propositio uel ad priorem partem superioris conditionalis pertinet, uel ad posteriorem. Ad posteriorem pertinere nequit: nam qui male facit, peccato non dominatur, sed potius peccatum illi, ut Christus dicit: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Pertinet igitur ad priorem. Hoc enim ex cõtrario sequitur, ut sicut faciens malè, seruus est peccati: ita faciens bene, dominus sit peccati: usque eò quidem, ut & appetentiam peccati & dominatum eius excutiat, qui rectè faciat. Igitur sensus est: Si facis bene, pec

cato dominaris: sin malè, peccatum tibi dominatur. Porrò ex propositione conditionali nec hoc nec illud colligi posse, Dialectici nos docuerunt.

Decimatertia.

Alter locus est Deut. 30. ubi Moses lege publicata sic multitudinem alloquitur: Mandatum quod præcipio tibi, non est supra te, nec procul positum, ut illud uel è cœlo uel è locis transmarinis uel aliunde sit petendum: sed est prope te, in ore & corde tuo, ut facias illud. Floridus est hic locus, & ab omnibus sententiæ quam sequimur impugnatoribus ualde celebratus. Cuius enarratio haud scio unde melior petenda sit, quàm ex Paulo, qui sic inquit Rom. 10. De ea quidem iusticia quæ in lege sita est, scribit Moses, hominem qui iussa præstiterit, uicturum esse per ea: & quæ sequuntur. Facit enim Paulus collationẽ iusticię legis, & iusticiæ Euangelij: illius uim & rationem in faciendo, huius in credendo sitam esse ait. Illius hanc sententiam esse: Qui fecerit hæc, uiuet in eis. huius hanc: Qui ore & corde agnouerit Christum, seruabitur.

At enim inquies: Quòd Moses de mandato faciendo præcipiebat, hoc idem dicit situm esse in nobis, neq; aliunde petendum. *Deut. 30.* Non est (inquit) in cœlo, ut dicatis, Quis eò ascendet ut ad nos afferat, ut audiamus, & opere compleamus? neq; trans mare, ut dicatis: Quis mari traiecto adducet illud, ut audiamus & pareamus? Sed prope uos est uerbum, in ore & corde uestro, ut faciatis illud. Propono uobis bonum & malum, uitam & mortem, ut mandatis Dei seruandis uiuatis, crescatis, & bene agatur uobiscum. Sin mandata uiolaueritis, peribitis, nec diu uiuetis. Nónne his & similibus uerbis Moses palàm testatur, nostram potestatem esse mandatis Dei parendi? uitamq; & prosperitatem ex eorum obseruatione

tione

tione nanciscendi? Non enim tantùm cognitionẽ mandatorum dicit esse proximè eos ad quos loquebatur, sed facultatem illorum præstandi. Dicit enim: Prope te est ut facias illa. Non est supra te: hoc est, non est supra uires tuas. Est prope te, hoc est, in tua potestate. Est in ore & in corde tuo ut facias: hoc est in uiribus, & quasi uisceribus tuis. Quid enim clarius dici potuit ad uirium nostrarum ostensionem? Quid igitur dicendum ad locum tam urgentem? tam & uerbis & sententijs nostras uires ad opus præstandum impellentem? Ego uerò negare non possum, Mosen hîc de lege loqui. Verumenimuerò Paulus certissimus Mosis & uatum interpres, hæc eadem uerba omnia ad Euangelij gratiam transfert: hoc arbitror (quod ipse fatetur) consilio, quòd finis legis Christus sit, ad salutem omni credenti. Notum est discrimen legis & gratiæ. Illa exigit opera ad salutem necessaria: & ostendit quid iustum sit, quid iniustum. hæc docent salutem gratis propter Christum: & auxilium præstat agendi quod iustum est, uitandi quod iniustum. Quod sic luculenter docet Augustinus: *Aug. de gr. contra Pel. & Cel. c. 8.* Vsque adeò aliud est lex, aliud gratia, ut lex non solùm nihil prosit, uerumetiam plurimùm obsit, nisi adiuuet gratia. Et hæc ostendatur legis utilitas, quoniam quos facit præuaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos: & ut concupiscentias malas superent, adiuuandos. Iubet enim magis, quàm iuuat: docet morbum esse, non sanat. Imò ab ea potius, quod non sanatur, augetur: ut attentius & solicitius gratiæ medicina quæratur: quia litera occidit, spiritus uiuificat. Igitur tum de Pauli, tum de Augustini sententia dicendum uidetur, rectum esse usum legis, ut sit pædagogus ad Christum. Ideo quibus uerbis Moses utitur populo ad legem præstandam hortando, ijsdem Paulus

Christi

Christi gratia commendanda. Quæ (inquit) ex fide est iusticia, non dicit, Quis in cœlum ascendet? Hoc enim esset Christum inde deuocare. non etiam dicit, Quis descendet in abyssum? hoc enim esset Christum illinc reuocare. Sed quid dicit Scriptura? Prope te uerbum est, in ore & in corde tuo. Quod uerbum? uerbum fidei quod

Deut. 30. prædicamus: nempe, Si confessus fueris ore Dominum IESVM, & credideris in corde tuo quòd Deus suscitauit illum ex mortuis, saluus eris. Vides Paulum citare Scripturam, & quidē eam quę est Deut. 30. Vides eũ ijsdem uerbis uti, quibus Mosen. Moses meminit cœli, & locorum transmarinorum: Paulus cœli & abyssi. Vterque dicit, non necesse esse petere è locis tam longinquis doctrinam quam tradidisset: uterq; affirmat prope esse uerbum in ore & in corde, quod docerent. Sed ille uerbum suum ad faciendum, iste ad confitendum & credendum refert. Et Moses igitur rectè: Verbum legis qd' proposuisset, in ore & corde esse ut audirent, & ei parērent, qui salui esse uellent: & Paulus rectè, uerbum Euangelij, quod prædicaret, in ore & corde esse, ut illud confiteantur, & ei credãt, qui salui esse uellent. Scilicet uterque doctor in munere suo uersatur: finem uterq; ostendit doctrinæ suæ. ille, ut auditores legem faciant: iste, ut auditores ore & corde Christum agnoscant. Auditores nulli saluantur, nisi uerbum corde comprehendant: ac uelut terra bona semen in se iactum retineant, ac fructum ferant. Igitur Moses dicit: Prope te est uerbum, quod ex me audisti: est in ore & corde tuo, ut illi pareas. Q. d. Non satis est te audiuisse. non enim leges propter solam cognitionem feruntur: nisi ad actionem tanquam ad effectũ perduci possint, minimè leges putandæ sunt. Paulus quoque dicit, Prope est uerbum in ore & corde tuo, ut Christo fide & confessione adhæreas. Q. d. non

satis

satis est te audiuisse, nisi fidem & confessionem addas uerbo audito. Ita ex ipso textu uerborum contulimus Paulinam sententiam cum Mosis doctrina. Cùm autem & Moses & Paulus ita loquantur, ut non obscurè significent, in potestate hominis esse tum legem facere, tum Euangelio credere: meritò aliquis quærat, num hominis uires sint eiusmodi, ut hæc præstare possint? Nos uerò hanc quæstionem superius persoluimus. Profectò nisi Deus uim tum credendi, tum præstandi quod iubet, Actor. 15.
dederit, erit & lex iugum illud cui nec patres nec nos ferendo sumus, & Euangelij prædicatio odor ille mortalis 2. Cor. 2.
ad mortem. Opus est & ad faciendum & ad credendum uirtute diuina. Itaq; Moses, priusquam uerba quæ attulimus edixisset, sic præfatus est: Circumcidet Dominus Deus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas Dominum Deum tuum toto corde tuo, & tota anima tua, ut possis uiuere. Verba igitur Mosis in eo populo fructum ferebant, cuius cor esset circuncisum: hoc est renatum & renouatum, & ad Deum cõuersum: quod opus solius Dei esse, ibidem dicit Moses. Paulus autem cùm uellet docere, Christum esse qui iusticiã legis perficiat, dicit illum finem legis esse, per quem salus contingat omnibus illi fidentibus. Iam fidem opus Dei esse, Christus fatetur. Et Paulus dicit: Deum qui iussit è tenebris lucere lucem, 2. Cor. 4.
eum esse qui nostris illuxerit animis ad claritatem cognitionis gloriæ Dei in IESV CHRISTI persona. Igitur ut tantorum cõcionatorum doctrinam cum fructu percipiamus, rogandus est Pater cœlestis, ut qui aures nobis dedit ad audiendum, uirtutem nobis det ex alto agnoscendi quod audimus, suumq; sermonem re & opere præstandi. Hoc nisi ille dederit, erit quod Christus di Luc. 8.
cit, Vt uidentes non uideant, audientes non intelligant. Cur autem & Moses & Paulus tantopere urgent quod

l docent?

docent? Quia hoc est officij illorum. Certè non debemus putare, ab illis plus præstari posse docentibus, quã à Christo docente præstitum est. Multitudo erat ingens eorum qui conciones illius audiuerunt: at quotusquisq; erat qui credidisset docenti? Itaq; ipse exclamat, Neminem uenire ad se, nisi quem trahat pater cœlestis. De quo quoniam superius copiosè disseruimus, hoc omisso loco alia persequamur.

Decimaquarta.

Act. 10. Huc enim alij adferunt exemplum Cornelij, admodum illustre: cuius eleemosynæ & preces Deo gratæ fuerunt, etiam si homo ethnicus esset, nullaq; gratia Dei præditus. Tho. 22. q. 10. a. 4. De hoc sic scribit Thomas Aquinas: De Cornelio sciendum est, quòd infidelis non erat: alioqui eius opera non fuissent accepta Deo: cùm sine fide nullus placere potest. Habebat autem fidem implicitam, nondum manifestata Euangelij ueritate. Ideò mittitur ad eũ Petrus, ut eum in fide plenius instrueret. Sic Thomas. Sed & illa consideranda sunt, quæ de Cornelio narrat Lucas. Primùm enim pietas eius, & Dei metus commendatur. Deinde preces & eleemosynæ, tanquam fructus bonæ arboris prædicantur: ac ideò etiam apud Iudæos bene audiuisse dicitur. A quo igitur bonus, pius, religiosus & Dei metuens fuerat effectus? Non à suis uiribus, aut benefactis. Arborem enim prius oportet bonam esse quàm pariat fructus bonos: Ezech. 11. 36. sed ab eo qui amputat præputium cordis nostri: qui cor lapideum aufert, dat autem carneum, nouumq; spiritum: Act. 15. qui fide corda suorum purificat. Itaque Petrus cùm gentes, tanquam profanas & impuras, ab Euangelij beneficio alienas esse debere putaret, Actor. 10 ex oraculo audiuit: Quæ Deus purgauit, ne tu polluta dixeris. Quod quidem etsi uniuersè dicitur: tamen quia tunc propter Cornelium dicebatur, Corne-

Cornelius à Deo purgatus fuisse putandus est. Audiuit igitur Deus preces eius: & benignè eius facta, grata habuit. Ad hæc cùm preces eius dicuntur ascendisse ad Deum, an non satis significatur, instinctu diuino eum orasse? Rom. 8. Quid enim oremus, uti Deus postulat, nescire nos testatur Paulus: sed ipse spiritus pro nobis supplicat gemitibus inenarrabilibus. Quòd si Cornelius Dei spiritu præditus fuerat, si preces & benefacta eius Deo grata fuêre, Hebr. 11. Actor. 15. an non consequens est, & ipsum fide illustratum, sine qua Deo placere impossibile sit, & eadem fide cor eius purgatum fuisse?

Decimaquinta.

Occurrunt alij quæstione alia sanè, & illa perquàm difficili: Si, inquiunt, homo sine gratia nec uelle nec facere bonum potest, necessariò igitur peccat: cur igitur punitur? Atqui nemo in eo peccare dicendus est, quod uitare nõ potest. nec iustum esse uidetur, infligi pœnam pro eo ad quod quis necessitate impellitur. Respondeo: Necessitas non excusat à peccato, quæ uitiositate nobis innata contracta est. Thomas paulò mutatis uerbis, sic loquitur: Tho. contr. Gent. lib. 3. cap. 160. Quamuis illi qui in peccato sunt, uitare non possunt per propriam potestatem, quin impedimentum gratiæ præstent, uel ponant, nisi auxilio gratiæ diuinæ præueniantur: nihilominus tamen hoc eis imputatur ad culpam, quia hic defectus ex culpa in eis præcedenti relinquitur. Sicut ebrius ab homicidio non excusatur, quod per ebrietatem cõmittit, quam sua culpa incurrit. Hæc ille. Quidam uiri docti hunc nodum soluunt, necessitatis & coactionis separatione: ut hominem absq; gratia necessariò quidem peccare dicant, sed non ui externa coactum. Quasi uerò non idem efficiatur, seu coactu extraneo agas quid, seu necessitudine interna, quàm nulla ui frangere queas. Et qui necessitate astrin-

astringitur, & qui ui exteriore cogitur, uitare non possunt suis uiribus, ad quod impelluntur ui maiore. Iam quæstio est, an sicut coactu alieno scelus patrans ex culpa & pœna eximitur: ita qui necessariò delinquit: an uerò necessitas, quæ (quòd extrinsecus obiecta non sit) uideatur esse spontis nostræ, nec culpa liberet, nec pœna, delinquentem? Mihi uerò, & qui coacti, & qui necessariò quid agunt, eodem in numero habendi uidentur: siquidem culpa eorũ accidat, ut uel cogantur, uel necessitate premantur. nõ enim minor uis, nec minus impedimentum est qđ in nobis est, nostrisq; in uisceribus hæret, quàm quod est extra nos. Imò æquè prope, aut fortè propius illud ad effectum accedere potest, quàm hoc. Magis igitur hîc respectũ habendũ esse puto ad causas impositæ nobis tum coactionis tum necessitatis, quàm ad hæc principia actionũ intra uel extra nos positarum recurrendum. Cùm igitur necessitas peccandi ab originis nostræ uitio, tanquam à radice & propagine nobis impressa sit, nõ secus nos peccantes culpa & pœna exoluit, quàm cædem aut stuprũ aut aliud uitium per ebrietatem patratum excusat ebrietas ipsa, quę tanquam fons & mater multorum malorum supplicijs multis afficienda esset: tantùm abest ut sceleribus quæ per ipsam patrata sint, patrocinari deberet. De quo Pittaci lex fert, qua iubet ut ebrij, si quem percutiãt, maiorem dent pœnam quàm sobrij: scilicet uoluit non tantùm percussionem uindicari, sed ebrietatem quoq;, per quam facinus admissum esset. Cur autem Deus ob delictum Adæ, totũ mortalium genus tot malis uoluerit inuolui, hoc Theologi non est inuestigare: utpote quod literis diuinis proditum non sit. Satis est Theologo ostendere, hoc Deum uoluisse. Paulus certè, cùm docuit Deum ex eadem massa alios ad uitam eligere, alios exitio relinquere, causam nullam

nullam affert cur id fiat, & quomodo: sed in uocem illam erumpit, O altitudo. Ita & nos minimè decet esse curiosos, cur in persona Adæ totum humanum genus inquinatum sit, & morti adiudicatum.

Decimasexta.

Iam quæstio illa exoritur: Cur Deus alios trahat, alios negligat? an est personarum respectus apud illum? an uerò ipse est causa interitus alicuius? Respondet Augustinus de Spiritu & lit. cap. 35. Si quis (inquit) nos ad profunditatem illam coarctet, cur ita suadeatur huic ut persuadeatur, alteri autem non persuadeatur, duo habeo quæ respondeam: O altitudo diuitiarum, &c. &: Nunquid est iniquitas apud Deum? &c. Thomas autẽ cont. Gent. lib. 3. cap. 161. Cum autem (inquit) Deus homines qui in eisdem peccatis detinentur, hos quidem præueniens conuertat, illos autem sustineat siue permittat secundum ordinem rerum procedere, non est ratio inquirenda quare hos conuertat, & non illos. Hoc autem ex simplici eius uoluntate dependet: sicut ex simplici eius uoluntate processit, quòd cùm omnia fierent ex nihilo, quædam facta sunt alijs digniora: & sicut ex simplici uoluntate procedit artificis, ut eâdem materia simul disposita, quædam uasa formet ad nobiles usus, & quædam ad ignobiles. Hæc ille.

Decimaseptima.

Quærunt adhuc, cur Deus mercedem promittat operibus nostris, si ea non nostris uiribus facimus: sed & uoluntate & facultate diuinitùs data? Quia (ut inquit Augustinus) ei placet, sua dona in nobis coronare. Primùm enim miseretur Deus hominis ab omni bono uacui atq; nudi, solis miserijs cooperti: quem donis suis ornat, beneficijs remunerat & coronat. De quo sic Augustinus in epistola ad Sixtum: Sicut ab initio fidei (inquit) Ep. 105.

quit)misericordiam consequuti sumus, nō quia eramus fideles, sed ut essemus: sic in fine, quod erit uita æterna, coronabit nos, sicut scriptum est, in misericordia & miseričordia. Non itaq; frustra Deo cantatur, Et misericordia eius præueniet me. Et: Misericordia eius subsequetur me. Vnde & ipsa uita æterna (quæ utiq; in fine sine fine habebitur, & ideo præcedentibus meritis redditur: tamen quia eadem merita quibus redditur, non à nobis parata sunt per nostram sufficientiam, sed in nobis facta per gratiam) etiam ipsa gratia nuncupatur: non aliam ob causam, nisi quia gratis datur. nec ideo tamen quia non datur meritis, sed quia data sunt ipsa merita quibus datur. Præclarus est hic locus Augustini, & ad explicandam rationem meriti nostri insignis. Affirmat Augustinus, & initio nos effici fideles, & in fine coronari Dei misericordia: & tamen coronam reddi meritis nostris. Quibus? Non à nobis paratis nostra sufficientia, sed in nobis factis Dei gratia. Ideo & ipsam coronam uitæ æternæ gratiam dici, utpote gratis datam: non quòd non debeatur meritis nostris, sed qa & ipsa merita data sunt. Clara sunt omnia. Data sunt nobis merita à Deo: sunt igitur dona Dei: non sunt igitur homini propria, qui malum ex se bonum non nisi dono Dei efficiat. Ostendimus autem superius, nec in cogitatione hominis, nec in uoluntate, nec in opere esse quicquam boni, quod ad res cœlestes referri possit. Nullum igitur meritum hominis erit in ipsius uiribus, rerum cœlestium respectu. Quicquid in eo meriti uideri possit, id esse donatum à patre benignissimo, qui & donis suis nos benignè ornat, & eadem sua bona in nobis coronat: non pro meritis nostris, sed pro sua misericordia. Id quod Dauid sic cecinit: *Psal. 102.* Qui coronat te in misericordia & miserationibus. Nunquid (inquit Augustinus) non corona bonis operibus redditur?

redditur? Sed quia ipsa bona opera ille in bonis operatur, de quo dictum est: Deus est enim qui operatur in nobis & uelle & operari, pro bona uoluntate. Ideò dixit Psalmus: Coronat te in miseratione & misericordia, qa eius miseratione bona operamur, quibus corona reddetur. Et superius eodem in lib. sic scribit: Dona sua coronat Deus, non merita tua: si tibi à teipso, non ab illo sunt merita tua Hæc enim si talia sunt, mala sunt. at quæ mala sunt, non coronat Deus. Si autem bona sunt, Dei dona sunt. Et paulò pòst: Si ergo dona Dei sunt merita tua, non Deus coronat merita tua tanquam merita tua, sed tanquam dona sua. Alibi idem Augustinus monet filios Dei, ut se gratiæ uasa esse meminerint, non meritorum: quando gratia illis omne meritum est. Sic ille.

August. de gr. & lib. arb. c. 9.

Cap. 6. & 7.

Aug. de cor. & gr. c. 7.

CAPUT VI.

Continet Epilogum.

HAec ex multis pauca recensere uisum est, ad quorum similitudinem alia multa explicanda sunt. Maluimus autem hæc de sententia aliorum enarrare: ut quoniam multorum de hac quæstione Theologorum, nobilium sanè, & in primis probatorū, existunt uariæ concertationes, quisque nostra legens, sciat nos grauissimis authoribus minimè esse destitutos, qui nobis hunc sensum ac intelligentiam aperuerunt. In quibus authoribus si quis desideret aliquid, uel si contrarium illos aliis in locis sentire existimet: cum illis ipsis agat, non nobiscum, qui in nullius quidem iurauimus uerba Magistri: sed & quæ cum diuinis literis consentanea nobis magis uideantur, ea sequimur: & in contrariis alicuius dictis, magis obseruandum putamus quid alicubi ex instituto definiat, quàm quid in alieno argumento, uel obiter, uel temporis causa dicat. Omnino inter quæstiones difficili-

difficilimas hæc una est de libertate nostra, quæ homines doctissimos omnium ætatum, sectarum & religionum mirabiliter exercuit: alijs putantibus, & uirtutes & uitia in nobis ex æquo sita esse: alijs, neutra à nobis liberè suscipi: alijs, uitia esse potestatis nostræ, uirtutes non item. Quo fit, ut multi uiri eruditi momentis rationum omnium in partes omnes ponderandis fessi, quid potissimùm sequerentur, non haberent. Et tamen illud uerissimum est, tantùm unum in omni re uerum esse: & plus uno uerum esse non posse. Cumq; iacere omnes de libero arbitrio sententiæ non possint, nec debeant: illa homini Christiano deligenda mihi uidetur, quę plurimùm tribuat bonitati diuinæ, qua ante orbem conditum delecti simus, in filios Dei adoptati, ac ad uitam æternam destinati. Quæ tanta sunt, ut ea nec oculis humanis uideri, nec auribus audiri, nec animo cogitari possint: nisi quantum filius Dei ille unigenitus nobis reuelauit. Placet igitur, ut iam peroremus.

Homo libertatem arbitrij sui plenam habuit ante lapsum in peccatum, ut in eius optione fuerit, & uelle & nolle tum bonum tum malum. At lapsus in peccatum, nō quidem eam libertatem prorsus amisit: sed magnam plagam accepit, ut non pro eo ac æquum est, eo utatur. Ac in rebus quidē ad hanc uitam probè & honestè degendam necessarijs, nonnihil ualet illa uis mentis humanæ. In rebus uerò cœlestibus, nec capere potest quæ sunt spiritus diuini, nec uelle, nec perficere, nisi uiribus cœlestibus induta & firmata. In rebus eiusmodi & uoluntas & facultas pendet à Dei arbitrio, qui pro sua beneuolentia efficit in nobis ut uelimus ac faciamus: qui aufert à nobis cor lapideum, dat uerò cor & spiritum nouum, ut ea quæ nobis morte & redemptione filij Dei comparata sunt, consequamur. Quòd si in hisce rebus quis

quis dicat locum esse libertati nostræ, id fortè ex ea parte uerum est, ut coactio excludatur externi impulsus. At intrà, intrà est priuatio facultatis illius ad res diuinas aspirandi. Hæc insidet in uenis ac medullis nostris: ab hac nisi filius Dei nos liberauerit, liberi esse non possumus. Omnes captiui peccati uinculis tenemur. Legem habemus in mentibus nostris uigentem, legi Dei cōtrariam. Huic paremus animis promptissimis: ad eam uiribus libertatis nostræ magnam partem ferimur. Hac libertate ad bonum uti non possumus, nisi longa assuetudine qua si uim adhibeamus naturæ nostræ. Ad res uerò diuinitùs nobis ostensas, nisi Christum induamus: per quem potestas data est ut filij Dei fierent, fidem habentes nomini eius. Neque tamen ideo minus salutem nostram cum metu & tremore agere debemus. Exercenda sunt opera, ad quæ in Christo conditi sumus, ut in eis ambulemus. Currendum in stadio, ut præmium cōsequamur. Subijciendum corpus, & in seruitutem redigendum, ne reprobi efficiamur. Renunciandum est nobis ipsis: crux nostra tollenda: Christus sequendus, qui reliquit nobis exemplum, ut sicut ipse passus est, sic & nos patiamur. Certè hæc omnia conatu maximo & summis certaminibus homini Christiano peragenda sunt. Ferenda omnia Christi causa, ijs qui cohęredes illius uelint esse. Verumtamen sciendum, hæc nos uiribus nostris nullo modo præstare posse. Et animum, & uoluntatem, & efficiendi facultatem nisi è cœlo habeamus, frustraneum esse studium, uoluntatem, conatum & cursum nostrum, quemadmodum Augustinus sic Deum alloquendo precatur: Domine da quod iubes, & iube quod uis. Parentem igitur illum cœlestem suppliciter precemur, ut manu forti asserat nos ex uitiositate in libertatem filiorum Dei: nobisque misericordiam suam impertiat per IESVM

Philip. 2.
Eph. 2.
1. Cor. 9.
Matth. 16.

CHRISTVM filium suum Dominum nostrum. Amen.

CAPVT VII.

Continet apostrophen ad Ioannem Christoporinum, & enarrationem de duobus morientibus.

HAec habui Ioan. Christoporine, quæ de uitiositate cum qua nascimur, deq; libertate arbitrij nostri scriberem. Quæ ego à primo non tam alios docedi, qui graues & copiosos scriptores rerum quas tractauimus legere possint, quàm mea ipsius causa scripsi: uerùm postea uisum est, ut hæc cum ijs communicarentur, qui longæ lectionis impatientes, hæc tanquam in parua tabula cōspicarentur. Quorum confectio magnum sanè animo meo tum mœrorem attulit, considerandis plagis multis & grauibus naturæ nostræ: tum leuationem ope Dei e-regione cōtemplanda, qui filio suo in terram misso, medicatur morbis nostris omnibus. Continere me nō possum, quin quæ duobus in hominibus moribundis uidi & audiui, in præsentia exponam. Notus tibi erat uterq;, non tantū de facie, sed ex consuetudine. Alter erat Ioannes Zalesius, Decanus Sandomiriensis: alter Ioannes Droiouius, episcopus Vuladislauiensis. Neq; ego nunc uitam resq; ab illis gestas recensebo: sed quomodo morti uicini affecti fuerint exponam. Videntur autem acriores sensus in ijs esse, qui cum morte quasi manus conserant: sensus inquam, uel iræ Dei, uel misericordiæ. Erat Zalesius homo ualetudinarius, ante mortē ferè quadriennium, de nulla re magis quàm de migrando ex hac uita solicitus. Is aliquando lecto affixus, & uitam ferè desperans, ex sensu conscientiæ uiuo de peccati magnitudine, de mortis horrore, de uita futura disserens, uoce queribunda dicebat, se nullam uim sentire sentētiæ Paulinæ illius: QVI SPIRITV DEI AGVNTVR, HI

SVNT FILII DEI. Agi oportere filios Dei, spiritu eius. Qui non eo agantur, eos carere illo, nec esse filios Dei. Iniecit tum mihi scrupulum Zalesius, homo angoribus mortis correptus, homini securo mortis & rerum futurarum. Dicebam tum consolandi illius causa, Deum in pijs hominibus agere quidem spiritu suo, sed nō semper eodem modo. Et quemadmodum uentum quoquo uersum flare, eiusq; sonitum audiri: sed unde ueniat, & quò abeat, ignorari: sic esse omnes (Christo ipso authore) qui ex spiritu nati sint: cuius sonum percipiant, quid agat & quò tendat, non semper sentiant. Christum quoque ipsum inter homines plus annos triginta habitasse, ac in oculis omnium uersatum esse, docuisse, portenta edidisse: at quotumquenque fuisse, qui eum agnouisset? Ipsos discipulos qui ab eo discederent nunquam, sæpe animo & fide fluctuasse: alios, qui remotiores ab illius consuetudine fuerant, nihil quàm fabri filium, illum putasse. non adimi spiritum Dei ab ijs, in quibus habitet infirmitate uiriū. non eos qui Christum induissent, exuere prorsus ueterem hominem cum affectibus & actionibus suis. Experiendam nobis hanc pugnam fluctuationum & miseriarum à uitiositate innata proficiscentium, donec corruptibile hoc incorruptibilē naturam, & hoc mortale induerit immortalitatē. Et tamen pietatis hanc non minimam partem esse, requirere in se spiritum Dei: nec hanc affectionem sine spiritu Dei existere posse. Ipsum dicere Christum, se pro foribus stare, & pulsare. nónne hunc stantem & pulsantem cernimus, cùm in nobis desideriū spiritus Dei excitatur: ac tristicia in nobis exoritur, ob absentiam illius? An uerò fides quam Christo habemus mediatori & propitiatori nostro, non spiritu agente in nobis efficitur: qua tandem & pendemus ab illo toti, & perducimur ad hæreditatem cœlestem?

Hæc & ſimilia leuandi Zaleſij cauſa dicta à me fuêre. Ve
runtamē angoris quo illū affectū cernebā aculei & ſcru-
puli in me relicti erāt. Percutiebatur ſæpe animus meus
illa cogitatione: Hominibus qui ualetudine iniqua non
conflictentur, perrarò id accidere, ut ſeriò expetant diui
ni numinis afflatum. Sæpius ijs qui in extremo horrore
uerſentur, eiuſmodi ſubire deſideria. Quod quidem fie-
ri diuino ſpiritu, dubitandum non eſt. qui cùm nos ex
hac uita migrare uult in illam beatam, & quaſi ex pro-
pinquo conſpiciendam præbet ciuitatē cœleſtem, ma-
iore nos ſolicitudine urget ſui: per quem adoptati ſimus
in numerum filiorum Dei, & ad diem liberationis conſi
gnati. Quod quidem in Droiouio, & ipſo moribun-
do, multi mecum conſpexerunt. Sæpe ille morbis mul
tis & uarijs ægrotabat, ſed podagra frequentiſsimè, quę
ei omni anno aliquoties redibat. Anno tandem Chriſti
1557, ex cōuentu Varshouienſi reuerſus Volborium, cœ
pit ab ea uehemētius affligi. Acceſſerāt & morbi alij, qui
ei finem tandem uitæ attulerunt. quem finem ille cupi-
diſsimè expectabat: quod & uerbis & omni actione fre
quenter teſtabatur. Erat ad extremam horam optima
memoria. Itaq; & loquebatur de rebus humanis pruden
ter, & ſermones de uita cœleſti cum aſtantibus commu
nicabat perquàm libenter. Inter uaria colloquia, nihil ſi-
bi grauius eſſe dictitabat, quàm quòd liberè profeſſus
non eſſet coram omnibus, quod ſentiret de uera in Deū
religione. Itaq; dextra mihi & alijs data, tanquam certæ
fidei teſte, promittebat omnibus qui aderamus, ſe, ſi
Deus uitam conceſsiſſet, profeſſurum fuiſſe, uel ſi in di-
ſcrimen ueniendum foret & uitę & fortunarum. Horta-
batur omnes communiter ad precationes: quas qui ade
ramus, genibus flexis uel cantabamus, uel uno aliquo
præeunte omnes ſubſequebamur unà cum illo. Appe-
tente

tente hora mortis, inter preces circunſtantium cœpit os
aperire quantum poterat maximè: ita ut efflare animam
uelle uideretur. Sed poſtea uiribus collectis, ad aſtantes
oculis conuerſis: Hei, inquit, non poſſum adhuc extre-
mum edere ſpiritum. Tum de frigore pedum quereba-
tur. Dubcouium ex cubicularijs unum flentem con-
ſpicatus: Ne, inquit, fleto: non morior, ad patrem uado.
Deinde Andream Iactorouium nominatim appellauit:
Vbi, inquit, es Iactoroui? Ora pro me patrē cœleſtē, ut
me iam ad ſe recipiat. Erat porrò Iactorouius illi ex do-
meſticis unus, quem fratris loco habebat: cumq; eo cùm
de rebus alijs, tum de religionis doctrina omnia commu
nicabat. Præibat igitur Iactorouius prece Dominica
pronuncianda: alij omnes unà cum epiſcopo ſubſeque
bantur. Interea epiſcopus iterum os aperire ea laxitate,
ut maiore non poſſet. Tum Stanislaus Droiouius, fra-
ter eius, confirmare hominem miſericordia Dei comme
moranda, atq; articulis religionis noſtræ omnibus ex or
dine recenſendis. Epiſcopus uerò ore iterum cōtracto,
reuerſus ad ſe, audiendis articulis fidei noſtræ mirificè
recreabatur: ad ſingulosq; manibus in cœlum proten-
ſis, clarè reſpondebat, ſe ita ut dicebatur credere. Vbi fi-
niuit hanc fidei in Deum ſuæ confeſsionem, ego oratio-
nem Dominicam iterum clara uoce repetebam. Miſeri-
cordiam Dei immenſam exemplis Magdalenæ, Petri,
latronis dextri & aliorum ſanctorum inculcabam: uitæ
quoq; cœleſtis deſiderium, eorum qui cum capite no-
ſtro Chriſto regnarent commemoratione excitabam,
uerba illa ſubinde iterando: In manus tuas Domine cō-
mendamus hunc hominem. At epiſcopus os tertiò a-
perire, ſed minore laxitate quàm prius. Tum ei manus,
quas extentas porrigebat ad cœlum, tremebundæ con
ciderunt: ipſeq; os paulatim contrahere. Poſtremùm

 grauiſ-

grauissimo ducto suspirio, animam expirauit. Progressus sum longius describendis ijs quę in Zalesio Decano & Droiouio Episcopo uidi & audiui. Digna enim mihi omnia uidentur, quæ exempli causa ab ijs cōsiderentur qui piè uiuere pieq; mori appetunt. Vterq; erat in sacris literis uersatus: sed Zalesius longè excellentius, qui hāc sibi professionem unicè delegerat. In utroq; confessionem illam fidei nostræ in Deum apertam & simplicem desiderabant Ecclesiæ Dei. Zalesium morientem non uidi. Sed cum quadriennium ferè ita spiritū duceret, ut in horas mortem expectaret, aliquoties illum in terroribus fuisse animaduerti, non secus quàm uita hæc illi euestigiò deserenda fuisset. Querela uerò illa de diuini spiritus absentia tantis cum suspirijs ab illo fiebat, ut non ab alio quàm à spiritu ipso excitatam cerneres. Droiouij uita in rebus profanis ferè uersata est. Et erat quidem ille in Reipublicæ muneribus obeundis splendidus & magnificus: sed hoc nihil ad Ecclesiam. Ad episcopatus, quos gessit, magis ex Aulæ gratijs peruenit, quàm ut uel à clero electus esset, uel à plebe expetitus. A' tenuiore episcopatu ad ditiorem transiuit non operis causa, ut apparebat, sed opum & dignitatis amplioris. Itaque haud scio an munus episcopi uerum unquam attigerit. Semel fortasse ac iterum in templo docuit publicè. Quod non secus fecit, quàm si quis artem aliquam professus, bis tantùm in uita sua opus eius exerceret. Erat tamen hominum doctorū perstudiosus, cum quibus sermones libenter conferebat. Multa in doctrina & ritibus ecclesiæ desiderabat: palam'que querebatur de calice plebi erepto, & de uxoribus presbyteris ademptis, deq; Papæ imperio immoderato. Populus ei subditus requirebat in eo imperium moderatius: alij alia in eo desiderabant. Mandauerat me solicitante, aliquot die-

bus

bus ante mortem, nonnullis obire pagos agrorum suorum uicinos: & de colonis sciscitari, nū quas iniurias ab ipso habuissent: ipsum omnia resarcire cupere. Quod utinam fecisset bona ualetudine. Sed ferè fit, ut nisi nos tangat ira Dei, securi uiuamus, uel in concursu uiciorum omnium. Quid quæris? Ego opera lege præcepta cum uita Droiouij (quantum quidem mihi nota esse poterat: nam de rebus occultis nihil iudicare possum) conferendo, non minus de eius salute æterna, quàm de mea ipsius (in eodem enim luto uersor, ut ille) desperare coactus essem. Sed apparuit in eo indicenda benignitas Seruatoris nostri IESV CHRISTI. Apparuit peccato ipsius abundante, gratia Dei superabundans. Fœlix igitur ille, cui talis contigit migratio in uera agnitione peccati, in uera religionis confessione, in uera inuocatione IESV CHRISTI filij Dei. Non ille agmina diuorum quærebat, qui pro se Deum orarent. Contentus erat precibus uiuorum astantium, cum quibus rectà ad thronum gratiæ Christi se conferebat. Christus erat ei mediator, Christus aduocatus ad Deum patrem, Christus propitiator, redemptor, seruator, uitæ largitor. Christi unius meritis confisus, patrem cōfidenter appellabat: patriamq; cœlestē oculis, ore, uultu, manuū extensione requirebat. Et uerbis, & omni gestu significabat se huius mundi pertęsum fuisse: seq; patriā aliam longè potiorem desiderare: in qua eum cū Deo patre eiusq; filio regnare credamus. Ipsumq; Deum supplices rogemus, ut cū hora nostra aduenerit, recipiat nos in æterna illa tabernacula, in quib. uiuamus cū capite nostro IESV CHRISTO, ac Spiritu sancto, cunctaq; ecclesia cœlesti. Quod quidē nō desperamus facturū optimū parentē, si nos agat spiritu suo: fidē in nobis excitet per charitatē agentē: utriusq; uerò & fidei imbecillitatē, & charitatis imperfectionem

quid?

suppleat

sua benignitate. Nos uerò spiritu acti Dei, hoc agamus, ut ne in nobis regnet peccatum, quemadmodum loquitur Paulus: ut si in hac mortalitate eo carere non possimus, tamen ne illud uigeat exercendo regnum suum. Fugiendæ sunt igitur occasiones peccatorum. Genera uitæ relinquenda, in quibus uitia de facili concipiantur, & concepta ferendis fructibus in procliue ferantur, nec se sustinere ullo modo possint. Eligendum autem hoc uitę genus, quod nos quàm fieri potest maximè tutos reddat à prolapsionibus.

Hanc si gratiam nobis de cœlo datam senserimus, optemus ut nos amplioribus gratijs prosequatur Pater benignissimus: ut & conatum boni operis in nobis excitet, & uoluntatem amplectendi dona cœlestia inserat, & uires efficiendi quod uelit suggerat. Oremus eum quotidie, ut det quæ iubet: iubeat, quæ uelit: atque in hoc stadio, quod ad uitam æternam cōtendentibus decurrendum est, nos firmos, constantes & stabiles faciat, ut possimus

——*Optatam cursu contingere metam.*

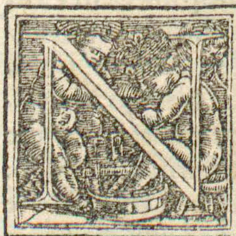
Ita omnia Dei bonitati tribuemus, & initium & medium, & finem, progressionesq; omnes & perfectiones
Tit. 2. bonorum operum. Hoc agentibus illucescet dies ille, cùm iustus iudex dona sua coronabit in nobis: reddetq; mercedem omnibus qui expectant gloriosum aduentum magni Dei & seruatoris nostri IESV CHRISTI: qui seipsum pro nobis dedidit, quò nos ab omni scelere
Tit. 3. uendicaret, & sibi peculiarem populum purgaret rectè factorum cupidum. Discamus igitur rectè facta obire, ne simus infructuosi. Hæc enim sunt Pauli uerba, quæ uir sanctissimus scripsit ad Titum suum.

Sed iam sentio longius scriptionem nostram prouectam esse, quàm mihi institutū fuerat. Verùm argumenti susce-

ti suscepti diligens expensio & examen (quale quidem à nobis præstari poterat) fecit me nescio quo modo in scribendo longiorem. Quod te boni consulturum confido: alios quoq;, qui hæc cognoscere uolent, non dubito. Tibi autem, mi frater, qui studijs nostris unicè faues, hoc quicquid est scripti peculiariter dicare uisum est: nō ut ex me cognoscas, quę tibi & in philosophia & in Christiana doctrina exercitato, sunt notissima: sed cùm aliquam librorum meorum partem tibi destinassem, uolui ut apud eos quibus minimè noti sumus, hoc quasi testimoniū extaret necessitudinis ac beneuolentiæ mutuæ nostræ. Quam quidem inter nos esse mirificè gaudeo: sperans fore, ut & tu eam mihi pro tua præstanti uirtute integram & constantem præstes: & ego tecum mutuum faciam, si non pari effectu (uix enim hoc facultati conceditur nostræ) at certè, quod tibi uerè polliceri habeo, pari affectu. Quo quidem te, hominem ab omni re animi, corporis & fortunæ paratum, contentum esse non dubito. Vale,

Volborio: 1561. die
4. Februarij.

ANDREAE FRICII MODREVII, DE PROVIDENTIA ET PRAEDESTINATIONE DEI AETERNA LIBER, ad STANISLAUM POTICANIUM amicum ueterem.

ONPOSSUM TEMPORIS PRAEteriti ac uitæ meæ anteactæ meminisse, Stanislae Poticani, quin simul memoriam repetam temporum tuorum: rerumque earum quæ subinde uel tibi seorsim, uel utrique nostrûm, communiter euenerunt. Nam & amicicia inter nos uetusta est, & multa in me merita tua semper extiterunt: nec maior mihi communicatio sermonum, consiliorum & rerum omnium cum aliquo, atq; tecum unquam fuit. Et domi & in castris uiximus coniunctissimè: casibus uarijs iactati sumus, res plurimas unà gessimus. Quarum cùm multas tibi sæpe in mentem uenire non dubitem: tum illius itineris nollem te unquam obliuisci, cùm ambo unà iremus Cracouiam, tum temporis peste miserè afflictam. Agebatur tum annus Christi 1543. Veneramus igitur Cracouiam salui. Res illic gessimus ex sententia. Vidimus tum non tantùm domibus efferri multos feretris, sed & aliquot in plateis subitò cadentes mori. Et tamen quasi securi mortis, contra cuius metum præsentibus nescio quibus pharmacis probè nobis muniti uidebamur, non prius illinc quàm rebus confectis discessimus. Et discessimus quidem salui & incolumes. Grassabatur tum pestis non Cracouiæ tantùm, sed (ut fit) in uicinis locis. Per quæ cùm nobis iter faciendum esset, meministi cùm in pago agri Proschouiensis nocte quiesceremus, quàm tuta illic et sana omnia essent? paterfamilias diuersorij cum uxore & omni familia, quàm erant incolumes? In quod quidem diuersorium cùm redeundo, nocte

iam profunda ingrederemur, hypocaustumque calefactum (erat enim frigus) intraremus, depositis sarcinulis uestes exuimus: cœnam nobis parari, ac deinde lectos sterni iussimus. Cumque matremfamiliâs non uideremus, eamque in cubiculo dormire suspicaremur, iniecit quispiam mentionem mortis eius subitæ, & duarum ancillarum quæ peste cum illa interijssent. Nos rei nouitate perculsi & planè attoniti sumus, nec quid agendum esset sciebamus. Nocte enim intempesta mutare diuersorium parum licebat. Et si mutassemus, in periculo nos uersari intelligebamus. Vnde enim contagium præsentius, quā ex hypocaustis probè calefactis? quale tum illud erat: in quo, priusquam mortes illas rescissemus, ferè duas horas quieueramus. Expostulabamus cum patrefamiliâs ac eius domesticis, cur tam diu rem celassent? cur ingressu nos non potius prohibuerint hospitij infecti? Sed ecce infans puer in cunis uagiens, Anastasiæ (id enim nomē erat matrisfamiliâs defunctæ) superstes. De eo domestici sic ad nos: Hic puer (inquiunt) eodem in lecto cubabat cum matre, & ubera eius sugebat eodem ferè temporis momento, quo illa nec opinato extincta est. Nónne sensimus Poticani, hac uoce restitutos nobis fuisse animos? Ita illud præsens remedium diuinitùs nobis oblatum interpretabamur: quod non tantùm pauorem conceptum depelleret, sed mirificam nobis consolationem afferret. Quid, inquiebamus, contagioni magis obnoxium, quàm ætas imbecilla? Infans ille erat trium quatuórue mensium. Vnde autem hoc genus morbi citiùs contrahitur, quàm ex uestibus? Cùm matre moriente in lecto erat, pestilentia pleno. Sed unde certius hauritur, quàm ex cibo, potúue? Suxit ex mammis matris lac pestiferum. Concludebamus tandem, pestem esse tanquam stragem horrendam quidem illam, qua innumera hominum multitudo subitò cadat: uerumtamen neminem ea perire, nisi quem Deus uelit. O' fictricem & moderatricem rerum omnium Dei prouidentiam: quæ & uitæ hominum terminos certos constituis: & mortes quando uis, & ubi uis, alijs maturas, alijs tardas decernis. Quorsum igitur fugæ

mortalium, & formidines nimiæ? Nonne puer Anastasianus seruatus est in ipsa peste, non secus quàm tres uiri illi, de quibus Daniel uates scripsit, in fornace ardente seruati sunt? Neque ego dico pestem non fugiendam esse homini ratione prædito, qui morbos & causas eorum uitare debeat: sed tamen si quis per imprudentiam in pestiferum aerem incidat, ut ne animum deijciat: in Deum potius intueatur, qui & pestem immittat ob peccata hominum: & eos tantùm illa perdat, quos uult. quos non uult, illis nocere nihil potest, uel si pestiferum quid bibissent. Quoniam autem, quæ de diuina prouidentia toto illo itinere, posteaq; sæpe inter nos collocuti sumus, conscripsi, & in certum ordinem redegi, ea tibi cum hac inscriptione peculiariter dare uolui: ut ea legens, mutua colloquia nostra recognoscas: (quæ talia ferè sunt, ut nihil in rebus mortalium accidere posse censeamus, quod non à Deo prius decretum esset) simulq; amiciciam nostram diuino muneri unà mecum adscribere ne dubites. Itaq; Deo immortali gratias immortales agamus, qui amiciciam à primis ferè iuuentutis nostræ annis cœptam, ad hunc usq; diem nos sanctissimè colere uoluerit: utque eandem ad extremum uitæ diem integram, & post hanc uitam in altera sempiternam nobis faciat, id uerò supliciter ab eius bonitate deprecemur. Quod nobis largiatur Deus pater in filio suo per spiritum sanctum suum: Amen. Vale cum fratre Laurentio Volborio, Anno Christi 1562. die 10. Ianuarij.

PRAEFATIO.

MVLTIS ET MAGNIS SVDORIbus constitit mihi quæstio de uiribus naturæ nostræ, annis superioribus à me elaborata. Quæ quanti alijs fiat, haud magno in discrimine pono. Mihi quidem tantum commodi attulit confectio, ut fontes ipsos aperuerit, ex quibus profluxerunt causæ innumeræ quæ hac tempestate uersantur in disceptatione. Nunquam igitur pro dignitate laudari potest exercitatio stylí: sub cuius acumen omnia subeant necesse est, quæ uel legendo, uel meditando nos fugerunt. Si enim (inquit Romanus Orator) subitam & fortuitam orationem commentatio & cogitatio facilè uincit: hanc ipsam profectò assidua & diligens scriptura superabit. Neq; uerò arrogantiæ crimen extimescendum mihi puto, qui in tot scriptorum numero ea scriptis prosequor, quæ alij magna cum copia & elegantia sunt persequuti. Studium enim rei, cui incumbo, cognoscendæ à fundamentis, ac perspiciendi quid ei insitum & infixum, quid item adiunctum & ascititium sit, ad scribendum me impellit: non ulla cupiditas uel certandi cũ bonis scriptoribus, uel efferendi nominis mei. Quorum illud non omnino uituperandum esset, nisi uirium nostrarum exilitatem haberemus perspectam: hoc expetendum non est homini, qui profiteatur se non sua in medium proferre, sed ex aliorum fontibus suos riuulos deducere. Quòd si cui minus assecuti uidemur scribendo quàm necesse erat: sciat, nos multo minus assequuturos fuisse sola lectione aut meditatione. Neq; enim sumus eo ingenio, ut tacitam unius argumenti cogitationem perpetuare possimus. Nisi uel scri-

ptio uel attentior lectio retineat agitationem mentis nostræ, uagatur facilè hinc inde, nec rei institutæ diu insistit. ad quamuis aliam, priore non satis examinata, leuissimo momento transit: eadem illis incõstantia hærens, atque in priore. Ferunt nescio quem in iurgio Demostheni obiecisse, quòd non nisi scriptas domi in Senatu & iudicio diceret sententias. Demosthenemq; respondisse: nõ tantùm in charta scriptas, sed & saxo prius incisas se, si fieri posset, dicere uehementer optare. Præclarum responsum, docto homine & prudente oratore dignum: quod declarat eũ multum studij & curæ in stylo posuisse, nec quicquam ad remp. afferre solitum esse, nisi quod accuratè & cogitatè prius conscripsisset. Quòd si id hominibus magna cum re & ingenij & doctrinæ atq; exercitationis sine iusta reprehensione licuit: quanto id magis concedi nobis par est, qui omnibus illis dotibus malignè sanè præditi simus: præclareq; agi nobiscum putemus, si quæ ab alijs prodita sunt, eorum aliquem intellectum capere possimus? Igitur quæstione de uiribus naturæ nostræ elucubrata, quæstionẽ de diuina prouidentia & prædestinatione explicare ingrediamur: rem utiq; priore illa maiorem, & haud scio an omnium longè maximam. Priore enim quæstione de ijs egimus quæ inhærent in neruis nostris, & quæ uel sine testimonijs diuinis nobis innata esse cognoscimus. Nunc scrutanda est uoluntas diuina, & eius de uniuscuiusque hominum uita ac interitu decreta æterna indaganda. Verumtamen non ea nobis mens est, ut penetremus introrsus ad contemplationem secretorum maiestatis diuinæ. In ijs tantùm uersabimur, quæ in testimonijs & oraculis diuinis conspici possint. Quæ si cui obscuriora uidebuntur, adhibebimus diuinos enarratores, Thomam Aquinatem & Aurelium Augustinum: quibus ut in prioribus

bus quæstionibus, ita & in hac secundum sanctas Dei Scripturas, totum tribuemus. Dabimus autem operam, ut opiniones Theologorum de Prædestinatione discrepantes tollamus, certamq; constituamus sententiam cum uocibus cœlestibus, & doctorum hominum testimonijs congruentem. Rem igitur ipsam aggrediamur.

CAPUT I.

An doctrina de prouidentia & prædestinatione diuina sit in Ecclesia necessaria.

SVnt nonnulli in ea sententia, non debere doctrinam prouidentiæ ac prædestinationis diuinę tradi uulgò in ecclesijs: utpote qua pauci reddantur meliores, quàm plurimi autem segniores, aut prorsus ignaui ad omne uirtutis exercitium. Sic enim ratiocinantur: Si Dei prouidentia ac destinatione fiunt omnia, frustra uel consilia iniri de futuris, uel labores suscipi quarumcunq; rerum causa: quòd Dei decreta sint omnino immutabilia: quòd nullo uel consilio, uel opere humano impediri possint, quæ Deus prudentissimus & potentissimus constituerit. Etsi autẽ huiusmodi ratiocinationibus dissoluendis infrà erit cõmodior locus: nunc tamen initio huius tractationis aliquid dicendum est, idq; de sententia Augustini: qui etsi nominatim de prædestinatione loquatur, omnia tamen & de prouidentia intelligenda sunt. Sic igitur ille in lib. de bono perseu. c.14. ad uerbum: Prædestinationis, inquit, definitionẽ aiũt utilitati prædicationis aduersam esse. Quasi uerò aduersata sit Apostolo prædicanti. Nõnne ille doctor Gentium prædestinationẽ toties cõmendauit, & uerbũ Dei prædicare non destitit? Nunquid, quia dixit, Deus est qui operatur in nobis & uelle & perficere: ideo non & ipse ut uelimus quæ Deo placent,

placet, & ut operemur, hortatus est. An qa dixerat: Qui cœpit in uobis opus bonũ, perficiet: ideo ut inciperent homines, & perseuerarẽt usq; ad finẽ, nõ suasit? Nempe ipse Dñs præcepit hominibus, ut in se crederent: neque tamen falsa eius sententia est, nec uana definitio, ubi ait: Nemo uenit ad me, hoc est nemo credit in me, nisi cui datum fuerit à patre meo. neq; rursus quia uera est definitio, uana est illa præceptio. Cur ergo prædicationi, exhortationi, correctioni, quæ omnia tam frequenter usurpat Scriptura, existimemus inutilem esse definitionem prædestinationis, quam commendat eadem Scriptura? Paulò pòst: Audiunt hæc, & faciunt, quibus datum est: non autem faciunt, siue audiant, siue non audiant, quibus non est datum. Nec prædestinationis igitur prædicatione impedienda est prædicatio fidei perseuerantis & perficientis, ut quod oportet audiant, & quibus datum est obediant. Quomodo enim audient sine prædicante? Neque rursus prædicatione fidei perficientis & in finem usque perseuerantis impedienda est prædicatio prædestinationis: ut qui fideliter & obedienter uiuit, non de ipsa obedientia tanquam de suo, sed in Domino glorietur. Itẽ, sicut is qui donum accepit, rectè exhortatur & prædicat: ita exhortantẽ & prædicantem obedienter audit, qui accepit hoc donũ. Ideò Dominus: Qui habet aures audiendi, audiat. A' quo autẽ habeant, quicunq; habent, Dñs ipse ostendit: Dabo uobis cor cognoscendi me, & aures audientes. Ergo aures audiendi ipsum, est donum obediendi: ut qui id haberẽt, uenirent ad eum, ad quem nemo uenit nisi fuerit ei datum à patre ipsius. Exhortamur ergo, atq; prædicamus: sed qui habent aures audiendi, obedienter nos audiunt: qui uerò non habent, fit in eis quod scriptum est, ut audientes nõ audiant: audientes uidelicet corporis sensu, nõ audiunt

cordis

cordis assensu. Cur autem illi habeant, illi non: hoc est, cur illis datum sit à patre ut ueniant ad filium, illis non sit datum, quis cognouit sensum Domini? Nunquid ideo negandum est, quod apertum est: quia comprehendi non potest, quod occultum est? Nunquid, inquam, propterea dicturi sumus, quod ita esse perspicimus, ita non esse: quoniam cur ita sit, non possumus inuenire? Prosequitur Augustinus idem argumentum cap. 15. & 16. libri eiusdem, & deinde cap. 20. Quamobrem (inquit) si Apostoli & qui eos sequuti sunt ecclesiæ doctores, utrunq; fecerunt, ut & de æterna Dei electione piè dissererent, & sub piæ uitæ disciplina continerent fideles: quid est quod inuicta conclusi uiolentia ueritatis isti nostri se rectè dicere existimant, non esse populo prædicandum, etsi uerum sit quod de prædestinatione dicitur? Imò prædicandum est prorsus, ut qui habet aures audiendi audiat. Quis autem habet, si non acceperit ab eo qui se daturum promisit? Certè qui non accipit, reijciat: dum tamen qui capit, sumat & bibat, bibat & uiuat. Sicut enim prædicanda est pietas ut ritè colatur Deus, ita & prædestinatio: ut qui habet aures audiendi, de gratia Dei in Deo, non in se glorietur. Prudentiam tamen adhibendam esse in docenda prædestinatione, admonet eodem in libro, capite 22. ita ut uel ignauiæ uel malitiæ ac desperationi occasio præbeatur. nam si quis ita plebem compellat: Qui non obeditis, & qui obeditis, si prędestinati estis reijciendi, subtrahentur uobis uires obediendi, ut obedire cessetis. Hoc, inquit, dicere quid uidetur esse aliud, quàm maledicere, aut mala quodammodo prophetare? Etsi enim illud est uerissimum: tamen fit improbissimum, importunissimum, incongruentissimum, non falsò eloquio, sed non salubriter ualetudini humanæ infirmitatis apposito. Tales conciones cũ sint

o admo-

admodum intempestiuæ, nullo modo usurpandæ sunt in ecclesia Dei. Et hæc quidem de sententia Augustini dicta sint: de quibus & nos suo loco disseremus. Nunc quidem illud dicere sufficiat, & fas & opus esse id doceri, quod cœlestis magister eiusq; discipuli docendum putauerunt. Christus petentibus honores discipulis respōdet, Non suum esse, ut id cuiquam concedat: sed patris, qui det cui uelit, & quando uelit. Idem clamat: Venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiam uos. Et tamen ex altera parte clamat, neminem ad se uenire, nisi qui à patre fuerit tractus, & qui sibi datus sit à patre: eorum se tantùm curam habere, eorum fidum custodem esse, ut nemo pereat. Paulus maximorum arcanorum conscius, quàm sæpe de Dei hominum æterna prædestinatione concionatur? Quòd cùm aliàs facit, tum scribēs ad Romanos adhuc in fide rudes & nouitios. Inde certitudo electionis nostræ constat, cùm scimus nos prius ad uitam æternam destinatos esse, quàm in hanc lucem editi sumus. Humilitas quoq; inde discitur, cùm audimus nos naturâ filios iræ, benignitate æterni patris in filios cooptatos, ac hæredes cœlestis uitæ factos: propterea q; nec in nobis, nec in ullo homine spem salutis collocemus, sed in solo Deo, & quem ille misit IESV CHRISTO. Bonitas uerò Dei erga nos admirabilis unde magis cognoscitur, quàm cùm persuasum habemus, curam illi nostri fuisse prius quàm iacerentur fundamenta terræ? Hæc sunt quæ ex doctrina de prædestinatione petenda sunt. Multa quidem scio obstrepi clamore multorum, hanc doctrinam tanquam inutilem ac prorsus noxiam infamantium: quæ nos infrà amoliri studebimus. Et certè si quis arcana diuina perscrutari uelit, nihil est periculosius. At si quis intra fines in sanctis literis præfixos se contineat, omnino hæc doctrina est saluberrima.

Nemo

Nemo enim prædestinatus est ut uitam transigat ociosus, multo minus ut agat quippiam scelerate: sed ut misericordiam sibi à Deo gratis impartitam sentiat, ut se imagini filij Dei conformandum esse cognoscat, ut sibi in operibus Deo placentibus ambulandum esse statuat, ut de Dei erga se beneuolentia firmam & cōstantem spem concipiat. Hæc enim omnia prædestinatio complectitur: quæ non tantùm finis est, sed & mediorum ad finem ordinatorum. Itaq; seu rebus aduersis iactamur, seu fidem nostram afflictionibus labefactari sentimus, hac nos doctrina sustentemus: nobis tandem opitulaturum patrem, ac nos ex periculis liberaturum. Sic enim Paulus: Si Deus (inquit) pro nobis, quis contra nos? Quis nos separabit à charitate Dei? Tribulatio, an angustia? & quæ sequuntur. Dauid in fuga illa à filio Absalone, cū & calamitatibus oppr imeretur, & conuicijs Semeis incesseretur, solatur se hac cognitione, quod id sciret sibi accidisse non sine consilio & uoluntate Dei. Ideò dicit: Obmutui, & nō aperui os meū, quia tu fecisti. Quòd aūt Psal. 39. homini in huiusmodi afflictionibus remediū potest esse præsentius, q̄ secū reputare, ne unum quidem capillum ex suo capite decidere posse, sine illius uolūtate, quē patrē agnoscit? qui se inuocari iussit in tempore difficili & calamitoso? Et eripiā, inquit, te: tu uerò honorabis me.

Neq; tamen putandum est, finem huius doctrinæ esse, ut qui prædestinatus non sit, transferatur in numerū prædestinatorum: hoc enim fieri non potest: Sed ut qui ad uitam destinati sunt, ministerio uerbi ad hunc finem perducantur. Neq; uerò metuendum, ne quis ex hac doctrina occasionem sumat desperandi salutem suam: à qua desperatione procul abesset, ignorata hac ipsa doctrina. Nam qui impij sunt, illi uel hæc Dei consilia contemnunt, uel in se amplam habent materiam desperan-

di. Pij uerò cùm spiritu Dei agantur, spem etiam haud dubiam concipiunt salutis suæ. Estq; eis hæc doctrina salutaris, eorumq; causa minimè tacenda. Omnis doctrina Euangelij reticenda esset, si impiorum ex hac parte ratio haberetur: scilicet quibus est mortalis odor ad mortem, quemadmodū pijs est uitalis odor ad uitam. Atqui Paulus præconum Euangelij nomine gratias agit Deo: Qui, inquit, semper facit, ut in Christi negotio triumphemus, eiusq; cognitionis odorem per nos diuulgat omnibus in locis. Sapienter Epictetus, unamquamq; rem ait habere ansam suam: qua si apprehendatur, optimum & dexterrimum fore eius usum. Si prædestinatione meditanda commoda spectentur quæ ex ea proueniant, saluberrima est eius cognitio. Ad ea igitur animus est referendus, non ad ea quæ perniciem adferre possint. Nulli sunt grauiores authores, quos sequi Christianum hominem magis conueniat, atq; illi ipsi qui nobis cœlestia arcana enunciarunt. Quantumuis igitur quidam meticulosi magis quàm docti homines, ab hac materia prouidentiæ ac prædestinationis diuinæ abstinendum censeant: nos tamen quod Christus & Apostoli docuerunt, discere non uereamur: ac quod instituimus, Deo duce prosequamur.

2. Cor. 2.

CAPUT II.

Prouidentia Dei quid? & an ea mundus iste & omnes partes eius gubernentur.

TRes sunt partes, ut philosophi prodiderunt, prudentiæ: memoria, intelligentia, & prouidentia. Memoria animus repetit ea quæ fuerunt: intelligentia perspicit præsentia: prouidentia uidet futura, antequam eueniant. Atque hoc modo prouidentia non est aliud, quàm præscientia rei antequàm facta sit. Verùm aliàs prouidentiam intelligunt, non simplicem rerum futurarum & posteri temporis prouisionem: sed gubernationem & administrationem rerum tum præsentium, tum futurarum. Quo quidem modo nobis prouidentia in hac tractatione usurpabitur. Sic enim & à Salomone usurpatur, cùm in libro Sapientiæ sic alloquitur Deum: Tu autem, pater, prouidentia cūcta ab initio gubernas: quoniam dedisti & mari uiam, & inter fluctus semitam firmissimam, ostendens quàm potens es ex omnibus sanare, etiam si sine rate aliquis adeat mare. Non tantùm autem Theologi, sed philosophorum nobilissimi quiq; docent, Dei prouidentia, hoc est gubernatione mundū, & omnes mundi partes, & initio constitutas esse, & omni tempore administrari ac conseruari. Tanta enim est rerum immensitas, tam pulchra earum digestio, tam mira in uicissitudinibus & uarietatibus earum constantia, ut nec principio sine perito opifice in hanc speciē prodire, nec tanto tempore in hoc flore sine sciente gubernatore durare potuerit: nec deinceps sine certo conseruatore constare possit, ac in hac æquabilitate conseruari. Quod qui secus arbitrantur, hi uelim considerent, qualis species esset domus sine patrefamiliâs, aut ciuitatis sine rectore, aut nauis in alto fluitantis sine clauo & gubernatore, aut deniq; hominis sine ratione in quo solæ regnarent affectiones. Et tamen nihil horum tam coniunctum est cum re quam gubernat, atque Deus coniunctus est cum rebus conditis. Sicut Paulus docuit in disputatione quam Athenis cum philosophis habuit: Deus, inquit, omnibus uitam, halitum, omnia denique confert: nec longè abest ab unoquoque nostrûm: per ipsum enim uiuimus, mouemur & sumus, ut quidam etiam Poetarum dixerunt. Nam genus illius sumus. Et in epistola ad Hebræos dicit, Deum moderari omnia uerbo po-

Cic. lib. de Inuent. 2. August. 83. q. 31.

Sap. 14.

Act. 17.

Hebr. 1.

Iob.9. bo potentiæ suæ. Et Iobus totum mundum nutu atq; arbitrio Dei gubernari docet his uerbis: Qui montes ex improuiso transfert, eos iratus euertẽs: terram ex sua sede conuellit, concussis eius columnis. Eo iubente non oritur Phœbus, sidera obsignat. Solus exporrexit cœlũ, & maris alta peruadit. Quòd si Deo opt. max. curæ sunt res omnes ab ipso cõditæ, si eas omnes prudentia, bonitate & potestate sua regit & gubernat: quanto magis hominem, qui sit progenies eius, ut Paulus ex Poetis profanis refert: uel (ut Moses) qui imaginem eius & similitudinem in terris gerat? In ipso enim (ut ex Paulo diximus) *Matth.6.* uiuimus, mouemur & sumus. Pluris illi sumus quàm lilia agri, & uolucres aereæ: quæ & uestiuntur, & summa be- *Matth.10.* nignitate curantur à patre cœlesti. Nonne duo passerculi (inquit Christus) minuto asse uenæũt? & unus illorum nõ cadet in terrã sine patris uoluntate. at uos pluris estis q̃ multi passerculi. Et alio in loco: Considerate, inquit, lilia agri, ut crescant, neq; laborando, neq; nendo. Ad florum pulchritudinẽ considerandam nos excitat. Qualis illorũ forma: quàm pulchrè erumpant, adolescant, & uiuant: quàm nihil opere humano uel pictũ, uel textum cũ illorum pulchritudine conferri possit: adeò ut nullus regum, ac nec Salomon quidem ipse cum omni splendore suo, ita uestitus fuerit, ut illorum quodlibet. Ecquis artifex cogitari potest, à quo hæc talia opera non diu durantia omni anno fiãt, quàm Deus? Quòd si terrestrem herbam (quę hodie est, & cras in clibanum cõijcitur) Deus sic uestit: nónne multo magis humanum genus? Si ea pascit quæ nec serunt, nec metunt, nec texunt, nec nent: ánnõ meritò curã in illũ alendi nostri reijciemus? Quid autem magis ad prouidentiæ diuinæ certitudinem nos *Matth.10.* erigat, quàm cùm dicit Christus: capillos nostri capitis numeratos esse, ac ne unum quidem de capite casurum,

sine

sine uoluntate patris? & cùm sic interrogat: Quis ue- *Matth.16.* strûm sua solicitudine potest unum cubitum addere suæ staturæ? Et cùm negat quenquam posse uel unum crinẽ album nigrúmue facere. Itaq; filiorum Zebedæi hono- *Matth.20.* rum petitionem tanquam uanam & intempestiuam cõpescit: negans suum esse, ut cuiquam concedat in regno suo locum dextrum sinistrúmue. Patris sui id esse, qui locum cuiq; designauerit, quem sit illi suo tempore concessurus. Planè docemur, & honores & cursum totius uitæ nostræ Deo committendum esse: quo nolente, ne minimam quidem rem nostra solicitudine efficere queamus. uolente uerò, omnia consequamur. Nam de capillorum etiam nostrorum integritate securitatem nobis dedit. Sed & ortum nostri, & mortem, & totius uitæ longitudinem soli Deo transcribendam esse affirmat Io- *Iob.14.* bus his uerbis: Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est. constituisti terminos eius, qui præteriri non poterunt. Et Moses: Ipse est, inquit, uita tua, & *Deut.30.* longitudo dierum tuorum. Ipse quoque Deus præsentiam suam omni in loco testatur, Hieremia referente his *Hier.23.* uerbis: Nunquid non cœlum & terram ego impleo? Quam præsentiam alius Propheta ad homines transferens, aspectu Dei expressit, sic inquiens: In omni loco *Prouerb.15.* oculi Domini contemplantur bonos & malos. Huius præsentiæ, & huius aspectus, effectus est in pijs quidem cõseruatio & protectio illorum: in impijs, proditio. Sic *Psal.32.* enim alius Propheta: Oculi Domini super timentes eũ, & in eis qui sperant super misericordiam eius: ut eripiat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Et: Vultus Do- *Psal.33.* mini super faciẽtes mala, ut perdat de terra memoriã eorũ. Sed & calamitates omnis generis à Deo hominib. immitti propter peccata cùm multis testimonijs, tum clarissimè inde docemur, quòd nunciantibus quibusdam

Christo

Christo de Galilæis, quorũ sanguinem Pilatus cũ eorum sacrificijs miscuisset, respondit Christus his uerbis: An putatis Galilæos illos omnium fuisse Galilæorum improbissimos, quòd talia passi sunt? Nequaquã inquam uobis: sed uos nisi ad frugem redieritis, omnes similiter peribitis. Item illos duodeuiginti, quos delapsa turris in Siloa interfecit, an putatis fuisse omnium Hierosolymitanorum nocentissimos? Nequaquam inquam uobis: sed uos nisi ad frugem redieritis, omnes simul peribitis. Hæc scripsit Lucas in libro Euangelij sui, cap. 13. Multi igitur & Galilæorum & Hierosolymitanorum fuerunt nocentissimi: & tamen illorum pauci, istorum octodecem tantùm tũc perierunt. Idem obseruari licet in idololatria illa ad aureum uitulum à Iudæis facta: quorum circiter tria millia à Mose, Dei iussu, occisa esse memorantur Exod. 32. cùm tamẽ multò plures eadem in culpa fuerint. Quid ita? Nonne qui eorundem peccatorum rei sunt, eodem fato interire deberent? Ita quidem homini uidetur. Verùm prouidentia diuina aliud decreuit, quæ in simili culpa alijs breuiorem, alijs longiorem hanc uitam definierit: causa illi soli nota, nobis ignota: de quo infrà copiosius dicemus. Obseruandum autem hîc est, Christum nec uicem illorũ qui interijssent doluisse: nec crudelitatem Pilati execratum esse: nec turris ruinam, qua illi octodecim oppressi essent, culpasse. Sed eos qui audiebant, ad pœnitentiam uocasse: ac nisi resipiscerent, similem illis mortem prædixisse. Discamus etiam hinc, & eos qui fato tali interierunt, ob peccata interijsse: & neminem sibi blandiri debere, si uel uita longiore, uel fœlicitate maiore utatur, quàm alij. Vt autem summatim dicamus, omnino in hac prouidentiæ diuinæ meditatione, primùm generalis mundi gubernatio consideranda est, qua res omnes & condiderit, & conseruet, foueat, gubernet:

bernet:

bernet: ita quidem, ut nihil fiat nisi eius nutu & arbitrio. Deinde cura humani generis peculiaris, qua cùm uniuscuiusq; priuatim conditio ac uitæ initium & exitus, tum rerumpub. status & conuersiones continentur. Postremò Ecclesiæ patrocinium, quo eam tuetur non secus q̃ in utero eam gestaret. Hæc suprà testimonijs confirmata sunt: & certè ob oculos omnium posita facilè apparet. Quis enim fando potest magnitudinem & præstantiam rerum creatarum enarrare? Cursus orbium cœlestium perennes & perpetui, astrorum solers subtilisq; digestio, temporum descriptio, uicissitudo dierũ ac noctium, terræ in medio mundi loco immobilis situs, reliquorum elementorum circum eam circuitus & cõprehensio, utilitates ex horum uel cursu, uel uicissitudine ad usum animantium prouenientes innumeræ: hæc inquam, & alia, quę nullius oratio pro dignitate explicare queat, an non manifestè ostendunt, non temerè ista fieri: sed aliquem præesse, qui omnia sapientia & bonitate sua moderetur & conseruet? Iam illa quæ quasi extra ordinem fiunt, an non & ipsa docent uiriũ huius præsidis immensitatem? Mare rubrum in partes secessit, uiam sternendo Hebræis transeuntibus. Petra ijsdem aquam præbuit in potum. Terra contremuit, rupes scissæ sunt, sepulchra sponte aperta, Christo moriente. Ignis de cœlo delapsus, Sodomitas consumpsit. Aquæ in tantum inundarunt, ut in eis animantia omnia, paucis exceptis, perierint. Magna hercle potestas, cuius faciũt imperata ignis, grando, nix, uapor, spiritus procellarum. Magna hæc Psal. 148.
documenta prouidentiæ diuinæ: sed & illa nõ minora, quòd cunctis animantibus spiritum & uitam largiatur: quòd copiam fructuum subministret, quibus det uim ad uitam mortalium sustentandam: quòd res omnes ad uictum & amictũ necessarias suppeditet: omniaq; sua be-

P nignitate

nignitate proferat, augeat, tueatur atq; defendat. Iam cùm ad hominem uentum est, an non in eo prouidentię diuinæ maxima conspiciuntur argumenta? cætera enim omnia hominis causa, homo Dei causa conditus est: quē Deum ipse solus agnoscit, eiusq; beneficia mirabiliter quotidie experitur. Ipse uerò cœlestis pater nihil prætermittit, quod ad ornandum bonos, ad puniendũ malos pertineat. Itaq; sceleratos punit, uitia mundi extirpat, audaciam hominum insolentium frenat, superbiam deprimit. Fallacias astutorum detegit: stultorum conatus euentu frustratur: improba sapientum consilia infatuat: machinationes stultorum diruit & euertit: fortes effœminat, formidine eos replet: Principibus uertiginē & furorem inijcit. Ex altera parte iuuat miseros, defendit innocentes, fert opem rebus desperatis, prostratos & abiectos subleuat, conatus piorum prouehit, eorum qui ad misericordiam eius confugiunt miseretur, consilijs idoneis eos instruit, spiritu fortitudinis donat. Quòd si hæc multis uulgò præstat, an non magis Ecclesiæ suæ, quam tanquam parēs indulgentissimus singulariter curat, erudit, & ornat? Itaq; segnes & cessantes expergefacit ad opus, operantes urget, cupiditates eorum frenat, instruit eos labore patientiaq; tum corporis, tum animi: peccata eorũ tegit & ignoscit, donis suis ornat, eademq; tandem coronat. Etsi autem Ecclesia in hoc mundo tanquam in mari procelloso uarijs tempestatibus iactatur: tamen nunquam ita obruitur, quin ex omnibus naufragijs enatet, ut tamen tolerabilem formam retineat. Sub crucis uexillo est quidem illi quotidie militandum: uexationes impiorum superbæ, tyrannorum sæua uiolentia subeunda, sed hoc non fit illi in exitium, sed in fidei & patientiæ eius probandæ exercitium. Euadit enim tandem quasi per mortes innumeras incolumis: quin & in

ipsa morte uitam inuenit sempiternam. Quod, nisi diuinitùs seruaretur, nullo modo fieri posset. Hæc omnia talia & tanta sunt, ut omnes excitare debeant ad prædicandam potentiam Dei, sapientiam, bonitatem immensam; ut iure & merito eius gloria floreat, & ad sempiternam seculorum memoriam propagetur.

CAPVT III.

Dei prouidentiam immutabilem esse.

EST autem prouidentia Dei, perinde atq; Deus ipse, Malach. 3.
immutabilis. Ego Dominus, inquit ipse, & non mu- Esa. 46.
tor. Consilium meum manet: & quicquid libet mihi, fa- Iac. 1.
cio. Apud quem non est mutatio, aut uicissitudinum Esa. 14.
uarietas. Dominus exercituum deliberauit, & quis potest dissoluere? Manus eius extenta est, & quis auertet eam? Cùm enim prouidentia Dei sit eius uoluntas, hęc autem sit regula rerum omnium: mutari nō posset, quin mutaretur Deus ipse. Et res quidem creatæ mutantur: uerùm Dei uoluntas eadem est, quæ ab æterno decreuit quid quo tempore eueniret. Proferuntur ex Scripturis loca quædam, quibus uoluntatis diuinæ mutatio significari uideatur: ut de Niniuitis, de Ezechia, & alia nonnulla. Verùm circumstantias rerum expendenti facilè apparebit, Deum, cùm aliquid futurum decernit, simul etiam & punctum temporis, quo in hanc lucem prodiret, decernere: & quandiu esset duratura, quasi limitibus circumscribere. Quod igitur Niniuitis ob scelera euersio- Ion. 3.
nem, deinde ijsdem à morum prauitate se reuocantibus ueniam denunciari iussit, quid aliud significare uoluit, quàm peccata illorum tanta fuisse ut excidium mererentur? Deinde resipiscentiam tam gratam, ut uenia donarentur? Ita in rei mutatione uoluntas Dei mutata non est, qui Niniuitarum utrunque actum & præsciuerit, &

quo ordine futuri essent ordinauerit. Idem de Ezechia rege intelligendum est, qui cũ morbo lethali correptus esset, mortem illi Deus denunciari iussit. Deinde suppli canti, uitam in multos annos prorogauit. Nónne his decretis significat, morbo Ezechiæ ope humana remedium afferri nõ potuisse: diuina uerò potuisse, quę etiam desperatis medicinam facere solet? Hæc uerò nonne uolente Deo facta sunt, qui res gubernet, eis modum & ordinem præstituat, & successum det quemcunque uelit? Quòd igitur res mutentur, uoluntate & consilio Dei fit. Et de Niniuitis quidem & Ezechia quæ dicta sunt, ex uerbis historiæ apparent. Aliquando non tam ex uerbis quàm ex euentu uarietas in rebus cernitur: quę tamẽ Dei prouidentia decreta & constituta est. De ceremonijs ueteris legis, & de sacerdotio Leuitico dicit Deus, illud fore æternũ. Et tamen per Apostolum pronunciat: Si circuncidamini, Christus uobis non proderit. & de abrogatione sacerdotij Leuitici disserit in Epistola ad Hebræos. Quid ita? an Dei uoluntas mutata est? Minimè. Sed Leuiticum sacerdotium ad tempora Messiæ durare uoluit. Quæ cùm uenissent, constituerat ut Leuitici finis esset, eiq; nouum succederet. Hoc si aliunde nõ disceremus: tamẽ euentus ipse palàm nos doceret. Illud uerò quòd Leuiticum in ęternum mansurum fuisse dicitur, de longissima duratione intelligendum esse, uiri doctissimi prodiderunt. Neq; uerò quia Deus immutabilis est, mutationem à rebus auferri oportet. Tolleretur ad hunc modum contingentia omnis, & rerum uicissitudo. Sed immutabilitas in hoc ponitur, quòd quicquid Deus fore decreuit, & quo tempore, quo ordine, quo modo, & quandiu illud durare decreuit, id ita futurum sit infallibiliter & immutabiliter. Ex his igitur perspicuũ est, Dei prouidentia omnia gubernari: & omnia quæ illa con-

stituit, euenire oportere: & quidem qualiter constituit, locorum, temporum, personarum circunstantijs definitis. Hucusq; autem diximus de prouidentia, qua cursus uitæ huius, resq; in ea cõtingentes gubernantur.

CAPVT IIII.

Etiam uitam hominum, quæ huic præsenti succedit, Dei prouidentia gubernari: eamq; beatorum respectu Prædestinationem, damnatorum respectu Reprobationem communiter uocari.

NEque tamen uitę huius curriculo finitur prouidentia diuina. etiam se extendit ad alteram uitam: quę præsenti huic succedens, finem habebit nullum. Etenim si hominis anima immortalis est, & corpore intereunte, ipsa minimè interit: Dei, qui conditor est eius, prouidentiam uitare nullo modo potest: in quamcunq; tandem, fato hoc defuncta, uitam erit ingressa. Hanc autem prouidentiæ partem, quæ ad uitam huic præsenti succedentem protenditur, Theologi peculiari nomine uocant Prædestinationem: hoc est, decretũ & sententiam Dei, qua ille apud se statuit, quod fatum maneat unumquenque hominem post spacij uitæ huius decursionem. De qua prædestinatione nobis dicendum est. Eandem autem esse rationem eius, quæ prouidentiæ, ex his quæ dicta sunt, quæ'que dicentur, uideri potest. Certè quod exemplum Iesus Sirach Dei prouidentiæ ponit, eodem Paulus de prædestinatione disserens utitur. Verba Sirachi sunt hæc: Vt figulo lutum in manu est, isq; eo arbitratu suo in quemcunq; modum utitur: ita homines creatori suo in manu sunt, qui eos ut ei uisum fuerit remuneretur, alios fortunando euehendoq;, alios consecrando,

& sibi cooptando, alios deprimendo & de suo statu
Hierem. 18. euertendo. Hieremias quoque similia habet: quæ &
ipsa de afflictione & prosperitate temporali intelligen-
da sunt. Cùm autem Paulus similia de figulo loqua-
tur, cuius in manu sit ex eodem luto aliud uas face-
re ad honesta, aliud ad inhonesta, an non palàm ostendit
eandem rationem esse prædestinationis de qua loqui-
tur, quę est prouidentiæ, de qua Sirachus & Hieremias?
Gen. 25. De Iacobi quoq; amore & Esai odio quæ in sanctis Bi-
blijs dicuntur, ad commoda uel incommoda tempora-
Mal. 1. lia referenda esse, Malachias uates author est, qui recen-
set Iudæam florentem, desolata Idumæa. dicitq;, Deum
ipsi Idumææ minari perpetuam solitudinem, in eamq;
ipsum sæuiturum in æternum. Hæc nónne sunt commo
da uel incommoda corporalia? Et tamen Paulus ea sin-
gulari prudentia ad spiritualia transfert. Videtur igitur
utrorumq; hac in parte ratio eadem esse. Quoniam ue-
rò qui de his tractarunt seorsim, prædestinationem ex-
plicarũt: nos quoq; prouidentia utcunq; descripta, dein
ceps dicamus de prædestinatione. Est autem locus &
ualde lubricus, in quo uix insistere queas, sine metu pro
lapsionis: & adeò uariè à uarijs pertractatus, ut cui enar
ratorum assentiaris potissimùm ignores. Nos qui nobis
ipsis diffidimus, nec eo iudicio pollemus ut in tanta con
trouersia quid rectius sit nostro marte deligamus, ad eo-
rum quos prius diximus, Thomæ & Augustini senten-
tiam nos adiungemus: qui sint nobis Mercurij & duces
itineris ad locum difficillimum.

Duo sunt status animarum, corporis cõpagibus ab-
scedentium: alter est felicium, & beatarum: alter infeli-
cium, & beatitudinis omnis expertium. Status hi sedes
habent distinctas. nam qui beati sunt, in cœlo locum ha
bent, ubi cum Deo immortali beatitudine sempiterna
fruuntur.

fruuntur. Qui beatorum numero eiecti sunt, ij in ignem
conijciuntur nunquam extinguendum, paratum diabo
lo & angelis eius. Vtrorumq; status à Deo sapientissi-
mo præscitus est, & à potẽtissimo destinatus, antequam
iacerentur fundamenta terræ. Non enim fieri potest, ut
uel sapientissimum quicquam lateat, uel uim potentissi
mi aliquid effugiat. Nec est, quod sciam, hac in parte dis
sensio inter Theologos: nisi fortè in uocabulis, quod
nonnulli prædestinationem ad solos beatos, præscien-
tiam & reprobrationem ad damnatos referant. Verùm
posita uerborum controuersia, & præscientia & præde-
stinatio ad utrosque referri posse uidetur. Præscit enim
Deus omnia, antequam fiant: omnia etiam ordinat &
destinat ad finem certum, priusquam in hanc lucem pro
ferantur. Sicut enim omnia fingit ex nihilo: ita etiam u-
nicuiq; finem certum constituit, extra finem egredi non
possit. Et de impijs quidem Salomonis est sententia: Fe *Prouerb. 16.*
cit Deus omnia propter semetipsum, etiam impium ad
diem malum. Quod ita intelligendum esse uidetur: Im-
pium in diem exitij creatum esse, ut Dei gloria in eo illu-
stretur: quemadmodum alibi Deus Pharaonem se exci-
tasse pronunciat, ut per eum nomen suum in gentibus *Exod.*
patefaciat. De pijs autem Paulus dicit, eos ante orbem
conditum in Christo electos esse, ut essent sancti & in- *Ephes. 1.*
culpati, charitate præditi. Qui affirmant omnes homi-
nes ad uitam destinatos esse, hac ipsa electione planè re-
felluntur. Ea enim nulla esset, si omnes sine discrimine
ad uitam designarentur. Sunt autem non tantùm in E-
uangelio, sed in lege & Prophetis testimonia permul-
ta, æterno Dei consilio quosdam ad salutem electos es-
se. Itaq; & in lege proponuntur hominibus uita & mors:
quod nõ esset, si ad uitam omnes uocati essent. est enim
decretum Dei immutabile. Quid Deo indignius, quàm
si muta-

si mutaretur: decretaque eius ab hominibus, cùm liberet, infringerentur? Eligit ergo Deus unum alteri præferendo. Prædestinat autem, cùm prælatos Christo tradit ad uitam ęternam dirigendos, ut illi nulla ui de manu ipsius rapi possint. Si igitur & impios facit Deus ꝓpter se ad diem pœnarum, & pios eligit ad sanctitatē: necesse est intelligi, utrosque ab illo prius definitos esse quàm conderentur, quem in finem condendi essent. Quod sic Christus clarissimè docet in eo sermone, quē se in extremo iudicio habiturum esse dicit tum ad bonos, tum ad malos: Venite benedicti patris mei, accipite regnum quod uobis paratum est ante conditum mundum: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Igitur non solùm regnum bonis, sed ignis malis paratus est à condito orbe. Paulus quoque, quemadmodum uasa misericordiæ dicit in gloriam præparata esse: ita uasa iræ aptata in interitum. Vt igitur boni ad uitam, ita mali ad mortem sunt prædestinati. In qua sententia ueteres Theologos fuisse, diuus Fulgentius Afer episcopus Ruspensis testis est, qui librū scripsit de duplici prędestinatione Dei, una bonorum ad gloriam, altera malorum ad pœnam. In quo libro eam sententiam sequitur & probat. Augustinus quoque in Enchiridio ad Laurentium, cap. 100. dicit Deū malos iustè prædestinasse ad pœnam, bonos benignè prædestinasse ad salutem. Neque tamen inficior, quibusdam in locis sanctæ Scripturę & præscientiam & prædestinationem diuinam ad solos beatos restringi. Quod tamen non ideo fit, ut eadem ab impijs sint excludenda: sed eo modo, quo uocabula generalia restringuntur ad certam speciem, additione alicuius proprietatis. nam ut rationale additum animali, restringit ipsum ad solum hominem: ita si prædestinationi addas hoc quod est ad uitam, solis competet beatis.

Matth. 25.

Rom. 11.

tis. Ad hunc modū Paulus loquitur de ijs qui secundum Dei propositum, hoc est, qui diuino decreto uocati sunt sancti. Quos enim, inquit, præcognouit, etiam destinauit imaginis filij sui consimiles: & quos destinauit, hos etiam uocat: & quos uocat, hos etiā iustificat: & quos iustificat, hos etiā gloriosos efficit. Loquitur hìc Paulus de sanctorū tum præscientia, tum prædestinatione: ut qua ratione ab hac, eadem ab illa impios excludi necesse sit. Præscitos enim dicit prædestinatos esse: & eosdem uocatos, & iustificatos, & glorificatos. Non igitur pręscientia hìc latius patet prædestinatione. Ex eo enim quod est generalius, non rectè infertur, quod est minus generale. Itaque præscientia hoc loco non nudam noticiam significat, sed cum approbatione coniunctam: qua Deus eligit quos illi uisum est, & inter suos computat. Sic alio in loco dicit: Nouit Dominus uiam iustorum. &: Nouit Deus qui sint sui: hoc est, probat & gratos habet suos, & uitam eorum. Sic sponsus dicit ad uirgines stultas: Non noui uos, hoc est, nō probatur mihi uita uestra, aut mores uestri. Hac significatione utuntur Latini uerbo probandi: ut cùm dicunt, Probat rex actiones tuas, hoc est, approbat & laudat.

Verùm hæc est peculiaris præscientia & prædestinatio, quæ ad solos beatos referatur. At si de utraque generatim loquamur, certè & pij & impij æquè à Deo præsciuntur, cui nihil incognitum sit: utrique æquè ad finem aliquem destinantur, alij ad beatitudinem, alij ad miseriam sempiternam. Paulus de Iacob & Esau loquendo, dicit Deum alterum illorum amasse, alterum odisse. Porrò quem amamus, ei bene uolumus: quem odimus, ei cupimus male. Quamobrem Deus quem amat, ei uult æternam salutem: quem odit, ei nō uult. Qui igitur à Deo amantur, illi ad summam felicitatem: qui odio haben-

tur, ad perpetuas calamitates destinantur. Quod si quis de uocabulis litem nobis faciat, ac prædestinationem ad beatos, reprobationem ad impios referendam contendat: cum eo nos minimè litigabimus. Videmus enim multis placere, ut prædestinatio sit diuinum propositum dandi alicui uitam æternam: reprobatio autem, diuinū propositum non dandi uitam æternam. Pleniores definitiones ab alijs traduntur, tales: Prædestinatio est, constans & æternum Dei propositum, eos quos in Christo dilexit miserandi, uocandi, iustificandi, & glorificādi, ad declarandas diuitias gloriæ suæ. Reprobatio est, constans & æternum Dei propositum, eos quos nō dilexit, nō miserandi, sed suę naturę relinquendi: ut tandem sibi derelictos, iustè condemnet, ad ostensionem iræ & potentiæ suæ. Cum ijs qui sic loquuntur & sentiunt, id nobis omnino conuenit, impiorū statum non minus quàm piorum præcognosci à Deo: simulq; cum præcognitione hos Deo probari, illos improbari. Hoc autem posito, per me licet ut quisque, quibus uelit, utatur uocabulis, nos utemur promiscuè quibuslibet: magisq; rei explicandæ seruiemus, quàm uerborum superstitioni.

CAPUT V.

Tres Theologorum sententiæ de causis tum prædestinatonis beatorum, tum reprobationis damnandorum.

HInc autem exoritur quæstio longè difficilior, an causa sit quamobrē Deus alios probet, alios reprobet: hoc est, alios ad æternam felicitatem destinet, alios reijciat. De quo summorū Theologorum uariant sentētiæ. Alius præter Dei uoluntatem negat causam ullam esse huiusce diuersitatis: alius, & amoris & odij in eos qui seruantur & damnantur causas confert: tertius, amoris cau-

ris causam Deo tribuit, odij soli homini. Nos, argumentis singularum sententiarum summatim expositis, indicabimus quæ probanda nobis magis uideatur.

PRIOR sententia, dicentium ad solam Dei electionem, nullo uel carnalis propagationis uel operum respectu, pertinere prædestinationem, aliorum quidem ad salutem, aliorum ad mortem, Pauli testimonio confirmatur, qui duo exempla proponit, quæ ad totum genus mortalium pertineant. Primum exemplum est filiorum Abrahami duorum, qui ambo illius progenies essent, ambo ex Dei præcepto circumcisi: tamen alter illorum filius Abrahæ dicitur, Abrahæ inquam, illius qui pater est credentium Deo: alter igitur tantùm est filius Dei. Non enim (inquit ipse Paulus) qui sunt carnis filij, hi sunt filij Dei, sed qui sunt filij promissionis. At non omnes sunt filij promissionis, qui ex Abrahamo, atque adeò ex Adamo propagatione descendunt. Neq; igitur omnes filij Dei. Alterum exemplum est filiorum Isaaci, illius qui Abrahami filius, idē filius Dei esset. Hoc exemplum priore ualentius est. nam in illo diuersitas aliqua apparet filiorum, quòd alter ancillæ, alter liberæ esset. Quamobrem ille reiectus, iste electus uideri posset. In exemplo autem Iacobi & Esai omnia paria sunt. Parentes eorum ijdem ambo. Ipsi fratres gemelli, simul concepti, simul matris utero gestati, simul in lucem editi, unà circumcisi, unà educati. Hoc secundo exemplo non tantùm carnalis propagatio, sed operum respectus à prædestinatione diuina excluditur. De quo sic Paulus: Rebeccæ ex uno Isaaco parente nostro uterum ferenti fœtibus nondum natis, nec ullo bono malóue functis, ut Dei per electionem decretum non ex operibus, sed ex uocante ratum esset: Rebeccæ inquam, dictum est: Maior seruiet minori. quemadmodum scriptum est: Iacobum amaui,

Esaum odio habui. Decretum electionis diuinæ ex uocante ait proficisci, non ex operibus. Sunt qui aiant, opera hîc excludi quæ iam facta esse putarentur, non autem facienda. Verùm Paulus cũ apertè proponat duos eodem patre, eadem matre, eodem partu editos, ijsdem sacris initiatos, ac per omnia pares: qd aliud uult, quàm ut in illorum paritate ostendat Dei actionem liberam esse, qua alterum diligeret, alterum reijceret? Disertè ab hac actione excludit opera, inquiens: Non ex operibus. Addit autem: Sed ex uocante. Adeò autem excludit opera, ut dicat, de nondum natis (tantùm abest ut quid ab illis factum esset) Deum pronunciasse: Maior seruiet minori. Huic oraculo diuino, quod ex Scriptura sumptum est, attexitur in eandem sententiam aliud quod longè pòst enunciauit Propheta hisce uerbis: Iacobum dilexi, Esaum odio habui. Ex uerbis autem Pauli planè intelligitur, hoc ipsum per Prophetam postea apertum esse, quod antequam illi nascerentur, erat in Dei prædestinatione constitutum. Declarat autem Malachias amorem Dei erga Iacobum, & odiũ erga Esaum, ex reb. temporarijs, nam recenset Iudæam florẽtem, Idumæam desolatam. cui & iram Dei, & solitudinem perpetuam minatur. Recenset, inquam, hæc non tanquam causas amoris ac odij Dei, sed tanquam effectus. Sic enim Deum facit Iudæos alloquentem: Amo uos. Quòd si quæratis, in quo uos amem? Quia Iacobum amaui, Esaum autem odi: eiusq; montes & possessionem in uastitatem & solitudinem redegi, in Idumæosq; sæuiam in perpetuum. Id quod uos uestris oculis spectantes, dicetis, magnificandum esse Iouam per fines Israelitarum. Hæc ferè à Malachia commemorantur: quæ Paulus ad res spirituales accommodat, non certè sine magna causa. Est enim utriq; propositum ostendere, non pro operibus aut meritis

tribui hominibus à Deo beneficia, sed ex mera Dei uoluntate. Seu igitur de temporarijs, seu de æternis rebus fiat sermo, nihil hîc esse discriminis. Quemadmodum Malachias amorem Dei causam dicit esse, cur Israelitis bene: odium autem, cur Idumæis male faceret: Ita Paulus propositum seu decretum Dei de seruandis alijs, alijs reijciendis, ex mera ipsius uoluntate ait proficisci: scilicet quòd alios amaret, alios odio haberet, citra ullum eorum respectum. Quamobrem obiectioni illi (Num iniquitas est apud Deum?) non ita occurrit, ut dicat Esaum ob maliciam uel præsentem uel præscitam reiectum, Iacobum ob pietatem acceptum (quod tamen in loco & opportunè dicere poterat:) sed primùm citat oraculum Dei quod Mosi pro se & pro populo deprecanti datum est his uerbis: Miserebor cuiuscunq; misertus fuero, & cõmiserabor, quemcunq; miseratus fuero. Hoc Exod. 33. oraculum Paulus concludit sic: Ergo non est eius qui uelit, neq; eius qui currat, sed miserentis Dei. His uerbis uoluntas nostra cursusq; omnis excluditur: sola misericordia Dei, deducitur in causam electionis nostri. Non meriti humani esse, sed Dei misericordiæ, si qui ex massa perdita eximantur ac liberentur: non esse iniquitatem, si quis nõ exigat quod sibi debeatur. Et hæc quidem propter eos dicta sunt, qui seruantur per electionem gratię. Deinde de reiectione aliud oraculum citat, Dei ad Pharaonem: Exod. 9. Ad hoc ipsum, inquit, excitaui te, ut ostendam in te potestatem meam, & ut annuncietur nomẽ meum in tota terra. Vtrumq; oraculum hac finit conclusione: Ergo cuius uult miseretur, quem autem uult indurat. Duæ partes sunt conclusionis, duobus oraculis respondentes. Quòd si quis Deo succensere pergat, hac quasi libidine agenti cum creaturis, hunc Paulus non alio dignatur responso, quàm hoc: O' homo, tu quis es, qui di-

disceptes cum Deo? Obiurgatio est, quam confirmat similitudine figuli: cuius potestas est omnis, ex eadem luti massa aliud uas facere ad honesta, aliud ad inhonesta, nec hoc nomine posse hæc fictilia cum fictore suo expostulare. Est autem obseruandum, Paulum hoc loco nihil mutare de sententia, qua exclusit omnem operum respectum à Dei prædestinatione. nam si figulus sine ullo luti merito facit de illo quodcunque libet, an hoc Deo nō licebit, ut suo arbitratu faciat de homine quod uelit? omnino si lutum in oculis hominum res est uilis & abiecta, nihilo secius & homo in Dei conspectu. Iam si operum ullus haberetur respectus, tunc nec nos essemus tanquam lutum, nec Deus tanquam figulus: figulum enim agere omnia suo arbitratu, notum est. Ex his autem quæ diximus perspicuum est, Paulum omnia quæ dixit de prædestinatione, referre uel ad Dei propositum seu beneplacitum, uel ad uoluntatem: uel ad misericordiam, uel ad potestatem Dei. Nomine propositi aliqui intelligunt præscientiam futurorum bonorum, quam electio sequatur. Non rectè. Potius significat deliberatam sententiam & decretum animi. Sic enim Paulus: Prædestinauit nos, inquit, in adoptionem filiorum, secundum propositū uoluntatis suæ. Alijs in locis sic inquit: Cuius uult miseretur: Non est uolentis, nec currentis, sed miserentis Dei: nónne habet potestatem figulus. Ad has causas refert prædestinationem Paulus: de operibus nihil meminit, nisi ut ea excludat. Nihil autem refert, facta sint, an facienda: omnia enim excluduntur gratiâ nam Paulus cū dicit nos seruari ex gratia, addit: Si ex gratia, non ex operibus: si ex operibus, nō ex gratia. Deinde cū dixit, Non ex operibus: adiecit, Sed ex uocante. Concludamus igitur, nec electionē nec reiectionē ex operibus pendêre, sed ex uocante ratam haberi. Hæc ferè sunt primæ sententiæ fundamenta.

CON-

CONTRARIA est sententia eorum, qui in homine causam destinationis tum in uitam tum in mortem requirendam dicunt: non quidem ut Deum excludant, quem aiunt omnibus peræquè gratiam suam offerre: cæterùm hominum arbitrij esse, gratiam oblatam uel accipere, uel respuere. Ita hominis uoluntati bonæ, & perseuerantiæ in charitate secundas dant partes in prædestinatione uitæ. Ac Dei quidem erga omnes æqualem esse gratiam, illis testimonijs confirmant: 1. Deus est pater omnium. 2. Suauis est uniuersis. 3. Nihil odit eorum quæ fecit. 4. Miseretur omnium, quia omnia potest: & dissimulat peccata omnium, propter pœnitentiam. 5. Conclusit omnia sub peccatum, ut omnium misereatur. 6. Nemini petenti gratiam negat. 7. Inuitat ad se omnes: Venite ad me, & ego reficiam uos. 8. Illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. 9. Vult omnes saluos fieri. 10. Omniumque est seruator, & maximè fidelium. 11. Non uult mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & uiuat. 12. Iussit prędicari Euangelium omnibus creatis, per quod mundus sibi recōcilietur. 13. Promissiones fecit uniuersales, quas omnibus iussit annunciari. 14. Christus est propitiatio pro peccatis totius mundi. 15. Paulus dicit gentes inexcusabiles esse: igitur unicuique datur tantum gratiæ, quantum satis est. 16. Iustitia Dei manifestatur in omnes qui credunt. 17. Non est discrimen Gentilis ac Iudæi. 18. Omnes peccauerunt, & destituuntur gloria Dei: in omnes igitur gratia diffunditur. 19. Huc pertinent Paulinæ comparationes: Sicut per unum hominem peccatum in cōdemnationem, ita per unum iustitia in uitam. Quòd si in uno multi mortui, multo magis gratia Dei exuberabit ut multi regnent in uita per Christum. Igitur si peccatum in omnes peruenit, multo magis iustitia in

omnes

omnes redundabit. nam sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes uiuificabuntur. 20. Amplius sic ratiocinantur: Si Adamo ob peccatum ad mortem adiudicato, tota ipsius posteritas damnationi obnoxia facta est: quanto magis eodem ante peccatum uitæ destinato, omnes ab illo propagati, ad eandem uitam destinati sunt? Eadem enim conditio manet posteros, quæ primum authorem generis. quemadmodum Leui dicitur decimatus fuisse in lumbis Abrahæ. Constat autem de Adamo ipso, fuisse ad Dei imaginem conditum, ac in paradiso collocatum, ut ibi beatam ac immortalem uitam degeret, nisi peccasset. 21. Ad hæc, cum nullus pater tam crudelis sit, ut filium uelit gignere ad patibulum: quanto magis de patre cœlesti sentiendum est, omnes filios eum seruare uelle? *Matth. 7.* Si uos qui mali estis, scitis bona dona dare filijs uestris: quanto magis pater uester cœlestis, qui bonus est? 22. Deinde & illa afferuntur: Indignum esse Dei iusticia, ut nullo operum ac meritorum delectu alios damnaret, alios seruaret. hoc esse & tyrannorum pro arbitrio agere quæ libent, nulla habita iusta causa: & eorum qui personarum rationem habent. Quo uitio Deum liberat Petrus Apostolus, cùm dicit, eum non respicere personam, sed omnes iustè agentes & Dei timentes gratos illi esse. 23. Aliter iusticiæ nullus locus, nullus etiam misericordiæ esset apud Deum iustum & misericordem. 24. Eo libertatem arbitrij homini tributam esse, ut qui bene eo utantur, bene illis esset: qui male, malo afficerentur. 25. Iam si in homine causa nulla esset cur hoc uel illo modo à Deo haberetur, quamobrem alij accusarent̄ uel defectionis à Deo, uel peruersitatis: alij laudarentur ob rem bene gestam, ac ideo uocarētur ad gloriam cœlestem. ut: Euge serue bone, quia fuisti fidelis, intra in gaudium domini tui: & inutilem seruum

conijcite in tenebras imas ubi sit ploratus & stridor dentium. 27. Quamobrem denique oracula diuina passim uitam ęternam bonis operibus, mortem malis tribuant? Multa ad eam rem afferri possent: sed hoc unum in præsentia sufficiat ex Pauli epistola ad Rom. cap. 2. Reddet, inquit, Deus unicuique secundum opera ipsius: ijs quidem qui in rectè factis perseuerantes, gloriam & immortalitatem quærunt, uitam sempiternam: contentiosis autem, ueritati nō obtemperantibus, imminet sæuitia, pœna, calamitas, angustia. Hæc & similia argumenta sunt eorum, qui pro causis uel iam existentibus, uel adhuc præscitis, Deo assignant uirtutem destinandi alios ad uitam, alios ad mortem: ac in illos misericordiæ, in hos iusticiæ exercendæ.

TERTIA sententia est inter priores duas interiecta & media, quę beatitudinem electorum soli Deo assignat: reprobrationem damnatorum in eos solos confert. Hoc Deum ipsum apud Oseam testari his uerbis: Perditio tua Israel, in me tantummodo auxilium tuum. Cùm enim Deus nō sit causa peccati, non erit etiam causa indurationis & reprobationis quæ fit propter peccatum. Hoc doceri à Paulo, cùm dicit: Israelitas iusticiæ legem persequentes, ad iusticiæ legem non peruenisse. Cur? Quoniam non per fidem, sed per legis opera. Impegerunt enim in lapidem offensionis. Hîc causam dicit esse, quamobrem Iudæi ad iusticiam legis non peruenerint, tum incredulitatem eorum, tum offensionem in Christo, tanquam in lapide. Hinc enim illæ uoces ab illis iactatę: Galilæus est, Samaritanus est, dæmonium habet, Est fabri filius, per Beelzebub principem dæmoniorū eijcit dæmonia, Peccator est: Discipulos habet & sabbatha uiolantes, & illotis manibus manducātes. Cumq; Christus inuisus eis esset, fidem ei habere noluerunt: &

qui eum confiteri ausus esset, eum communione Ecclesiæ suæ priuare statuerunt. Atqui Christus beatum pronunciat, qui in se non offendatur. Hæc igitur Iudæorum ruinæ & condemnationis causa est: quia impegerunt in lapidem impactionis, & in petram offendiculi.

CAPVT VI.

Prioris sententiæ de prædestinatione confirmatio.

HVcusque recitauimus sententias tres de prædestinatione diuina hominum, aliorum ad uitam, aliorum ad mortem. Posteriorem sententiam tuetur Ioannes Scotus Sen 1. d. 41. q. unica. Etsi enim concludendo permittit cuique, ut in hoc imperscrutabili negocio sentiat quid uelit: tamen ipsi hæc sententia tertia probabilior uidetur: quam tuetur, & argumenta contraria dissoluit. Secundam sententiam defendit Guilelmus Occamus, Gabriel Byelus, & nostris temporibus Albertus Pighius & Ioannes Maria Verratus. Priorem sequitur diuus Thomas Aquinas, cui subscribit Durandus: quam & nos amplectimur, utpote sacris literis magis consentaneam, & cum Augustini sententia prorsus concordem. Quod nos uerbis illorum afferendis planum faciamus. Verba Thomæ 1. q. 23. a. 5. ad. 3. hæc sunt: Voluit Deus in hominibus, quantum ad aliquos, quos prædestinauit, suam repræsentare bonitatem per modum misericordiæ parcendo: & quantum ad aliquos, quos reprobat, per modum iusticiæ puniendo. Et hæc est ratio, quare Deus quosdam elegit, & quosdam reprobat. Et hanc causam assignat Apostolus ad Romanos nono, dicens: Volens Deus ostendere iram, id est, uindictam iusticiæ, & notam facere potentiam suam: sustinuit, id est, permisit in multa patientia, uasa

uasa iræ, apta in interitum, ut ostenderet diuitias gloriæ suæ in uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam. Et secunda Timoth. secundo dicit: In magna domo non solum sunt uasa aurea & argentea, sed etiam lignea & fictilia. & quædam quidem in honorem, quædam in contumeliam. Sed quare hos elegit in gloriam, & illos reprobauit, NON HABET RATIONEM, NISI VOLVNTATEM DIVINAM. Vnde Augustinus super Ioannem dicit: Quare hunc trahat, & illum non trahat, noli uelle diiudicare, si non uis errare. Sicut enim in rebus naturalibus potest assignari ratio (cùm prima materia tota sit in se uniformis) quare una pars eius est sub forma ignis, & alia sub forma terræ à Deo in principio condita, ut sic sit diuersitas specierum in rebus naturalibus: sed quare hæc pars materiæ est sub ista forma, & illa sub alia, dependet ex simplici diuina uoluntate: sicut ex simplici uoluntate artificis dependet, quòd ille lapis est in ista parte parietis, & ille in alia: quamuis ratio artis habeat, quòd aliqui sint in hac, & aliqui sint in illa. Hactenus Thomas. qui primùm de prædestinationis & reprobationis causa generatim loquens, eam ad hunc finem refert, ut in diuersitate hac & seruandorum & perdendorum, appareat tum misericordia, tum iusticia Dei. Deinde singillatim, & (ut ita loquar) ἀτομικῶς loquens de eadem causa, negat aliquam esse cur hic seruetur, ille perdatur, præter Dei uoluntatem. Est autem obseruanda ratio Thomæ, quam ille affert eodem in loco his uerbis: Apostolus dicit ad Titum tertio: Non ex operibus iusticiæ, quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam nos saluos fecit. Sicut autem saluos nos fecit, ita prædestinauit saluos nos fieri. non ergo præscientia meritorum est causa uel ratio prædestinationis.

nis. In libro autem contra Gentiles tertio, capite ul-
timo, ſyrographo: quòd autem, ſic inquit: Quòd autem
prædeſtinatio & electio cauſam non habeant ex aliqui-
bus humanis meritis, poteſt fieri manifeſtum non ſo-
lum ex hoc, quòd gratia Dei quæ eſt prædeſtinationis ef
fectus, meritis non præuenitur, ſed omnia merita præce
dit humana: ſed etiam ex hoc, quòd diuina uoluntas &
prouidentia eſt prima cauſa eorum quæ fiunt. Nihil au-
tem poteſt eſſe cauſa uoluntatis & prouidētiæ diuinæ, li
cet effectuum prouidentiæ, & ſimiliter prædeſtinatio-
nis, unus poſsit alterius eſſe cauſa. Quis enim (ut Apo-
ſtolus dicit) prior dedit illi, & retribuetur ei? Planè dicit
Thomas, cauſam eſſe nullam uoluntatis ac prouidentiæ
diuinæ: quippe ſupra quam nihil ſit, ipſa autem ſit o-
mnium rectrix & moderatrix. Sed adferamus uerba Au
guſtini, quibus prædeſtinationis ratio pulcherrimè ex-
plicatur. Sic enim ille in enchiridio ad Laurent. cap. 98.
adducto teſtimonio Pauli Ro. 9. Cuius uult miſeretur,
&c. Et, Priuſquàm nati eſſent, & aliquid facerent, di-
ctum de eis: Iacob dilexi, Eſau odio habui. His inquam
adductis teſtimonijs, ſubdit Auguſtinus: Sentiens au-
tem Paulus (inquit) quemadmodum poſſet hoc quod
dictum eſt, promouere eos qui penetrare intelligendo
non poſſunt hanc altitudinem gratiæ: Quid ergo dice-
mus? ait. Nunquid iniquitas eſt apud Deum? abſit. Ini-
quum enim uidetur, ut ſine ullis bonorum malorúmue
operum meritis unum Deus diligat, odiatq; alterum.
Qua in re ſi FVTVRA opera uel bona huius, uel mala il
lius, quæ Deus utiq; præſciebat, uellet intelligi, nequa-
quam diceret, non ex operibus: ſed diceret, Ex futuris
operibus: eoq; modo ſolueret iſtam quæſtionem: imò
nullam, quam ſolui opus eſſet, faceret quæſtionē. Nunc
uerò cùm reſpondiſſet, Abſit: id eſt, abſit ut ſit iniquitas
apud

apud Deum: mox, ut probaret nulla hoc iniquitate Dei
fieri, inquit: Moyſi enim dicit, Miſerebor cuius miſertus
ero, & miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero.
Quis enim niſi inſipiens Deum iniquum putet, ſiue iu-
dicium pœnale ingerat digno, ſiue miſericordiam præ-
ſtet indigno? Deniq; infert, & dicit: Igitur non uolentis,
neq; currentis, ſed miſerentis eſt Dei. Ambo itaq; gemi
ni natura filij iræ naſcebantur, nullis quidem operibus
proprijs, ſed originaliter ex Adam uinculo damnatio-
nis obſtricti. Sed qui dixit, Miſerebor cui miſertus ero,
& miſericordiam præſtabo cui miſericors fuero, Iacob
dilexit per miſericordiam gratuitam, Eſau autem odio
habuit per iudicium debitum. Quod cùm deberetur
ambobus, in altero alter cognouit non de ſuis diſtanti-
bus meritis ſibi gloriandum eſſe, quòd in eadem cauſa i-
dem ſupplicium non incurrit: ſed de diuinæ gratiæ largi
tate: quia non uolentis, neq; currentis, ſed miſerentis eſt
Dei. altiſsimo quippe ac ſaluberrimo ſacramento uni-
uerſa facies, atq; (ut ita dixerim) uultus ſanctarum Scri-
pturarum, bene intuētes id admonere inuenitur, ut qui
gloriatur, in Domino glorietur. Hęc Auguſtinns. Dein
de idem argumentum ſequenti capite 99. proſequens,
ſic inquit: Cùm autem Apoſtolus miſericordiam Dei
commendaſſet in eo quod ait, Igitur non uolentis, neq;
currentis, ſed miſerentis eſt Dei: deinde ut etiam iudi-
cium commendaret, quoniam in quo non fit miſericor-
dia, non iniquitas fit, ſed iudicium, non eſt quippe ini-
quitas apud Deum: continuò ſubiecit, atq; ait: Dicit e-
nim Scriptura Pharaoni: Quia ad hoc te excitaui, ut o-
ſtendam in te potentiam meam, & ut annuncietur no-
men meum in uniuerſa terra. quibus dictis ad utrunque
concludens, id eſt ad miſericordiam & ad iudicium, in-
quit: Ergo cuius uult miſeretur Deus, & quem uult ob-

 durat.

durat. Miseret scilicet magna bonitate obdurat nulla iniquitate: ut nec liberatus de suis meritis glorietur, nec damnatus nisi de suis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos discernit à perditis, quos in unam perditionis concreuerat massam ab origine ducta causa communis. Hoc autem qui eo modo audit, ut dicat, quid adhuc conqueritur? nam uoluntati eius quis resistit? tanquam propterea malus non uideatur esse culpandus, quia Deus cuius uult miseretur, & quem uult obdurat: absit ut pudeat nos hoc respondere, quod respondisse Apostolum uidemus: O' homo tu quis es, qui respondeas Deo? nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? an non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem uas in honorem, aliud uerò in contumeliam? Hoc enim loco quidam stulti putant Apostolum in responsione defecisse, & inopia reddendæ rationis repressisse contradictoris audaciam. Sed magnum habet pondus quod dictum est, O' homo tu quis es? Et in talibus quæstionibus, ad suæ capacitatis considerationem reuocat hominem, uerbo quidem breui: sed re ipsa magna est redditio rationis. Si enim non capit hæc, quis est qui respondeat Deo? Si autem capit, magis non inueniet quid respondeat. Videt enim, si capit, uniuersum genus humanum tam iusto iudicio diuino in apostatica radice damnatum esse, ut etiamsi nullus inde liberaretur, nemo rectè posset Dei uituperare iusticiam: & qui liberantur, sic oportuisse liberari, ut ex pluribus non liberatis, atque in damnatione iustissima derelictis, ostenderetur quid meruisset uniuersa conspersio: & quò etiam istos debitum Dei iudicium duceret, nisi eius indebita misericordia subueniret: ut uolentium de suis meritis gloriari, omne os obstruatur: & qui gloriatur, in Domino glorietur. Hactenus Augustinus. Qui alibi sententiam

Sola gratia discernit electos à reprobatis.

O homo tu quis es?

tentiam (de operibus præuisis, quibus moueatur Deus ad misericordiam alijs tribuendam, alijs negandam) uocat stultam hæreticorum sapientiam. atque ex textu uerborum Pauli sic eam confutat: Si Deus alterum nondum natorum diligebat, alterum oderat, propterea quod eorum futura opera præuidebat: cur Paulus stupida illa re (de nondum natis pueris, nec aliquid boni maliue agentibus) proposita, ac quæstione illa aduersariorum (Num ergo iniquitas apud Deum est?) sibi obiecta, non hoc ipsum respondet de bonis malis'ue operibus præuisis? Hîc enim erat locus ut diceret, futura Deum opera præuidisse, quando maiorem minori seruiturum dicebat: itaque nullam esse iniquitatem apud eum qui unicuique det pro operibus, si non præsentibus, attamen præuisis. Non autem dixit hoc Apostolus: sed potius, ne quis de suorum operum audeat meritis gloriari, ad Dei gratiam & gloriam commendandam affert tum illud, Miserebor cui misertus ero: tum illud, In hoc ipsum excitaui te, ut annuncietur in te potentia mea. Et ad utrunque concludit: Ergo cuius uult miseretur, quem uult indurat. Atque hoc facit ille apud quem non est iniquitas. Vbi ergo nunc merita, ubi opera uel præterita uel futura, tanquam liberi arbitrij uiribus adimpleta, uel adimplenda? Hæc fusissimè prosequitur Augustinus cùm alibi, tum in epistola 105. ad Sixtum. Libro autem de Prædestinatione sanct. capite 17. hac ferè utitur ratione: Si quis eligitur à Deo propter fidem & opera, ipse prius eligit Deum quàm eligatur ab eo, nimirum credendo & operando, ut eligi mereretur. Sed sancti non prius eligunt quàm eliguntur, dicente Christo Ioa. 15. Non uos me elegistis, sed ego uos. Ergo sancti non eliguntur propter fidem aut ulla opera: nec quia crediderunt eliguntur, sed eliguntur ut credant. Certè uel electio Dei nulla est, siquidem homo credendo prius

prius eligit, quàm eligatur: uel uoluntas nostra est regula electionis diuinæ, siquidem in nobis positum est, ut gratiam acceptemus. Iam fidem ipsam Dei donum esse, Christus ipse affirmat. Etsi autem à Deo oblata non possit recipi nisi uoluntate hominis: tamē & hęc uoluntas à Deo est, qui & uelle & efficere in nobis efficiat. Quis locus esset gratiæ, si homo electum se diceret propterea quòd crederet? credidisse autem se propterea, quia uellet? Nonne ad hunc modum haberet homo, de quo gloriaretur? gratiæq; nullus locus esset? quæ certè nulla est, ubi quid nostris uiribus tribuitur. Rectè igitur à Paulo conclusum est: non uolentis, nec currentis esse, sed Dei miserentis. Hæc ex Augustino desumpsimus: etiam si ille copiosius id pertractet. In primis autem considerandum, quod idem Augustinus lib. de bon. perseu. cap. 24. affert: nullum prædestinationis illustrius exemplum extare, quàm sit ipse Mediator: qui secundum humanam naturam id honoris nullis præcedentibus meritis adeptus est, ut Dei unicus esset filius. Quod si hoc rectè dicitur de Christo capite Ecclesiæ: an non rectius de membris dicetur? Ad summam, cùm Paulus de destinatione diuina tractans, duos proposuerit fratres, alterum ad uitam, alterum ad mortem destinatum: simulq; de utroq; pronunciauerit, NON ex operibus, sed ex uocante: an non ex æquo amorem, odiumq; ex operibus non pendere significauit? nam si daremus, odium uel ex præuisis malis operibus pendere, an non ex contrario concederemus (ut Augustinus colligit) amorem eius ex præuisis bonis operibus nasci? Iam si Deus in destinatione respiceret bona maláue opera: nulli infantes, qui in infantia morerentur, seruari possent: nulli etiam damnari: propterea quòd opera eorum, quæ nulla essent, præsciri non possent. Ea enim præsciuntur à Deo, quæ futura sunt.

Aug. ad Simpl. col. 638.

ra sunt.

ra sunt. quæ uerò nunquam erunt, quomodo præuiderentur? Nec igitur Christianorum pueri, quamuis baptizati, seruarent, nec Gentilium damnarentur. Quòd si damnantur, an non odio habiti esse intelliguntur, sine operum respectu? Sunt qui dicant, Deum in his infantibus uidisse mala quę facturi fuissent, si superuixissent. Quod responsum adeò Augustino uisum est ineptum, ut illud refellere noluerit: ne existimare uideretur, esse alicuius momenti. Omnino qua ratione tales damnarentur ob mala, quæ, si superuixissent, facturi fuissent: eâdem & illi qui è uita sublati sunt, ne si diutius uixissent in uitia, laberentur. De quibus sic scribitur: Quia Deo placuit ille, charus est habitus: & cùm inter peccatores uiueret, de medio sublatus. Abreptus est, ne malicia immutaretur sensus eius, néue anima eius fraude circūueniretur. Christus interminando Capharnaitis, q; doctrina & miraculis inuitati uitam corrigere nollent, sic tandem loquitur: Si Sodomis eadē quæ in te edita fuissent miracula, mansissent in hodiernum diem. Quis ex his uerbis colligat, Sodomitas seruatos esse, propterea quòd ad frugem fuissent redituri, si miracula uidissent quæ à Christo & Apostolis edebantur? Tritum est illud, Ex connexis pronunciatis neutram partem poni posse. ut ex hoc quod Martha dixit ad Christum: SI fuisses hîc, frater meus non fuisset mortuus: non potest concludi, nec Christum fuisse ubi Lazarus erat moribundus, nec Lazarum non fuisse mortuum. Nec igitur ex eo quod quis fecisset, non fecisset'ue, si uixisset, colligi debet, illum ad uitam mortémue destinari debuisse. Et hæc quidem de electione Dei gratuita, in nullis hominum meritis fundata, deq; ei contraria reprobatione, dicta sint. Quibus hunc epilogum addi libet: Si gemellorum duorū, cùm adhuc in claustris maternis inclusi sunt, alter eligitur, alter reijcitur, nullo

Aug. de perf. cap. 10.

Sap. 4.

Matth. 11. Luc. 10.

s operum

operum respectu, sed ex solo uocantis beneplacito: si non est uolentis, nec currentis, sed miserentis Dei, qui induret quem uelit, quem uelit misericordia prosequatur: si Deus ostendit potentiam suam in uasis irae, ut in uasis misericordiae notas faciat diuitias gloriae suae: denique si decretum Dei per electionem, non ex operibus, sed ex uocante ratum habetur: quid de electione gratuita in nullis operibus fundata dubitamus? quid opera seu praeuisa, seu praesentia iactamus? quid ea quae nunquam futura sunt, tanquam praescita somniamus? De quibus quicquid hac in parte dicitur, totum sine Scripturis, sine authoritate dicitur. Haec sententia ex sanctis literis non collecta, sed descripta est: ad eam testimonia magnorum uirorum accommodata sunt. Sequenda est igitur, & sine omni dubitatione amplectenda.

CAPUT VII.

De effectis praedestinationis & reprobationis.

HVcusque de causis praedestinationis ac reprobationis dictum est. Nunc de effectis dicendum: quae quia ex superioribus dictis sciri possunt, ideo hîc breuiores erimus. Sunt autem copiose à Paulo descripta his uerbis: Quos praesciuit, eos praedestinauit imaginis filij sui consimiles, ut sit is in tot fratrib. primogenitus. Quos praedestinauit, eos uocauit: uocatos iustificauit, iustificatos glorificauit. Significauit autē hîc, ut suprà diximus, praescientia non tantùm cognitionem rerum antequam fiant (nam hoc modo & impij praecognoscuntur à Deo) sed cognitionē cum approbatione cōiunctam, qua Dominus eligit quos uult in suos, eosque adoptat in filios. Huiusmodi electionem & adoptionem consequitur praedestinatio, uel (ut alij loquuntur) praefinitio, ad gerendam in nobis imaginem Christi, primogeniti omniū nostrûm.

Rom. 8. — Cap. 3.

nostrûm. Praedestinationem sequitur uocatio: quae non tantùm externa uerbi praedicatione, sed interno afflatu fit: dum Deus trahit ad se, quoscunque uelit uenire ad Christum. Ne uocatio sit frustranea, uocati iustificantur, dum peccata illis remittuntur, Deoque per IESVM CHRISTVM reconciliatur. Postremò iustificati glorificantur in praesenti quidem spe, in futuro aeternae uitae possesione. In hac gradatione opera locum nō habent: quae tamen inter iustificationem & glorificationem debere poni uidentur: nam iustificationem sequuntur tanquam effectus suam causam: glorificationem autem praecedūt, non quidem ut causa, sed ut gradus, per quos eatur ad uitam aeternam. Cùm enim nō statim qui iustificati sunt, moriantur, spacium intercurrens transigunt bonis operibus, quibus fidem suam declarent & exerceant. Sic enim alibi Paulus: Dei sumus opus, conditi in CHRISTO IESV ad bona opera, quae praeparauit Deus ut in eis ambulemus. non dicit nos bene operatos ut, in Christo conderemur: sed conditos esse ad bene operandum. Ita hîc, quod in gradatione omittitur, positum est. Alijs etiam in locis sic: Tit. 2. Aparuit gratia Dei cunctis salutaris, erudiens nos, ut impietati mundanisque cupiditatibus ualedicto, frugaliter, iuste, piè uiuamus in hoc seculo. Non dicit nos piè sobrieque uiuere, ut appareat gratia Dei: sed contrà, illam apparuisse, ut piè uiuamus. non igitur gratia Dei illuxit nobis ut licentiam daret impiè & iniustè uiuendi: sed ut erudiret nos ad pietatem, modestiam, & ad rationem honestae uitae. Ephes. 1. Elegit nos ante orbem conditum, ut essemus in suo conspectu sancti & immaculati. 1 Cor. 7. Misericordiam consequutus sum ut essem fidelis. Igitur & fides & rectè facta sunt effecta electionis. Eliguntur enim sancti à Deo, ut fidem illi habeant, ut sint sancti & immaculati. Est &

Ephes. 2.

ille effectus, ut certi simus de salute nostra. Quod Paulus post gradationem illam descriptam Rom. 8. luculenter docet: Si Deus (inquit) à nobis, quis contra nos? Quis accuset electos Dei? quis damnet? quis eos diuellat ab amore Dei? Quasi dicat, Nemo: ubiq; enim uictores per eum discedimus, qui nos adamauit. Additur & ille effectus, declaratio bonitatis & diuitiarum gloriæ Dei. In hūc ēm finem uasa misericordiæ ad gloriam sunt apparata à Deo, ut in eis declaret opulentam gloriam suam. Hæc de electione: cui contraria est reprobatio. Est autem reprobare hoc loco, idem quod non misereri alicuius. Hoc autem ipsum consequitur derelictio eius cuius misertum non est, atq; adeò gratiæ negatio. Qui gratia Dei prædìtus non est, hic relictus naturæ suę, non potest non peccare. Porrò qui peccat, nec resipiscit, morte æterna multatur. Voluit enim Deus hac ipsa pœnæ irrogatione ostendere iram, & notam facere potentiam suā: qui finis est extremus reprobationis diuinæ. Quod Paulus his uerbis: Quid si Deus uolens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, pertulit multa lenitate uasa iræ, apparata ad interitum: & ut notas faceret diuitias gloriæ suæ erga uasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam: supplendum est, Quis propterea insimulare eū iniusticiæ queat, aut dīcē illi dicere? Vocantur hîc homines uasa: quo uerbo intelliguntur organa, aut instrumēta, similitudine sumpta ab instrumentis ad aliquos usus paratis. Vtitur enim Deus hominibus tanq; instrumentis, per quæ demonstret tum misericordiam, tum iram suam. Ideo Paulus facit duplicia eiusmodi instrumenta: altera misericordiæ, altera iræ. In his Deum ostendere iudicia seueritatis suæ, in illis opulentam gloriam suam: nō tantùm quia ea beneficijs ornat, sed quia in interitu impiorum apparet quanta benignitate utatur in electos

electos suos. Hoc aliquibus absurdum uidetur, quasi Deus alicuius carnificina delectari debeat, gloriæ suæ illustrandæ causa. Citat Salomonem ita inquientē: Deus *Sap. 11.* mortem non fecit, nec lætatur in perditione uiuorum. Intelligendum est his uerbis negari, Deo inesse studium uoluptatis capiendę ex alienis malis, aut felicitatis comparandæ ex aliorum pernicie. Verùm quòd Deus flagitijs hominum ulciscendis non uelit iusticiam suam patefacere, quis neget, cùm Paulus id palàm affirmet? Quamobrem idem Salomon in Prouerbijs, facit sapien *Prouerb. 1.* tiam impios sic alloquentem: Ego quoq; in interitu uestro ridebo. Quibus uerbis affirmat, Dei sapientiam animo alacri punire facinorosos. Dicendum est igitur ex Pauli sententia, Deum patefacere diuitias gloriæ suæ nō tantùm electos glorificando, sed ex opposito, dum uasa iræ coagmentātur ad interitum. Cùm enim electi conferunt se cum reprobis, cū quibus sciunt se ex eadem massa desumptos, ijsdem uitijs inquinatos, eiusdem quoque pœnæ reos esse, non tantum non extollunt se de bonis operibus tanquam de proprijs: sed planè intelligunt quantum in se beneficij, quantum misericordiæ à Deo collatū sit: qui nisi gratia illis subueniret, idem reddidisset meritis eorum, quod alijs in eadem massa reddidit. Ita Deus in uasis misericordiæ, etiam per uasa iræ notas facit diuitias gloriæ suæ. ut inquit Augustinus epist. 106 ad Paulinum. Idem ad Sixt. sic scribit: Vbi una eademq; *Aug. ad Sixtum epist. 105. col. 461.* damnationis massa inuoluit omnes, ibi liberatus de non liberato discat, quòd etiam sibi supplicium conueniret, nisi gratia subueniret. Si autem gratia, utiq; nullis meritis reddita, sed gratuita bonitate donata. Sed iniustum est (inquiunt) in una eademq; mala causa hunc liberari, illum puniri. Nempe ergo iustum est, utrunque puniri. Quis hoc negauerit? Agamus ergo gratias Saluatori,

 dum

dum nobis redditum non cernimus, quod in damnatione similium etiam nobis debitum fuisse cognoscimus. Si enim utrique liberarentur, lateret quid peccato per iusticiam debeatur: si nemo, quid gratiæ largiretur. Sic ille. Ex his perspicuum est, nō æqualem esse Dei gratiam erga omnes: sed eius bonitatem melius in electis apparere, dum uasa iræ perferendo, ad interitum ea peruenire patitur. Hæc de reprobis breuiter. De quibus & Apostoli parcè disserunt: magis occupati prædicanda electionis gratia, quæ sit causa salutis nostræ. Et certè hæc materia magis ad amplificandam gratiam Dei erga electos est referenda, quàm ad turbandas conscientias odiosis contentionibus. Satis est nos scire, reprobatos esse quosdam à Deo: eiusque reprobationis causam occultam esse, ut ait Augustinus, iniustam non esse.

CAPVT VIII.

Obiectionum contra Dei prouidentiam solutiones.

DIximus quantum satis nobis uisum est, de toto prouidentiæ diuinæ genere. Cuius illam partem quæ ad uitam à morte corporali pertineat, nempe prædestinationem, singillatim ex scripturis tum diuinis, tum probatorum authorum exposuimus. Nunc obiectionibus quibusdam respondendum est.

Obiectio prima.

Quarum illa quę est de rebus cōtingentibus, est perquàm difficilis, quæ ita cōparatæ sunt, ut accidere æquè ac non accidere possint. Earum rerum genus uidetur in totum tolli, posita Dei tum præscientia, tū prouidentia. neque enim præcognitio Dei falli potest, utpote sapientissimi: neque dispensatio in rebus agendis impediri, quippe potentissimi. Igitur si præscit Deus res omnes, si unicuique præstituit & initium & progressum & finem, tollentur

tur res omnes quæ in utranque partem accidere possint, & quarum euentus sint ancipites. Omnia igitur euenient necessariò, utpote à Deo prudentissimo præcognita, in quem ignorantia non cadat: & à potentissimo definita, cuius uim nihil effugere possit. Ex duobus argumentis hæc conclusio confecta est: alterum est præscientia, alterum prouidentia. De præscientia Dei sic ferè respondent, non magis illam causam esse: ut res contingens eueniat, quàm mathematicorum præscientia, cùm prædicunt Lunæ defectionem euenturam. Scientiam rerum non esse eius generis, ut rebus ipsis det aliquod esse: sed potius res causas esse scientiæ. Hæc ille. Etsi autem hoc uerum sit de scientia humana, quæ posterior sit re scita: tamen scientia diuina cùm sit coniuncta cū uoluntate, prior est, & causa rerum omnium. Nihil enim Deus præscit futurum esse, quin uelit ut sit futurum. Verumtamen nec ipsa præscientia, nec uoluntas mutat rerum naturas: sed quamque rem determinat pro natura illius. Est enim Deus conditor & rerum existentium, & modorum existendi: quorum alter est necessitas, alter contingentia. Igitur res necessarias ita præcognoscit, ut eas fore sit necesse: contingentes ita, ut cùm sint, possint non esse: & cùm non sint, possint esse: in quo contingentiæ uis posita est. Multa fieri posse, quæ tamen nunquam fient, Christus author est: qui à Iudæis captus, cū Petrum hortaretur ut gladium conderet in uaginam, dixit se posse obtinere à patre xij. legiones angelorum. Hoc cùm fieri posse Christus affirmet, nec tamen literis proditum est fuisse unquam: non dubium est quin Deus potuisse fieri, nec unquam fuisse, præsciuerit. Quod si Dei præscientia huiusmodi rebus possibilibus non aufert, quin sint possibiles: non aufert etiam contigentibus, ut non sint contingentes.

De

De prouidentia eodem modo dicendum esse uidetur. nam effectus diuinæ prouidentiæ (inquit Thomas 1.q.23.a.4.ad.1.) non solum est, euenire aliquid quocunque modo: sed aliquid euenire uel contingenter, uel necessariò. Et ideo euenit necessariò, quòd diuina prouidentia disponit euenire necessariò: & euenit contingenter, quod diuinæ prouidentiæ ratio habet ut contingenter eueniat. De rebus fortuitis quę etiam Dei prouidentia tolli uidentur, sic idem Thomas 1. q.22.a.2.ad.1. Aliter est, inquit, de causa uniuersali loquendum, aliter de causa particulari. Ordinem enim causæ particularis aliquid potest exire: non autem ordinem causæ uniuersalis. Non enim subducitur aliquid ab ordine causæ particularis, nisi per aliquam aliam causam particularem impedientem. Sicut lignum impeditur à combustione per actionem aquæ. unde cùm omnes causę particulares concludantur sub causa uniuersali, impossibile est aliquem effectum ordinem causę uniuersalis effugere. In quantum igitur aliquis effectus ordinē alicuius causę particularis effugit, dicitur esse casuale uel fortuitum, respectu causæ particularis: sed respectu causę uniuersalis, à cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse prouisum. Sic & concursus duorum seruorum, licet sit casualis, inquantum ad eos: est tamen prouisus à Domino, qui eos scienter sic ad unum locum mittit, ut unus de alio nesciat.

Secunda.

Illæ etiam obiectiones minimè sunt prætereundæ: Si (inquiunt) rei præscientia & prouidentia res omnes fiunt: igitur nec libero arbitrio, nec consultationibus humanis locus erit ullus: nec labores erunt suscipiendi quarumlibet rerum causa: nec ægrotis cura habenda erit ualetudinis, nec Deus ullis precibus appellandus. Quantumuis enim hæc uel adhibeantur, uel omittantur: illud

tamen eueniat necesse est, quòd Deus præscientia ac infallibili sua prouidentia constituit. Respondendum est primùm de libero arbitrio, quod quale fuerit hominis conditi initio, Iosua Sirach in suo Ecclesiastico declarat his uerbis: Deus principiò homine creato, permisit eum *Eccl. 15.* arbitrio consilij sui: ac datis ei præceptis, simul proposuit ei uitam & mortem: ut si præcepta exequeretur, uitam: sin minus, mortem haberet: ad utrum illorum uellet, manum porrigeret: & utrum ei placeret, id ei daretur. Num homo hac conditione creatus, Dei præscientiam fallere, prouidentiam subterfugere poterat? Minimè quidem: nam eadem uis est semper Dei cognoscentis omnia, omniaque gubernantis. Et tamen hominis erat potestas, extendere manum ad utrum uoluisset: idque accipere quod ei placuisset. Ex qua potestate extitit, ut pomum uetitum gustaret. nulla enim coactus necessitate id fecit, sed potestate qua præditus erat hoc uel illud faciendi, maluit diabolo obtemperare quàm Deo. Igitur ne nunc quidē natura hominis corrupta, præscientiâ ac prouidentiâ Dei tollentur uires liberi arbitrij; scilicet tales, quales iam habētur. Tales enī iam sunt, ut sponte sua ad malum ferantur: ad res cœlestes, nō nisi Deo efficiente tum uoluntatem tum facultatem. Non tantùm res humanæ, antequam fiant: sed & quæ Deus ipse certo alicui tempore designauit, ab ipso præcognitæ sunt: ut quòd Christum certo tempore in orbem terrarū emissurus esset, id quidem ex omni æternitate præsciuit & definiuit. Nemo tamen propterea libertatē Dei, emittendo Christo, tollendam putat. Nec igitur nostra tollenda est, ulla Dei consideratione ac prouidentia, quamuis certa & infallibili. Agit Deus, & mouet unumquodque pro eius natura & proprietate. Cibo alit, igne urit, aqua madefacit, sole calefacit & illustrat. Ex ficu ficus, ex uite profert ui-

num. Voluntatē aūt ciet ut ſpōte & ultro uelit quę uult.
Si enim (ut Paulus ex Arato refert) in Deo uiuimus, mo
uemur, ſumus: certè uoluntas quoq; noſtra ex Deo eſt,
uiuit, mouetur: ita quidem, ut ultro ac libens uelit, aut
nolit, quæcunq; uult, aut non uult. Hæc de libero arbi-
trio. Reliqua quæ addita ſunt, una ratione perſoluun-
tur. Cùm enim Deus ſit rerum omnium cauſa prima, or-
dinauit tamen cauſas ſecundas per quas ageret, & effe-
ctus produceret: non quin ipſe potens eſſet efficiendi ſo
lus quod uellet: ſed ut entitatem ſuam, ita bonitatem cō
municaret cum creaturis, cùm in rebus alijs, tum in effi-
ciendo. Fit itaq;, ut aliud ſit quod ex ſemine hominis ge-
nerantis proferat: aliud ex bouis, aliud ex equi, aliud itē
& aliud ex rerum aliarum ſeminibus producat in hanc
lucem. Neq; uerò hæc prouidentiæ amplitudinem effu-
giunt. Qui enim effectum conſtituit, ea quoq; quibus ef
fectus ille produceretur non omiſit, multaq; ſuæ proui-
dentiæ organa eſſe uoluit. Præſcripſit ille quid nobis a-
gendum ſit: ſed idem uult nos ueſci pane in ſudore uul-
tus noſtri. non igitur ſeparanda ſunt quæ ille coniunxit:
ſed arandum, & omnia agenda, ut benedictio Domini
fœcundet terram. Ipſe enim per Prophetam dixit: bea-
tum eſſe, & bene illi fore, qui manducet laborem ma-
nuum ſuarum. Idem & conſilia rei alicuius efficiendæ,
& medicinas ſanitatis recuperandę, & precationes impe
Gen. 21. & 22. trandi quod uellemus inſtituit. Pollicitus erat Abraha-
mo, fore ut ex Iſaaco ei denominaretur progenies: cuius
ſtirpem ad ſtellarum cœleſtium & arenarum littoris ma
ris numerū aucturus eſſet. Hoc igitur prouidentia Dei
& promiſsione erat conſtitutum, ut Iſaaci progeniem eſ
ſet incredibiliter propagaturus. An propterea Iſaaco
Deus nō erat rogandus, ut promiſſa ei perſolueret? Imò
ille plerunq; omnia, contrà ac pollicitus eſt, accidere ſi-
nit: &

nit: & promiſſa nemini facit, niſi precibus multis exora-
tus. Dederat Iſaaco uxorem ſterilem. Quid magis con
trarium fœcunditati promiſſæ? & tamē ut Rebecca con
ciperet, Iſaac Deum precibus (ut Moſes narrat) exora- Gen. 25.
uit. Pulcherrimum eſt præceptum quod Raphael an-
gelus tradit Tobiæ iuniori, cùm eum monet ut Saram
funeribus ſeptem uirorum in uulgus infamem, ſed tamē
diuinitùs ſibi promiſſam, ducat in matrimonium. Vbi Tob. 6.
(inquit) in cubiculum cum ea introieris, per tres dies ab
ea te abſtinebis, & nihil aliud quàm precibus cum ea ua
cabis. Sumito cor piſcis, & inde ſuffitum facito. Quo ol-
facto, dæmō puellam fugiet, nec eam unquam poſtea re
petet. Cùm tibi cum ea congredi libebit, ſurgitote de
lecto, Deumq; ſuppliciter oratote, ut ſua in uos clemen-
tia & medicina utatur, puellæq; medeatur: ex qua libe-
ros mares procreabis. † Sed metum abijce. nam ea tibi † *Hæc in uul-*
deſtinata eſt ante orbem conditū: eamq; tua opera Deus *gari editione*
à dæmone uindicabit. Hactenus angelus. Quis igitur *Latina nō ex-*
non uidet, Dei prouidentia precum ſedulitatem & bo- *tant. Sed Theo*
narum actionum exercitium minimè tolli? Erat Sara ab *logi Tigurini*
æuo condito Tobiæ uxor deſtinata: & tamen & ille & *& Caſtalio no*
illa iubentur matrimonium ſuum precibus commenda- *bis ex Hebrai-*
re Deo immortali. Erat & illud in fato diuino, Saram à *ca ueritate pro*
dæmone liberatum iri. Et tamen iuſſu angeli Tobias ſuf *diderunt.*
fimento utitur, dæmone propellendo. Quid iter illud à
Tobia ſuſceptum, an Dei prouidentiæ aduerſum erat?
Scilicet Tobias uterq; ceſſant in ſtudijs & operibus? Ex
pectant ocioſi, ut quod Deus ex æternitate definiuit, id
eis eueniat? Non ſinit ſibi medicinam adhiberi pater, ut
abacta cæcitate uiſum recuperet? non obtemperat pręe-
ceptis Raphaelis filius, nec Saræ opitulando, nec diui-
nam clementiam implorando, ut ſibi contingat felix ma
trimonium? nimirum hæc omnia ante res conditas pro-

miſſa illis ſunt à Deo ueraci, qui neminẽ fruſtretur pro-
miſsis ſuis. Illi uerò prouidentiæ Dei rebus in omnibus
ſtrenuè ſubſeruire non dubitabant. Nihil operum relin-
quebant, quibus numinis fauorem ſibi demererentur.
Precationibus inſtanter uacabant: de ſuo aliorum ege-
ſtatem ſuſtentabant: medicinam à Deo creatam non ne
gligebant: conſilia cùm de rebus alijs, tum de itinere pro
bè conficiendo captabant: denique uocationem & ele-
ctionem ſuam ſatagebant, ut modis omnibus ratam effi
cerent: nec quicquam eis in omni uita antiquius erat, q̃
ut Deo fidentes rectè facta obirent ad uſus neceſſarios.
Quid multa? Chriſtus teſtatur, Deũ ſcire quibus rebus
opus habeamus. Et tamẽ hortatur diſcipulos ſuos ad o-
randum. Non igitur præſcientia & prouidentia Dei ora
tiones tollunt. Concluſiones igitur illæ, quibus uel ora-
tiones, uel conſilia, uel medicina, uel ſimilia tollantur,
prouidentiæ diuinę prætextu, nõ ſecus ſe habent, quàm
ſi dicas, non comedendum eſſe ut nutriamur, non aran-
dum ut terra fructificet, non ambulandum ut ad locum
aliquem perueniamus: quòd ſiue illa omittantur, ſiue
non, tamen quod Deus præuidit fore, id fiat neceſſe eſt.
Quòd ſi hæc captioſa ſunt, non minus & illa. omnino e-
nim, ut diximus, Deus finem præſtituendo, ſimul & me
dia quibus illum nanciſcamur, præſtituiſſe putandus
eſt. Ita nihil erit, quod ad diuinæ prouidentiæ uim non
referatur.

Tertia.

Validiſsimum eſt illud argumentum, quod etiam ui
rorum prudentium mentes ad Dei prouidentiam uelli-
candam impellat. Si Dei prouidentia omnia fiunt, bo-
nis bene, malis male fiat neceſſe eſt. Id enim iuſticiam
decet, & prudentiam diuinam, quæ cum eius prouiden
tia coniuncta ſunt: ut cuiq; det pro meritis, bonis bona,

malis mala. Cùm autem exemplis infinitis iam inde ab
orbe cõdito oſtendi poſsit, contrarium perſæpe accidiſ-
ſe, ut mali bonis omnibus affluerent, boni calamitatibus
ſubiecti eſſent: caſu id potius accidiſſe uidetur, quàm
Dei ulla prouidentia. Eſt hoc (fateor) argumentum ex-
plicatu difficile: uerùm piæ mentis eſt, cœleſtibus ora-
culis aſſentiri, & in illis acquieſcere. Suprà enim palàm
fecimus, uerbis Dei prouidentiam eius omni ex parte
confirmari. nec quia nobis ignota eſt cauſa uarietatis tan
tæ, ideo neganda eſt Dei prouidentia. Exclamat ſapiens
ille Hebræus, neſcire hominem amore an odio dignus
ſit. Lazarus morbis affligitur, inedia enecatur: diues il-
le ſplendidè ueſtitur, quotidie epulatur. Nec ille propte-
rea odium erga ſe Dei, nec iſte amorem conſtituere po-
teſt. Igitur miſeriæ & afflictiones huius temporis, co-
piæ & commoditates quæ in hac uita percipiuntur, in
argumentum trahi non debent, Dei erga nos amoris
aut odij. Sed res futuri ſeculi bonæ uel malæ, manifeſtè
declarabunt quàm propitium aut infeſtum habeamus
Deum. Ideo ait Abraham ad diuitem, iam cruciatum i- *Luc.16.*
gnis æterni perferentem: Memento fili, & te bonis tuis
in uita tua, & Lazarum malis defunctum eſſe. Nunc &
hic in ſolatio, & tu in dolore es. Et Paulus ait, eos qui ſpi- Rom.8.
ritus primitias haberent, intra ſeipſos gemere: adoptio-
nem expectantes, liberationem noſtri corporis. Non i-
gitur ex euentis rerum qui in hac uita accidunt iudicari
poteſt, quis gratus, quis inuiſus Deo ſit: nec ex eis proui
dentia Dei neganda, quę multis clariſsimis argumentis,
& diuinis oraculis, ſuprà adductis confirmatur. Iam ſi
quæras, cur fiat ut pari multorũ culpa exiſtente, alij præ-
ſenti pœna plectantur, alij impuniti relinquantur? Sic
ad montem Syna cunctus populus uituli adoratione i-
dololatriæ reus erat: ſic enim ſcribitur in Exodo: Percuſ-

sitq; Dominus populum pro reatu uituli, quem fecerat Aaron. Et tamen cùm rei essent omnes, non omnes percussi sunt. Tantùm enim tria millia de populo, eo die cæsa fuêre à Leuitis iussu Mosæ. Id ex eis quæ suprà cap. 2. scripsimus de Galilæis, & casu turris Silountanæ interfectis, solui potest. alios enim pœna peccati mox consequitur, iusto Dei iudicio, qui ut actionibus bonis præmia, ita malis pœnas constituit. alijs parcitur, ut exemplo admoniti resipiscant, & ad mentem probam sese reuocēt. Si faciant, misericordiam Dei experiuntur: si minus, nō illis pœna remissa est, sed dilata, quam uel in hoc, uel in futuro seculo luere eos necesse est. Sic uisum est prudentiæ diuinæ, cuius cōsilia imperscrutabilia sunt. Et tamen illud certissimū, Deo gubernāte hæc omnia fieri.

Quarta.

Quærunt amplius, unde sunt tot mala in genere mortalium? Si à Deo, Deus erit causa mali. Si non à Deo, non erunt omnia subiecta prouidentiæ Dei. Ego uerò uideo esse in sanctis Biblijs loca, ubi Deus causa mali esse dicatur. Amos 3. An est in ciuitate malum quod Deus non fecerit? Esa. 45. Ego Dominus, formans lucem & tenebras: faciens pacem, & creans malum. Sed enim mala pœnæ, quæ ob peccata hominibus à Deo immittuntur, intelligenda esse, Augustinus est author, qui contra Adimantum Manichæi discipulum, cap. 26. citatis uerbis Amosi prophetæ, addit hæc uerba: Malum hoc loco non peccatum, sed pœna intelligenda est. Dupliciter enim appellatur malum: unum, quod homo facit: alterum quod patitur, pœna. Diuina autem prouidentia cuncta moderante & gubernante, ita homo malefacit, quod uult: ut malè patiatur, quod non uult. Deinde capite 27. adductis uerbis Esaiæ, confert illa cū uerbis Pauli Rom. 11. illis: Vides ergo seueritatem Dei in eos qui ceciderunt,

runt, bonitatem in eos qui perseuerant in bonitate. In hoc, inquit, sermone Apostolico satis apparet bonitas Dei, secundum quam dixit Esaias: Ego sum Deus qui facio pacem: & seueritas, secundum quam dicit: Constituo mala. Ex his Augustini uerbis satis intelligitur, quòd cùm mala à Deo procedere dicit Scriptura, non peccata, sed bella, pestes, famem, grandines, uredines, pruinas, cæterasq; huiusmodi afflictiones & calamitates intelligit. Hæc enī sunt pœnę peccati, quę à Deo fiunt: nō peccata, quæ à diabolo ab & homine. Christus ipse de diabolo dicit, eum mendacem esse, & patrem mendacij. Iodn. 13.
Euangelistæ quoq; affirmant diabolum mentem Iudæ iniecisse, ut IESVM proderet. Luc. 22.
Paulus autem de homine ait, per eum intrasse peccatum in mundum. Rom. 5.
His obijciuntur loca ex Scripturis, quibus significari uidetur, Deum esse causam peccati. Rom. 1. Tradidit eos Deus cupiditatibus cordium suorum in impuritatem. Tradidit eos cupiditatibus ignominiosis, & in sensum reprobum, ut facerent quæ non conuenirent. Quid autem est hominem peccatorem tradere cupiditati & peruersitati cordis sui, nisi eum dedere peccato, & quasi mancipare? Improbant quidam hanc interpretationem, ex qua sequatur Deum esse authorem & causam peccati. Itaque uerbum Tradendi interpretantur per id quod est Siuit, uel permisit. Sic enim Dauid facit Deum loquentem Psalmo 83. Non paruit populus meus uoci meæ, & Israel mihi non obtemperauit: Permisi igitur eos in prauitatem codris illorum, & ambulauerunt in consilijs suis. Alij aiunt, Deum quidem causam peccati esse: sed ita, sicut sol tenebrarum causa dicitur, quæ recessu eius in aere existunt, accessu euanescunt. Ita cui Deus gratiam suam non tribuat, eum in peccata ruere necesse esse. Solam enim gratiam Dei esse, qua peccata uitentur.

tur. Vtraq; hæc interpretatio alijs non probatur. Prior quidem ex eo, quia poſita illa permiſsione, Deus non ſatis à peccato excuſaretur. Quid enim eſt permiſsio eius qui poteſtatem habet prohibendi, ac in manu eius res eſt, quàm uoluntas? Qui permittit eum ruere quem ſeruare poſſet, nónne cauſa eſt ruinæ illius? De permiſsione quidem ipſa quæſtio eſt, an fiat Deo uolente, an nolente? Secundum dici non poteſt: nam nolente Deo nihil fit. Quod ſi Deo uolente fit, certè cum Dei uoluntate erit coniuncta. Altera quoque interpretatione Deus minimè à peccato uindicaretur. Nam ſi natura noſtra eiuſmodi eſt, ut Deo ſpiritum ſuum ſubducente nihil aliud quàm peccare poſsit. Deus ſubducēs gratiam ſuam, peccati inſons minimè erit: nimirum qui, ſi uellet, poſſet non ſubducere ſpiritum illum, qui ſolus efficit peccatorum uitationes. Simpliciter igitur dicendum eſſe uidetur: Deum non tantùm ſubducere gratiam ſuam homini peccatori, ſed & uitiatam eius naturā mouere. Quod Auguſtinus in lib. de grat. & lib. arb. cap. 21. multis teſtimonijs ſanctarum literarum confirmat, ac ſic tandem cōcludendo dicit: Deum operari in cordibus hominū, ad inclinandas eorum uoluntates quocunq; uoluerit, ſiue ad bona pro ſua miſericordia, ſiue ad mala pro meritis eorum: idq; iudicio ſuo interdum aperto, interdum occulto, ſemper autem iuſto. Sic ille.

Eſt autem obſeruandum, Deum aliter agere bonos, aliter malos. Bonos gratia & ſpiritu ſuo imbuit, ut rectè faciant, ſicq; eos præparat ad gloriam. Malos ita mouet, ut ab eis ſit principium malorum operum, & nō ab ipſo Deo. Corruptio enim natiuæ naturæ noſtræ non uenit extrinſecus, ſed hæret in uiſceribus noſtris. Peccant igitur impij nō coacti, ſed uolentes, & ſponte ſua: atq; ideo ob peccata ſua iuſtè affliguntur. Non tantùm autem

Theolo-

Theologi, ſed & Philoſophi fatentur, Deum, cùm ſit actus purus ab omni potentia remotus, ſemper agere & mouere omnia, nec ſinere quicquam eſſe ocioſum. Agere autem ipſum quamq; rem pro conditione illius, aliter inanima, aliter animata: animatorum autē aliter bruta atq; rationalia, horum uerò aliter bonos atq; malos. Et ſicut eques bonus regit equos ſuos, omnes quidem illos, ſed eos qui ualidi ſunt & firmis cruribus, commodè & ſtrenuè: alios autem qui ſunt debiles & claudi, incommodè, & cum claudicatione: quæ claudicatio non equitis, ſed equi claudi uitio fit: nec tamen ea cerneretur, niſi equus ab equite agitaretur. Ita Deus agit omnes homines, qui acti agunt, quiſq; prout affectus eſt, bonus bene, malus male. Hoc autem modo Deus in Scripturis dicitur impios excæcare, corda eorum indurare, Prophetas decipere, ſpiritum erroris eis immittere, ut credant mendacio. Hinc autem tyranni & homines facinoroſi uocantur uirgę Domini, ſecures, mallei, gladij. Paulus quidem de prædeſtinatione tractans, de uaſis duplicis generis loquitur, quorum altera ſint miſericordiæ, altera iræ. Quo in loco uaſa (authore Auguſtino) idem ſunt quod inſtrumenta. Quòd ſi homines ſunt tanquam inſtrumenta in manu Dei, nihil igitur poſſunt per ſe ipſi. Quicquid agunt, Deo mouente agunt, dirigente & applicante, ad quodcunq; illi libuerit. Et de uaſis quidem miſericordiæ, clarè dicit Paulus, quòd Deus ea prępara uerit in gloriam: de uaſis autem irę, apparata eſſe dicit in interitum. à quo id fiat, non meminit. Ex uerbis autem Dei ad Pharaonem, quæ poſt Moſen recitat Paulus, liquidò apparet, unde ſit hæc apparatio. Iccirco te, inquit, excitaui, ut oſtendam in te fortitudinem meam, & annuncietur nomen meum in uniuerſa terra. Salomon autem: Omnia, inquit, propter ſemetipſum creauit Deus,

 impium

impium quoque ad diem malum. Ad hęc de duobus nondum natis illud ex oraculis Dei citatur à Paulo: hunc amaui, illum odi. Hunc igitur figulum nostrum in sua fictilia sibi hanc sumere potestatem, constat. Nam etsi impij sponte sua peccant ob corruptelam & prauitatem ingenitam: tamen prouidentiam Dei uitare non possunt, quin eis utatur ut instrumentis cōsilij sui. Sic Iudas quæstus causa uendens Christum, æterno Dei consilio inseruiuit, ut traditio illa Christi esset pro salute generis humani. Quamobrem qui dicunt impios seipsos aptare ad interitum, exclusa prouidentia Dei: perinde dicerent uasa non à figulo, sed à seipsis fingi. Pendent enim hæc omnia ex similitudine à Paulo adducta de figulo.

Hinc autem quæstio existit, An Deus uelit peccatū? Quibusdam uidetur, negari non posse quin uelit utcunque uel (ut alij loquuntur) permittat. Eum esse rerum omnium motorem primum: quibus non tantùm uim suppeditet agendi, sed & ipse eas agitet, inflectat, & ad fines destinatos dirigat. Hoc indicari illis uerbis, quibus Deus dicitur aliquem indurare, errare facere, immittere spiritus malos, dato nocendi præcepto. hæc autem, nisi Deo uolente, fieri non posse. Hæc responsio non placet, propterea quòd pugnet cum uerbis Prophetæ: Non Deus uolens iniquitatem tu es: Odisti omnes qui operantur iniquitatem: Simili sunt odio Deo impius & impietas. Et certè si Deus peccatum uellet, uitari non posset quin iniustè illud puniret: nimirum quod ipsius uoluntate admitteretur. Dicendum est igitur, Deum non uelle impietatem: omniaque opera quæ uult, bona esse, pia & iusta. Cùm enim Deus summum bonum sit, nihil uelle, nihilque potest efficere nisi bonum. Etsi autem multa sint mala in orbe terrarum, quæ & ipsa ab effectrice Dei prouidentia eximi non possunt (omnia enim Deus efficit

Psal. 5.
Sap. 14.

efficit ex consilio uoluntatis suæ, Eph. 1.) non tamen inde sequitur, Deum esse peccati causam, aut uelle peccatum, aut eo delectari: sed in omni opere, quantumuis malo, secernenda est actio Dei ab actione diaboli & hominis mali. Et sunt quidem tam diabolus quàm homo ipsius instrumenta Dei: uerùm quia sunt creaturæ animatæ & rationales, habent proprias actiones. Sunt itaque & instrumenta per quæ Deus operatur, & causæ. Quatenus instrumenta sunt, & à Deo aguntur, opus eorum bonū est. Quatenus causæ sunt, & motu suo agunt, opus eorum malum est. sicut inquit Christus: Mala arbor non potest bonum fructum edere. Nónne Christi traditio, ut à Deo est per Iudam tanquam instrumentum, bona est: nam est propter salutem fidelium. Et tamen eadem bona non est, ut est à Iuda: qui partim odio, partim auaricia ductus, prodidit magistrum suum. Priore modo Iudas instrumentum est: posteriore, causa. Ad hunc modum de carnifice dici potest, cū iussu magistratus interficit facinorosum. Quod quidem opus ad duo principia referri potest. Ad magistratum, tanquam causam primam, cuius instrumentum sit carnifex. atque hoc modo cædes facinorosi bona est. Quòd si referatur ad ipsum carnificem qui agit motu interiore & suo, tum carnifex causa est cædis. Itaque si iusticiæ exequendæ causa facit, cędes bona est, & laudabilis: sin odio uel alia praua cupiditate impellitur ad cædem, uitare non potest quin reus sit homicidij. Ita opus idem propter duplicem respectū & bonum est, & uitiosum: illo modo laudandum, hoc modo uituperandum. Eodem modo de Deo diximus: qui quamuis omnia uult & facit quæ fiunt: non tamen omnia ita uult & facit, ut instrumenta uolunt & faciunt. Non igitur in Dei actione, sed instrumentorum est uitiositas omnis.

Hinc autem perspicuum est, quid respondendum sit de odio Dei in peccatum, & eos qui faciunt illud. Sic enim multi quærunt: Si Deus agit homines malos ad peccatum, facitq; eos uasa in contumeliam, quomodo eos aut peccata eorum odio habet, & non potius amat? nihil enim odit eorum quę fecit. Sap. 12. Hunc nodum soluit Augustinus his uerbis: Quòd Deus ex numero impiorum quos non iustificat, facit uasa in contumeliam, non hoc in eis odit quod facit: quippe in quantum impij sunt, execrabiles sunt. In quantum autem uasa fiunt, ad aliquem usum fiunt: ut per eorum ordinatas pœnas, uasa quæ fiunt in honorem, proficiant. Non itaque odit Deus, nec inquantum homines sunt, nec inquantum uasa sunt: id est, nec quod in eis fecit creando, nec quod in eis facit ordinando. nihil enim odit eorum quæ fecit. sed tamen quod uasa eos facit perditionis, ad usum correctionis aliorum facit. odit enim in eis impietatem, quam ipse non fecit. Sicut enim iudex in homine odit furtum, sed nō odit quod datur ad metallum: illud enim fur, hoc iudex facit. Ita Deus, quòd ex conspersione impiorum facit uasa perditionis, non odit quod facit: id est opus perditionis suæ in pœna debita pereuntium, in qua occasionem salutis illi quorū miseretur inueniant. Sic Pharaoni dictum est: Ad hoc te excitaui, ut ostendam, &c. Hæc demonstratio potentiæ Dei, & annunciatio nominis eius in uniuersa terra, prodest eis ut timeant, ut uias suas corrigant; quibus uocatio talis congruit. Sic ille. Hinc autem apparet, opus à deformitate secernendum esse: ut etiamsi opus ipsum à Deo proficiscatur, deformitas ei nullo modo tribuenda sit. Deus dicitur tradidisse pro nobis filium suum, Rom. 8. Neq; tamē traditio, Dei peccatum fuit, sed Iudæ. Esse autē deformitatem ab actu distinguendam, cùm ex ijs quæ dicta sunt patet, tum Thomas

Aug. ad Simpl. l. 1. q. 2. col. 636.

Thomas declarat his uerbis: Peccatum omne ex aliquo defectu prouenit proximi agentis, non autē ex influentia primi agentis. Sicut peccatum claudicationis prouenit ex indispositione tibiæ, non autem ex uirtute motiua: cùm tamen ex ea sit, quicquid de perfectione motus in claudicatione apparet. Proximum autem agens peccati humani est uoluntas. Est igitur defectus peccati ex uoluntate hominis, non autē ex Deo, qui est primum agens: à quo tamen est quicquid ad perfectionem actionis pertinet in actu peccati. Hæc Thomas.

Thomas cōtra Gent. lib. 3. c. 162. §. adhuc peccatum.

Quod si quis amplius urgeat, fieri non posse quin Deus uelit eiusmodi deformitatem seu maliciam, utpote quo nolente, fieri non possit id quod fieri nolit. Hoc uerò Theologi referunt ad permissionem magis, quàm ad uoluntatē aut noluntatē (sic enim loqui necesse est) Dei. De qua quidem permissione disserunt Sen. 2. d. 45. & 46. Deum respectu mali culpæ non habere actum positiuum, nec uolendi, nec nolendi: sed tantùm actum negatiuum non uolendi; qui sit indifferens, & promissionem significet. Illos permittere nō qui uelint aut nolint, sed qui non uelint prohibere. Sic ferè illi.

Alijs hæc permissio minimè probatur, qua posita aliquid uideretur agi in mundo uel Deo imprudente, qđ eius prudentiæ minimè conueniret: uel inuito, ocioso, non curante, quod ab eius potentia esset alienum. Augustini igitur sententia cōsideranda est, qui sic ait in Enchiridio cap. 100. Propterea namq; magna opera Domini exquisita in omnes uoluntates eius, ut miro & ineffabili modo non fiat præter eius uoluntatem, quod etiam fit contra eius uoluntatem. Quia non fieret, si non sineret. nec utiq; nolens sinit, sed uolens. nec sineret bonus fieri malè, nisi omnipotens etiam de malo benefacere posset. Hæc ille. Videtur Augustinus particulis istis

Psal. 110.

Præter uoluntatem, & Contra uoluntatem significare, in uoluntate Dei simplici quidem illa & unica, esse uolendi rationes diuersas: quibus fiat, ut quod nolit simpliciter & absolutè, id tamen uelit propter certum aliquem finem. Quod quidem & in rebus humanis accidere, nõ obscurum est. Mercator procelloso mari aduehens merces suas, simpliciter illas seruare uult, & ad portum adducere. Verùm ne in periculum uita eius cũ naui ueniat, seruare eas nõ uult: atq; ideo ex naui eijcit in mare, ut incolumis ipse euadat cũ naui. Bonus magistratus neminem ciuium suorum (quorum salutem scit sibi commissam esse) interficere uult. uerùm si quis latro sit, eum uult interfici: ut hoc exemplo & scelus uindicetur, & cæteri à delictis deterreantur. Ad eum modum uetat Deus hominem occidi: & tamen filios Eli occidere uoluit, ut narrat historia 1. Reg. 2. Damnat quoq; omnem conspirationem hominis in perniciem innocentis. Et tamen Iosephum uoluit fratrum perfidia uendi, ac in Aegyptum peruenire. Hoc & ipse Ioseph testatur, his uerbis fratres alloquendo Gen. 45. Non uos estis, sed Deus, qui me præmisit, ut uos alerem. Damnat adulteros & incestuosos: & tamen incestu Absalonis uoluit Dauidis adulterium punire. Sic enim dicit 2. Regum 12. En ego suscitabo aduersum te malum de domo tua, tollamq; uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo qui dormiet cũ illis in oculis solis huius. Tu fecisti occultè: Ego autem coram toto populo, & corã sole facturus sum. Damnat Deus latrocinium: & tamen uult ut prædones Iobum uexent, pecora eius abigant, camelos abripiant. Cùm enim Satan postularet à Deo ut manum injceret in Iobum, & eum affligeret, sic Deus respondet Satanę: Ecce permitto arbitratui tuo quicquid possidet. Deo igitur permittente impulsi sunt Sabæi, ut irruerent in fortunas Iobi.

Iobi. Et ideo Iobus dicit: Dominus dederat, Dominus abstulit. Laudetur nomen illius.

Ex his autem perspicuum est, uerum esse quod Augustinus dicit, multa fieri contra uoluntatem Dei, quæ tamen non fiant præter eius uoluntatem. Contra Dei uoluntatem est perfidia, plagium, incestus & raptus rerum alienarum: & tamen non sine Dei uoluntate facta esse à filijs Iacobi patriarchæ, ab Absalone Dauidis filio, à Sabæis, uerbis sacræ Scripturæ ostendimus. Hoc autem est quod ab alijs tradi diximus, uoluntatem Dei bifariam usurpari, aliquando de ijs rebus quæ simpliciter Deo probentur, aliquando de ijs quæ non nisi præter certum finem ei placent. Primo modo Deum uelle quæ lege pręcepit, nolle quę uetuit, de eoq; Christum loqui: Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei. Itaque oramus: Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Secundo modo, Deum uelle multa à se uetita, non quidem simpliciter: sed quatenus per ea uel bonos explorat, castigatq;: uel malos ulciscitur, peccata peccatis puniendo. Ideo ex Palæstinis excitauit eos qui occiderent filios Heli. Hi enim patris dicto audientes non erant, quod eos Dominus uolebat occidere, 1. Reg. 2. Memorabilis est prosopopœia in libro Iob, in qua describitur colloquium Satanæ cum Deo, petentis facultatem affligendi Iobum. Itaq; afflictus est Iob & à diabolo perdendi cupido, & à Sabæis & Chaldæis prædæ inhiantibus. Verumtamen non sine permissione ac nutu Dei, in quem ipse Iob refert calamitatem in se immissam: Dominus (inquit) dedit, Dominus abstulit. Finis igitur quem Dominus in latronum præda spectabat, erat, ut Iobum patientiâ exerceret: in incestu Absalonis, ut adulterium Dauidis puniret: in plagio fratrum Iosephi, ut eum præmit-

mitteret in Aegyptum, qui famis tempore incolumitati totius domus ſuæ proſpiceret. Nec igitur plagium, nec inceſtum, nec latrocinium Deus probat, ut ſunt legis diuinæ tranſgreſsiones, uiolationes ſocietatis humanæ, offenſiones charitatis mutuæ: uerùm ut per ea exequitur conſilia ſua, uel ſceleratis uindicandis, uel electis ſuis patientia explorandis: in humilitate & modeſtia, dum affliguntur, cõtinendis, in perſeuerantia confirmandis. Hæc ſunt illa mirabilia Dei conſilia, quibus ex tenebris elicit lucem, & quaſi ex ſpinis producit roſas. Hæc illa bonitatis & omnipotentiæ coniunctio, ut nihil ſinat male fieri quod non in bonum cõuertat. Quod ſic Auguſtinus in Enchiridio: Deus (inquit) omnipotens, cui rerum ſumma eſt poteſtas, cùm ſummè bonus ſit, nullo modo ſineret aliquid mali eſſe in operibus ſuis, niſi uſq; adeò eſſet omnipotens & bonus, ut benefaceret etiam de malo. Hæc ille. Et hæc de uoluntate Dei bifariam uſurpanda: nempe pro ratione rerum expetendarum, quarum aliæ ſimpliciter, aliæ cum aliqua adiunctione expetantur.

Alij tollendis locis diſsidentibus, de quibus dixi, utuntur diſtinctione uoluntatis patefactæ & arcanæ: illam in oraculis Dei extare, quibus credenda proponuntur, facienda iubentur, contraria uetantur: hanc in ratiobus cerni conſiliorum & factorum Dei, quæ profert in rebus ſingulis adminiſtrandis, nec à nobis niſi in euentu perſpicitur. Neq; uerò cuiquam abſurdum uideri debet, Deo quædam arcana eſſe quę nobis celentur. Quamuis enim de rebus agendis, uitandis, credendis, omnia nobis à Chriſto, Prophetis & Apoſtolis prodita ſunt: tamen quid unoquoque futurum ſit, non adhuc prolatũ eſt. Multa Deus retinet ſuo tempore patefacienda. Chriſtus ipſe dicit ad Hieroſolymitanos: Quoties te congregare

gare eos? Certè: nam & doctrina & miraculis & uitæ cõuerſatione eos ad ſe inuitabat: & hæc eſt uoluntas eius aperta. Cur autem non omnes congregauit? Quia non uoluit. nam ſi uoluiſſet, congregaſſet: omnia enim quæcunq; uoluit Dominus, fecit, inquit Dauid. Erat igitur alia uoluntas Dei occulta, qua non omnes uolebat congregari. Etſi enim omnes ad ſe inuitabat uerbo externo: tamen illos tantùm congregauit, quos non uerbo tantũ, ſed ſpiritu ſuo efficaciter ad ſe attraxit. Atq; hæc Dei ſunt conſilia & iudicia inſcrutabilia, quæ intuitus Paulus ſic exclamat: O' profundas diuitias ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles uię eius. Quis enim cognouit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Hoc autem ſenſiſſe uidetur Auguſtinus, dum dicit multa eſſe contra uoluntatem Dei, quæ tamen non ſint præter eius uoluntatem. Nemo tamen putet Dei uoluntatem multiplicem eſſe: ſed ut Deus ipſe, ita uoluntas ipſius ſimplex & unica ut ſit oportet. Verumtamen pro captu ingenij noſtri bifariam nobis eam proponi oportebat: quòd ad arcana eius iudicia aliter penetrare non poſſumus. In quibus perueſtigandis, Paulus ipſe exclamare cogitur: O' profundas diuitias, ò uias imperueſtigabiles, ò iudicia inſcrutabilia, ò ſenſum Domini incomprehenſibilem. Neque uerò nos ſumus ij qui ea ſcrutari uelimus: ſed quæ Scripturis præeuntibus conſequi poſſumus, ijs inſiſtimus. Quæ tamen à multis Theologis ante nos prodita ſunt, cùm ad loca Scripturarum quæ contraria uidentur concilianda, tum ad Dei bonitatem ab omni iniquitate aſſerendam: nos, quæ ab alijs copioſè & ornatè explicata ſunt, ut potuimus delineauimus. Quæ ſi cui placent, bene eſt: ſin minus, curet pro ſe meliora.

x CAP.

CAPVT IX.

Argumenta contra prædestinationem soluuntur, & in primis quæ pro tertia opinione adducta sunt: quæ tandem cum prima opinione conciliatur.

SEquitur, ut materia prędestinationis absoluenda sit, ac argumentis contrariarum sententiarum respondeatur. Tertia sentētia, quam mediam diximus, à prima non multum discrepat. utraque uera est: sed prima magis exhaurit quæstionem. Verba Dei sunt ad Israelitas: Tua est perditio Israelita, in me solo est auxilium tuum. Audio. Certè enim in toto hominum genere nihil aliud quærendum est, quàm sua pernicies. Nam in iniquitate concipiuntur, & in peccato nascuntur omnes. Vnde igitur aliquorum salus, nisi ab eo qui dicit, à se solo esse auxilium illorum? Et hoc est quod tertia opinio dicit. At quæstio restat: Cur alijs auxilium suum fert Deus, alijs minimè? Hoc prima opinio explicat: Quia ita ei libet, ut cùm eodem modo rei teneantur omnes, alijs tamen misericordiam suam tribuat, alijs minimè: illos amet, istos odio habeat. Neq; uerò de eo unquam quisquam dubitauit, Deum infligere pœnas superioribus peccatis: eos que in sensum tradi reprobum, & in cupiditates ignominiosas, qui Deum cognitum non timeant, nec reuereantur. Verumtamen id nihil impedit, quo minus improbi omnes iam inde ab initio, exitio fuerint destinati. Itaq; quod Moses dicit Deum obdurasse cor Pharaonis: obduratio hæc iustè Pharaoni immissa est. Tot enim prodigijs ad resipiscentiam uocabatur, ut confessus fuerit Mosi se peccasse. Verùm cū uocatus, ad sanam mentem redire nollet, Dominus gratiæ suæ contemptum, contumaciam,

maciam, & alia ipsius scelera, ultus est excæcatione ipsius. Quod cùm à Mose proditū est: tum ipsum in hoc excitatum à Deo fuisse, & ab eodem Mose minimè prætermissum est, & à Paulo luculenter enarratū. Ad hunc Rom. 9. modum Paulus cùm peccata hominum arguat, Deiq; iu Matth. 15. sticiam ab hominum calumnijs uindicet: tamen interea non reticet, fuisse uasa iræ ad interitum aptata. Christus quoq; impios culpa sua perituros ubiq; docet: sed simul eos arbores dicit esse, quæ manu patris plantatę nō sint, & ideo eradicandas. Quod igitur obijcitur de Iudæorum infidelitate & offensione in Christo tanquam lapide, uerè quidem dicitur. At quæstio superest, cur qui eadem malicia inuoluti sunt, alij ad fidem perueniunt, alij increduli manent? Paulus solum Dei beneplacitum causam dicit esse huius discriminis. Et ideo eo in loco, ubi de infidelitate & offensione Iudęorum dixit, ne quis putaret æternam Dei prædestinationem, de qua prius concionatus est, labefactari: subiunxit, dona & uocationem Dei sine pœnitentia esse: hoc est, irrita non esse, sed reliquias secundum electionem gratiæ seruari. Quibus uerbis exiguum quidem numerum electorum præ innumera turba impiorum significat: sed tamē stabilem & firmam manere electionē, quæ ex Dei gratuito dono pendeat. Ideo subdit: Quid ergo? Quod quęrit Israel, non est assecutus: electio autem obtinuit: reliqui uerò excæcati sunt, quemadmodum scriptum est: Dedit illis Deus spiritum cōpunctionis, oculos ut non uideant, aures ut nō audiant, usq; in hodiernum diem. Hæc Paulus, testimonio ex Esaia uate adducto. Lucas etiam in illa multitudine hominū Pauli doctrinam audientium, eos dicit credidisse, qui erant sempiternæ uitę destinati. Io- Act. 13. annes autem, expositis concionibus Christi, & prodi- Ioan. 12. gijs apud Iudæos factis, tandem subdit: Sed quamuis

tot in eorum conſpectu oſtenta feciſſet: tamen ei fidem non habebant, ut illud ab Eſaia uate dictum fieret, cùm ait: Domine quis credidit orationi noſtræ, & Domini brachium cui patefactum eſt? Ideo credere nō poterāt, quod item dixit Eſaias: Eorum & oculos excæcauit, & animos ſtupefecit, ne oculis uideant, & animo intelligant, ad frugemq; redeant, atq; eos ego ſanem. Infidentiam Iudæorum ad oraculum Prophetæ refert, quod ille edidit, Dei prædeſtinatione fore ut Iudæi non crederēt. Huius rei cauſam eſſe, ſimplicem Dei uoluntatem, Thomas Aquinas affirmat: cuius uerba ex lib. contra Gen. 3. cap. 161. citaui in lib. de Libero arb. cap. 5. obiectione 15. Auguſtinus autem in lib. de Bon. perſeu. cap. 8. oſtenſo non eſſe in poteſtate noſtra, nec cor noſtrum, nec cogitationes noſtras, nec ut ſimus filij Dei: totumq; id Dei eſſe, qui det cordi noſtro cogitationes pias, per quas habeat fidem per dilectionem operantem: ſufficientiamq; noſtram omnem ex Deo eſſe, qui poteſtatem nobis det hoc bonum ſumendi, tenendi, & in eo perſeueranter uſque ad finem proficiendi: hoc inquam oſtenſo, quærit de triplici hominum genere. Primùm de duobus paruulis originali peccato æqualiter obſtrictis, cur unus aſſumatur, alter relinquatur? Deinde, de duobus iam ætate grandibus impijs, cur unus uocetur, & quidem uocatus ſequatur: alter, uel non uocetur, uel non ita uocetur ut ſequatur? Poſtremò, de duobus pijs, cur unus donatur perſeuerantia uſq; ad finem, alter non donatur? Reſpondet numerò: INSCRVTABILIA SVNT IVDICIA DEI. Illud tamen, inquit, fidelibus debet eſſe certiſſimum, illos eſſe ex prædeſtinatis, iſtos non eſſe. nam ſi fuiſſent ex nobis (*inquit unus prædeſtinatorum, qui de pectore Domini bibebat hoc ſecretum*) manſiſſent utique nobiſcum. Quid eſt quæſo hoc uerbi? Nonne utriq;

à Deo creati, ex Adam nati, de terra facti, eiuſdem naturæ animabus præditi, baptizati, renouati, uocati, uocantem ſequuti, ex impijs iuſtificati? Vera hæc ſunt: ſecundum hæc omnia erant ex nobis, diceret Ioannes: uerùm ſecundum aliam diſcretionem non erant. Quæ eſt iſta diſcretio? non erant ex eis, quia nō erant ſecundum propoſitum uocati: non erant in Chriſto electi ante conſtitutionē mundi: non erant in eo ſortem conſecuti: non erant prædeſtinati ſecundum propoſitum eius, qui uniuerſa operatur. nam ſi hoc eſſent, ex illis eſſent: & cum illis ſine dubitatione manſiſſent. Hæc Auguſtinus, apud quem frequens eſt illa ſententia: Cur erga hunc miſericorditer, erga illum iuſtè agat, noli ſcrutari, ſi non uis errare. Non enim conuenit ut diuina uoluntas in controuerſiam apud nos deſcendat, de qua quoties habetur ſermo, ſub ipſius nomine ſuprema iuſticiæ regula nominatur. Quid ergo de iniquitate quæſtio mouetur, ubi iuſticia clarè apparet?

Multi in Scholis laborant hoc loco, ſeparando reprobationem affirmatiuam à negatiua. Illam dicunt reſpicere ad punitionem, cùm Deus uult mulctare aliquē morte æterna: hanc ad negationem gratiæ, cùm non uult miſereri, gratiámue dare alicui. Illius cauſam eſſe in damnato, peccatum ipſum in quo moriatur: huius ſolum Dei beneplacitum, qui quorum uult miſereatur, quos uult induret. Quid eſt igitur, quæret aliquis, quod Paulus ex oraculo Dei à Malachia enunciato, reprobationem ponit in eo ſolo, quod eſt odiſſe? Iacobū (inquit) dilexi, Eſaum odio habui. Quem enim Deus reprobat, niſi eum quem odit? Quem autem odit, niſi cuius non miſeretur, aut cui gratiam & miſericordiam ſuam nō tribuit? Quid autem miſericordiæ & gratiæ negationem ſequitur, niſi peccatum? Quid porrò peccatum parit, niſi mortem?

quemadmodum Paulus dicit, Stipendium peccati mors est. Nihil igitur referre uidetur, affirmatiuè uel negatiuè accipi reprobationem: quandoquidem utrunque effectus idem consequitur, quamuis illam immediatè, hanc mediatè. Verumtamen Theologis hęc separanda uisa sunt, ne Deum sine culpa aliquem punire, concedere uideantur. Non enim per omnia ita se habere reprobationem ac prædestinationem docent. Prædestinationis nomine & gratiæ donatio intelligitur, quæ fons est bonarum actionum: & actiones quæ ex illa consequuntur bonæ, quibus ad gloriam peruenitur: & ipsa gloria, cui destinati sumus. In reprobatione etiam totidem insunt, & permissio cadendi in culpam, & ipsa culpa, seu peccatum, & pœna pro peccato debita, quæ diabolo & angelis eius parata est ab æterno. Non igitur sicut prædestinatio tota Deo adscribitur, nempe uitæ æternę præparatio cũ toto cursu ad eam, ita reprobatio tota Deo adscribenda est: sed eius primum & postremum, nempe nolle misereri, & uelle punire. prioris causa extra Dei beneplacitum quærenda non est, posterioris in solo hominis libero arbitrio est. Non enim propositum non miserendi, causa est quamobrem reprobi puniantur morte æterna: sed peccata eorum uel originalia, uel actualia. Itaque negatiuam reprobationem Deo concedunt absque ulla causa in reprobato, affirmatiuã non nisi causa existente in reprobato: nempe culpa quæ ex libero arbitrio existat, à Dei gratia deserto. Iniquum esset supplicio aliquem addici, nisi ob delictum: nõ iniquum autem, negare eidem hoc quòd illi minimè debeas. Cùm autẽ Deus nemini quicquam debeat, liberum illi est, huic misericordiam & gratiam suam tribuere, illi negare. Hac autem separatione affirmatiuę & negatiuę reprobationis, sententiæ contrariæ conciliantur. Qui enim in peccatore causam esse dicunt

reprobationis diuinæ, de affirmatiua reprobatione loquuntur. Qui ad solum Dei beneplacitum reprobationem referunt, de negatiua sentiunt. Ita tertia sententia in gratiam (ut ita loquar) posita est cum prima.

CAPUT X.

Argumentis secundæ opinionis respondetur, & tandem eadem conciliatur cum prima.

VEniamus igitur ad eam quæ ordine erat secunda, quam fauorabiliorem esse priore, negare non possum. Nescio eñ quo modo, quos prima negligentiores, hos hæc secunda diligentiores in officio facere uidetur, itaque à multis doctis. Theologis superiore memoria defensa est. Nostris etiam temporibus magna asseueratione affirmatur ab Alberto Pighio, & Ioanne Maria Verrato, & alijs nonnullis. Verùm quia prior sententia fundamenta firmiora, eaque oraculis diuinis nixa habet, argumentis secundę sententię ex ordine respondeamus, idque breuiter.

1.

Deum esse patrem omnium quos condiderit, nemo negat: sed hominum specialiter, quos ad suam imaginem finxerit.

2.

Est autẽ suauis uniuersis quos alat & foueat benignitate sua. Nulla est creatura quæ sit bonitatis Dei expers. Solẽ facit oriri super bonos & malos: pluit super iustos & iniustos. Quod si non omnibus dat omnia ex æquo, accusari non potest. Sicut dicit paterfamiliâs Euangelicus: Nónne possum de meo facere quod uolo?

3.

Neque odit quicquam eorum quæ in nobis sua sunt: licet odit deformitatem, quæ aliunde quàm à Deo profecta sit. Augustinus, respondendo ad uerba illa (quę sunt in libro

in libro Sapientiæ, cap. 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti) docet, naturam distinguendam esse à peccato. Omnis (inquit) creatura Dei bona est: & omnis homo, inquantum homo, creatura est, non inquantū peccator est. Quemadmodum Ioannes suos uocat, ad quos Christus cùm uenisset, ipsi eum non receperunt: Christus autem eosdem dicit ex Deo nō esse, quòd se non audirent. Contraria uidentur, Suos esse, & ex Deo non esse. Verùm alterum dictum est de hominibus, quos Dominus fecerat: alterum de peccatoribus, quos idem Dñs arguebat. Itaq; ijdem sunt & homines, & peccatores: sed homines conditione, peccatores propria uoluntate: illos amat Deus, istos odit. Non igitur Deus odit Esau hominem, sed odit Esau peccatorem. Si quis roget, an non eodem modo odisset Iacobum, qui & ipse peccato obstrictus sit? Respondet: Deum in eo dilexisse non culpam, quam delebat: sed gratiam, quam donabat. Christum pro impijs mortuum esse, ut eos iustificando pios faceret. Licet ergo Deus odio habet peccatum tam Iacobi quàm Esau, tamen non eodem modo: quod illius peccatū adimat per condonationē, istius perimat per damnationē: quemadmodum iudicat esse faciendum illis iudicijs inscrutabilibus. Augustinus ad Sixtum ait, Deum non inuenire homines eligendos, sed facere. Contrà, iniquitatem eum non facere, sed damnare. Nec aliud, inquit, in Iacobo dilexit quàm suam gratuitam misericordiam. Esau autem odio habuit, quòd ei nollet misericordiam impartiri.

Aug. ad Simpl. l. 1. q. 2.

Aug. epist. 105.

4.

Sap. 11. Sapiens alloquitur Deū his uerbis: Misereris omnium, quia omnia potes: & dissimulas peccata omniū, propter pœnitentiam. Sunt aūt hæc intelligenda de electis, qui agnita Dei misericordia resipiscunt: non autem de impijs,

pijs, qui tantùm abest ut pœnitentia ducantur, ut in dies fiant deteriores.

5.

Quod Paulus in epist. ad Romanos dicit, Conclusit omnes sub peccatum, ut omnium misereatur: id ad Galatas sic expressit, Conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide IESV CHRISTI daretur credentibus. Non igitur Paulus numerum eorū quibus Deus miseretur, exæquat cum illis qui sunt conclusi sub peccatum: nec salutem extendit ad omnes, sed docet misericordiæ Dei tribuendam esse salutem nostram. Itaque illud OMNIVM, ex Galatis, interpretandum est per uerbum CREDENTIVM. *Rom. 11. Gal. 3.*

6.

Et nemini quidem petenti Deus gratiam negat: sed petenti in ueritate. Prope enim est Dominus omnibus se inuocantibus in ueritate: Psal. 144.

7.

Cùm Christus ad se uocat omnes, munere ministri fungitur: cuius est prædicare Euangelium omnibus creatis. Cæterùm idem Christus alibi clamat, neminem posse uenire ad se, nisi trahatur à patre.

8.

Christus lux est, quæ omnem hominem illuminat lumine intelligentiæ. Etsi autem hæc lux omnibus luceat: tamen cæci eam non comprehendunt, quòd eam non colant, nec honore debito prosequantur. Verba igitur Ioannis nō de regeneratione, aut electione, sed de creatione intelligenda esse uidentur. Quod si quis putat Ioannem de illuminationis gratia loqui, is uideat uniuersalitati hic locum nō esse. nam mox additur: Et mundus eum non agnouit: & sui eum non receperunt. Deinde apertè declarat, qui lucis huius participes sint: nempe

qui non ex ſanguinibus, ſed ex Deo nati ſint.

9.

Pauli ſunt uerba 1. Tim. 2. Deus uult omnes homines ſaluos fieri. Quorum uaria interpretatio affertur. Aliqui de uoluntate Dei loquuntur duplici, antecedente & cōſequente. De priore aiunt uerba Pauli intelligenda eſſe, non de poſteriore. Eſt autē antecedens uoluntas, quam & ſigni uocant, qua omnes ad ſalutem uocantur. omnibus enim lex Dei proponitur, qua doceantur quid faciendum ſit ad uitam ingreſſuris, quid fugiendum. omnibus ſalutare Dei Euangelium patefactum eſt, quo uia oſtenditur ad ſalutem perueniendi. Sed alia uoluntas eſt conſequens, quam & beneplaciti appellant: qua non ſolùm uia ſalutis oſtenditur, ſed uis & facultas eius conſeſequendæ ſuppeditatur. Hac uoluntate ſolos electos uult Deus ſaluos fieri: quos fide donat, ut credant Euangelio: efficitq; ut & uelint, & perficiant quæ ad ſalutem ſint neceſſaria. Hæc ferè de uoluntate Dei dicuntur. Alij uoluntate omiſſa, uniuerſalitatem quæ per uocem OMNES ſignificatur, conſiderandam putant. Et hi quidem diuiſi ſunt. Nonnulli non de ſingulis hominibus, ſed de omnium hominum ordinibus intelligunt. Nemini enim ordo uitæ, in quo conſtitutus eſt (modò is non pugnet cum uerbo Dei) obeſt ad ſalutem. Iccirco etiam pro omni hominum genere Deus orandus eſt. Huius ſententiæ author eſt Auguſtinus in Enchirid. cap. 102. Ad hunc modum dicitur omnia animalia fuiſſe in arca Noe: quia ex unoquoque genere fuerunt aliqua in eam collecta. Alij intelligunt, omnes homines qui ſeruentur, Dei uoluntate ſeruari. ut ſi quis, oſtenſo Iſocrate diceret, Hic eſt qui docet Rhetorica omnes Athenienſes: non intelligeret utiq;, omnes Athenienſes doceri Rhetorica: ſed, quicunque docerentur, ab Iſocrate docerentur.

Hæc Auguſtinus tradit ep. 106. Tertij aiunt, uerbis Paulinis, quæ citantur, addenda eſſe quæ mox ibidē adduntur. Hic enim eſt contextus: Deus uult omnes homines ſaluos fieri, & ad ueritatis cognitionem uenire. Eos igitur uult ſaluos facere, quos uult ad ueri cognitionē peruenire. Quòd ſi non omnes ueri participes fiunt, ne ad ſalutem quidem omnes aſpirare poterunt. Fide enim ueritatis diuinæ percipimus noticiam, quæ non omnium eſt, ſed electorum tantùm.

Hæ interpretationes reijciuntur à quibuſdam magnis uiris, qui ſimpliciter intelligi uolunt Paulina uerba. Horum alius dicit, uerbis citatis coniungenda eſſe præcedentia, hoc modo: Exhortor uos fratres, ut fiant preces, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus. hoc enim Deo acceptum eſt, qui uult omnes homines ſeruari. At preces in Eccleſia fiunt nō tantùm pro omnibus hominum generibus, ſed in uniuerſum pro omnibus hominibus. Ergo & Deus omnes ſeruare uult. Alius uult hæc uerba intelligi debere perinde atq; illa: Per unum hominem mors peruenit ad omnes homines. Quod non de omni genere hominum, ſed de omnibus hominibus intelligendum eſt. Tertius urget ſimplicem ſenſum, uerbis Petri iſtis: 2. Petr. 3. Deus non uult quenquam perire, ſed omnes ad ſalutem reducere. Si neminem uult perire, omnes igitur ad uitam prædeſtinauit: ut ſi qui pereant, uitio pereant ſuo, non Dei uoluntate. Hæc ferè ſunt contradicentium. Ac de precibus quidem, quod prior ſententia loquitur, intelligendum eſt, ideo præcipi ut fiant à nobis pro omnibus, quia nullius hominum, quamdiu uiuit, ſalutem deſperare debemus. Nam etiam ſi quem peccatis quammaximè onuſtum uideamus, ſcire tamē debemus, in manu Dei poſitum eſſe, ut cor eius mutet, donetq; eum ſpiritu ſuo. Quis morti æternæ ma-

gis deuotus uideri poterat, atq; latro ille, qui ob latrocinia in crucem unà cũ Christo suffixus erat? Et tamen cùm animam efflaturus esset, regno cœlorũ donatus est. Pro omnibus igit̃ quantũuis uitæ deploratæ, Deus orandus est. At interea non ignorandum est, non pro omnibus efficacem esse orationem nostram. Est (inquit Ioannes) peccatum ad mortem: non pro illo dico ut oret quis. Quid est peccatũ ad mortem, nisi in quo quis moritur? Huic qui sit obnoxius, non ignoramus. Pro omnibus igitur sine discrimine Deum oramus. At Deus, qui scit qui sint sui, non ignorat qui tali peccato sint affecti. Nec igitur preces nostras audit pro illis factas, neq; eos seruari uult. Seruaret enim, si seruatos uellet: cuius uoluntati resistere nemo queat.

1. Ioan. 5

Quod secundo loco affertur ex capite 5. ad Romanos pro simili, prorsus est alienum à proposito. Comparat illic Paulus Adamum cum Christo. Ab illo quidem deriuari peccatum in omnes homines, qui ex eo propagentur: ac per peccatum, mortem. A' Christo autẽ iusticiam donari omnibus qui regenerentur: ac ex iusticia, uitam æternam. Quid hoc ad uniuersalitatem? Certè Deus neminem glorificat nisi quẽ prius iustificet. Neminem igitur seruare uult, nisi quẽ prius ad ueritatis cognitionem perducat. At huiusmodi cognitio per fidem fit, quę non omnium est, ut uates dicit mirabundus: Quis credit orationi nostræ? Certè fides Dei donum est, quod non nisi electis contingit.

Petri uerba quæ postremùm adducta sunt, ad electos pertinere, uerborum contextus indicat. nam eos hortatur, ut patienter ferant tardiorem Christi aduentum. Non tardat (inquit) Dominus, qui promisit: (ut nonnulli tarditatem hanc esse ducũt) sed patiens est erga NOS, nolens quenquam perire, sed ad resipiscentiam omnes tendere.

tendere. Numerat se inter eos quos alloquitur: ad electos igitur sermonem dirigit. Quòd si quis urgeat uerba Pauli, quibus de agimus: ac contendat, Deum simpliciter uelle ut omnes seruentur: hîc uelim respondeat, cur tandem non omnes seruentur? Ecquis est qui resistat uoluntati Dei? Profectò aut Deus omnipotens non est, si eo inuito aliquis pereat: aut si omnipotens est, quicunque pereunt, eo uolente pereant necesse est. Atq; hinc apparet, nõ simpliciter uerba illa accipienda esse: sed interpretandis illis utendum esse, uel uoluntatis distinctione, uel uniuersalitatis aliqua restrictione.

Vt autem de propositionibus, in quibus est signum generale, dicamus, illud est obseruatum à uiris doctis, non semper eas in sacris literis uniuersè accipiendas esse: sed aliquas de solis electis, aliquas de reprobis. Ad electos illę pertinent: Omnia traham ad me ipsum: Vnusquisq; cognoscet me à minimo usq; ad maximum: De plenitudine eius omnes accepimus: In semine tuo benedicentur omnes gentes: Deus uult omnes homines saluos fieri. De reprobis item illæ: Odio eritis omnibus hominibus: Væ uobis cùm laudauerint uos omnes homines: Mundus eum non cognouit: Sui eum non receperunt. nam Mundus pro uniuersitate hominum, Sui pro Iudæis, ab Euangelistis usurpantur. Multæ eiusmodi sunt sentẽtiæ in sacris literis, quæ etsi uniuersè sonant: tamen pro ratione materię referendę sunt uel ad electos solos, uel ad reprobos solos. A' Ioanne etiam mundus pro maiore mundi parte: & Sui, pro plurimis ex suis, & non pro omnibus in uniuersum accipiendum est. Nam mox subdit: Quotquot autẽ receperunt eum. Quid igit̃ causæ est, cur uniuersales particulæ proferuntur? Quia per eas sermo fit ad eam uniuersitatẽ, in qua sunt partim electi, partim reprobi. Sic enim sunt ferè cœtus omnes,

Ioan. 12. Heb. 8. Ioan. 1. Gen. 18. Luc. 6.

ut eis communiter tribuantur uirtutes, quæ tamen non omnium sint, sed quorundam qui sunt in eis: Communiter item & uitia, quæ & ipsa aliquorum sint cœtus illius. Estq; ille mos Scripturarum (quod Augustinus obseruauit) ut de parte sæpe loquantur tanquam de toto. Sic Paulus Corinthios in primis epistolæ suæ partibus ita laudat, tanquam omnes tales sint: cùm essent laudabiles quidam eorum. Et postea in nonnullis epistolæ ipsius locis ita reprehendit, tanquam omnes culpabiles essent, propter quosdam qui tales erant. Istam diuinarum Scripturarum cōsuetudinem per omne corpus literarum eius sparsam, quisquis diligenter aduerterit, multa dissoluet, quæ inter se uidentur esse contraria.

Aug. ad Paul. epist. 59.

10.

Cùm Paulus dicit 1. Tim. 4. Deum cùm omnium, tum maximè fidelium hominum seruatorem esse: in hac comparatione intelligitur, aliam salutem esse quæ fidelibus contingat, quàm quæ hominibus alijs. Et quia illorum est uita æterna, Christo sic dicente, Qui credit in me habet uitam æternam: alios igitur homines ex ea parte seruat Deus, quatenus eos tuet à multis malis: beneficiaq; in eos confert animi, corporis & fortunæ, sine quibus uita hæc degi commodè non potest.

11.

Cùm dicit Deus se nolle mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat: quid aliud significat, quàm se uelle ut peccator conuersus uiuat? Qui igitur non conuertitur, quomodo uiuet?

12.

Euangelium quidem est uerbum pacis, per quod homines reconcilientur Deo: sed illi tantùm, qui credunt. Est enim potentia Dei ad salutem omni credenti. Rom. 1. Cæterùm nō credentibus, est odor mortis in mortem: 2. Cor. 4.

13.

13.

Sicut non omnes qui sunt ex Israele, sunt Israelitæ: nec omnes ex Abrahamo, sunt filij Dei: ita non omnes qui audiunt promissiones, percipiunt promissiones, sed soli filij promissionis. Rom. 9.

14.

Christus est propitiatio pro peccatis totius mundi, quia eius crux sufficit redimendo toti mundo: sed non est efficax nisi credentibus iuxta uerbum ipsius. Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Christus dicitur, secunda Corinthiorum 5. pro omnibus mortuus esse, ut qui uiuunt, posthac non sibi uiuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Planè uniuersalem locutionem restrinxit ad eos qui in Christo uiuant. Quamuis igitur mors Christi sufficit seruandis omnibus: tamen solis fidelibus prodest. nam à cæteris repudiatur.

15.

Paulus dicit, gentes inexcusabiles esse, quia noticiam legis diuinæ haberent, si nō ex scripto, tamen ex rerum creatione. Hinc autem non sequitur, eos facultatem habere præstandi id quod rectum esse cognoscerent.

16.

Quòd Paulus inquit, Iusticiam Dei credentibus omnibus communem esse: quid aliud intelligit, quàm in omnes credentes eam effundi? At nō omnes credere, nisi qui trahātur à patre cœlesti, Christus ipse dicit. Et Ioan. ex Esaia: Domine quis credit sermoni nostro?

17.

Non Iudæos autem tantùm, sed & Gentiles in Euangelij societatem uocauit: adeò nullum hominum genus à se excludit.

18.

18.

Gratia omnibus quidem offertur, sed à nemine accipitur nisi ab electis, qui secundum propositum uocati sunt.

19.

Comparationes Paulinæ non eò tendunt, ut multitudo seruandorum par sit multitudini uitiatorum: sed ostendunt Christum esse causam iustitiæ & uitæ eorum qui seruandi sunt, sicut Adam causa est peccati & mortis omnium ex se prognatorum. Aliarum comparationum scopus est, potentiorẽ esse in fidelibus Christi gratiam, quàm uitium ab Adamo contractum.

20.

Non uidetur idem dici posse de Paradiso, & de uita beata ac immortali. Erat quidem Adam collocatus in paradiso, ut eum coleret. Itaq; & agrorum cultura ei commissa fuerat: & fructus permissi, quibus uesceretur: & una arborum uetita. Quia (inquit Deus) quo die ex ea comederis, morieris. In primis autem illud iussum, Crescite & multiplicamini. Hæc diuersa sunt à uita cœlesti, in

Matth.22. qua nulla cura erit rerum temporalium: neq; ibi uxores ducunt, neq; nuptum dantur, sed sunt sicut angeli Dei. Etsi autem Paradisus regni cœlestis typus aliqua ex parte uideri possit: tamen collocatio hominis in paradiso, & electio eius ad uitam, diuersas rationes habent. Hæc simplex est, illa cum adiunctione. Itaque cum peccauit Adam, ex Paradiso pulsus est. Cùm autem Deus nõ alium hominem creauit unde gignerentur alij, sed ex illo uitioso Adamo alij nati sunt: facti sunt omnes uiciosi, quẽadmodũ primus parens fuerat. Hic aũt Deus, qui malis bene nouit uti, cõsilijs suis uiam aperuit, ut qui ex massa uitiata nasceretur, alios iuxta beneplacitum suum uitio redimeret, alios relinqueret. Et hæc est destinatio aliorum ad

rum ad uitam, aliorũ ad mortem. De qua idem dici non potest, quod de Paradiso: in quo sine exceptione tota posteritas Adæ fuisset cũ parente suo, nisi ille peccasset.

21.

Non ijsdem rationibus duci Deum ad creaturas amplectendas, quibus patres ducuntur erga prolem suam, multis rebus ostendi potest. Multi in hanc lucem nascuntur claudi, cæci, stupidi, moriones, monstrosi, & alijs uitijs tum corporis tum animi obnoxij: idq; uolente Deo, & decernente. Quis autem patrum talem sibi prolem nasci uellet? Calamitatibus & morbis uarijs affligit Deus filios hominum, idq; facit uolens & sciens. Quis patrum uellet suos ad hunc modum affligi? Pereunt multi in undis, alij cadunt è rupibus: alij alijs casibus enecantur: id quoq; Deo uolente. Quis patrum tali nece prolẽ suam interire uellet? Christi uerba ex Matth.7. citata, subduntur exhortationi eius ad precandum. Sic enim Christus: Petite, Quærite, Pulsate. Addit promissiones: Dabitur uobis, Inuenietis, Aperietur uobis. Addit comparationem: Si patres carnales dant filijs petentibus, quæ illis putant esse commoda & salubria: quanto magis pater cœlestis facit, ut bona det petentibus se? His uerbis assiduitas precandi commendatur, fiducia impetrandi excitatur. quę quidem fiducia filiorum Dei est, quorum est illa uox: Abba pater. Itaq; apud Lucam extremũ uerbum Luc.11. sic refertur: Quanto magis pater uester cœlestis dabit spiritum sanctum poscentibus se? At solis filijs dat spiritum suum, & fiduciam poscendi illum suggerit. Ad eos igitur solos uerba Christi pertinent, non ad alios.

22.

Quod dicitur de iniusticia & tyrannide Dei, facilè soluitur similitudine tum figuli, tum creditoris. Nam sicut figulus sine ulla iniusticia uel tyrannide facit ex eadẽ mas-

ſaluti aliud uas in ſordidos uſus, aliud in honeſtos: ſuoq; iure id facit, nulla iniuria luti, cui minimè conuenit rationem facti à fictore ſuo exigere: ita Deus, qui nemini quicquam debeat, ſuo iure facit ex maſſa immunda alios mundando, alios in ſordibus relinquendo: ac deinde illorum mundiciem magis ornando & honeſtando, iſtorum ſordes magis ſordeſcere ſinendo, ac tandem in ignem mittendo. Igitur qui in ſordibus iacent, malo ſibi innato iacent: qui ex ſordibus eluuntur, Dei miſericordia eluuntur. Nullus autem iniuſticiæ locus eſt, ubi res ex liberalitate agitur, non ex debito. quemadmodum di-
Matth. 20 cit paterfamiliâs Euangelicus: At nō licet mihi quod uolo facere? Tolle quod tuum eſt, & uade. an oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Nullus itē locus tyrannidi, ubi qui eiuſdem damnationis rei ſunt, alij in ea relinquuntur, alij gratuitò ab ea redimuntur. Iſti habent cur gratias agant redemptori: illi nihil habent quod querantur ſe preteritos, cùm nihil in ſe habeant cur redimendi eſſent. Quod ſic Auguſtinus de bon. perſ. lib. 2. cap 8. Qui ergo liberatur, gratiam diligat: qui non liberatur, debitum agnoſcat. Si in remittendo debitū bonitas, in exigendo æquitas intelligitur, nuſquam eſſe apud Deum iniquitas inuenitur. An nō eſt in poteſtate creditoris, cui ſint duo debitores, alteri remittere, ab altero exigere qd' debet? Atqui homo nō debet eſſe meliore cōditione q̃ Deus.

23.

Ita & iuſticiæ & miſericordiæ locū eſſe uidemus. nam qui affliguntur ob innatam uitioſitatem, iuſtè affligunt̃. Qui uerò ex eadem uitioſitate, ob quam alij damnantur, uident ſe liberatos, an nō miſericordiam ſibi tributā eſſe agnoſcunt.

24.

Libertatē arbitrij noſtri ex ſe ad ſalutē nihil, ad damnationem

tionem omnino ualere, in libro huius argumenti oſtendimus.

25.

Laudantur, qui officio rectè funguntur: qui minus, uituperantur.

26.

De acceptione perſonarum ſic ad uerbum Auguſtinus, de Pelagianis ſcribens ad Sixt. presb. ep. 106. Quòd autem perſonarum (inquit) acceptorem Deum ſe credere exiſtimant, ſi credant quòd ſine ullis præcedentibus meritis cuius uult miſeretur, & quos dignatur uocat, & quem uult religioſum facit: parum attendunt, quòd debita reddatur pœna damnato, indebita gratia liberato: ut nec ille ſe indignū queratur, nec dignum ſe iſte glorietur. atque ibi potius acceptionem nullam fieri perſonarum, ubi una eademq; maſſa damnationis & offenſionis inuoluit, ut liberatus de non liberato diſcat, quod ſibi etiam ſupplicium conueniret, niſi gratia ſubueniret. Si autem gratia, utiq; nullis meritis reddita, ſed gratuita bonitate donata. Hæc Auguſtinus. Mihi uerò acceptator perſonarum eſſe uidetur, qui officijs præſtandis reſpiciat cauſas quæ reipſa cauſæ non ſint, nec eſſe debeant: ſed eas tamen pro ſuo affectu cauſas eſſe opinetur. ut ſi ſacerdotijs conferendis ſtemmatum, ſi honore tribuendo diuitiarum reſpectum habeat: ſi item iudicijs adminiſtrandis potentiorē pauperi præferat. Huiuſmodi enim cauſæ minimè iuſtę ſunt, quas effectus quos dixi ſequantur. Et certè qui eas rebus agendis perſequuntur, multas rebus mortalium peſtes inferūt. Cùm autē Deus alios eligendo, alios reprobando, cauſas huiuſmodi non ſequatur, perſonarum acceptionis minimè eſt arguendus. Ad hæc, diſtributio inæqualis rerum quæ in aliquos, qui æquales, ſint pro debito conferant̃, acceptionis perſonarū nomine fortaſſe culpari poſsit. Secus eſt in rebus quæ

pro mera liberalitate aliquibus, quamuis æqualibus tribuantur. Omnino enim si uni æqualium des quod non debeas, alteri non des, nec iniustus ob hoc diceris, nec personarũ respiciens: id quod in creditore uideri possit, ab altero debitorum nomina exigente, alteri gratiam faciente. Quemadmodum autẽ in plurium æqualium culpa iniusticię argui nõ debet qui aliquorum misereatur, aliorum minimè: ita in meritis plurium inęqualibus si æquale detur præmium omnibus, locum propterea iniusticiæ nõ esse, paterfamiliâs ille ostendit, qui operarijs omnibus quidem illis in uinea labore functis, sed tamen & spacio temporis & sudore impari parem mercedem reddit. Frementibusq; illis qui totius diei onus ardorẽq; pertulissent, quòd nõ maiore mercede affecti essent præ illis qui una tantùm hora laborassent, respondet: Amice, nónne mecum denario conuenisti? Quòd si pactam mercedem tibi do, quam tibi facio iniuriam? Aufer igitur tuum, & abi. Volo autem huic ultimo tantum dare, quantum tibi. an cũ ego benignus sim, te maleuolum & inuidum decet esse? Præclarum patrisfamiliâs factũ, qui multum meritis ita reddit debitam mercedem: ut tamen liberalitatem non claudat in eos qui multo minus uel nihil meriti essent. Quod certè non ex personarum acceptione prouenit, sed ex bonitate & misericordia illius optimi patris immensa.

27.

Paulina sententia ex epistola ad Romanos, & ei similes, uerbis Thomæ 1. q. 23. a. 5. facilè explicatur. Effectus prædestinationis (inquit) considerare possumus dupliciter. Vno modo in particulari, & sic nihil prohibet aliquem effectum prædestinationis esse causam & rationem alterius: posteriorem quidem prioris, secundum rationem causæ finalis: priorem uerò posterioris, se-

cundum rationẽ causæ meritoriæ, quæ reducitur ad dispositionem materiæ. Sicut si dicamus, quòd Deus præordinauit se daturum alicui gloriam ex meritis, & quòd præordinauit se daturum alicui gratiam ut mereretur gloriam. Alio modo potest considerari prædestinationis effectus in communi: & sic impossibile est quòd totus effectus prędestinationis in cõmuni habeat aliquam causam ex parte nostra. Quia quicquid est in homine ordinans ipsum in salutem, cõprehenditur totum sub effectu prædestinationis: etiam ipsa præparatio ad gratiam. Neq; enim hoc fit nisi per auxilium diuinum, secundum illud Thren. ultimo: Conuerte nos ad te Domine, & cõuertemur. Habet tamen hoc modo prædestinatio ex parte effectus pro ratione, diuinam uoluntatem: ad quam totus effectus prædestinationis ordinatur ut in finem, & ex qua procedit sicut ex principio primo mouẽte. Præclara est hæc Thomæ sententia, & ad præsentem controuersiam dirimendam pernecessaria. Iubet effectũ prędestinationis considerari tum diuisim in partibus singulis inter se comparatis, tum coniunctim in omnibus simul sumptis, & ad Deum relatis. Et primo quidem modo nihil impedire, quin effectus unus sit causa alterius. Quia enim Cornelius, quem exempli gratia producimus, Dei timẽs erat, egentibus benignè faciebat. Deum continenter orabat: ideo preces eius & benignè facta ad Deum ascenderunt. Act. 10. Deus autem, Petro ministrante, spiritus sancti munere eũ perfudit, beneficiaq; ampliora in eum contulit, quibus uitam immortalem mereretur. Ad hunc modum planum est, unum effectum esse causam alterius. Sic'que Pauli uerba accipienda sunt, reddere Deum unicuiq; pro operibus ipsius: rectè agentibus uitam, iniusticiæ obtemperantibus mortẽ sempiternam. Id enim ferè fit in rebus ordinẽ inter se positis, ut prior poste-

posterioris sit causa uel materialis uel efficiens, poste-
rior prioris sit finalis. Quem ordinem à Deo seruari sa-
lute hominis procuranda, Paulus est author, sic ad Ro-
manos scribens: Quos præsciuit, hos præfiniuit imagi-
nis filij sui consimiles: quos præfiniuit, hos uocauit: quos
uocauit, hos iustificauit: quos iustificauit, hos glorifica-
uit. Hunc ordinem doctores catholici constituunt, cùm
dicunt conatum ad bonum, causam esse disponentem
ad gratiam: gratiam ordinari ad opus, opus autem cum
gratia ad gloriam consequendam. Euangelici aũt, cum
fidem & pœnitentiam necessariam esse ad iustificatio-
nem docent: nec em̃ fidem ueram existere nisi in pœni-
tentia, nec misericordiam apprehendi posse nisi fide. Pœ
nitentia igitur & fides dispositiones sunt, præparantes
ad iustificationem: quam immortalis gloria consequi-
tur. Verumtamen omnes illæ præparationes à Deo
sunt. Deum enim sua misericordia Cornelium in primis
respexisse fatendum est. nam neque preces eius, nec ie-
iunia, nec ulla bona opera grata Deo esse poterant, nisi
fidei coniuncta fuissent: sine qua fieri nõ potest ut Deo
grati simus, eiq; placeamus. Fidem uerò Dei donum
esse, Christus ipse testatur, cùm dicit: Hoc est opus Dei,
ut credatis. Sicut autẽ diximus, priora opera posteriorũ
causas esse seu efficientes, seu mauis dicere meritorias
(nam & hæ ad materiam referuntur) ita si uicissim retro
commees, posteriora causæ finales sunt priorum. Quia
enim Cornelio Deus uult gloriam, uult eidem & opera
quibus mereatur gloriam: nempe Deo precibus ac ieiu-
nijs supplicando, proximis benignè faciendo. Quia au-
tem ei uoluit bona opera, ideo animum eius imbuit pie-
tate, fide & timore sui. atq; ut hæc in ipso essent, unxit
eũ spiritu suo, cuius esse illos fructus Paulus docet Gal.
5. Duplex igitur ordo pro duplici genere causæ constitu
tus est

tus est: prior à materia ducitur, posterior à fine. Et quod
priorem locum obtinet in ordine priore, hoc posterio-
rem in posteriore: & uice uersa, quod priorem locum in
posteriore ordine, hoc posteriorem in priore. Ita rata ma
ta manet philosophorum de causis sententia, ut quod
prius est animi intentione, hoc sit posterius operis effe-
ctione. Beatitudo enim immortalis est, quam postremũ
nanciscũtur qui sunt ad uitam destinati: in quam omnia
quę fiũt, ab illis ordinantur tanquam in finem ultimum.
Hucusq; effectus prædestinationis diuisim considerati
sunt, quatenus cõferuntur inter se. Consideremus eosdẽ
deinceps simul & cõiunctim, ut ad Deum prædestinan-
tem referuntur. Hoc autem modo in Deo est causa præ-
destinationis, eaq; sola illius uoluntas. In nobis uerò nõ
est. Quicquid enim in nobis boni est, id effectus est diui
næ prædestinationis. Quod Thomas nominatim de
præparatione seu conatu ad bonum confirmat testimo-
nio Prophetæ dicentis: Conuerte nos Domine, & con-
uertemur. Sed & de alijs quoq; idem dicendum, omnia
diuino munere nobis cõtingere. De fide dicit Paulus 1.
Cor. 7. Misericordiam consequutus sum à Domino, ut
sim fidelis. Non dicit ex sua fidelitate se misericordiam
consequutum: sed contrà, clementia Domini datum sibi
esse, ut fidelis esset. De sanctitate idem dicit Ephes. 1. Ele-
git nos ante orbem conditum, ut essemus in suo conspe
ctu sancti & immaculati. Non dicit ex eo nos electos es-
se, quòd sancti essemus, aut futuri eramus: sed nos ele-
ctos, ut sancti essemus, inculpati, charitate præditi. Non
igitur tantùm ad salutẽ, sed & ad media quibus ad illam
peruenimus, electio atq; adeò prædestinatio referenda
est. Notus est autem locus Pauli Rom. 8. ubi cursum to-
tum ad uitam beatam, & ipsam beatitudinem ipsi Deo
ascribit, qui propter Christũ filios sibi adoptat anteq; na
scuntur,

scuntur, & uitam hanc agentes ad pietatem uocat, uocatos iustificat, iustificatis largitur uitā immortalem. Cùm igitur quicquid boni in nobis est ad uitam æternam pertinens, id totum cadat sub effectum prædestinationis diuinæ, causa eius in nobis quærenda non est: sed in solo Deo, qui suo decreto quos uult uitæ destinat: eisq; per spiritum suum facultatem largitur & operandi, & perueniendi ad metam destinatam. Quid autē prohibet, quominus Thomę sententiam hoc syllogismo cōcludamus?

Nihil quod est effectus prædestinationis, potest esse eius causa.

Quicquid in homine est ad beatitudinem ordinatum, est effectus prædestinationis.

Nihil igitur quod in homine est ad beatitudinem destinatum, potest esse causa prædestinationis.

Hoc argumentum ex repugnantibus est ductum. Repugnat enim ei quod effectus est, ut causa sit eiusdem respectu. Neque ego uideo quomodo hic syllogismus dissolui possit. Quicquid enim in homine est quod uiam sternat ad beatitudinem, id omne ex Dei destinatione est: etiam ipsa ęprparatio, seu conatus primus de quo nominatim dixit Thom. atq; adeò usus bonus lib. arbitrij non enim ita se habet Deus ut aliquis rex, (quod exempli causa dicimus) qui militi equum donare potest, usum equi bonum uel ad pugnandum, uel ad alias commoditates dare non potest. Deus uerò & donat liberum arbitrium, & eius usum bonum: quemadmodum Paulus dicit, Deum in nobis operari tum uelle, tum perficere. Hucusque sententiam Aquinatis explicauimus, quam Ioannes Driedonis Theologus Louaniensis breuiter & dilucidè sic expressit: Quamuis, inquit, tota congeries effectuum prædestinationis non est ab alia causa quàm à Deo, pendens ex simplici bonitate illius misereri uolen-

Ioā. Driedonis lib. de concordia prædest. cū lib. arbit. part. 1. cap. 4. Sen. 5

ri uolen-

ri uolentis secundum cōsilium uoluntatis suæ: est tamen inter hos effectus ordo quidam. nam prior posterioris est dispositio, præparatio, meritum, causa, uel ratio: posterior uerò finis & præmium præcedentis. Sicut in naturalibus causis & effectibus unum fit ab alio, uel propter aliud: ita in prædestinato fides primùm datur non petita, ut possit esse principium bonorum operum, quę sint meritoria uitæ æternæ. Si quis dicat fidem dari propter merita, uel intelligit causam meritoriam, falsum est: uel finalem, uerum: ut sit sensus, datur ad merendum, sicut oculi ad uidendum, pedes ad ambulandum. Eandem sententiam alio in loco fusius explicat, simulq; causam tam prædestinationis quàm reprobationis planissimè exponit his uerbis: Non iccirco prædestinauit Deus suos electos, quia præsciuit illos obtemperaturos & obedituros: sed prædestinauit illos, ut obedirent & crederent ex gratuita eius motione. Cæteros autem reprobauit, non quia præuidit illos fore rebelles: sed reprobauit illos, non uolens taliter misereri ac trahere illos, qualiter aptum nouerat ut obedirent. Item particularem prędestinationis effectum habere causam aut meritoriam, aut motiuam, tanquam uerissimum conceditur. nam & ipsa uita æterna potest habere causam metitoriam, obedientiam humanæ uoluntatis rectè & salubriter obedientis Euangelio. Verùm hæc salutaris obedientia meritoria nō esset, nisi Dei uoluntas ad illam obedientiam hominem sua gratia illustrando, destinasset ac præparasset. Quòd si hæc salutaris obedientia à Deo præstita sit causa uitæ æternæ meritoria, non tamen est meritoria causa primæ gratiæ dandæ: licet fuerit bonum opus, ad quòd Deus gratiam illam dandā ordinauerit: ita qd' secūdum naturā prius hominis uoluntate intelligatur esse motio Dei, in sui obedientiam subijcientis sibi huma-

Ibidem in solutione argumenti 7.

 nam

nam uoluntatem. Hæc est definitio patrum in concilio Mileuitano. Proinde si ex fide quadam, nondum charitate uiua, prodeat obedientia quædam seu † ratio impetratoria, ex qua homo nondum iustificatus, dignus efficitur iustificatione, tam fides illa quam obedientia & desiderium remissionis peccatorum sunt ipsius prædestinationis effectus, atque ita homo non est prædestinatus propter illa. non est igitur quispiam prædestinatus, quia est obediturus: sed iccirco est obediturus, quia est prædestinatus ut obediret. Pariformiter inobedientia & rebellio etsi sunt causæ meritoriæ desertionis seu subtractionis auxilij & protectionis diuinæ & æterni supplicij, non tamen sunt causæ meritoriæ propter quas Deus permisit, aut permittit uoluntatem inobedientium & rebellium cadere in ipsius inobedientiæ ac rebellionis culpas, aut in primum peccatum. permittere autem hominem habere primum peccatum, aut cadere in ipsum, non est propter nullum opus prodiens ex ipsius lib. arbitrio, quod sit huius permisionis aut huius primi peccati in eodem homine meritoria causa: cuius merito uidelicet ipse homo permitteretur, & (ut ita dicam) traderetur à Deo in huiusmodi peccatũ. Quia tunc hoc opus præmium esset culpa & peccatum, eo quòd puniatur à Deo per subsequentem culpam. Quod dicere inconueniens est, eo quòd ex illo sequeretur, ante primũ peccatum in homine esse culpam, quod est imposibile. Driedonis igitur sententia, non tantùm beatitudo, sed & bona opera, & omnes præparationes præuiæ cadunt sub effectum prædestinationis diuinæ: ipsosque effectus inter se cõparatos ita se habere, ut unus causa sit alterius: & tamen eius qui primus sit omnium, in homine causam quærendam non esse, sed in Deo solo: ut non immeritò ipse Deus & sequentium, qui ex primo tanquam fonte oriantur, causa dici

† oratio

dici debeat. De reprobatione clarisime affirmat, peccatum inobedientiæ causam esse desertionis & subtractionis gratiæ: & consequenter etiam mortis æternæ. Verùm quod homo permittitur ruere in peccatum, causam in eius libero arbitrio non esse: quæ quidem peccatum esset. alioqui ante peccatum esset peccatum. Hunc enim ordinem Driedon constituit, ut Deus primum permittat hominem peccare. Qui si permissus peccauerit (id enim est suæ potestatis, qui libero arbitrio præditus sit) deserit eum, suamque gratiam ab illo subtrahit. Inter prædestinatos igitur (inquit idem alio in loco) & reprobatos ab initio nulla est meritorum distinctio: nulla inter eos diuersitas, propter quam iste prædestinetur ut ex massa perditionis discernatur ac eligatur, fiatque uas in honorẽ, alius uerò reprobet, ut reijciat ac deseratur, maneatque ex carnali natiuitate uas in contumeliam. Exposuimus Driedonis sententiam nostræ congruentẽ. Thomæ etiam sententiam (opinor) nõ ineptè explicauimus. Quibus si addantur uerba Augustini quæ in tractatu de lib. arbitrio, cap. 5. obiectione 17. adduximus, de donis Dei, quæ & det nobis, & eadem coronat in nobis: si (inquam) uerba Augustini cum sententijs nunc à nobis explicatis cõiungantur, apparebit, mea quidem sententia, cõciliatio inter opiniones extremas de prædestinatione quas recitauimus. Etenim qui meritis nostris locũ nullũ dant in prædestinatione, nõ tantùm ad ipsam beatitudinem, sed ad totum effectum prædestinationis, hoc est ad totum cursum quo itur ad beatitudinem respiciunt: qui quidem cursus ex Deo prædestinãte totus pendet. Qui meritis locum aliquẽ dant, ad partes inter se collatas respectum habent: quarum partium unam alterius causam esse iam ostendimus. In omnibus his tenendum est, oportere aspirare nobis diuini fauoris auram, sine qua ne cogi-

Ibidem cap. 7 sent. 4.

Ibidem cap. 5. conclusione 1.

cogitationem quidem ſuſcipere poſſumus rerum diuinitùs nobis oblatarum: tantum abeſt ut uelle aut perficere ualeamus. Obſtant huic ſententiæ Theologi, qui uſum bonum liberi arbitrij præcedere dicunt gratiam: eſſéque tanquam diſpoſitionem de congruo, & rationem infuſionis gratiæ. Verùm hæc opinio non eſt communis omnium Theologorum. Driedoni eam nõ placere, iam oſtendimus. Et à Thoma confutatur 12. q. 109. a. 2. & q. 112. a. 2. ubi concludit his uerbis: Ad hoc quòd Deus infundat gratiã animæ, nulla præparatio exigitur, quam ipſe non faciat.

CAPVT XI.

De uſu doctrinæ prædeſtinationis: & quomodo aliquis de ea certus eſſe poſsit.

ITa ſententiæ omnes de prædeſtinatione diuina ad unam redactæ ſunt. De qua prædeſtinatione quæ diximus, certa ſunt illa quidem, & diuinis oraculis conſentanea, atq; eo potiſsimùm in Scripturis prodita, ut pij qui ea audiunt, de ſe humiliter, de Deo autem magnificè ſentire diſcant, cui gratias agant perpetuò de tanto beneficio in ſe gratuitò collato. Et ut in ijs qui reiecti ſunt, intelligant quid ipſi quoq; commeriti fuiſſent, ſi Deus cum eis iure ſuo agere uoluiſſet: ac ut ſuam paucitatem conſolentur cõtra multitudinẽ impiorum, qui ſibi tamẽ eccleſię titulũ uẽdicẽt. Fuit em̃ illud iam inde ab initio humani generis, ut quę uerè Eccleſia eſſet, ea opprimeretur, ac damnis afficeret̃ ab illa quę ſibi hunc titulum arrogaret, neq; tamen erat quod dicebat̃: tametſi multitudine, opibus, potentia, honoribus, pompa, authoritate uerã Eccleſiam ſuperaret, ac multo ꝙ illa florentior eſſet. nõ em̃ abs re queritur Eſaias de Eccleſia ſui temporis: Niſi (inquit) reliquiſſet nobis Dominus ſemen, ſicut Sodoma

cave

& Gomorra facti eſſemus. Et Helias prophetarum cædes deplorando, ac altarium Dei ſubuerſionem, ſe ſolum relictum putabat, qui Deum ritè coleret. Quid quod Chriſtus ipſe de extremis temporibus loquẽs: Putásne (inquit) cùm filius hominis uenerit, an fidem inueniet? Sub Chriſti primùm aduentum in terram Eccleſia exigua admodum fuerat: & ferè in Maria, Ioſepho, familia Zachariæ, Simeone, Anna, paſtoribus & nonnullis alijs continebatur. Acceſſerunt poſtea diſcipuli, apoſtoli, & pauci alij. nam eorum comparatione quanta multitudo erat impiorum cum Pontificibus, Scribis & Phariſæis conſentientium: qui præcipuè ſibi titulum populi Dei uendicabant? Dicebant ſe Eccleſiam eſſe, ſibi Chriſtum promiſſum, ſibi Prophetas datos, Sapientes, Sacerdotes, à quibus non eſſet periturũ uerbum, nec conſilium, nec lex ipſa. Hæc magno ſanè obſtaculo erant rudibus & infirmis: cùm ab illis quibus Chriſtus peculiaritèr promiſſus eſſe dicebatur, reijci uiderent & ipſum Chriſtum, & eius doctrinam. Audiebant Apoſtolos prædicantes, IESVM eſſe Meſsiam illum in lege & Prophetis promiſſum. Audiebant contrà Pontifices, Scribas, Phariſæos, homines legiſperitos fortiter reclamantes. Hoc obſtaculum Apoſtoli, & in primis Paulus & Ioannes, remouere conantur uaticinijs Prophetarum. Et poterãt illi quidem dicere, & uerisſimè poterant, uel incredulitatem, uel malitiam, uel naturæ corruptionem in cauſa fuiſſe huius Iudæorum defectionis. Sed altius conſcenderunt, & ab arcano uſq; Dei conſilio rem orſi ſunt. Itaq; Paulus primùm fratres bonos, ijſdem patribus natos, & in eadem diſciplina eductos proponit in exemplum: teſtimonijs adductis diuinis, quibus palàm ſignificatur, alteros à Deo cooptatos, alteros reiectos fuiſſe priuſquam naſcerentur. Quæ quidem teſtimonia ſuprà cap. 4. prima

opinione confirmanda adducuntur. Deinde Esaiæ testimonium profert, quod & à Ioanne adducitur: quo quidem testimonio indicatur non omnibus esse æqualem gratiam, sed ita Deũ diuitias gloriæ suæ erga organa misericordię illustrare, dum potentiam suam demõstrat in uasa irę in interitum apparata: firmamq; electionem Dei esse, sed illis quorum misertus sit: reliquos excęcatos esse: de quibus diserte Ioannes dicit, illos credere non potuisse, ut impleretur uaticinium Prophetę. Hæc sũnt copiose exposita suprà cap. 7. Eoq; ab Apostolo adducta, ut ne pij homines offendantur, cùm uident multitudinem impiorum Ecclesię nomine superbientium: atq; ita cũ Paulo statuant, non omnes qui sunt ex Israele, Israelitas esse: nec omnes qui Ecclesiæ titulum sibi arrogant, esse Ecclesiam. multos esse & perfidos, & ueræ Ecclesiæ hostes: quorum in manu est ordinaria potestas. Cæterùm quicunque uult salutis suæ certus esse, hîc non ad arcanam Dei electionem remittendus est, ne se inexplicabilibus labyrinthis inuoluat: sed ad Christum ipsum, unicum & æternum Dei consiliarium, in quo nobis o-
Gal. 4. mnia nostræ salutis mysteria proposita sunt. Hunc ex muliere & sub lege factum, misit pater, ut eos qui sub lege erant redimeret: ut adoptionem filiorum reciperemus.
Ephes. 1. mus. In hoc elegit nos ante mundi constitutionem, ut es-
Ioan. 17. semus sancti & immaculati. Huic pater eos qui sui erant dedit, ut eos sanctificet. Quicunque igitur scire cupit, quid de sui adoptione statuerit æternus pater ante conditum orbem, ad Christum se recipiat: in quo thesauri omnes cœlestes conclusi sunt. De quo est illa uox patris: Hic est filius meus dilectus, hunc audite. Ad hunc igitur fide accedendum est. In hoc nobis peccatorum remissio, reconciliatio cum Deo irato, ius filiorum Dei, hæreditas cœlestis offertur. Nemo illius patris potest esse

esse filius, nisi idem sit Christi frater. Huius fratris nostri est illa uox uere diuina: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: ut quicunq; credit in illum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Audiamus igitur hunc magistrum, pastorem, mediatorem & propitiatorem nostrum IESVM CHRISTVM, cuius sanguine hæreditas uitę æternę nobis parta est, Euãgelio ipsius oblata, fide in ipsum comprehendenda. Atque hæc est uia, qua Deus eos quos ante orbem conditum elegit, tempore suo uocat & iustificat, ut tandem illos glorificet, dona sua in illis coronando. Quamobrem die extrema cum benedictos patris sui ad possessionem regni cœlestis uocat, opera charitatis quæ exercuissent, enumerat, quæ coronaturus esset: & per quæ, benedictione patris ius eis factum esset capiendæ hæreditatis promissæ. Paulus quoq; ait, diligentibus Deum omnia cooperari in bonum. Quibus uerbis significat, qualiter oporteat esse affectos fideles. Sed ne id uiribus suis, aut merito suo tribuant, addit, hoc illis contingere qui secundum propositum Dei uocati sint sancti. Ita Paulus & uocationi Dei locum suum tribuit, & quid unumquenque facere oporteat docuit. Certe Deus diligendus est omni mente, omnibus uiribus. nam ipse dicit: Ego diligentes me diligo. Verùm sciendum est, eum à nobis diligi non posse, nisi ipse prior diligat nos: ut testat Ioannes, prima Ioannis quarto. Lex Dei est facienda: Verùm finis legis Christus est. In hunc igitur mens & animus intendendus. Hic enim peccata nostra per sacrificiũ mortis suæ expiando, iusticiam in nobis suam adimpleuit. Econtrariò cum reprobi rei peraguntur, sua ipsorum peccata inspicere iubentur. Sic enim ad eos Christus: Ite maledicti in ignẽ æternum. non ẽm me esurientem cibastis, nec nudum cooperuistis. Sic Paulus causam

causam abiectionis Iudæorum humano captui conspi-
cuam dicit esse infidentiam, & offensionē in Christo tan
quam lapide, quòd iusticiā suam stabilire uolentes, Dei
iusticię non fuerint subiecti. Nihil hoc quidem impedit,
quin æternum Dei decretum firmũ sit de saluandis & da
mnandis: uerũ non id nobis scrutandum est, sed in salute
gratuitum Dei beneficium amplectendũ: in damnatio-
ne prauitas & peccatum nostrum considerandum. In no
bis enim est infidelitas, in nobis cupiditates aduersus le-
Rom. 1. gem Dei uariæ. Qui Deum ex cœli & operum eius aspe
ctu cognitum, nō ita ut deceret glorificant, traduntur in
2. Thess. 2. reprobum sensum. Qui gratiam Dei, uerbo ipsius obla-
tam, uolentes respuunt, ac ueritati obedire nolunt, his ef
ficaciam illusionis immittit Deus, ut credant mendacio:
eorumq; mentes excæcat Deus huius seculi. An uerò
peccata quæ hanc excæcationem merentur, non in ipsis
hęrent? nō ipsos accusant? Vnde enim illa uox Iudę Isca
riotę: Peccaui tradendo sanguinem iustum? non accusat
arcanũ Dei consilium: suam ipsius culpam intuetur, aua-
riciam pessimam consultricē in crimen uocat. Hoc enim
est quod Propheta de omnibus dicit: Perditio tua ex te
Israel. Hęc uera sunt, & cũ Dei oraculis cōgruunt. Quòd
si quis quærat, cur qui eodē modo rei sunt, alij ad uitam
eliguntur, alij exitio relinquũtur: suprà dictũ est, causam
apud Deum latêre: nec esse quod hîc homo respondere
possit, quàm id quod dicit Paulus: O' homo tu quis es?
Psalmista dicit, Iudicia Dei abyssum multam esse: quæ
Paulus uocat inscrutabilia. non igitur scrutanda, nec ue-
stiganda sunt homini mortali: sed Dei uoluntas quæ
præceptis patefacta est, inspicienda. ad eam uoluntas
nostra & perficiendi studium afferendum, uel potius ab
ipso Deo petendu. Christus quærēdus, qui uenit ut pec
catores saluos faciat. Hunc pater in mundum misit, ut si-
gnum

gnum esset certissimum salutis nostræ. In hunc scelera o-
mnia nostra coniecta sunt. Hic morti traditus est, ut nos
per eum uiuamus. Credamus tantùm huic saluatori no-
stro: & uita nobis aderit. Et quamuis uerum est, male-
dictos omnes esse qui non præstiterint omnia quæ præ-
cepta sunt: uerùm & illud quoque uerissimum, Chri-
stum pro impijs mortuum esse, ac pro nobis factum esse
maledictum, ut nos à legis maledictione assereret. Con
fidamus tantum huic redemptori nostro studium legis
diuinę & conatum obediendi retineamus: nihil oberũt
nobis imperfectiones nostræ. Quis putaret latronē, qui
scelerate uiuendo, & uitas hominũ uiolando, æuum suũ
transegit, & ob id in crucem sublatus est, ad uitam im-
mortalem traducendum? Et tamen traductus est fide, &
studio obtemperandi. Sanguine enim Christi, eius pec-
cata abluta sunt. Hic sanguis in omnem credentem de-
fluit ex cruce illa in monte erecta. ad hunc igitur con-
currant omnes, quicũq; salui esse uelint. Breuiter, quam-
uis origo salutis nostræ ex Dei pendet electione gratui-
ta, qua ante conditum orbem selegit nos ad uitam æter-
nam: tamen quia illa abstrusa est, & humano ingenio
prorsus imperuestigabilis, à Christo discenda est. In quo
qui credit, nō iudicatur: qui nō credit, iam iudicatus est, Ioan. 3.
quia nō credit in nomen unigeniti filij Dei. Certa enim
res est, inquit Paulus, & omni approbatione digna, 1. Timoth. 1.
IESVM CHRISTVM in mundum uenisse, seruatum
sontes: quorum uel primus ego sum. Verùm ideò tribu-
ta mihi misericordia est, ut in me in primis exerceret IE-
SVS CHRISTVS summam clementiam, ad eo-
rum exemplum qui ei fidem essent ha-
bituri ad uitam æ-
ternam.

CAPVT XII.

Epilogus, 1. ubi primum generalis responsio ad omnes obiectiones contra Dei prædestinationem affertur. 2. Deinde necessitas docendi de prædestinatione ostenditur. 3. Eam doctrinam non debere quenquam remorari à bene agendo. 4. Esseq́ pijs hominibus cùm utilem & iucundam: 5. Tum uerò certam & constantem esse debere. 6. Tandem doctrina de prouidentia commendatur.

HActenus de usu doctrinę prædestinationis & quo modo aliquis de ea certus esse posit, disseruimus: prius etiam contrarias Theologorum de eadem prædestinatione sententias & recensuimus, & in concordiam (quæ sicubi alibi, certè in re Christiana est pernecessaria) reducere studuimus: argumenta quoque præcipua tum contra prouidentiam, tum contra prædestinationem dissoluimus de uirorum doctissimorum sententia: quam uerbis illorum describendis retulimus. Nec enim illi uerbis quicquam dixisse mihi uidentur, nisi ex sacris literis desumptum: in quæ seuerius inquiri minimè licet. Sunt enim diuina oracula: quæ adoranda sunt, & in eis acquiescendum, quemadmodum ipse
1. Paulus indicat, dum sic allatrantibus diuinam maiestatem respondet: O' homo, tu quis es, qui cũ Deo disceptes? Augustinus quidem ad eiusmodi quæstiones, quibus recondita Dei iudicia, & abstrusæ eius rationes uocentur in disceptationem, duo dicit se habere quæ respondeat, O 'altitudo diuitiarum: &. Nunquid iniquitas est apud Deum? Et addit: Cui responsio ista displicet,

cet, quærat doctiores: sed caueat, ne inueniat præsumptores. Hæc ille de Spiritu & litera cap. 34. Simus igitur & nos contenti his responsionibus. Me uerò non tantùm imbecillitas ingenij mei commouit, ut hanc scribendi consuetudinem susciperem, aliorum sententijs ad uerbum referendis: uerùm causæ magnitudo, in qua timidè & quasi intra septa & rerum & uerborum diuinitùs nobis præscriptorum uersari necesse est eum, qui lapsum uitare uelit. Qui quidem lapsus in hoc genere argumenti, sicubi alibi, multiplex est, & periculi plenus.

Non enim eadem mens est omnium qui audiunt, 2.
prouidentia Dei immutabili geri omnia, & in hac & in futura uita. alij hoc axiomate cognito, uel segniores fiunt ad rectas actiones, uel præcipites ruunt in omne genus facinorum. alij in curriculo rectè & honestè uiuendi confirmantur: dant'que strenuam operam, ut ad metam ab opifice illo & gubernatore rerum omnium benè agentibus propositam, fœliciter perueniant. Non igitur eundem fructum referunt huius doctrinæ tum doctores, tum auditores. Quid igitur? an reticenda doctrina hæc prædestinationis ac prouidentiæ diuinæ? Minimè. Paulus Gentium Apostolus, Romanis adhuc in fide nouitijs, hoc mysteriũ bene longo sermone enunciare nõ dubitauit. Quanto magis nunc faciendum est, cùm doctrinam religionis ferè cum lacte nutricum sugimus? Neq; uerò metuit illa pericula segniciei ac lapsuũ: quin clarè dicit, se suauẽ odorem esse Deo in ijs qui seruantur, & in ijs qui pereunt: Et his quidem se mortalem esse odorem ad mortem, illis uitalem ad uitam. Idem docet, Deũ esse qui in nobis operatur ut & uelimus & ope 3.
remur, pro bona sua uoluntate. Nihilo tamẽ minus hortari omnes nõ cessat, ut & uelint quæ Deo placeant, & operetur. Idem docet, Deum, qui in nobis bonum opus

inchoauit, eundem absoluturũ esse, usq; in diem IESV CHRISTI. Neq; tamen suadere desinit, ut quisq; & incipiat & perseueret usq; in finem. Nec tantum Paulus, & reliqui tum Apostoli, tum Prophetę, sed & Christus ingenti hominum multitudini uerba uitæ æternę tradit: non ignarus, maiorem partem in impietate perseueraturam. Et ad inchoandũ quidem sic omnes hortatur: Creditis in Deum, & in me credite. ad perseuerandum sic: Oportet semper orare, & nõ deficere. Hoc audiunt multi: sed illi soli faciunt, quibus datum est. quibus datum non est, illi siue audiant, siue non audiant, non faciunt. Itaq; dicit ipse: Nemo uenit ad me, nisi pater traxerit eũ. Et quod humanę rationi magis mirum uideri possit, eos docet quibus doctrina contempta sit magno malo. Sic
Ioan. 15. enim ipse dicit: Si non uenissem, & loquutus fuissem eis, peccatum non haberent. nunc autem non habent quod prætexant peccato suo. Igitur & doctrinam suam impijs prædicari uult Deus; & eiusmodi prædicatio uertitur illis in interitum. In hoc ratio humana non potest non offendi. Verùm pij hominis est, hæc subijcere cogitationi suæ: O' homo tu quis es? Atq; etiam in id unicè incumbere, quod Christus filius Dei ad uitam immortalem cõtendentibus præcipit, ut agnoscant uerum Deum, & quem ille misit IESVM CHRISTVM: in quo sint reconditi omnes thesauri sapientiæ & bonitatis diuinæ. Hic solus per spiritum suum certiores nos facere potest, nos esse filios Dei: atq; adeò & hæredes Dei, & cohære-
4. des Christi. Hoc pacto mysterium prædestinationis ab oculis & omni cogitatione nostra lõgè remotissimũ nobis patefiet. Quandoquidem qui prędestinati sunt ad uitam æternam, hi quoq; uocantur & externi uerbi prædicatione, & interna spiritus illustratione. Per hanc qui à Deo tractus uenit ad Christum, eum ipse Christus securum

rum facit salutis suæ, his uerbis: Hæc est uoluntas eius qui misit me patris, ne quid perdam ex omnibus quæ dedit mihi, sed resuscitem illud in nouissimo die. Est igitur hîc prædestinationis eximius & dulcissimus fructus: neminem eripere posse quos Deus elegit ad uitam sempiternam. Sic enim Christus: Oues meæ, inquit, uocem meam audiunt: easq; ego noui, & ipsæ me sequuntur: & eis ego uitam do sempiternam: nec possunt unquam perire, nec mihi quisquam eas de manu eripuerit. Meus pater, qui mihi dedit, maximus est omniũ: neq; quisquam possit ex manu mei patris extorquere. Debere autem 5.
hanc prædestinationis certitudinem sanctorum menti- Ephes. 1.
bus conceptam esse, Paulus planè affirmat, cùm ad Ephesios scribens dicit, se illorum in suis precibus mentionem facere, ut Domini nostri IESV CHRISTI Deus, gloriæ pater, eos sapientię & reuelationis spiritu donet, quò eum cognoscant: illustratis eorum mentis oculis, ut sciant quid sperandum sit uocatis ab eo: & quàm locuples gloriosaq; sit eius hæreditas, destinata sanctis: & quàm excellens sit eius in omnes fidentes potentiæ magnitudo. Loqui aũt ibi Paulũ de uocatione & electione, qua sancti ante orbem cõditum in Christo electi sunt, uerba quæ apud eum legi licet, manifestè ostendunt. Sed fieri non potest, ut quis hac certitudine imbuatur ad actiones suas respectando, quæ imperfectione sua ream agãt conscientiam nostram, & scrupulos ac dubitationes semper inijciant pauidis mentibus. Opus est certitudinis huius causas petere ex liberali & gratuito Dei beneficio, destinato ante conditum orbem, comparato morte Christi, oblato euangelica promissione. Sic enim, ut Christus inquit, Deus dilexit mundum, ut filium suum unicum dederit, ut quisquis ei fidem habeat, nõ pereat, sed uitam obtineat sempiternam. Hæc nos ueritatis magister

giſter docuit IESVS CHRISTVS: cui non credere,
Ioan. 3. eſt animam ſuam perdere. Qui enim nō credit filio, iam
iudicatus eſt.

Hæc de ea prouidentiæ parte, quæ prædeſtinationis
nomine intelligitur, dicta ſint. De ea uerò qua res o-
mnes gubernantur huius mundi, plenæ ſunt ſanctæ Scri
pturæ ſuprà à nobis citatæ: quæ teſtantur, nihil in hoc
mundo euenire poſſe, ſeu proſperi, ſeu aduerſi, quod
Deus non animaduertat & gubernet. Eſt autem hoc ef-
ficaciſsimum remedium aduerſus omnia, ut qualeſcun-
que conuerſiones rerum fiant ſeu publicarum, ſeu priua
tarum, eas æquo animo perferamus: nec in ſecundis in-
ſoleſcamus, nec in aduerſis deijciamur: neminem quan-
tumuis afflictum contemnamus: nemini quantumuis
abundanti adulemur. nec aliorum fortunam ita admire-
mur, ut nos pœniteat noſtræ: etiam ſi periculis oppri-
mamur, nec unquam uel ad opes perueniamus, uel ad
ullas dignitates euehamur. Plena eſt hiſtoria Sauli &
Dauidis regum Iudææ (quos hoc loco exempli cauſa
proponi ſatis ſit) uiciſsitudinum, uarietatum, commuta-
tionum, quæ declarant qui & quales uiri illi fuerint. V-
terq; humili loco natus eſt: uterq; ad regni gubernacula
à cura pecorum uocatus: uterq; in magnis Reip. neceſsi
tatibus ac periculis grauiſsimis uerſatus. Verùm nō eo-
dem modo uterq; in munere ſuo ſe tractauit. Saulus cū
prouidentiæ Dei uel imperitus eſſet, uel ei ſubditus eſſe
nollet, ea impedire & auertere conabatur, quæ Deo de-
creta fuiſſe, debebat non ignorare. Itaq; Dauidi, ne poſt
ſe rex eſſet, necem machinabatur. Ionathani iraſcebatur,
propter eius in Dauidem beneuolētiam. Sacrificia Dei
iniuſſu peragebat, nec ſine ingenti acerbitate audiuit re
gnum ſibi ſuiſq; poſteris ereptū iri. Deniq; cum à Deo
prorſus deſperaret, rebus aduerſis fractus, à ſpiritu malo
per

per Pythoniſſam conſilium & auxilium petebat. Contrà
Dauid, quàm diuinæ prouidentiæ obſeruans fuerit, ea-
dem hiſtoria teſtatur. Qui cùm apud patrem gregem pa
ſceret, accerſitus ex paſcuis, nec unquam de regno cogi
tans, rex in adoleſcentia eſt deſignatus. Quot uerò & q;
uarijs caſibus iactatus, quantis & quàm diuturnis cala-
mitatibus exagitatus eſt, anteq; regni poſſeſſionem adie
rit? Saulo uiuo multos annos uitam uagam, amaram, ſo-
licitudinum plenam degebat. Cuius tot & tantas inſe- 1. Reg. 20.
ctationes pertulit, ut uix uno paſſu ſe à morte diſtare di-
ceret. Cùm autem Saulo mortuo regno potiretur, quot
plagæ illi diuinitùs iniectę ſunt? Quantis optimatum o-
dijs, quantis undiq; difficultatibus exagitatus eſt? Qua-
lis uerò illa fuga erat, cū Hieroſolyma relicta, Abſalome
perſequente, fugere cogeret? In qua fuga Sadocū Ponti
ficem, & ipſum fugientē, arcamq; diuini fœderis geſtan
tem, ſic alloquitur: Redi tu, & arcam tecum refer in urbē. 2. Reg. 15.
Si mihi Deus propitius erit, reuocabit me: mihiq; & ar-
cam & domiciliū ſuū exhibebit. Sin me ſibi placere ne-
gauerit, faciat ſanè mihi quod ei uiſum fuerit. Quid illud
cū Abiſæum conuicia Semeis ultum ire uolentē dehor-
tatur his uerbis: Quid ſi Deus Semein impellit ad Daui-
di maledicendū? quis ab illo facti rationē repoſcat? Fi-
lius meus mortē mihi machinatur: quid faciet Iemini en
ſis? Sine ut maledicat: nā à Deo miſſus eſt. Qui Deus
fortaſſe meam miſeriam reſpiciet, & bona mihi pro ho-
diernis huius conuicijs rependet. O uocem uiri affla-
tu numinis pleni, quæ declarat, illum prouidentiam
Dei tanquam clypeum firmiſsimum obieciſſe telis o-
mnibus rerum aduerſarum. De quibus ipſe ſic canit, ſe-
ſe conſolando: Fugas meas tu numeratas habes: La- Pſal. 56.
chrymas meas repones in utrem tuum: non'ne in li-
bro tuo hæc ſcripta ſunt? Grauiter & explicatè affir-
mat,

mat, in libro prouidẽtiæ diuinæ ſcriptas eſſe omnes ſuas
uagationes, omnes lachrymas, omnes iniurias quas per
tuliſſet. Id q̃a certò ſibi perſuadet, ideò fert ęquo animo:
Deumq́ laudat, nihil dubitans auxilium illum laturũ op
preſſo. Sic em̃ inquit: In quacunq; die inuocauero, ecce
cognoui quòd Deus meus es tu. Vocat eũ Deum ſuũ.
Pſal. 33. Itaq; & in medijs calamitatibus beatum ſe ſtatuit. Bea-
tum enim populum eſſe, cuius Dominus Deus ſit, idem
diuinus rex teſtatur. Cuius exemplo muniamus nos cõ
tra res quaslibet, diuinâ prouidentiâ, in rerum tum af-
fluentia, tum inopia: in piorum calamitate, & in malo-
rum proſperitate: in omni temporum uarietate, & fortu
næ uiciſsitudine, ad Deum omnia moderantem reſpe-
ctemus: ex cuius uoluntate pendeant omnia: qui iam in-
de ab ipſa æternitate conſtituerit omni homini, & rei u-
nicuique, & initia & fines, & omnes progreſsiones. O-
mnia igitur in bonam partẽ accipere diſcamus, qui Dei
nutu ac permiſſu omnia euenire ſciamus. In rebus omni
bus agendis ita nos geramus, tanquam Deum cogita-
tionibus, ſermonibus & actionibus noſtris præſentem
habeamus: ut certè eſt præſens, qui cœlum & terram im
plens, in omni loco contemplatur oculis ſuis bonos &
malos. Hoc agentibus uita ſempiterna aderit: & illud
cœleſtè regnum adueniet, quod eiuſmodi bonorum ple
niſsimum eſt, qualia nec oculis uiſa ſunt, nec
auribus audita, nec ulla cogita-
tione noſtra adum-
brata.

LIBRI DE PRAEDESTINATIONE
& Prouidentia diuina FINIS.

125

AND. FRICII Modreuij Secretarij Regii, de Mediatore Libri tres.

SI QVID HIC DICTVM SCRI-
PTVM'VE CONTRA VERITA-
TEM, INDICTVM IN-
SCRIPTVM'VE
ESTO.

Anno M. D. LXII.

LIBER PRIMVS DE Mediatore.

AND. FRICIVS MODREVIVS, PATRIBVS ET FRATRIbus ſynodum Chriſtianam Vulodislauiæ ſeu ubiuis alibi habituris, patronis ſuis, Gratiam & pacem à Deo patre, & Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Ontrouerſia de Mediatore, quæ apud ueteres, quod ſciam, fuerat nulla, proximè in ueſtris ſynodis (ut fertur) excitata eſt, commouit me ut aliquid ſcriberem ad uos. Qui etſi nihil huius officij à me requiratis: tamen quia res exijt, & in uulgus emanauit, non quidem ſine quorundam alienatione à uobis, multorumq́ offenſione: dabitis ſpero mihi hanc ueniã, ut quod ſentiam de hac quæſtione, diligentius perſequar: ad uosq́, pro ingenij mei paruitate explicatum, tranſmittam. Video conſtare inter omnes, qui ueritati Chriſtianæ conuenienter loquuntur, Chriſtum eſſe mediatorem Dei & hominum. Verùm quia in Chriſto duæ naturę ſunt, Diuina & humana: uocatur in controuerſiam, an mediatoris officium congruat ei ex ea parte quatenus homo eſt, an uerò quatenus Deus & homo. Theologi noſtrorum temporum, quos mihi uidere contigit, nihil huius controuerſiæ meminerunt. Inter ueTuſtiores, diuus Auguſtinus in ijs libris quos contra Pe-

lagium & Cœleſtium de pecato originis edidit, lib. 2. c. 28. ſic ſcriptum reliquit: In Adam inuenientibus mortem per hoc prodeſt Chriſtus, quia eſt mediator ad uitam. Non autem per hoc mediator eſt, quòd æqualis eſt patri: per hoc enim quantum pater, tantum & ipſe diſtat à nobis. Et quomodo erit medietas, ubi eadem ipſa diſtantia eſt? Ideo Apoſtolus non ait, Vnus mediator Dei & hominum Chriſtus IESVS: ſed homo Chriſtus IESVS. Per hoc ergo mediator, per quod homo. Inferior patre, per quod nobis propinquor. Superior nobis, per quod patri propinquor. Quod apertius ita dicitur: Inferior patre, quia in forma ſerui: ſuperior nobis, quia ſine labe peccati. Idem in Pſal. 103. concione 4. col. 1214. d. citando locum 1 Tim. 2. Vnus Deus, unus & mediator, &c. Si non homo (inquit) non mediator, quia æqualis patri Deus. Dicit alio loco: Mediator autem unius non eſt, Deus autem unus eſt. Inter duos mediator: ergo Chriſtus mediator inter hominem & Deum: non quia Deus, ſed quia homo: non quia Deus æqualis patri, ſed ſi æqualis patri, non mediator. ut autem ſit mediator, deſcendat à ſuperiore ad inferiorem: ab æqualitate patris, faciat quod ait Apoſtolus: Semetipſum exinaniuit formam ſerui ſuſcipiens, in ſimilitudine hominum factus, & habitu inuentus ut homo. fundat ſanguinem ſuum: deleat chirographum noſtrum: componat pacem inter nos & Deum: noſtram uoluntatem corrigens ad iuſticiam, illius ſententiam flectens ad miſericordiam. Idem de Ciuit. Dei lib. 9. c. 15. nec tamen (inquit) ob hoc mediator, quia uerbum: maximè quippe immortale & maximè beatum uerbum, longè eſt à mortalibus miſeris. ſed mediator, per quod homo: eo ipſo oſtendens utique, ad illud beatum & beatificum bonum non oportere quæri alios mediatores, per quos arbitre

mur nobis peruentionis gradus eſſe moliendos. Quia beatus & beatificus Deus factus particeps humanitatis noſtræ, compendium præbuit participandæ diuinitatis ſuæ. Hæc Auguſtinus ad uerbum. Sunt autem plana omnia, nec ulla egent explicatione. Placet tamen addere hanc ueluti methodum. Chriſtus (inquit) mediator eſt inter Deum & hominem, non quia Deus eſt, ſed quia homo: mediator eſt non ob hoc quia uerbum, ſed per id quod eſt homo, mediator eſt non per id quo eſt ęqualis patri, ſed per id quo diſcedit ad ęqualitate patris. Hæc non'ne Auguſtini ſunt omnia? Maneat ergo hoc, ſitque ex ſententia Auguſtini conſtitutum, Chriſtum mediatorem eſſe non quà Deus, ſed quà homo eſt. Hanc ſententiã confirmat Aug. primùm authoritate Pauli, quem ait non ita dicere, Vnus mediator Dei & hominũ Chriſtus IESVS: ſed, homo Chriſtus IESVS. Clarè dicit Aug. Chriſti mediatoris officium ad humanam naturam, Pauli ſententia reſtrictum eſſe: cùm tamen Chriſtus ipſe Deus quoque eſſet. Deinde ratio additur ab Aug. Per hoc, inquit, Chriſtus eſt mediator, per quod patre eſt inferior, nobis autẽ ſuperior. Quod cùm ei competat, quia eſt homo: hoc igitur modo mediator eſt. Inferior enim eſt patre, quia in forma ſerui: ſuperior nobis, quia ſine labe peccati. Hoc magis explicando inducit hæc tanquam repugnantia, æqualem eſſe patri, & mediatorem eſſe. per hoc enim quo eſt æqualis, quantum pater, tantum ipſe diſtat à nobis: quia eſt apud Deũ, & ſimul cum Spiritu ſancto unus Deus. Vt igitur ſit mediator, ab æqualitate patris deſcendat. Faciat quod ait Apoſtolus, ut ſe exinaniat forma ſeruili ſumpta: ſit hominum ſimilis, ſit figura humana. Effectus huius mediationis recenſet Aug. iſtos: Effundere ſanguinem, delere chirographum noſtrum, componere

pacem inter nos & Deum, nostram uoluntatem flecte-
re ad iusticiam, Dei sententiam flectere ad misericor-
diam: deinde esse mediatorem ad uitam. Hæc Paulus
paucis uerbis comprehendit. Cùm enim dixisset, Chri-
stum hominem esse mediatorem, mox addidit: Qui se-
ipsum liberationis precium pro cunctis dedit. Vt autē
intelligatur, hos effectus nemini præter Christum com
petere, sicait Aug. Vtiq; ad illud beatum & beatificum
bonum non oportet quæri alios mediatores, per quos
arbitremur nobis peruentionis gradus esse moliendos.
Hoc Paulus unico uerbo cōprehendit, cum dicit unum
esse, mediatorem. Concludit autem hanc unitatem ex
unitate Dei, his uerbis: Vnus Deus est, unus item media
tor Dei & hominum. Igitur ex Pauli & Aug. uerbis
efficitur, Christum, hoc ipso quòd homo, mediatorem
esse præter quem nullus alius mediator quærendus sit.
Ne quis autem putet hoc modo à Christo tolli diuinita-
tē, Augustinus occurrit his uerbis: Beatus & beatificus
Deus, factus particeps humanitatis nostræ, compen-
dium præbuit præparandæ diuinitatis suæ. Planè & a-
pertè dicit, compendium perueniendi ad preparandam
diuinitatem factum nobis esse in Christo, ex eo quòd
Deus factus sit Particeps humanitatis nostræ. Hacte-
nus de uerbis & mente Augustini. Ex quibus hoc
opinor concludi posse, si propriè & disertè dicendum
sit: Christus mediator est Dei & hominum, quâ homo.
Sic enim & Deo inferior est naturâ ipsa: & hominibus
superior tum sapientiâ, tum gratia & gloria apud Deū
hominesq;. Est autem hoc medij proprium, ab extre-
mis abscedere. Etsi autem Christus, quâ homo, ab ho-
minib. nō recedat naturâ: tamē gratiæ & gloriæ magni-
tudine superat cūcta creata. Quâ aūt Deus est, nec natu
râ nec ulla dignitatis ratione discedit à Deo ipso. Itaq;
ratio-

rationem medij obtinere nequit. Sunt qui in media-
tore id spectandum existiment, ut cum extremis, inter
quæ mediator sit, aliquid participet: hacq; ratione inter
Deum & hominem collocent Christum, qui cum Deo
diuina natura, cum homine humana conueniat. Etsi
autem ad medium satis esse uideatur, ut extremorum,
inter quæ est Interiectum, sit particeps: tamen ut id satis
sit ad mediatoris, de quo loquimur, officium, etiam
atq; etiam uidendum est. Certè mediatoris est, ho-
stiam se præbere ad sacrificium, sanguinem fundere, pro
salute nocentium supplicare, atq; hac ratione Deum ho
minibus placare. Hæc uerò Christo, quatenus Deus
est, quomodo congruerent, cùm nec sanguinem Deus
fundere, nec pati, nec supplex esse posit? Illud uerò di-
ci nullo modo, ac ne cogitari quidem potest, quomodo
aliquis seipsum oraret pro salute alicuius. Iam de me-
dio quærendum uidetur, an aliquid eius rationem ex ea
parte tenere posit, quatenus æquale est alterutri extre-
morum? Certè Augustino absurdum id uideri, suprà
monstratum est. Atqui Christus, quâ Deus, æqualis
Deo est omni ratione, ut pote Deus ipsemet: quâ uerò
homo, & Deo inferior est: & hominib. rerum omnium,
natura excepta, præstantia longè superior, quemadmo-
dum Augustinum de Christo loqui suprà ostendimus:
Inferior (inquit) patre, quia in forma serui: superior no-
bis, quia sine labe peccati. Sit igitur cōclusum: Christū,
quatenus homo est, mediatorem esse: seq; humanā ho-
stiam Deo immolasse, sanguinem fudisse, Deum pla-
casse. Quamuis autem hæc à Christo homine facta
sunt: tamen in eius diuinitate causam spectandam esse,
quamobrem hæc apud Deum ualeant, fatendum est.
Sic enim Deo decretum est, ut nos sibi reconciliaret per
IESVM Christū: quippe cùm Deus esset in Christo,
mundum

mundum sibi reconciliauit, non imputans hominibus peccata sua. Nisi igitur in Christo diuina natura coniuncta fuisset cum humana, nunquam humana ualuisset munus mediatoris implere. Summa illa sit: Si distinctè dicendum est, Christus in quantum homo mediator est: in quantum Deus, origo est & fons ex quo mediationis huius uis & efficacia profluit. Authoritas igitur mediationis in diuina Christi natura est: executio, hoc est sanguinis effusio, satisfactio pro peccato, interpellatio, in humana. Qui dicūt, Christū secūdū utramq; naturam mediatorem esse, putant eos qui Augustini sententiam tuentur, separare diuinam naturam ab humana in Christo: quod tamen eos facere minimè putandum est. Student potius proprietati sermonis: ostendunt'que quid Christus ut homo præstet, quid item ut Deus efficiat. Illud quidem qui utriq; naturæ mediatoris officium asignant, uitare non possunt quin fateantur, Christum & intercedere & orare seipsum pro hominibus. Quòd si uitandis absurdis hisce, uel ad communicationem idiomatū, uel ad distinctionem mittentis & missi confugere necesse habent, uix bono iure faciunt, cùm damnant eos qui Augustinum sequendo, sine istis effugijs rem expediunt. Neq; uerò hoc nouum est, nec inauditum, proprietates uarias tribui Christo pro naturarum uarietate. naturæ Diuinæ illæ sunt, esse æternum, immortalem, omnipotentem, creatorem. Humanæ illę, nasci ex uirgine, adolescere, sitire, tristari, mori. Rom. 1. de Christo dicitur: Qui ex semine Dauidis ortus est secundum carnem. Hoc de Christo, ut Deus est, non rectè diceretur. ideo Paulus addidit: Secundum carnem. Sic Rom. 9. de Israelitis dicitur: Ex quibus est Christus secundum carnem. Sic 1. Pet. 4. Christus passus est carne. Et hæc quidem propriæ sunt locutiones.

nes. Figuratæ sunt, cùm proprietates naturæ unius communicantur cum altera natura, propter unionem earum inter se. ut si quis dicat, Deū passum esse, Deum pro nobis sanguinem effudisse: Dominum gloriæ crucifixum esse, quod dicitur à Paulo act. 20. & 1. Cor. 2. Multa eiusmodi attributa sunt, quæ naturæ uni competunt propriè, alteri tribuuntur figuratè. Quæ nos hic nihil attinet recensere. Illud tantùm dicendum est, esse nonnulla quæ ita congruunt naturæ uni, ut alteri tribui nullo modo possint. ut cum Christus de se dicit: Pater maior me est. hoc de Christo homine uerè dicitur: de eodem Deo, nullo modo. Accipienda autem illa uerba esse de homine, ex textu uerborum Christi monstrari potest. Sic enim Christus ad Apostolos: Gauderetis utique quòd ad Patrem uado, quia pater maior me est. Cùm enim maioritas patris causa est quamobrem Christus eat ad illum, hæc ipsa maioritas patris ad filium, ad humanam naturam referri debet, secundum quam uadit ad patrem. Sed de his alij copiosius scripsere. Cùm igitur suprà ostensum sit, mediū hic idem esse non posse cum extremo (quod certè foret, si Christus mediator esset inquantum Deus) concludamus cum Augustino, Christum ut hominem mediatorem esse propriè. Tametsi uis & efficacia huius mediationis, ex diuina Christi natura pendeat. quæ nisi in Christo humanæ naturę coniuncta esset, non posset hoc officio fungi, quo fungitur apud patrem cœlestem. Ita hac sententia diuina natura non diuellitur ab humana in Christo. Sicut enim nec in passione nec in resurrectione separamus has naturas à se inuicem, ita nec in mediatione. Verissimè dicitur Christus Deus & homo mortem obijsse, hominis à tyrannide diaboli soluendi causa. Qui enim dixit, Deum suo sibi sanguine comparasse ecclesiā: hic haud

dubiẽ diceret, Deum pœnas in cruce dedisse ob nostrũ delictum. Quæ quidem locutiones ueræ sunt, & cum literis diuinis congruentes: tamen propriẹ non sunt, sed figuratæ. communicatione enim idiomatum fit, ut proprietates naturæ unius communicentur cum altera. Est autem prudentis Theologi, uidere ex qua natura aliquod attributum profluat. Si igitur propriè dicendum est, Christus quatenus homo, passus est, & mortuus. Quòd autem passio eius & mors efficax fuerit redimendo generi humano, à diuina natura fuit, quæ humanitati in illo coniuncta est. Ad eundem modum dicimus Christum, quatenus homo est, mediatorem esse, sequestrum & intercessorem: uerumtamen efficacitatem horum à Christo homine ad homines peruenire non potuisse, nisi idem Christus Deus esset. Placuit autem passionem cum mediatione hoc libentius conferre, quòd primarij Apostoli de utraq; loquentes, restrinxerunt eas ad naturam humanam Christi. nam Petrus de passione sic: Christus passus est carne. Paulus de mediatione sic: Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Cur in Petri uerbis Caro uim restringendi habeat, in Pauli uerbis homo eandem non haberet? Si propriè dicitur Christus passus corpore, cur non propriè dicatur mediator homo Christus? Et tamen cum proprietatibus istis nihil impedit, quo minus passionis & mediationis efficacia à Christi diuinitate petenda sit. Itaq; & Paulus sine cunctatione dixit, Dei filium pro nobis sanguinem fudisse. Quod aut per communicationem idiomatum intelligendum est: aut his uerbis indicari uim & efficaciam effusi sanguinis existimandum. Illud certo certius est, passionem propriè soli humanitati competere. Iam Christus ipse, & post eum Paulus, dicunt Deum pro nobis tradidisse fi-

lium

lium suum. Quod uerum esse, nemo Christianus inficias iuerit. Quamuis autem filij nomine Christus intelligatur, qui Deus sit & homo: tamen traditio illa ad mortem, Christo secundum humanitatem competit. in diuinitate autem efficacia traditionis consistit. Ad eundem modum de mediatione dicendum esse, suprà ostendimus.

Hæc breuiter ad uos scribenda putaui: quæ ut grato animo accipiatis, quemadmodum à me gratè fiunt atq; piè, etiam atq; etiam rogo. Mihi quidem nunquam antea uenit huius controuersiẹ in mentẽ. Contentus eram fide & persuasione illa, Christum mediatorem esse Dei & hominum: nihil interea expendendo, utri naturẹ hẹc mediatio competeret. Quod quidem mihi cum multis doctis uiris commune esse animaduerti. Hisce diebus sermones quorundam de hoc argumento excitarunt me, ut ad illud animum intenderem. Augustinus autem author & dux mihi fuit, ut sententiã quã dixi sequerer. Quæ quidẽ sententia si uobis probatur, bene est: sin minus, puto tamen uobis animũ meum probatũ iri cõcordiẹ cupidũ: cuius ut uos quoq; sitis studiosi, uehementer opto & spero. Videant autem qui hanc cõtrouersiem excitarunt, ne præfractius rem agant: ne'ue de uerbis tantum litigent, cum reipsa idem sentiant. Præcipuum argumentum coniungentiũ diuinitatem cum humanitate in Christi mediationis munere puto illud esse, quod non frustra coniuncta sit utraq; natura. Atqui mediationem restringentes ad humanam naturam, non ita excludunt diuinitatem, quin in illa monstrent fontem, originem, causam efficacitatis huius mediationis. Certè totum mysterium redemptionis eos in Christi persona ostendere, suprà dictum est. Quod cùm ita sit, causa non est cur contentio ista alatur usq; ad ho-

stilitatem

stilitatem. Studendum potius paci & concordiæ: & si quid cui excidit incautius, emendandum. quemad modum Augustinum non puduit errata sua emendare, libro edito cui titulum fecit Retractationum. Audiui Stancarum (si tamen uerum est quod passim fertur) ex cœtu uestro eiectum esse, ob hanc ipsam disceptationē. Quem ego uirum nec de facie noui, nec scriptorum eius aliquid uidi: excepta disputatione de Trinitate diuina, quæ aliquando à me lecta est, & præclarè mihi ab illo scripta uidebatur. De reliqua eius doctrina nihil comperti habeo. Itaqȝ iustè an secus sit à uobis exclusus, uestrum sit iudicium. Illud quidem tacere non possum, uestri officij esse, concertationes eiusmodi tollere potius, quàm non sopitas in fabulas sermonesqȝ multorū mittere, unde tandem & studia uestra scissa esse intelligantur: & qui se uobis adiunxissent, uel deserant uos, uel eant in contrarias partes. qui uerò in uos essent animis parum amicis, peius uos oderint quàm prius: inconstantiam uobis ascribentes, negligentiam, temeritatem, & quid non? Quid enim aliud expectaretis à mala mente, maloqȝ animo? Prudentiæ autem uestræ est, hæc uitare, nec occasionem dare maleuolis, doctrinam uestram & Christi religionem infamandi. Valete: MDLX, mense Aprili. Volborij.

LIBER

LIBER SECVNDVS DE MEDIATORE.

AND. FRICIUS MODREuius HIERONYMO OSSOLINIO amico suo S. D.

Epistolâ, quam de Mediatore scripsi, euulgatâ, multa hominum Theologorum scripta de eodem argumento mihi oblata fuere. Quæ cum consideratione mea complexus essem, cœpi mecum attentius quærere, num res hanc cōtrouersiā faciant, an sola uerba? Quam quidem cōtrouersiam magni faciendam esse, argumento est, quòd & responsa de ea petita sunt ab externis oris: & quidam ob eam, ex cœtibus Euangelicorum dicuntur esse exterminati. Quærendum igitur uidetur, in rebus'ne an in uerbis sit hæc controuersia? Est qui dicat, Christum etiam secundum diuinam naturam passum & mortuum esse. Quod quàm rectè & conuenienter ab ijs dicatur, qui Trinitatis personarum unam essentiam diuinam statuant, ipsi uiderint. Omnino inconsentaneum est, natura diuina in Christo patiente, quin Patris & Spiritus sancti natura, cum sit eadem, sit impatibilis. Rectè igitur hæc opinio confutata, & à Theologis magni nominis explosa est. Qui quidem Theologi concorditer asseuerant, Christum, quâ homo est, passum esse: quâ Deus, minimè passum. Neque tamen illi ijdem negāt, quin Christus Deus & homo passus, omnibusqȝ mortalitatis iniurijs, peccato excepto, obnoxius fuerit. Quod quidem ab eis hoc modo explicatur: In concreto sic uerè dici, Christus Deus, & homo passus. In abstracto uerè quidem dici, Christum secundum

dum humanitatem passum: falsò autem, Christum secundum diuinitatem passum esse. Concreti illius causam adferunt, quod cùm Christi persona una sit, duas continens naturas, diuinam & humanam: fit, ut quod uni earum propriè, alteri figuratè, cōmunicatione proprietatum ex unione hypostatica conueniat. Quemadmodum igitur ex Maria quod natum est, filius hominis propriè est: tamen propter unionem diuinitatis, filius
Luc. 1. Dei uocatur (sic enim angelus ad Mariam: Quod ex te, inquit, nascetur sanctum, uocabitur filius Dei) ita quod in cruce sanguinem effudit, propriè natura humana est: & tamen propter eandem unionem idem de Deo rectè dici, Paulus author est Act. 20. Quid igitur impedit, quo minus Christus homo, qui sit propriè mediator, idem Christus Deus sit quoque mediator communicatione proprietatum? Quòd si pati, uulnerari, mori propriè referuntur ad naturam humanam: cur non mediatorem esse? Sunt enim profectò similes sententiæ istæ: Christus homo mediator est: Christus carne passus est. utraqꝫ mysterium redemptionis nostræ describitur: siquidem ex passione mediatio existit. Quòd si in Petri uerbis passio humanitati cōpetit: cur in Pauli uerbis mediatio non humanitati attribuatur? Est enim hoc in primis officium mediatoris illustre, pro genere humano pati & crucifigi. Sic enim de hominis nato scri
Marc. 9. 10. ptum esse, Christus ipse testatur: Multa passurum, & contemnendum esse, & crucifigendum, & tertio die reuicturum. Hæcqꝫ se mandata à patre suo habuisse, ali-
Ioan. 10. bi sic dicit: Sicut nouit me pater, ita & ego noui patrem, & animam meam pono pro ouibus: hoc mandatum accepi à patre meo. Et hoc quidem contra illos dictum sit, qui non putant officij Christi esse ut pateretur. Profectò mysterium redemptionis naturæ, secundum consilium

filium Dei æternū maximè spectatur in cruce, in humiliatione extrema, in deiectione deformi IESV Christi, iram Dei perferentis pro homine, ob peccatū ad æternam mortem damnato. In his autem an non uertitur mediatoris officium, ac intercessoris? Quid enim uult aliud Paulus, qui simulatqꝫ unum mediatorē esse dixit hominem Christum IESVM, continuò addidit: Qui se ipsum in redemptionis precium dedit pro omnibus? Multa in ueteri lege dicuntur de sacerdotibus, eorūqꝫ sacrificijs, quæ in altari faciebant: repræsentantes sacerdotem & sacrificium uerum, quod in altari suo Christus facturus esset, peccatis hominū expiādis. Christus igitur in ara crucis pontificis & sacerdotis munere functus est: in cruce chirographum, quod nobis aduersabatur, deleuit, & è medio sustulit: in cruce populum sanguine suo lustrauit: in cruce supplex fuit, mediator & intercessor ad patrem pro genere mortalium. Quòd si abiectio eiusmodi et humilitas summa, Christo quâ Deus est, competere nequit: an non consequens est, nec mediatoris, nec pontificis, nec intercessoris munus ei conuenire posse?

Qui sentiunt contrarium, aiunt filium Dei, cum præuidisset hominis lapsum, supplicem fuisse patri suo, eius iram placasse, eiqꝫ pollicitum esse obedientiam usqꝫ ad mortem. huncqꝫ actum fuisse primū Mediatoris. Hoc uerò quo modo dicatur ab homine Christiano, qui cū Trinitate personarum affirmet unitatem essentiæ diuinæ, non uideo. Si filius supplex erat patri antequam incarnatus esset, erat igitur minor patre diuinitate ipsa, erat & supplex sibi ipsi: siquidem eadem essentia præditus est cum patre. Quid absurdius? Addunt alios actus. Loquutus est, inquiunt, deinde cum primis hominibus. prædicauit eis pœnitentiā & remissionem peccato-

peccatorum in nomine ſuo, dicens: Semen mulieris cō-
teret caput tuum. Ego uerò hanc promiſsionem fuiſ-
ſe primam de ſemine naſcituro, hoc eſt mediatore, non
ignoro. Sed eam à Deo fuiſſe editam, Scriptura memo-
rat. Qui enim condidit hominem ad imaginem ſuam,
qui homini interdixit ligno ſcientiæ & boni: idem ille
eſt, qui promiſsionem fecit de ſemine futuro. Quod
quidem ſeu Deus fecerit ipſe per ſe, ſeu angelo nuncio,
nihil in præſenti refert diſquirere. Deum quidem
Trinum in perſonis, unum in eſſentia, hoc eſt patrem, fi-
lium, & ſpiritum ſanctum, authorem eſſe promiſsionis
illius, certum eſt. Quòd ſi mediator illic promittitur, cer
tè tum adhuc non erat. Pergunt diuerſum ſentientes,
Eundem IESVM Chriſtū ſubinde loquutum eſſe cum
patribus & prophetis: ut cum Iacob, qui eum uocet an-
gelum, Gen. 48: Angelus, inquit, qui redemit me ex cun
ctis malis, benedicat pueris iſtis. Eundem adfuiſſe
patribus in deſerto, cùm biberent è ſpirituali petra, quę
erat Chriſtus: 1. Cor. 10. Eundem Ioſua prope Hieri-
chuntem alloquitur & adorat: Ioſuæ. 5. Sic illi. Etſi
autem ex ſacris hiſtorijs planum eſt, ſæpe Deum cum
Aug. de Trin. patribus loquutum eſſe uel per angelos, uel per aliam
lib. 3. c. 11. De ſpeciem (certè in hiſtoria Abrahæ qui Deus dicitur,
ciu. lib. 16. c. idem poſtea angelus uocatur. Et in monte Syna quæ
29. lex à Deo poſita memoratur, eadem à Paulo per ange-
Gal. 4. los tradita eſſe dicitur. Ex quo perſpicuum eſt, Angelos
fuiſſe miniſtros ſermonum quos Deus ad eos cum qui-
bus agebat, perferri uoluit.) Etſi inquam hæc ita ſe ha-
beant, tamen filium in eiuſmodi colloquijs aut appari-
tionibus à patre & ſpiritu ſancto ſeparatum fuiſſe, quis
literis Chriſtianis imbutus admittat? Qui igitur di-
cunt filium Dei ſtatim initio mundi miſſum eſſe ad Ec
cleſiam, ut eam colligeret, & patefaceret promiſsionē,
Semen

Semen mulieris cōteret caput tuum: qui inquam ſic lo-
quũtur, uel uim & rationem miſsionis non intelligunt,
uel de Trinitate diuina parum rectè ſentiunt. Eadem
eſt patris filij & ſpiritus ſancti ſubſtantia, poteſtas, ma-
ieſtas. eadem igitur opera eorum. Cum mittit pater, mit
tit per filium, hoc eſt cum filio & cum ſpiritu ſancto.
filius autem mittitur, non aliter quàm ſeipſum manife-
ſtando in carne. Manifeſtatio eiuſmodi non erat ab ini
tio mundi, ſed quemadmodum dicit Apoſtolus: Poſt- Gal. 4.
quam uenit plenitudo temporis, miſit Deus filiū ſuum,
factum de muliere. Neque tamen negauerim, totam
Trinitatem à mundi exordio collegiſſe ſibi eccleſiam:
in ſanctis habitaſſe: per angelos, quod ex ſacris Bi-
blijs conſtat, multa adminiſtraſſe. Cæterùm hæc ſoli
filio Dei tribuere, priuſquam carnem ex carne no-
ſtra, & oſſa ex oſsibus noſtris ſibi adaptaſſet, nugato-
rium eſt. Et eſt quidem IESVS Chriſtus heri & ho- Heb. ult.
die, idem etiam in ſecula: uerùm non ita, quòd ab æ-
terno fuerit, qui tempore deſtinato ex muliere natus ſit: Gal. 4.
ſed quòd mortis & ſacrificij eius uirtus æterna fuerit.
Itaq; & agnus ab origine mundi occiſus eſſe dicitur: & Apoc. 13.
Abraam gauiſus eſſe, cùm diem Chriſti uidiſſet. Et Chri- Io. 8.
ſtus ob hoc mediator noui fœderis eſſe dicitur, quòd
mortis interuentu expiauerit commiſſa eorum quoque
qui ſub priore teſtamento fuerunt. Hebr. 9. Non tan-
tum igitur illos qui poſt ſe nati ſunt, ſed & qui ſe præceſ-
ſerunt, ſeruauit. Omnes quicunq; ad uitam deſtinati
ſunt, in Chriſto IESV deſtinati ſunt. uis enim & effica-
cia mortis Chriſti extēdit ſe in omnes ęternitates. nemo
unquam ſeruatus eſt, nemo ſeruabitur, niſi in filio Dei:
qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem,
deſcendit de cœlo.

Hinc autem argumentum oritur, quod ducunt ex
C hoc

hoc ipso descensu filij Dei. Non enim, inquiunt, aliam ob causam descendisse uidetur, quàm ut mediator & intercessor esset ad Deum pro homine. Hoc argumentum ex interpretatione descensus soluitur. Non enim descensus filij Dei localis est: qui eiusdem essentiæ cum patre existens, loca repleat omnia essentia, maiestate, potentia sua. Est igitur descensus filij Dei in terras, incarnatio ipsa, seu manifestatio in carne, secundum quam mediator est. Hinc uerò exoritur quęstio. Nam omissa mentione descensus ac missionis, quærendum est: Quorsum filius Dei humanitatem nostram assumpsit, si non cum ea sit mediator? an ea ociose carni unita est? Ad quam quæstionem sic respondemus. Cùm tanta fuerit primi parentis nostri culpa, qua totam suã progeniem inuoluit, ut à puro homine elui nunquam posset: Deus æternus suum opus miseratus, præscito tempore filium suum ex muliere nasci, ac naturæ nostræ malis (peccato excepto) obnoxium fieri uoluit: ut hic filius pœnas daret culpæ letiferę, genus mortalium à morte æterna liberaret, ac uitæ æternæ restitueret. Sic enim Christus ipse: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Apostolus autem sic: Quod impossibile erat legi, quatenus infirmabatur carne nostra, id Deus filio suo, specie carnis peccato obnoxiæ misso, præstitit: & de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis. Nonne satis expressa est causa incarnationis filij Dei? Infirmitas legis, quæ ex infirmitate carnis nostræ existebat, obstaculo erat saluti nostræ. Hoc obstaculum ut tolleretur, Deus misso filio suo, de peccato damnauit peccatum. Quomodo peccatũ nostrum damnauit? De peccato: quo nomine Christus intelligitur. quemadmodum & 1. Cor. 5. Fecit enim (inquit) Deus, ut is qui non nouit

nouit peccatum, pro nobis esset peccatum, id est uictima pro peccato. Hoc uerò an Christo competit, quatenus est Deus? Minimè. *Christus homo passus.1.* Cædebatur enim uictima quasi uictrice dextra: quod Deo nullo modo competit. Competit igitur Christo, quâ homo est. Quod & Paulus in uerbis citatis affirmat, cum dicit, damnatum esse peccatum nostrum de peccato in carne. Et Petrus, his uerbis: Christus passus est carne. Quòd si Christus *Redemptor.2* carne, hoc est secundum quod homo, patiebatur, & uictima fuit: certè etiam secundum quod homo, redemit nos à morte æterna. Mors enim Christi, precium est redemptionis nostræ. Quod sic Petrus loquitur: Non ca- *1. Pet.1.* ducis rebus, auro aut argento, sed precioso sanguine agni immaculati redempti sumus. Paulus autem sic: In quo habemus redemptionem per sanguinem ipsius. *Eph.1.* Et alibi: Qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redi- *Tit.2.* meret ab omni iniquitate, & mundaret. Ex eadem morte & reconciliatio nostri cum Deo profecta est. Sic enim Paulus: Reconciliati sumus Deo per mortem filij *Recõciliator.3.* eius. Petrus autẽ sic: Christus semel pro peccatis pas- *Rom.5.* sus fuit, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo. Non'ne *1.Pet.3.* his & similibus uerbis mors Christi, uictima, sacrificium pro peccatis nostris, precium redemptionis nostræ, reconciliatio nostri cum Deo, Christo quatenus homo est tribuuntur? Quid igitur absurdi, si Pauli uerbis nixi dicamus, eundem Christum quatenus homo est, aduocatũ & mediatorem esse inter nos & Deum? Non *Aduocatus & mediator.4.* nego, aliquo sensu Christum secundum utramq; naturam mediatorem esse Dei & hominũ: nempe quòd cum utroq; extremo naturam habeat cõmunem, cum Deo diuinam, cum homine humanam: uerùm si Pauli sententiam, de qua disserimus, reputemus, mediationem ad naturam humanam restrictam esse uidebimus. Sic enim

1. Tim. 2. ille: Vnus mediator Dei & hominum, homo Christus
IESVS, qui seipsum precium dedit redemptionis pro
cunctis. Vt enim uoce unius, alij omnes homines à me-
diatione, de qua hic sermo est, excluduntur: ita uoce ho-
minis naturam diuinam exclusam esse, solam autem hu-
manam ad mediationem restrictam, uerba sequentia
demonstrant: Qui se (inquit) dedit precium redemptio-
nis pro cunctis. Dare igitur se precium redemptio-
nis, est agere mediatorem. Precium uerò hoc an non in
sanguinis effusione consistit? Hæc enim sunt ex uer-
bis Petri & Pauli suprà ostensa: Precioso sanguine agni
immaculati redempti sumus. Per mortem filij Dei con-
ciliati sumus Deo. Iam in epistola ad Hebræos c. 9.
cum fit collatio ueteris fœderis cum nouo, planè dicitur
Christus ob id noui fœderis esse mediator, quòd per
mortẽ suam, etiam ijs peccatis abolitis qua per prius te-
stamentũ aboleri nõ poterãt, uocatos perducat ad pos-
sessionem hæreditatis æternæ. Omnino docet his
uerbis, Christũ mediatoris officio defunctũ esse morte
intercedente: Sacrificia etiam ueteris testamenti cũ san
guinis effusione peracta fuisse, propterea quòd mortẽ
futuram ueri mediatoris Dei & hominum respicerent.
Ex his perspicuum est, sacrificium noui fœderis, passio-
nem Christi, redemptionẽ, reconciliationẽ, deniq; om-
nem mediatoris curationem & dispensationẽ, ex Chri-
sti sanguine, in cruce pro nobis fuso, pendêre. Hunc au-
tem ipsum in Christi sola humana natura consistere: di-
uinam nullo modo attingere. Quod cùm ita sit, Chri
sto quâ homo est, mediatoris munus tribuendum est:
non quâ Deus est. Quid igitur (inquies) natura di-
uina egit in mediatione? Idem quod in passione. Si-
cut passio Christi hominis nullo modo profuisset ad as-
serendum genus hominum à morte æterna, nisi diuini-
tas

tas humanitati in ipso copulata fuisset: ita nec redẽptio
nec reconciliatio, nec mediatio hominis puri quicquã
ualuisset, nisi à diuina natura hæc uis & efficacia manas-
set ad humanã. Hoc est quod in Epistola scripsi, autho
ritatem, uim & dignitatẽ passionis, mediationis, redem
ptionis, recõciliationis, in diuina Christi natura fuisse: e-
xecutionem, in humana: quæ, salutis nostræ causa, seruili
forma sumpta, in tantum se humiliauit & exinaniuit, ut
uermis esse putaretur, non homo: opprobriũ hominũ,
& abiectio plebis, ut est in Psal. 22. Esaias autem c. 53.
dicit, contemptum fuisse ut hominem nihili, instar le-
prosi habitum, cum scelestis annumeratũ. Paulus quo-
que, maledictum & execrabilem pro nobis factum fuis-
se affirmat. Hanc abiectionem Christus, quatenus ho
mo, sustinuit. Verùm ea redimendo humano generi ne
quaquam suffecisset, nisi diuinitas hanc uim & efficaciã
effudisset in humanitatem. Quid igitur discriminis
est inter partes, quarum altera mediationem naturæ
utriq;, altera soli humanæ tribuit? Non opus est no-
ua responsione. Satis suprà diximus, in Christi persona
utrunq; esse, & quod mediatione fungitur, & quod me-
diationi dat efficacitatem: illud esse naturam humanã,
hoc diuinã. Non secusq; de hoc pronunciato, Christus
homo mediator est, loquendum esse, quàm de illo, Chri
stus carne passus est, ostendimus. Qui igitur distinctè
loqui uelit, Christũ hominẽ mediatorem esse, eundem
Christum Deum mediationi uim omnem influere, non
ineptè dixerit. Qui comprehensè, nihil errauerit, si
Christum Deum & hominem mediatorem esse pro-
nunciauerit. Non'ne paucis his uerbis concordia in-
ter partes constitueretur? Certè quidem. Vtriq; enim
ærumnas & cruciatus, quos mediatoris esse suprà osten
dimus, dant homini Christo: quos à Deo in totum tol-
 lun-

lunt. utriq; non tantum diuinam naturã in Chriſti perſona includunt, ſed & uirtutem omnem paſsionis & mediationis ad eandem diuinam naturam tanquam ad ſacrum & perennem fontem referunt. Certamen igitur omne eſt de proprietatibus, quæ cui naturæ conueniant, quæ minus. Chriſtus quatenus Deus, rectè creator eſſe dicitur: non quatenus homo, nam ſic creatura eſt. Qui diceret Chriſtum eſſe creatorem & creaturam, uerè quidem diceret: ſed admodum cõfuſè & permiſtè. ad tollendam autem prædicatorum repugnantiam, naturæ definiendæ ſunt: ut appareat, ex qua parte creator, ex qua dici creatura queat. Specificentur igitur termini, ſecundum quos prædicata repugnantia inſunt eidem ſubiecto, ad hunc modum: Chriſtus, ſecundum quod Deus, creator eſt: Chriſtus, ſecundum quod homo, creatura eſt. Nonne ſic loquendo, confuſio & repugnantia prædicatorum ſublata eſt? Ad eundem modum, qui conciſè gauderet loqui, diceret ſanè Chriſtum Deum & hominem mediatorem eſſe: qui diſcretè & electè, Chriſto in quãtũ homini munus mediationis, Chriſto inquantũ Deo authoritatẽ attribueret: queadmodũ à nobis ſuprà explicatum eſt. Non'ne ad hũc modum loquentes, utriq; idem ſentiunt? Cur igitur alteri contemnunt alteros? Excipio eos, qui actus illos filij Dei, antequam incarnatus eſſet, commenti ſunt. peregrinum enim neſcio quid loqui uidentur. Sed his exceptis, eorum qui de Chriſto incarnato loquuntur, concordia facilis eſt. Idem enim ſentiunt: etiamſi aliter loquantur. Caueant igitur, ut nec illi iſtos damnent, nec iſti illis inſultent: potius ſtudeant, ne ſint fratribus offenſioni, neque rumpant Eccleſiam. Atque utinam omnes ſimus ij qui ad aliorum ſenſus, magis quàm ad dicta, attentionem adhibeamus: noſtros etiam prius

commodè

commodè elimemus, quàm in apertum proferamus. Non tam facilè ad certamina odioſa, hæreſim in eccleſiam inducentia, deſcenderemus. Haud enim ſcio an præſens controuerſia ex recto iudicio nata ſit, dum uel non intelligunt ſe inuicem qui altercantur, uel indulgent affectibus parum humanis. Non rectè quidem. Fit enim ex contentionibus huiuſmodi, ſententiarum in ſpeciem diſtractio, uoluntatum alienatio, cùm neutri uolunt concedere alteris. unde tandem peruicacia exiſtit, & hæreſis: quam, ſuperbientes & ſibi blandientes, uirtutem & conſtantiam uideri uolunt. At homini Chriſtiano nihil debet ſanctius eſſe, nihil antiquius ueritate: cuius orationem decet eſſe ſimplicem. Cuius nos ſtudio hæc ſcripſimus ſimpliciter & apertè, cedere parati meliora docentibus. Hæc habui de Mediatore quæ ſcriberem: tecumq;, Hieronyme Oſſolini, qui in hæc cognoſcenda ſtudioſè incumbas, communicarem.

Ac mihi quidem hęc commentanti uenit in mentem concertationum, quę omnibus propè ſeculis inter multos uariæ, de religionis noſtræ articulis ferè omnibus extiterunt. Quas quidem controuerſias, ſi uel glorię uel affectionis alicuius peruerſæ ſtudio excitatæ ſunt, quis bonus probare poſſet? Verùm non dubium eſt, quin pleræq; ueritatis inquirendæ cauſa motæ fuere. Qualis per tempora Apoſtolorum fuit inter pręcipuos doctores, de circunciſione. qualis inter Cyprianum & Epiſcopos multos, de Baptiſmo hæreticorũ: qualis item inter Hieronymum & Auguſtinum fuit, de Petri ſimulatione. Noſtris temporibus inter Euangelicos acris diſputatio fuit de corpore Chriſti in pane cœnæ Dominicæ: ut mirum non ſit, in eccleſijs apud nos reformatis certamen de Mediatore excitatum eſſe. In eccleſijs quidem Romanam ſedem obſeruantibus nihil hoc tempore cer

nitur

nitur controuersiarum. Sed causa in promptu est: omnes imperio Papæ sub sunt. Hic autē aduersantes punit gladio & igne. Thomas Aquinas & Scotus de Transsubstantiatione digladiantur inter se, ut qui maximè. Nituntur autem in primis Synodorum Romanarum decretis, & decretalibus epistolis: à quibus illis discedere capitale est. Quod si his à suis disputationibus semotis, ad sanctas literas, ad ueram etiam rationem animum intendissent, haud dubiè rem dexterius tractassent, ueritatemq́ facilius inuenissent. Sed ea erat illis in profundo (ut Democritus aiebat) demersa. Dum enim quærunt terminos à quo, & ad quem, suæ transubstantiationis, nec unde uolebāt progreßi sunt, nec quò intendebant peruenerunt. Dolendum profectò, acribus ingenijs & ad stuporem admirandis uiam præclusam fuisse ueram, ad ueritatem. Quam quidem nos ex Scripturis, de quęstione quā tractamus, conati sumus, quoad potuimus, ostendere: & coniecimus in hoc scriptum, quod tecum cōmunicandū duximus. Cùm enim nuper apud te eram, memini te apud me grauiter deplorasse, de certamine hoc in ecclesias inuecto: meamq́ sententiā exquisisse. quam tibi scriptā tum exhibui, eamq́ puto tua opera ad Synodū missam esse. Nunc aliud scriptum ad te mitto, ut & hoc, cum quibus tibi uidebitur, communices: ut si uelint, liquidius cognoscāt, quid sentiendum putemus de Mediatore. Tuum uerò studiū, Ossolini, non possum non laudare, quod conuertis ad remp. atq́ ad cultum ueræ religionis. In quibus duobus rectè constitutis omnia insunt, quæ cùm ad hanc uitam beatè degendā pertineant, tum ad futuræ possesionem nos deducant. Atq́ utinam tam ad Reip. quàm ad religionis restitutionem, caput esse cognoscamus, ut uitæ & incolumitati hominum ex Dei æterno & inuiolabili

decreto

decreto sit consultum potius, quàm ex Sarmaticis constitutis, inhumanis, fastu ac tumore superbiæ plenis: in quibus nec uitæ communis honestas, nec decus uerum iusticiæ inesse potest: inest autem deformitas & iniusticia summa, & periculum ingens. Quod tandem omnino subeundum est, nisi Deus nos respexerit. Mirandum certè, uos, qui reformandæ religioni summi Dei datis operam, quiq́ in Remp. incumbitis omni studio, non ab hoc capite ducere exordium. Quod seu fit ueri ig. orantia, seu uirtutis incuria, quis bonus in uobis probauerit? Vtinam Deus piorum precibus excitatus, procellas uenientes increpet, fluctus sedet, mala auertat, trāquillitatem inducat in Remp. inq́ ecclesiam, quam ipse acquisiuit sanguine suo: Amen. Vale: Anno Christi 1560, mense Iunio. Volborij.

LIBRI II. FINIS.

D AND.

AND. FRICIVS SYNODO in Xyasch, seu alibi, congregatæ, S. D.

EGo in hac discordia uestra de Mediatore, cohibere non potui calamum, quin ea quæ in rem esse uiderentur exararem. Epistolæ prius scriptæ adieci Appendicem: ac Hieronymum Ossolinium uirum magnificum rogaui, ut eam uobis exhiberet legendam: ut si quid forte à nobis præstari possit ad concordiam, eo uteremini: sin minus, animum meum uobis probarem. Vestrum est, in utramq; partem omnia expendere: & quod bonum est, tenere: atq; etiam in omnes partes cauere, ne contentio uestra exeat in tragœdiam. Est enim & illa pestis doctorum hominum, ut sententias, quas semel amplexi sunt, præfractius tueantur. Putant non sic agere debere doctos, atq; imperitos. Illos constantiam decere: istis leuitatem propriã esse. Non semper eis uenit in mentẽ, cuiusuis hominis esse errare: solius insipientis, in errore præseuerare. Interim diabolus laborat, ut indies magis excitet animos: & ad iram uel odium impellat, opprimatq; incautos. Quantam pietas Christiana iacturam facit inter istas altercationes? Qui eis uacant, nec studere queunt, nec docere populum. Scinditur interea Ecclesia: accersuntur in partes eruditi: conciliatur plebis fauor: nascuntur opprobria, & hæreseos obiectiones: uolitant, ceu tela, conuicia: certatur inuectiuis, criminationibus, recriminationibus: male audiunt doctores, & sacrosancta disciplina: uerbo Dei detrahitur fides & authoritas: quos Paptismi pœnitet, hi ueluti in biuio stant, dubij ad quos sese aggregent. Suppeditant huius rei nobis exempla multa tum nostra tum, retroacta tempora. Quòd si his malis maturè non occurratur, uix unquam fit reditus in gratiam bona fide. Ira enim & liuor relinquunt tanquam cicatrices expressas, non tantum ad diuturnitatem, sed etiam ad æternitatem. Pudenda sunt hæc in omnibus quidem, sed magis in ijs qui se Doctores religionis profitentur. nam si sal terræ (ut inquit Dominus) infatuetur, quomodo populus salietur? Occurendum igitur celeriter tot malis. Omnia pacatis animis examinanda: & si necesse sit, ad illam syllogismi auream regulam reuocanda: neq; cunctandum, quin, si res poscat, utraq; pars alteri sese nonnihil accõmodet. sine quo concordia uix constituti potest. In primis autem gloriæ & existimationis propriæ studium abijciatur, sola Dei gloria quæratur, & ueritas eius. Rogemus CHRISTVM, mediatorem & pacificatorem nostrum, ut nos Spiritu suo afflet: fidem rectam in nobis excitet, eam operibus charitatis cumulet: & non sinat nos deserere studium pacis & ueræ religionis, ne tandem fiat ut eripiatur à nobis & sermo ueritatis. Hæc scripsi aliorum quidem hortatu, sed sponte quoq; mea. Velim igitur ut boni consulatis officium nostrum: Valete, Volborij, 1560. die Iouis, 12 Septembris.

LIBER TERTIVS DE MEDIATORE.

AND. FRICIVS MODREuius STANISLAO STADNICIO Zmigrodi Domino S. D.

COgis me, STANISLAE STADNICI, ut aliquid adhuc disseram de Mediatore. Quod etsi iam inchoaueram, iudicijs & sermonibus quorundam doctorum uirorum instigatus: tamen rerum alienarũ occupationibus, & uerò iniurijs quæ mihi immerenti ab homine amico oblatę fuere, prorsus id intermiseram. Fit enim nescio quo fato, ut nobis, qui sumus tenui quidem cum re ingenij doctrinæq́;, sed tamen pro parte uirili & philosophamur & theologamur, calamitates & clades pestiferę immittantur ab hominibus literatis illis quidem, sed & irrequietis, & graui perturbationum imperio seruientibus: & (ut nonnullis uidetur) illa opinionis prauitate infectis, non posse se splendorem & gloriam, quam acquisiuissent, saluam retinere, nisi nobis oppressis & pessundatis. Fractus igitur animus meus, & afflictus mole iniuriarum, assiduitatem lucubrãdi scribendiq́; amiserat. At tu STADNICI, me quasi indormientem causæ expergefecisti: ad cursum interruptum incitasti: & ad ea quæ inchoata reliqueram, absoluenda impulisti. Cùm enim & antea semel, & proximo mẽse Iulio iterum ad synodum uirorum doctorum me uocares, eius (ut opinor) tractationis causa: me autem messis, fœnisecia, & agri uictum mihi suppeditantis cul-

tio

tio alligatũ ita teneret, ut me hinc auelli non pateretur: erepto ex summis occupationibus spacio temporis liberiore, oleum & operam quantam potui maximam ad legendum & scribendum impendi. Cuius utinam ad alios fructum aliquem peruenire sentiamus. Sed offenduntur in me nonnulli, quibus hæc quasi nostra professione aliena tractare uideamur. Quod quidem ut quisq; uelit accipiat: nihil enim impedio. Nos tibi STADNICI, in præsentia obsecundare studuimus: ad teq; scriptum nostrum mittimus, ut illud cum quibuscunq; uelis communices. Tuum uerò studium ardens cognoscendæ ueritatis cœlestis, & ab ijs qui eam deprauant ac contaminant asserendæ, diuinitùs excitatum esse iudico: dignum quidem quod summis laudibus efferatur. Hoc apud Deum gratiã tibi conciliabit: hoc bonorum uirorum prædicatione celebrabitur: hoc apud posteritatem nomini tuo insigne erit ad memoriam. Illi uerò qui simili studio tenentur ueri cognoscendi, hoc illustriore exemplo magis excitabuntur ad studia hæc alenda, augenda, ornanda. Fit enim profectò, ut quemadmodum radij solares magis feriunt oculos, quàm aliarum stellarum: sic homines de splendido loco, plus ad imitandum moueant exemplo sui, quàm obscuri, tenuiq́; fortuna orti. Deum oro, ut contentionũ fluctus componat sua clementia: certam & simplicem doctrinæ ac uoluntatis suæ cognitionem nobis impertiat: suæ'que Ecclesiæ concordiam & pacem firmam constituat. Vale,

1561. die 9 Septembris.

Volborij.

PRAEFATIO.

Xhibiti erant uiris quibusdam doctis libri duo de Mediatore à me scripti: ut si uisum esset, peruulgarentur atq; ederentur. Verùm id uiris illis placuit minimè. Alius crimen hæreseos in me conferebat: alijs Stancarianum aliquid sapere uisus sum. Vtriq; dolere se dicebant me in istum errorem, cuius Stancarus princeps esse dicitur, prolapsum esse. Ego uerò bonorum & doctorum uirorum (quos profectò ex animo ueneror) iudicijs huiusmodi excitatus, attentius cœpi disquirere rem ipsam. Scripta Stancari (quorũ nonnulla mihi ante a uisa non erant) legere: animum referre ad sacra Biblia: & ad uirorum doctorum tum ueterum tum nouorum, in primis autem diui Augustini interpretationes. Vnde tandem Tertius liber est conscriptus. Mihi quidem certè arduus hic labor fuerat, metuensq; pericli. Qui enim & quanti uiri sunt, quibus cùm certamen ineundum erat, uidi. Homines eruditissimi, & summi Theologi. Ex quorum uberrimis fontibus riuuli nostri deducuntur: à quibus cum dissentio, etiam tuta omnia timeo. Et tamen nonnihil dissentiendum est, prę sertim cum salua religione Christi liceat. Ecclesiæ quæ apud nos emendari cœptæ sunt, inter initia ruptæ sunt. Surrexerunt partes, quarũ neutra uult alteri concedere quicquam. Trahunt ad se quoscunq; possunt. Certant inter se argumẽtis, sed nõ minus conuicijs, criminationibus, recriminationib. Resq; aculeatis contentionib. in dies reddũtur cõmotiores, incurabiliores, aut certè curatu difficiliores. Quid igitur mihi faciendũ? Profectò si res in tuto esset, nulla mihi religio foret, seu me ad hãc seu ad illam partẽ adiuxissem. Sed fit nescio quo modo, ut quod licet, id nunc minimè conducat, minimeq; ædificet. Neq; tamen libet, nec licet, usitata uitæ studia atq; officia deserere, talentumq; (quantulumcunq; mihi à Deo commissum est) abscondere. Quod igitur mihi de argumento instituto adhuc uidebitur primùm monstrabo: deinde contraria aliorum dicta leuiter emendabo. Quæ tandem ipsa ita inflectam, ut rem uerè perpendẽtibus, cõtraria minimè esse uideatur. Quod si rectè & ordine fecero, an non operæprecium fecero? Veruntamen iudicium uniuscuiusq; liberum esto. non enim hæc uideri uolo tanquam Pythij Apollinis oracula: sed ut Fricij, hoc est hominis unius è multis, arbitria. Rem igitur ipsam in Dei nomine aggredior.

CAPVT PRIMVM.

Christo mediationem non competere, 1. nec ante incarnationem, 2. nec angelorum respectu.

Qui mediationem Christi ad initium usq; creationis rerum referunt, ut eam ipsam diuinitati eius attribuant, uel ex eo quòd tunc adhuc humanitas eius non extiterit, quàm solidis nitantur argumentis, haud sanè intelligo. Non enim mediatio, de qua loquimur, uim ullam habere putatur, nisi temporis illius respectu cùm filius Dei factus ex muliere, sanguinẽ pro peccatis hominum abluendis effudit, sacerdotis officio in ara crucis functus est, à morte rediuiuus mortem nostram destruxit, duxq; nobis factus est ad uitam immortalem. Quam uis autẽ caro & sanguis Christi non mox à condito orbe in rerum natura extabat: tamen ad seruandũ cos

eos qui præcesserunt, perinde uim & efficaciam habebat, atque ad eos qui post sequuti sunt. Omnium igitur patrum salus, quemadmodum & nostra, à carne & sanguine filij Dei pendebat: nec aliud inter nos & illos discrimen erat, nisi quòd quem illi uenturum credebant, eundem nos uenisse credimus. Igitur quemadmodum nostra, ita ut illorum fides in Christum respiciebat. Habebant illi filium Dei præsentem, & quidem diuinam personam: sed tamen cum illo respectu ad humanam naturam, quòd tempore destinato esset eam assumpturus. Hoc enim literis proditum est, his uerbis: Christus heri & hodie, & in æternum: Agnus ab origine mundi occisus est: Abraam Christi diem uidit, & lætatus est. Veterum quoq; sacramentis idem representatum esse, eædem literæ testantur, cum dicunt: Patres eandem escam spiritualem comedisse, eundem spiritualem potum bibisse eos de petra spirituali, qui erat Christus. Sed & promissiones quæcunq; iam inde à condito orbe factæ sunt de semine, planè docent, primos homines & qui ex eis nati sunt, nunquam de mediatore cogitasse, quin Christi incarnationem complexi essent. Ita quod nos factum esse cognoscimus: illi futurum esse confitebantur. Quid igitur illud ualeat, quod quidam dicunt, Christo mediatoris nomen quadrasse antequam carnem induisset, uel antequam munus suscepisset reconciliandi generis humani cum Deo, prorsus non intelligo. Fac enim ut nec induisset carnem, nec munere reconciliandi functus esset, quomodo hæc mediatio intelligeretur sine respectu futuræ tum incarnationis, tum reconciliationis? Qualis enim est mediator sine reconciliandi munere? quid agit? quod officium ipsius? Erat, inquiunt, semper caput Ecclesiæ: tenuit primatū super angelos: Erat primogenitus omnis naturæ. esto.

uerùm hęc omnia nō tam mediationē exprimūt, quàm originem & initium rerum. Deus enim conditis rebus per sermonem suum, erat caput illarum, & primas ferebat inter eas: ecclesiam quoq; ad se aggregabat tanquā sua membra. Et quamuis Deus beneficus sit, & semper fuerit, in bonos angelos: uerùm cùm illi à Deo nunquam seiuncti fuerint, cōciliatore opus non habebant, quemadmodum homines: qui cùm per peccatum inimici Dei fuerint, non poterant sine mediatore in gratiam illius redire. Itaq; & Apostolus nihil dicit de mediatore angelorum: sed inter Deum & homines mediatorem esse ait, Christum hominem. Quod autem Eph. 1. dicit, Deum sibi recollegisse omnia in Christo, tum quæ in cœlis sunt, tum quæ in terris, ad electos est referendum. Subdit enim: In ipso (inquam) Christo, in quo electi sumus, cum essemus prædestinati secundum uoluntatem ipsius. Loquitur igitur de electorum ecclesia, cuius pars in cœlis esset, eorum nempe qui iam è uiuis excesserant: pars in terris ageret. Quid autem opus hic de angelis disseri? Non assumpsit angelos Christus, qui Heb. 2. conciliatore non indigebant: assumpsit autem naturam hominum, ut inter eos & Deum mediator esset: utq; fratribus per omnia assimilatus, fidelis Pontifex esset in ijs quæ apud Deum forent agenda ad peccata populi expianda. Primogenitura quoq; Christi ad naturam humanā referenda est, secundum quam habuit fratres: quorum est primogenitus, non quidem tempore, sed honore & dignitate. Secundum diuinam autem, cùm fratres non habeat, unigenitus dicitur, non primogenitus. Itaq; cum Paulus dixisset, eum primogenitum omnis rei creatæ: subiecit, eundem primogenitum esse ex mortuis, ut sit in omnibus primas tenens: hoc est, primus eorum qui à mortuis ita surrexerunt, ut deinceps

non morerentur. Inter quos ipse primas tenet, quòd au-
spicatus sit regnum illud uitæ æternæ: ad quod cæteri,
illi fidentes, sequerentur. Etsi autem qui ad hunc mo
dum surrexit, Deus sit & homo: tamen resurrectio, ho-
minis respectu est intelligenda, qui & mortuus sit, &
passus. Est quidem diuina natura in Christo unita hu
manæ: ueruntamen earum unio talis est, ut utraque reti-
neat proprietates & actiones suas.

CAPUT II.

Christi secundum humanitatem 1. ortus, 2. auctus,
3. humilitas, 4. mors cum ijs quæ præcesserant, &
quæ illi coniuncta fuerunt. 5. querela, 6. oratio,
7. resurrectio, 8. ascensio in cælum, 9. collocatio
ad patris dexteram, 10. traditio regni Deo patri,
11. & subiectio eidem: 12. magno argumento
sunt, Christum regnum mediatoris ad-
ministrasse secundum naturam
humanam.

Gal. 4. INspiciamus Christũ ab ipso ortu. Cùm uenit plenitu-
1. do temporis, emisit Deus filiũ suum, factũ ex muliere.
Quomodo ex muliere factus, nisi humana natura assum
2. pta? Deinde, per gradus naturæ humanæ creuit, ac in
uirtutib. & dotibus naturalibus coaluit. Cumque fratrib.
per omnia similis esset (peccato excepto) esuriebat, sitie
bat, flebat, calamitatibus omnibus, ac denique morti ipsi
subiectus fuerat. Hæc nonne tribuuntur Christo,
Deo quidem & homini, sed tamen secundum solam hu
3. manitatem? De summisione autem Christi summa
Phil. 2. Paulus sic loquitur: Christus cùm in forma Dei esset, nõ
rapinã

rapinã arbitratus est Deo se æqualem esse: sed seipsum
exinaniuit, forma serui sumpta, similis hominibus con-
stitutus, & habitu compertus ut homo. Humiliauit (in-
quam) seipsum, factus obediens usque ad mortem, mor-
tem autem crucis. Hic Paulum de toto Christo loqui,
qui Deus & homo sit, certum est. Et tamen inanitio so-
li humanitati competit: quæ ligabatur, conspuebatur,
cædebatur, flagellabatur, uulnerabatur, moriebatur, &
quidem in cruce, quæ mors erat omniũ probrosissima.
Qualis autem mors illa fuerit, non tantùm genus mor- 4.
tis, sed & quæ præcesserunt, & quæ coniuncta erant, pa
làm ostendunt. Cœpit in horto, in quem ad orandum Matt. 26.
secesserat, expauescere & mœrore affici. Tristis est, in-
quit, anima mea usque ad mortem. Ter orat patrem, ut
si fieri posit, transferat ab ipso calicem: neque tamen ip-
sius, sed suam uoluntatem faciat. Quid illud? Anxieta Luc. 22.
te correptus fuisse commemoratur. Itaque & orabat pro
lixius: & sudor eius erat sicut guttæ sanguinis decur-
rentis in terram: & angeli conspectu opus habebat, qui
ipsum corroboraret. Loquimur nunc de mediatoris
officio summo: de sacerdotis officio præcipuo, quod ille
in ara crucis pro salute generis humani fecit. Consi-
deremus actiones, quarum meminimus. Expauescit,
mœret, tristatur, sanguinem sudat: & quasi perplexo ani
mo, quę contraria apparent petit: & quidem prece sup-
plici, & ter repetita: ut, quod petit, obtinere uelle ui-
deatur. Quid illud? In medio sacrificio quasi queri- 5.
bundus clamat uoce magna: Deus meus, Deus meus,
cur deseruisti me? Nonne uidemus Christum tot ma-
lis obrutum fuisse, in tot angustias adductum, tanta do-
loris uehementia oppressum, ut desperanti similis fuis-
se uideretur? Non enim hanc querelam fictam fuisse pu
tandum est. Sensit haud dubiè Christus, Deum ira-

tissimum fuisse peccato hominis, cuius pœnam depen-
debat: doloribus ingentium pœnarum premebatur: la-
queis mortis erat circumplicatus. Itaq; homo natura à
doloribus abhorrens, Deo infenso pœnas peccati non
quidem sui, sed alieni persoluens, in uocem querulam
erupit, se à Deo derelictum esse. non quòd Deus ab ho-
mine separatus fuerit: sed cùm diuina natura nullum fer
ret auxilium humanitati, imò hęc illius iudicium subiret
horrendum, uidebat se quodammodo alienam fuisse ab
illa. Voce itaq; magna, & (ut loquitur Paulus) clamore
ualido & cum lacrimis exclamauit: Mi Deus, mi Deus,
cur me dereliquisti? Hæc uerò omnia an Christo in
diuina natura tribui possunt? Nullo modo. Quam
maiestatem, potentiam, impatibilitatem obtinebat fi-
lius Dei, prius quàm naturam humanam assumpsisset:
eandem obtinet ea assumpta. Vt igitur ab æterno, ita &
nunc, minimè hęc competunt Christo in natura diuina,
ut dolore ullo afficiatur, tristetur, lacrimetur, se à Deo
6. derelictum queratur. Iam cùm Apostolus commemo
rat, Christum in diebus carnis suæ preces & supplica-
tiones cum clamore ualido & lacrimis apud illum obtu
lisse, qui poterat ipsum à morte seruare: non'ne ex his
uerbis apparet, alium (sic enim dicendum est rei expli-
candæ causa) esse qui petit seruari, alium qui potest ser-
uare? Ille homo est, hic Deus. Non igitur ad Deita-
tem, sed ad humanitatem refertur precatio hæc. Nam si
ad Deitatem referretur, fatendum esset, Deitatem se à
morte seruare non potuisse: quod quidem repugnat
omnipotentię Deitatis Christi. Neque igitur precatio,
nec passio, diuinę naturæ cōueniunt: humanitatis sunt,
Calu. Harm. mediatoris sunt Christi IESV. qui quidem hac lege
Matt.27.uer- mediatoris personam sustinuit (inquit Caluinus) ut rea-
su 48. tum nostrum tam in anima quàm in corpore subiret.

Itaq;

Itaq; mirum non esse, illi certamen fuisse cum doloribus
mortis: quasi Deo irato in Labyrinthum malorum pro-
iectus foret. Neq; uerò propterea dixerim, diuinam
naturam ab humana separatā fuisse: seruare enim à mor-
te se non posset sola natura humana: sed illam sacrificij
functionem ab homine peractam fuisse affirmo. Sic e-
nim Petrus dixit de Christo: Qui peccata nostra pertu-
lit in corpore suo supra lignum, ut peccatis defuncti iu- 1.Pet.2.
sticiæ uiuamus: cuius uibice sanati sumus. Est autem pla
num, corpus & uibicem naturæ humanæ esse, non diui-
uinæ. Et 1.Pet.3. Christus est passus carne. Nomine
carnis natura humana significatur, quemadmodum ali- 1.Pet.3.
bi: Qui natus est ex semine Dauid secundum carnem.
Ioannes quoq; narrat Christum dixisse: Destruite tem- Ro.1.
plū hoc, & triduo excitabo illud. Addit Ioannes, Chri-
stum dixisse de templo corporis sui. Igitur passio &
mors ad naturam humanam Christi pertinent. Et hęc
quidem de passione, & de ijs quæ passioni coniuncta 9.
fuere. Loquamur tandem de resurrectione, ascen- 8.
sione in cœlum, collocatione ad patris dexteram, de- 7.
quibus Paulus sic splendidè concionatur: Exeruit Deus Eph.1.
in Christo magnitudinem suæ potentiæ, cùm suscita-
uit eum ex mortuis, & collocauit ad dexteram suam
in cœlis: longè supra omne imperium ac potestatem
& potentiam & dominium, & omne nomen quod
nominatur non solùm in seculo hoc, uerùm & in fu-
turo. Et omnia subiecit sub pedes eius: eumq; con-
stituit caput super omnia ipsi Ecclesiæ, quæ est cor-
pus eius, & qui omnia in omnibus implet. Clarè dicit
Paulus, Deum in Christo potentiā suam exeruisse, cùm
eum à mortuis suscitaret, & ad dexterā suam collocaret.
Hæc nonne de Christo dicuntur secundum humanam
naturam? diuinitas enim cum nec ciciderit, nec mortua

 sit,

sit, quomodo resurgeret? Ac Christus quidem ipse à resurrectione sua missurus Apostolos in mundum universum, ad prædicandum Euangelium omni creaturæ, sic de potestate sua præfatur: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Cui data est, nisi Christo in quantum homo est? scilicet ut in carne (inquit Caluinus) in qua humiliatus fuerat, regnet patris uice, sitq; illi secundus. Sic ille. Cæterùm Christo secundum quod Deus est, dari eam potestatem non erat necesse: sed quod ille iure suo (inquit idem Calu.) apud patrē semper habuit, hoc illi in carne nostra datum est, uel (ut clarius loquar) in persona mediatoris. non enim æternam potentiam iactat, qua præditus fuit ante conditum mundum: sed quam nunc accepit, dum ordinatus fuit mundi iudex. Imò notandū est, imperiū hoc non fuisse liquidò cognitum, donec à mortuis resurrexit. Quia tunc summi regis insignibus ornatus, in sublime prodijt. Quò etiam pertinet illud Pauli: Exinaniuit seipsum. Propterea exaltauit illum Deus, & dedit illa nomen quod est supra omne nomen. Hæc Calu. Bucerus autem de Pauli uerbis modò recitatis disserēs, sic inquit: Paulus abūdè exponit, quid sit Christum sedere ad dexteram patris: nempe ipsum hominem eum qui pro nobis obediens mortem pertulit, constitutum esse supra omnem principatum & potestatem, uirtutem & dominiū, & omne nomen quod nominatur in hoc & in futuro seculo: deniq; omnia subiecta esse sub pedibus illius, atq; datum esse caput ecclesiæ, &c. Ista est ergo Hominis IESV euectio, ut per eum in inuisibili gloria Dei præsidentē, cuncta instaurentur & perficiantur: utq; sancti uniuersi ad Dei imaginem reformentur. Quæ potestas nulli unquam Creaturæ communicata est: quia nulla, ut hoc semen Abrahæ, à uerbo Dei assumpta est. Istud est quod

Cal. in Act. 7. in uerba: Filiū hominis uideo.

Cal. har. Matt. 28. uers. 18.

Buc. psal. 110. uers. 20.

pater

pater filio dixisse canitur: Sede ad dexteram meam. Hæc Buc. Ex cuius uerbis constat, Christum ut homo est, ex mortuis reuixisse, & in cœlis collocatum esse ad Dei dexteram. Hoc est regnum Christi, in quo honorem amplissimum dispensationis suæ adeptus est. Ad hoc regnum se ire professus est, cum dixit: Vado ad patrē, quia ille maior me est. Quomodo maioritas patris accipienda est, nisi humanitatis Christi respectu? Sic enim Athanasius loquitur de Christo: Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem. Igitur secundum humanitatem iuit ad patrem, in cuius dextera sedet, iussus nimirum ab ipso, cuius sunt uerba illa: Sede ad dexteram meam, donec tuos hostes fecero scabellum pedum tuorum. Sede ad dexteram meam: hoc est, proximus mihi esto, rege & dominare omnib. Quibus enim datur ad dexteram regis sedere, illis proxima ab eo dignitas & potestas esse intelligitur. Itaq; Christus cùm à resurrectione in cœlū euectus est, ad dexterā Dei cōsedisse dicitur. Christus (inquā) qui patri obediens, mortem pro nobis pertulit, collocatus est in patris dextera: hoc est, regnat. Sic enim Paulus uerba Dauidis citando, pro eo quod Dauid dicit, Sede ad dexteram meam: posuit, Regna. Oportet, inquit, Christum regnare, donec posuerit omnes inimicos sub pedibus suis. Nam Christi regnum non tantùm in fidelib. regendis, sed & in hostibus subiugandis consistit. Quod regnum à Christo, dum in terris uersaretur cœptum, tunc maximè uigere cœpit, cùm suprà cœlos exaltatus est. Ad hoc (ut modò dixi) regnum dixit se uelle proficisci: Vado (inquit) ad patrem, quia pater maior me est: Vado parare uobis locum: nisi abiero, paracletus ille non ueniet ad uos. Sin abiero, mittā eū ad uos. Hæc Christus de se: Apostolus autem de ipso: Postquam (inquit) a-

Io. 14.

Marc. ult.

Eph. 1.

1. Cor. 15.

Eph. 4.

scendi-

scendisset in altum, captiuã duxit captiuitatem, & dona dedit hominibus, ut impleret omnia. Dedit enim apostolos, prophetas, euangelistas, pastores ac doctores, ad coagmentationem corporis sui. Hæc Christus ex throno maiestatis Diuinæ, in quo sedet dexter, mittit hominib. in terra existentibus. In quo regno prelatus est omni principatui, potestati, uirtuti, dominationi: aut si quod aliud dignitatis est nomen, quod dici possit siue in hoc siue in futuro seculo. Nouũ est hoc regnũ Christo, non secundum diuinitatem, secundum quam æternum est: sed secundum humanitatem, secundum quam forma serui sumpta se exinaniuit. Quapropter etiam Deus eum in summam extulit sublimitatem, donauitq; ei nomen quod est supra omne nomen, ut ad nomen IESV omne genu se flectat cœlestium, terrestrium ac subterraneorum: omnisq; lingua confiteatur, quòd Dominus sit IESVS Christus ad gloriam Dei patris. Quid igitur? an non palàm uidemus, Christo secundũ humanitatem imperium supra angelos & omnes potestates contigisse? scilicet secundum quam exinaniuit se, suscitatus est ex mortuis, ad dexteram patris collocatus? Perspicuum est igitur, Christi exinanitionem, passionem, resurrectionem, ascensionem in cœlum, collocationem ad dexteram, Christo, quatenus homo est,
10 tribui. Videamus reliqua, idq; ex Pauli uerbis. 1. Cor.
15. Sicut (inquit) per Adam omnes moriuntur, ita per
Christum omnes uiuificabuntur: sed suo quisq; ordine.
11 Primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi in aduentu
ipsius: deinde finis erit, cùm regnum tradiderit Deo &
patri: cùm quidem omnem principatum, omnem potentiam ac potestatem aboleuerit. Oportet enim eum regnare, donec ille omnes hostes sub eius pedes subiecerit: ultimus autem hostis delebitur mors. Nam omnia

subiecit

Eph. 1.

subiecit sub pedes eius. Cùm autem subiecta ei fuerint omnia, tunc & ipse filius subijcietur ei qui ipsi subiecit omnia, ut sit Deus omnia in omnibus. Sic Paulus. Primùm autem agit de resurrectione nostra, cuius primitias dicit esse Christum, in quo tanquam archetypo uideat genus humanũ resurrectionem suam. Itaq; eodem in loco uocat eum primogenitum ex mortuis: & alibi, arrabonem hæreditatis nostræ. Deinde ait, filium traditurum esse regnum Deo & patri: abolito scilicet omni principatu, omni potestate & uirtute, omnibusq; hostibus sub pedes suos positis. Oportet enim (inquit) Christum regnare, donec posuerit omnes inimicos sub pedibus suis. Quibus uerbis satis indicat, officium regnandi hoc loco ad hostium subiectionem gloriosam referri. ac nouissimum quidem hostium dicit esse mortem: & ipsam quoq; nouissimè abolendam. Tunc igitur Christus aduersarijs deuictis, ordinibus quibus regnum suum administrabatur sublatis, decedet imperio quod acceperat ei qui ipsi subiecerat omnia. Quod quidem docti ita intelligunt, quemadmodum si quis imperator re aduersus hostes felici gesta, domi placidissima pace frueretur, misso exercitu & omni præsidio militari. Ad eundem modum Christus hostibus debellatis, fidelibus sibi coniunctis, electis perfectis & absolutis, caput quidem eorum esse non desinet: sed tamen ab omni mediatoris & pontificis munere cessabit, nec officio regis deinceps utetur. Tradet illud Deo & patri, à quo accepit, ut tãdem Dei gloria sine omni medio impleat omnia. Quę igitur hic de Christi traditione regni, & de subiectione dicunt, an Christo cõpetunt quatenus est Deus? Nullo modo. Ad humanitatem igitur Christi referenda sunt. Hoc enim doctissimi enarratores affirmant, Caluinus, Bullingerus, Martyr, Beza:

Eph. 1.

 quo-

quorum uerba in libris eorum legi poſſunt, ſunt enim
Aug. 83. q. 69. in manibus. Sed ante hos Auguſtinus, ſubiectionem
filij, patris reſpectu ita intelligẽdam eſſe dixit, quemad-
modum patris maioritas filij reſpectu intelligitur. Re-
gulamꝗ hanc tradit catholicę fidei: Cum aliqua in Scri-
pturis dicuntur de filio, quòd ſit minor patre, ſecundum
ſuſceptionem hominis intelligantur. Cùm uerò ea di-
cuntur quibus demonſtratur æqualis, ſecundũ id quod
Deus accipiantur. Apparet ergo, quemadmodum di
ctum ſit, Pater maior me eſt: &, Ego & pater unum ſu-
mus: item, Deus erat uerbum: &, Verbum caro factum
eſt: item, Non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualẽ Deo:
&, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens.
Deinde paucis interiectis, repetit uerba illa: Nunc autẽ
Chriſtus ſurrexit à mortuis, primitiæ dormientium. &
quæ ſequuntur, uſque ad locũ illum: Tunc & ipſe filius
ſubiectus erit ei qui illi ſubiecit omnia. concluditꝗ Au-
guſtinus, hæc ſecundum ſubiectionem hominis dicta
eſſe. Quid autem mirum, Chriſtum ſecundum humani-
tatem patri ſubiectum eſſe, cùm ipſe ſibi ipſi ſecundum
naturas diuerſas ſubiectus ſit: ſitꝗ minor ſeipſo, pro-
pterea quòd forma ſerui ſumpta, ſemetipſum exinani-
uerit? Itaꝗ in forma Dei ſeipſo maior eſt, in forma ſerui
ſeipſe minor: ut Auguſtinus ipſe teſtatur de Trin. lib. 1.
c. 7. & 11. Etſi autem nunc quoꝗ filius ſubiectus ſit pa-
tri, tamen genere locutionis, quod ſemper eſt, tunc fie-
ri dicitur ab aliquo, cum in eo cognoſci cœperit. Sic pe
timus ſanctificari nomen Dei, quaſi aliquando ſanctum
non ſit: cùm eo in loco ſit ſanctificari, idem quod ſanctũ
eſſe innoteſcere. Deinde inter alia cõſiderandũ eſſe di
cit Auguſtinus, ſecundũ quid regnet nunc Dominus di
ſpenſatione ſacramenti ſui per incarnationem atꝗ paſ-
ſionem. Nam ſecundum id quod uerbũ Dei eſt, tam ſi-
ne fine

ne fine quàm ſine initio & ſine intermiſsione eſt regnũ
eius. Secũdũ id aũt quòd uerbũ caro factũ eſt, cœpit re-
gnare in credentib. per fidem incarnationis ſuę. Hoc aũt
regnum tradet Deo & patri, cùm nutritos fide incarna-
tionis ſuæ, perducet ad ſpeciem qua æqualis eſt patri.
Plura habet Auguſtinus, quæ apud eum legi poſſunt. Aug. de Tri.
Alio in loco dicit: Cõtemplabimur Deum patrem & fi- lib. 1. c. 10.
lium & ſpiritum ſanctum, cum mediator Dei & homi-
num homo IESVS tradiderit regnum Deo & patri, ut
iam non interpellet pro nobis mediator & ſacerdos no-
ſter filius Dei & filius hominis: ſed & ipſe in quãtũ ſacer
dos eſt, aſſumpta propter nos ſerui forma, ſubiectus ſit
ei qui illi ſubiecit omnia: ut in quantũ Deus eſt, cum illo
nos ſubiectos habeat: in quantum ſacerdos, nobiſcũ illi
ſubiectus ſit. Hæc de traditione regni, & Chriſti ſub-
iectione. Non tantùm autem hæc duo Chriſto homini
tribuuntur, ſed alia quoꝗ, quorum ſuprà meminimus:
quæ quidẽ à doctiſsimis theologis ſcripta & dicta ſunt.
Quorum ſententias, cùm ab alijs recitatæ ſint, ad uerbũ
non repetemus: ueruntamen breuiter perſtringemus.

Inauguratio in regnũ cœlorũ (cum in Iordane ſpiritus, Buc. Pſal. 2. in
colũbę ſpecie, in eũ deſcẽdit, uoxꝗ patris audita eſt: Hic uerb. Filius me
eſt filius meus dilectus) de homine intelligẽda eſt. Chri- us es tu.
ſtus enim regnũ mediatoris ut homo adminiſtrauit.

Cùm dicit Chriſtus, Sanctifico meipſum: ad humanã Calu. Heb. 5.
naturam referendum eſt, in qua ſacerdotis officio fun- uer. 9.
ctus eſt, ſimul & paſſus eſt.

Chriſtus ut homo Pontifex, mediator & interceſſor, Bul.
orat pro nobis, dicens: Ego pro eis oro. Viuit enim ad Muſc.
intercedẽdum pro nobis: Heb. 7. Sed iuxta diuinam na-
turam ſimul cum patre confert uitam. ideo dicit: Hoc
faciã. Quod ſic Auguſtinus de Tri. lib. 1. c. 10: Ex hoc ro-
gat filius, quo minor eſt patre: quo uerò æqualis eſt, e-
xaudit cum patre,

Brent. Quærat quis, quomodo antinomia hæc soluitur, Rogabo patrem: &, Quicquid petieritis patrem hoc faciā. An non minor est qui orat, eo qui oratur? Quòd si filius æqualis est patri, quomodo dicit se rogaturum patrem? num in diuinis una persona rogat aliam? Responsio. Christus loquitur secundum humanitatem, cùm dicit se rogaturum patrem, ut doceat se esse uerum hominem.

Buc. Resuscitatio Christi seruatoris de homine intelligēda est. Homo enim & mortuus, & à mortuis suscitatus est.

Buc. Glorificatio Christi, & in sacerdotem, hoc est mediatorem euectio, hominis est. iuxta illud: Vnus mediator homo Christus IESVS.

Bul. Ascendit præcursor noster ut homo, pontifex & intercessor: in quantum Deus, sedet simul cum patre.

12. Conclusio. ¶ Cum igitur Christus humana natura exinaniuerit se forma serui sumpta, cùm in eadem natura passus sit & mortuus, resurrexerit, in cœlum ascenderit, ad dexteram patris collocatus sit: deinde regnum patri traditurus, ac sese subiecturus sit: quid absurdi est, cum eâdem in natura regnum mediatoris administrare dicitur? Profectò quæ commemorauimus, mediatoris sunt omnia. Iam Christus ipse se missum esse à Deo in hunc mundū

Io.6. fatetur, patre minorem. Profitetur se patris uoluntatem,

Luc.22. & non suā, facere debere. Affirmat se in medio nostrûm

Matt.20. esse ut qui ministret: se non uenisse ut sibi, ministraretur,

Matt.13. sed ut ministraret: deinde sibi arcanorum Dei consiliorum ignorantiā asscribere non dubitat. Hæc an non de se mediator dicit inquantum homo est? Hæc enim & similia Deo minimè tribui posse seu per se, seu incarnato, suprà dictum est, & infrà adhuc dicetur.

CA-

CAPVT. III.

In quo confutantur argumenta, quibus probant Christum mediatorem fuisse prius quàm carnem assumpsisset.

DEmonstrauimus utcunq; hactenus, Christo mediationem competere nō posse, nec ante carnem assumptam, nec angelorum respectu: omniaq; quę Christo mediatori tribuuntur ab ipso ortu usq; ad mortem: deniq; ad ipsam huius regni traditionem & subiectionem Deo patri, ad humanitatem referenda esse, non ad Deitatem. Restat, ut de argumentis contrarijs disseramus: quorum nonnulla in prioribus scriptis tractaui. nunc aliorum addendæ sunt solutiones. In primis autem argumenta de Christi mediatione ante carnem assumptam diluenda sunt. Qua in sententia fertur Cassianus fuisse, qui probet, solum Christum uerbum in terris uisum ante incarnationem, non patrem: cum Iacob luctatum, cum prophetis loquutum, per eundem Christum uerbum legem fuisse datam. Quibus argumentis utatur Cassianus probādis istis, nescio. Verùm quid Augustinus de his sentiat, scire mea interesse existimo.

Ac de uisione quidem filij Dei ante incarnationē, idem 1.
sensisse Arianos quod Cassianum (siquidē hæc eius est sententia, quam recitauimus) ex ipso Augustino cognosci potest: qui Maximino Arianorum episcopo id ascribit. Erat Maximino disputatio cū Augustino, quomodo Deus uisus sit patribus, cùm inuisibilis sit per se diuina natura. Etsi autem Maximinus non satis constanter ad eam quæstionem respondebat: tamen ad extremum dicebat, filium Dei ante incarnationem suam cōspectibus apparuisse mortalium; asserens id quod ait Apo-

Aug. contra Maximinum lib.3.c.26.

 stolus,

1.Tim.6. stolus, Nemo uidit Deũ, nec uidere potest, de solo Deo patre dictum esse: filium uerò ex initio generis humani uideri solitum esse ab hominibus. probabat id Maximinus scripturarum testimonijs: quæ ab Augustino planè sunt confutata. Venit tandem ad historiam Abrahæ, ubi Deus dicitur uisus esse ipsi Abrahæ in querceto Mambre. Hic (inquit Maximinus) Deus uisus est Abrahę. Respondet Augustinus: Visum esse Deum Abrahę, negare non possumus: sed hic expressum non est, utrum pater an filius. Cùm autem narraret Scriptura, quomodo ei uisus sit Deus, tres uiros illi apparuisse declarat: in quibus magis ipsa Trinitas, quæ unus Deus est, intelligi potest. Deniq; tres uidet: & non Dominos, sed Dominum appellat: quoniam Trinitas tres quidem personæ sunt, sed unus Dominus Deus. Alloquitur aliquãdo pluraliter tres personas, quia tres uidet: aliquãdo singulariter unũ, quia unum intelligit. Et illos quidem tres, putat homines esse: non enim tale illis præberetur obsequiũ, quo indigentia reficerent corpora, nisi homines putarentur. Historia quoq; pluraliter de illis loquitur: Et dixerunt: posuit ante eos: stabat iuxta eos: comederũt. Vbi autem eò uentum est ut Abrahę promitteretur filius ex Sara, quia diuinum offerebatur beneficium, non ut hominibus humanum exhibebatur obsequiũ, unum narrat Scriptura dicentem his uerbis: Et dixit, Reuertẽdo reuertar ad te secundum tempus uitæ, & ecce filius erit Saræ uxori tuæ. Quis autem hoc dixit, postea manifestat his uerbis: Et dixit Deus ad Abraham, Quare risit Sara? & cætera, usq; ad finẽ tanquã unus Dominus singulariter loquitur. Post hæc autem, ut homines pluraliter abire narrantur: Consurrexerunt (inquit) inde uiri, & direxerunt oculos contra Sodomam. Abraham autem simul gradiebatur, deducendo eos. Rursus redit

Scriptura

Scriptura ad singularem numerum: Deus autem dixit, nunquid celabo Abrahamum quæ ego facio? Deinde promittitur Abrahæ præclara & copiosa posteritas, & interitus Sodomorum denunciatur. Sequens autem Scriptura dicit: Et uerterunt se inde uiri, & uenerunt in Sodomam. Abraham autem adhuc stabat coram Domino, & dixit: Nunquid disperdes iustum cum impio? Et post collocutionem Domini cum Abrahamo, sequitur Scriptura, & dicit: Abijt autem Dominus, ut desijt loqui ad Abrahamũ. & Abrahã reuersus est in locũ suum. uenerunt autem duo angeli in Sodomam uesperi. Qui sunt hi duo, nisi de quibus antè dixerat: Et uerterunt se inde uiri, & uenerunt in Sodomam? Et quamuis duo esse non sunt expressi, uerùm cum ab initio tres fuerint, unusq; e orum cum Abrahamo manserit, intelliguntur duo fuisse qui discesserant. Sunt igitur isti ipsi duo, qui iam Sodomam peruenerant: sed prius quidem dicti uiri, nunc angeli. Hoc enim nouum non est, ut Scriptura uiros nuncupet angelos. Fortasse iam festinas Maximine, unum fuisse in eis Dominum Iesum, qui singulariter promittebat & respondebat Abrahę: duos uerò illos, angelos qui in Sodomam uenerant, tanquam missos à Domino Deo suo. sed expecta, ac considera uerba quę inter cętera Deus loquutus est Abrahę: clamor (inquit) Sodomorum multiplicatus est, & peccata eorum magna ualde. Descendam nunc, & uidebo an secundũ clamorẽ eius qui uenit ad me, fecerint consummationẽ. Hic se dicit descensurum in Sodomam. quò tamen non descendit (abijt enim, ut desijt loqui cum Abrahamo) sed angeli duo. Quid si ut in illis tribus uiris unus Deus uisus fuerat, ita in his duobus angelis unus Deus inuenitur, iuxta illud suum uerbum, Descẽdam & uidebo? Est itaq; Deus ab homine iusto & agnitus & adoratus, qui-

bus:

bus tanquam hominib. sanctis (nesciuit enim angelos
Heb.13. esse) hospitalitatem exhibuit. Hi patriarchæ significati sunt ab Apostolo, cùm de hospitalitate sic loquitur: Per hanc quidā nescientes hospitio receperūt angelos. Per illos itaq; angelos incendiū Sodomorū factū est, iubēte
Gen.19. Domino. Sic enim loquuntur: Disperdemus nos locū hunc. nam Deus misit nos, ad perdendū eum. In quib. tamen ipse Deus erat, iuxta uerbū illud: Descendā & uidebo. neq; enim sic mittit suos, ut recedat ab eis. Iam ex dictis palàm est, agnouisse Lothū unū Deum in angelis duobus, cū quibus singulariter loquebať: eiq; respondebat, ipse tanquā unus. Sic Abrahā unū cognouit in trib. nec eorū uni promptius & humilius Abrahā obsequutus est quàm duobus: sed æqualiter omnib. pedes lauit, æqualiter omnib. epulas ministrauit. Ergo in omnib. Deū uidit. Ideo dicit Scriptura, Abrahamū uidisse Dominum in quercubus Mamre, ubi tres uiros pauit, quos oculis corporeis uidit. In eis uerò Deum cordis oculis intellexit atq; cognouit. Abrahā itaq; per tres uiros Deum audiuit: postea per unū, qui duobus digressis cum eo manserat. Lot autem per duos eundē Deum audiuit. Interim & Abraham & Lot homines putabant eos, qui angeli erant: Deum uerò in eis intelligebant qui erat, non putarent esse qui non erat. Quid igitur sibi uult illa uisibilis Trinitas, & intelligibilis unitas, nisi ut nobis insinuentur tres personę unius essentię? Quòd si tu Maximine solum filium uisum putas in eo quod legitur, uisum esse Deum Abrahæ: cur tacuisti de tribus uiris? Hoc enim si dixisses, non solus filius ibi, sed trinitas agnita fuisset Deus. nam Abraham tres uidit, & unū adorauit. Sic Lot, cùm uidet duos angelos, & uni gratias agit, non'ne per illos filius & spiritus sanctus potius intelligeretur, quàm solus filius? Nam filius & spiritus

tus sanctus leguntur missi, solus pater non legitur missus. Tu uerò hanc scripturam, qua conuinci posses, astuto silentio deuitasti. Hæc ferè Augustinus. Qui initio huius disputationis sic scribit cōtra Maximinū: Non legis alicubi scripsisse Moisem, sicut dicis, quòd ab illo primo homine Adam usq; ad incarnationē semper filius uisus est? Exagitatq; multa Maximini argumēta, quibus ex libro Geneseos probare nitebatur, ante carnem susceptam uisum esse ab hominibus Christum. Et sunt qui ex hac historia Abrahæ ostendere se putant, solum filiū Dei conspectū Abrahę fuisse. fatentur quidem Deū hic se manifestasse in suis angelis: uerùm uni illorum dari principem locum (quia Christus, qui uiua est patris imago, sub angeli forma patribus sæpe apparuit) angelos autem, quorum caput est, habuisse comites. Longè aliter Augustinus, qui nullibi à Mose dicit apparitionem solius filij descriptam esse. Tres uiros trinitatem personarum magis repræsentasse, argumento esse, quòd Abraham omnes eodē modo magnificat: omnibus eodē modo pedes lauat: omnes eodem modo epulis accipit: in omnibus eodem modo Deum ueneratur. Duos item angelos filium & spiritum sanctum potius repræsentasse, qui mittantur à patre. Sepositis uerò huiusmodi allegorijs, & in tribus uiris, & in uno, & in duobus angelis: Deum oculis mentis uisum esse, & Deum locutum esse. Cùm enim illi non suum, sed Dei negocium agerēt, ideo Deus in illis & uidebatur oculis mentis, & audiebatur. Ideo Moses sic narrat: Apparuit Deus, dixit Deus. Hæc de historia Abrahæ & Loti.

Secundo dicitur à Cassiano, filium Dei cum Iacob lu- Gen.32.
ctatum esse. Verùm historia non uocat hunc Iacobi 2.
antagonistam filium Dei, sed & hominem & Deum. Maximinus cōtendit, filium Dei, antequam in carne ue

G nisset,

nisset, uisibiliter tunc apparuisse sub specie hominis. Respondet Aug. nõ absurde Christum tunc figuratum esse, propter prophetiam futura nunciantem. Quia futurum erat, ut Iacob in filijs, qui crucifixerunt Christum, præualuisse Christo uideretur: & in filijs suis uideret Christum facie ad faciem, & salua fieret anima Israelitarum, qui fideliter hoc uiderunt. Et hunc quidem hominem qui cum Iacob luctatus est, Oseas uocat & Deum & angelum, c. 12. Quomodo itaq; qui apparuerunt Abrahæ, dicti sunt uiri: ita angelus qui cum Iacob luctabatur, dictus est homo. Deus autem erat in angelo, sicut est in homine: maximè quando loquitur per eum. Christus etiam ita per angelum figuratus est, sicut per hominem. Nam quid erat Isaac filius Abrahæ in figura, nisi Christus, quando sicut ouis ad immolandum ductus est: & quando sicut Deus crucem suam, ita & ipse sibi, quibus fuerat imponendus, ligna portabat? Quid autem miramur per angelum figuratum esse IESVM, cùm & per pecudem figuratus sit? nam quid erat ille aries qui cornibus tenebatur in uepre, nisi Christus crucifixus, uel spinis coronatus? Hunc autem arietem, pro filio, cui parcere iussus est, immolauit Abraham. Ita enim homini parci iussit Deus, ut tamen ex pecude propter passionem Christi, quę illo modo pręnunciabatur, mysterium sacri sanguinis impleretur. Si autem putas proprietate, non figura, Christum fuisse angelum qui luctatus est cum Iacob: potes dicere, proprietate, non figura Christum fuisse arietem, quem Abraham immolauit. Quod & de petra eodem modo diceretur: de quo infrà clarius.

3. Tertiò afferunt de angelo ex Zach. 1. Respondens angelus dixit: O' Iehoua exercituũ, quousque non misereberis Ierusalem, quibus iratus es iam annos septuaginta

ginta? Hic angelus quid erat aliud quàm Christus, qui orabat pro Ierusalem? Respondeo, hunc angelum non orare: sed, ut uerba ipsa indicant, interrogare. non igitur esse filium Dei, qui futurorum non sit ignarus. Est enim sapientia patris.

Quartò adducunt uirum quem alloquitur Iosua c. 5. 4. qui quidem se dicit principem exercitus Domini. Hunc uerò uirum, angelum Michaelem esse interpretantur: qui dicitur esse princeps populi Israelitici, Dan. 10. Igitur si historiam spectes, princeps cum quo loquebatur Iosua, erat Michael: sin mysterium, Christus erat incarnandus, qui repræsentabatur à Michaele. Si enim sola Deitas spectaretur, tota Trinitas repræsentaretur.

Quintò affertur, legem datam esse per Christum uerbum. 5. Respondeo: legem latam esse à Deo tanquam authore, per ministros angelos, ut dicitur Gal. 3. in manu mediatoris. Neq; uerò hic mediator est ille, qui se dedit precium in redemptionem hominum. Per hunc enim Euangelium orbi promulgatum est, quod est legi contrarium. Sed mediator hic est Moses: qui inter Deũ & Iudæos medius erat, & internuncius lege promulganda. Hoc ex historia planum est, quæ habetur Exodi 32. & Deuteronomij. 5.

Sextò adducunt locum Pauli 1 Cor. 10. Petra autem erat Christus. 6. Hic Paulus expressè dicit, Christum affuisse patribus in deserto. Respondeo: Christus in carne non poterat adfuisse, quia nondum erat. In Deitate autem non minus pater & spiritus sanctus, atque filius aderat. nam Deus pater seruabat patres nostros, per filium, in spiritum sancto. Cur igitur Paulus dicit, petram fuisse Christum? Dico: Paulum loqui de petra quæ percussa ligno, sitienti populo potum largissimum fudit: quę proprietate Christus nõ erat, sed per figuram:

sicut de ariete suprà dictũ est, qui ab Abrahamo immolatus est. Figuræ istæ, inquit Augustinus, non res ipsæ fuerunt. quibus figuris præcedentibus, res significabantur esse uenturæ. Quæ figuræ per subiectam Deo creaturam, & maximè per angelorum ministerium, mortalium exhibebãtur aspectibus: Dei quidem agente potentia, sed tamen latente natura siue patris, siue filij, siue spiritus sancti. Frustra igitur asseris Maximine, filiũ Dei uisum fuisse ab hominibus, patrem aũt non fuisse uisum: cum per subiectã sibi creaturã & pater uideri potuerit, & filius, & spiritus sanctus. Per suam uerò essentiam, nullus illorum uisus est.

CAPUT IIII.

Confutantur argumenta, quibus probant Christum etiam secundum Deitatem, esse mediatorem.

HVcusq; responsum est argumentis, quibus ostendunt mediationem Christo competijsse ante incarnationẽ. Sequitur, ut & ea quibus Christo etiam secundum diuinam naturam eadem attribuitur, confutanda sint.

1. Inscitè eos facere inquiunt, qui ex mediatoris titulo
inferunt, Christum esse minorem patre. Verùm scitè eos facere Augustinus author est, qui dicit pugnare
inter se, æqualem esse Deo, & mediatorem esse. Eius uer-
2. ba citaui in primo libro. De eo uerò, num, si Christus se-
cundum humanitatem tantum sit mediator, gloria quæ
Deo propria est, ei tribui debeat, quærendum uide-
tur. cùm quidem Deus ipse apud Esaiam sic loquatur:
Aug. in Viuo ego, gloriam meam alteri non dabo. Respondet
Psal. 98. Augustinus, uerba Dauidis (Adorate scabellum pedum
eius,

eius, quia sanctum est) interpretando: Quæro, inquit, quid sit scabellum pedum eius? Et dicit mihi Scriptura: Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quomodo adorabo terram, cùm dicat apertè Esa. 66. Scriptura, Dominũ Deum tuũ adorabis? Deut. 6. Hic fluctuans conuerto me ad Christum, qui de terra suscepit terram (quia caro de terra est) & de carne Mariæ carnem accepit. Est igitur terra quæ adorari debeat: nam filius Dei naturam humanam assumpsit, quæ terra est, quia ex terra sumpta. Esse autem Christi carnem adorandam, inde patet, quia cùm illam ad manducandum dederit, nemo eam manducat nisi adorauerit. Et non solũ nõ peccamus adorando, sed peccamus nõ adorando. Et tamẽ cũ adoras illã, ne cogitatione remaneas in carne: & à spiritu non uiuificeris. Spiritus enim uiuificat, caro aũt nihil prodest. Ideo cum ad terrã te inclinas atq; prosternis, non quasi terrã intuearis: sed illum sanctũ, cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras. Ideo dicit, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctũ est. Hæc in summa Augustinus. Adoratur igit' mediator Dei & hominũ, homo Christus IESVS, quia à filio Dei assumptus est. Ideo adorando mediatore, animus referendus est ad eum à quo assumptus est: à quo & mediationis uis profluit ad mediatorem, & adoratio: quæ quidem soli mediatori conuenit, propter unionem hypostaticam cum uerbo, & nulli creaturæ alij. Extulit enim hunc mediatorem nostrum Deus in summam sublimitatem, ac donauit ei nomen quod est supra omne nomẽ: ut ad nomen eius omne genu se flectat, omnisq; lingua cõfiteatur quòd Dominus sit IESVS Christus, ad gloriam Dei patris. Si igitur omnis lingua rectè confitetur IESVM Christum esse Dominum, ad gloriam Dei patris: relucet gloria Dei patris in Christo.

At Deus dicit, se gloriam suam alteri non daturum. Ergo in Christo Deus sit oportet: quandoquidem gloria illi datur, quæ Deo propria est. Myriades angelorum sic loquuntur Apoc. 5. Dignus est agnus ille mactatus qui accipiat uirtutem, diuitias, sapientiã, fortitudinem, honorem, gloriam, benedictionem. Loquuntur autem de agno, & quidem mactato.

3. Eodẽ modo iudicij potestas mediatori tribuitur, qui iudex uiuorũ ac mortuorũ à Deo est constitutus, sicut & rex Psal.2. Ego uerò regẽ meũ in Sionem, meũ sacrũ mõtem, cõstitui. Act.1. Hic IESVS (dicũt angeli) sic ueniet, quomodo uidistis euntẽ in cœlum. hoc est, in ea-
Ioan. 5. dem forma ueniet. Potestatem enim dedit ei (inquit ipse Christus) pater, iudicium faciendi, quatenus filius hominis est. Petrus autem Act.10. in concione ad Cornelium: Hic IESVS, inquit, constitutus est à patre iudex uiuorum & mortuorum.

4. Eodem modo & uitam habet à Deo Christus homo: qui in humanitate dicit se uiam, ueritatem & uitam esse. Et habet quidẽ Christus uitã in semetipso, ut est Deus, non secus atq; pater. Veruntamen hanc communicat suæ humanitati, per quam tanquam uiam uenitur ad patrem, filium, spiritum sanctum, uerum & unum Deũ. Quod si uita abscondita est in Deo, non minus in patre atque filio abscondita est. Defluxit autem ad nos per filium incarnatũ, cuius uerba sunt illa: Ego sum uia, &c. At uia alia est, quàm terminus uiæ.

5. Quod si Christus secundum humanitatem uia est, est & dux perueniendi ad patrem, & se, & spiritũ sanctum. Caluinus Heb.10. uersu 20. per uoluntatem: Nemo (inquit) Deum inueniet, nisi cui uia & hostium erit homo Christus.

6. Neq; uerò rectè dicit subsistere infra ordinẽ angelo-
rum,

rum, quem extulit pater super omnẽ altitudinẽ, ut suprà dictum est. Et quamuis secundũ humanitatẽ paulisper angelis factus sit inferior, Heb.2. tamen gratiæ & gloriæ plenitudine præest cunctis creatis, etiam angelis ipsis, qui ei ministeriũ suum obeunti ministrabant. Matth.4.

Christus, inquit, sacerdotium obire non potuit quin
penetraret ad cœleste sanctuarium. Heb.4. Habemus sa- 7.
cerdotem qui penetrauit cœlos. Penetrauit certè, nõ quatenus Deus qui in eo semper fuerit: sed quatenus homo. Quid enim est cœleste sanctuarium, nisi cœlum: in quod Christus peracta oblatione introiuit, ut illic sacerdotis officio fungeretur in sempiternum: non enim
in manu factum sacrarium ingressus est Christus, sed in Heb.9.
ipsum cœlum, ut appareat in conspectu Dei pro nobis. Et ideo uocatur sacerdos in æternũ. uis enim eius sacerdotij ad præterita & ad futura omnia tẽpora porrigitur.

Mediatorem (aiunt) oportet esse sacerdotem, utpote 8.
cuius sit sacrificium offerre. Sacerdotem oportet esse filium Dei. Filius Dei non est sine diuinitatis respectu. Igitur mediator non est sine diuinitatis respectu. Ac sacerdotem quidem filium Dei esse oportere, inde apparet, quòd Apostolus per hoc probat Christum legitimum esse sacerdotem, quòd fuerit unigenitus filius Dei. Ideo adducit testimonium illud: Filius meus es, ego hodie genui te. Respondeo: Verba quæ ex epistola ad Heb. c. 5. citantur, non semel habentur in Scripturis: multaq; que ex illis colliguntur. Primùm habentur Psal.2. ubi. Christus rex esse constitutus inde probatur quòd sit filius Dei. Dominus (inquit) dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Ex ijsdem uerbis Paulus Act.13. demonstrat. Christum ex morte suscitatum esse. ad Hebreos autem 1. ex eadem filiatione Apostolus planum facit, Christum excellentius nomen sortitum es-
se præ

ſe præ angelis: Nam cui (inquit) angelorũ dixit unquã,
Filius meus es tu? Deinde ad honorem ſacerdotij idem
locus accommodatur Heb.5. Nemo, inquit, ſibi uſurpat
honorem, ſed qui uocatur à Deo tãquam Aaron. Ita &
Chriſtus nõ ſemetipſum glorificauit ut Pontifex fieret:
ſed is qui dixerat illi, Filius meus es tu. Perſpicuum eſt
igitur, ex iſtis ipſis uerbis & regnum Chriſti, & reſur-
rectionem, & nominis excellentiam, & ſacerdotij ho-
norem probari. Cùm enim natura diuina humanam aſ-
ſumpſerit, nodoq; indiſſolubili eã ſibi copulauerit, om-
nem excellentiam ei conſentaneam in eam transfudit,
& cum ea communicauit: ueruntamen ſalua proprie-
tate naturæ utriuſq;. nam ut reſurrectionem, ita honorẽ
ſacerdotij ad ſolam humanam naturam referri, ſuprà o-
ſtenſum eſt. Hæc enim ſanguinem effudit, hæc ſeipſam
obtulit, hæc ſupplex patri fuit. Quemadmodum Chri-
ſtus ipſe dicit: Hoc eſt corpus meum, quod pro uo-
bis datur: Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effun-
Heb.10. ditur. Et Apoſtolus: Sanctificati ſumus per oblationẽ
corporis IESV Chriſti ſemel peractam. De ſupplica-
Heb.5. tione autem ſic: Qui in diebus carnis ſuæ, cum depre-
cationes & ſupplicationes apud illum qui ipſum pote-
rat ſeruare à morte, cum clamore ualido & lacrimis ob-
tuliſſet, & exauditus eſſet pro ſua pietate, didicit ex ijs
quę paſſus eſt obedientiam, &c. In his uerbis palàm eſt,
Chriſto Pontifici in ea natura tribui deprecationes &
ſupplicationes, in qua paſſus eſt & didicit obedientiã.
Atqui in humanam id congruere, certum eſt. Et tamen
hunc Pontificem Deum fuiſſe cõfitemur: nam niſi eſſet,
ſeruator in morte non eſſet.

9. Quæcunq; (aiunt) indiuiduo nexu cohærent, ſic ſe
habent, ut quod uni conuenit, conueniat & alteri. Sed
eſſe filium Dei, & eſſe mediatorem, indiuiduo nexu co-
cohærent.

cohærent. cõuenit autem illud Chriſto, naturæ utriuſq;
reſpectu. Ergo & hoc. Reſpondeo, maiorem eſſe mo
dificandã. nam etſi cohærentibus inter ſe, quod uni con
uenit, & alteri conuenire debeat, non tamen eodem mo
do. Calor & lux cohærent inter ſe in igne, qui & calefa-
ciat & luceat: uerùm per calorem calefacit, per lucem lu-
cet. Sic Chriſtus eſt Deus, & mediator inter Deum &
hominem: illud ſecundum diuinam, hoc ſecundum hu
manã naturã. nec dici poteſt mediator ſecũdũ dininã, ni-
ſi per communicationẽ idiomatũ. Eſſe aũt filiũ Dei, cõ-
uenit quidẽ Chriſto naturę utriuſq; reſpectu: ſed diuinę
naturæ reſpectu, naturâ: humanæ autem, unione hypo-
ſtatica cum uerbo, quod quidẽ natura eſt filius Dei. nos
autem ſumus filij Dei per gratiam adoptionis, ut dicit
Paulus Eph.1: Qui prædeſtinauit nos, quos adoptaret
in filios per IESVM Chriſtum in ſeſe, ſecundum pro-
poſitum uoluntatis ſuæ.

Chriſtus (inquiunt) ſedet ad dexteram patris, quate- 10.
nus Deus eſt in carne manifeſtatus. nam Propheta in-
ter ſe mutuo coniungit, & Deum & regem eſſe creatum
qui ſedeat in dextera patris, & ſacerdotem eccleſiæ prę
fectum. Igitur hoc de tota perſona prædicatur. Re-
ſpondeo: Filium cum patre & ſpiritu ſancto unà regna-
re omnes ſcimus. Dei enim eſſentia diuidi non poteſt,
nec debet. In articulis aũt fidei dicitur, filium Dei deſcẽ-
diſſe de cœlis: hoc eſt, in carne manifeſtatũ eſſe. Eundẽ
aſcẽdiſſe in cœlum, cum in altum ſubductis manibus i-
uit. Eundem collocatum eſſe ad patris dexterã: hoc eſt,
regnare. Quod tandem regnum traditurus ſit patri, &
ſeſe illi ſubiecturus. Hoc uerò Chriſto conuenire in na-
tura humana, ſuprà dictum eſt.

Chriſtus (inquiunt) nondũ carne indutus, prophetas 11.
ſpiritu ſuo gubernauit, nã olim ſpiritu eius locuti ſunt,

ut dicit Petrus Act. 4. Cum autem ibi non tantum de
uerbo ęterno agitur, sed de mediatoris officio: sequitur,
in hoc eodem diuinitatem comprehendi. Respondeo:
Eodē modo diceretur patrē esse mediatorē, quòd spiri-
tu eius locuti sint prophetæ. Idem enim est spiritus Dei,
& Christi spiritus: Rom. 8.

12. Negant (inquiunt) qui hanc sententiam sequuntur,
missionem & descensum filij Dei, contra Christi ipsius
uerba Nemo ascēdit in cœlum, nisi qui descendit, filius
hominis qui est in cœlo. Non negant, ô bone: sed
qualis descensus aut missio sit, interpretantur. Non e-
nim ita mittitur filius Dei in mundum, quasi prius in eo
non fuerit: sed quòd incipit esse modo quodam nouo,
quo prius in eo non fuerat, nempe per carnem assum-
ptam. Et tamen prius in mundo erat, per quem mūdus
factus sit: Ioan. 1. Augustinus de essentia diuinitatis,
to. 4. col. 971. Descendere in mundum Deus legitur,
quando aliquid nouū, quod antea non fuerat in creatu-
ra humana operatur: sicut filius Dei descēdisse narratur,
quando ueram carnem ex Maria uirgine propter re-
demptionem nostram suscepit, & uerus homo fieri di-
gnatus est: non amittendo quod erat, sed assumendo
quod non erat.

13. Euertunt (inquiūt) incarnationem uerbi reipsa: eti-
amsi uerbo non tollunt ipsam. Non euertunt, ô bo-
ne. Quod ex scriptis Augustini, Thomæ Aquinatis,
Buceri, ostendi potest, qui de incarnatione uerbi præ-
clarè loquuntur: & tamen mediationem soli humanitati
Christi attribuunt.

14. Vrgent illi magis uerbis Ioannis: In hoc (inquit) fi-
1. Ioan. 3. lius Dei apparuit, ut destruat opera diaboli. Non igitur
hoc solus homo potest: quandoquidem propter media
tionem exequendam, uerbum caro factum est. Item

uenisse, datū esse, missum esse uerbū Christū ut saluetur
mundus per eum, ut omnis qui credit in eum, habeat ui- Ioan. 3.
tam æternam. Certè in hominem non crederetur mis-
sum, nisi ille Deus esset. Item: In hoc apparuit charitas 1 Ioan. 4.
Dei, quòd filium suum unigenitum (hoc dicit ad dif-
ferentiam pluri genitorum) misit Deus in mundum, ut
uiuamus per eum. Quomodo autem per filium uiue-
remus, ut est homo? certè mortem ac diabolum uince-
re, iusticiam acquirere, uitam adferre, & alia beneficia
præstare non potest solus homo. Respondeo, conce
dendo omnia quæ de uerbo dicūtur, uera esse. Venit e-
nim filius Dei, ut opera diaboli destruat, ut seruet mun-
dum, ut uitam det mūdo. Hæc enim omnia à Deo sunt,
tanquam à causa principali. Sunt nihilominus & à Chri
sto tanquam à causa instrumentali, aut ministeriali. Ipse
enim dicit, à morte rediuiuus, datam sibi potestatē om- Math. ult.
nem in cœlo & in terra: hoc est, totius creaturæ. nam cœ
li & terrę nomine omnis creatura intelligitur, quemad-
modum cum dicitur: In principio Deus creauit cœlum
& terram. Hoc Christus dicit, qui paulò antè cruci-
fixus erat, mortuus, sepultus: quiq; resurrexit. Loquitur
igitur ut homo. nam ut Deus est, non est sibi hæc pote-
stas data: sed eam habuit ab æterno. Verùm cùm Chri-
sti humanitas cum uerbo cōiuncta sit, cōmunicata est cū
ea, omnipotentia in rebus omnib. quę ad incarnationis
mysterium pertineant, quæq; ad salutem generis huma-
ni necessaria sint. Ergo & illuminat omnem hominem
uenientem in hunc mundum, & peccata remittit, &
eos qui sibi fidem habent gratijs multiplicibus ornat, &
mortuos exuscitat: deinde & mundum iudicaturus est.
Hæc facit Christus homo, ut minister uerbi: & quidem
talis, cui uirtus diuina assistat. Quòd si Deus cōmunicat
uirtutem suam cum hominibus sanctis miracula facien-

di: quanto magis cum Christo homine, cui coniunctus est in personæ unitate? Est enim Christus instrumentum Deitatis non qualecunque, sed in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Non igitur negamus incarnationem uerbi: non excludimus à causa salutis nostræ uerbum: non ponimus carnem brachium salutis nostræ: sed regnum mediatoris à Christo homine administratum dicimus. Christus enim homo pro nobis passus, mortuus, sanguinem fudit, & reliqua officia præstitit. Vt uerò hæc redimendo hominum generi idonea essent, uerbum homini assistens effecit.

25. Qui datus est (inquiunt) à Deo nobis, ut in eum credamus, hic non tantùm est homo, sed & Deus. Mediator datus est nobis à Deo, ut in eum credamus. Est igitur Deus quoque, & non homo tantùm. Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium suum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Respondeo: Totum argumentum concedendũ esse. nam ita in mediatore utramque naturam esse confitendum est, ut tamen utrique detur quod suum est. Est autem hoc passim in scripturis obuium, ut Christus nobis coniunctim in utraque natura proponatur: eique promiscuè tum quæ diuinæ, tum quæ humanæ sint naturæ, tribuantur. Christus ipse Io. 3. sic de se dicit: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. De duabus naturis hic loquitur. descẽdit enim de cœlo uerbum, cùm caro factum est: & ideo uocat se filium hominis, & quidem existentem in cœlo. Miretur quis, quomodo, cùm loquatur in terris, se in cœlo dicat esse: & quod maius est, in cœlo filium hominis. Respondet Aug. uoluisse eum demonstrare, in utraque natura unam esse personam, non duas: unum Christum, non duos. eundemque & Dei filium esse, & hominis: Dei quidem, secundũ

Aug. in Ioan. tractat. 12. 27. 31.

cundum diuinitatem: hominis, secundum carnem: & in terra quidem carne fuisse, in cœlo diuinitate, secundum quam ubique est. cæterùm communicatione idiomatum, quod naturæ est unius, id tribuere eum alteri. Pergit Christus: Sic ut Moses extulit serpentem, ita extolli oportet filium hominis. Hic se hominem esse fatetur. Mox se Deum prædicat his uerbis: Vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Pergit: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret. Hoc de Christo, ut homo est, intelligitur, qui in mortem datus est ut mundum propitiaret Deo. Sequentia ad Christi Deitatẽ referuntur: Vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam. Paulus Col. 1. de Christo loquens: In quo (inquit) liberationem habemus per eius sanguinem. Hoc de Christo homine intelligendum est. Addit: Per quem condita sunt omnia, tum quæ in cœlis sunt, tum quæ in terris. Hæc nõ'ne de Christo, ut Deus est, intelligẽda sunt? Ioan. 10. Christus inquit: Pono animam meam, ut iterum sumam eam. Potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo rursum sumendi eam. Et hic duplex natura significatur: altera ponit animam quæ est humana, altera resumit eam quæ est diuina. Multa sunt eiusmodi loca in utroque testamento, in quibus Christus ut Deus & ut homo prædicatur. Quæ enim spes salutis nostræ esset, quæ resurrectionis, quæ uitæ æternæ, nisi sciremus eum qui Deus sit, naturam nostram sumpsisse: non minusque hominem uerum, atque Deum uerum esse? Sic enim Paulus ratiocinatur: Si Christus resurrexit, & nos resurgemus: siquidem ille carnem habuit similem nostræ. Si igitur in Christo utraque natura est, utrique quod suum est, tribuendum est. Non confundendæ sunt proprietates, ne putetur uel diuina transijsse in humanam,

uel humana abſorpta eſſe à diuina, ſi proprietates mix-
tim utriq; eædem tribuantur.
16. Si (inquiunt) Chriſtus humanitate tantùm eſt media-
tor, diuinitate non: duplex igitur Chriſtus erit, alter of-
ficium mediatoris agens, alter non. ut homo, mediator:
ut Deus, author. Reſpondeo: non diuidi Chriſtum
ad hunc modum, ſed (quod ſæpius dictum eſt) proprie-
tates duarum naturarum diſcerni. Niſi fortè Chriſtus
diuidit ſe, cum dicit: Ego & pater unum ſumus. Et: Pa-
ter maior me eſt. Verùm non diuidit: ſed quid com-
petat ſibi ſecundum diuinitatem, quid ſecundum huma
nitatem, oſtendit. Sic nulla eſt diuiſio, cùm dicit ſe ire ad
patrem: quem tamen ſcimus uirtutem, potentiam & ſa-
pientiam eſſe patris, nunquam diſcendentem à patre.
Ad hunc modum cùm dicit Chriſtus, Soluite templum
hoc, & in triduo ædificabo illud: oſtendit, in ſua perſo-
na aliud mortale eſſe, quod ſoluendum eſſet: aliud im-
mortale, quod ſoluta & mortua reſuſcitet. Omnes
(quod ſciam) qui negant panem cœnę Domini eſſe cor
pus Chriſti naturale, aiunt Chriſtum ſecundum Deita-
tem eſſe ubiq;, ſecundum humanitatem uno in loco: an
hoc modo duos Chriſtos faciunt? In hiſtoria Euan-
gelica proponuntur & miracula Chriſti, & rerum uaria-
rum defectus. an & hoc modo duo Chriſti ſunt? Mini-
mè. Sed illa faciebat ad teſtificandã Deitatem: hos per-
ferebat ad demonſtrandam humanitatem. Nam ſicut
defectus ſunt humanitatis, ita miracula Deitatis. Eo-
dem modo de rebus alijs dicitur. Non diuidit ſe ipſum
Paulus, cùm dicit: Ego abſens corpore, præſens ſpiritu,
decreui iam ut præſens. 1. Cor. 5. Sed oſtendit in ſe duas
ſubſtantias eſſe, carnis & ſpiritus: earumq; operationes
diſtinctas eſſe. Addit autem (Vt præſens) ut ſe unum
eſſe oſtendat, non duos. Sic Rom. 7. de homine exte-
riore

riore & interiore diſſerendo, non duos homines facit:
ſed unum, diuerſis modis conſideratum, duorum inſtar
habere oſtendit. Ideo addit: Ego mente ſeruio legi Dei,
carne uerò legi peccati. Iam & in alijs rebus hoc genus
ſermonis ſolet uſurpari. Si quis enim diceret, Dauidem
cum Chriſto regnare, uerũ utiq; diceret. ſi item diceret,
eundem Hieroſolymæ ſepultum eſſe, uerum quoq; di-
ceret. neq; tamen ſic loquendo duos Dauides faceret:
quamuis ſeparatim & animę & corpori Dauidis, nomẽ
ipſius daret. Eſtq; hic tropus in omnibus linguis uſita-
tus, ut nomen totius ad partes, & contrà partium nomi-
na ad totum transferantur.
Mori (inquiũt) & pati pro genere humano, eſt pręci- 17.
puũ mediatoris munus. Quod tamẽ propter cõſequen-
tẽ effectũ utriuſq; naturæ commune eſt. nam quamuis
ſola natura humana moriatur: ſi tamen conſideramus
quid illud uelit, Sanguine Chriſti purgari noſtras conſci
entias, qui ſe per ſpiritum æternum obtulit Deo, in mor 1 Ioan. 1.
te ipſa non ſeparabimus naturas: quia expiatio à ſolo Heb. 9.
homine præſtari non potuit, niſi coniuncta eſſet uis
diuina. ita nihil impedit, quo minus ſalua cuiq; naturæ
maneat ſua proprietas: nec earum coniunctio cum di-
ſtinctione pugnabit. Reſpondeo: Nos loqui more
Apoſtolorum, quorum alter dicit mediatorem Dei &
hominũ eſſe hominem Chriſtũ IESVM: alter affirmat
Chriſtum paſſum eſſe carne. Suprà autem liquidò
oſtendimus, ſacrificium à Chriſto perfectum eſſe in na-
tura humana: idq; & ex rebus antegreſsis, & ex ijs quæ
in ipſo ſacrificio faciendo conſpicuę erant. Pauores, con
ſternationes, ſudores ſanguineos, uoces querібundas
de ſui à Deo deſertione, quis ſanus Deo aſcribere auſit?
nemo opinor. Sunt igitur hæc mediatoris Dei & ho
minum, hominis Chriſti IESV: qui ſeipſum dedit pre-
cium

cium redemptionis pro omnibus. Veruntamen preciū hoc non suffecisset redimendis omnibus, nisi uim hanc & ualorem haberet à natura diuina: quemadmodum sæpe antea à nobis dictum est. Neque uerò reprehendendum puto, si quis Christum in utraque natura dicat mediatorem esse, propter hunc effectum [qui est sanguine purgare conscientias: ueruntamen neq; illi reprehendendi, qui distinctè loquendo dicunt, alterius esse naturæ sanguinem fundere, alterius dare efficacitatem sanguini ut purget conscientias. Satis autem suprà ostendimus, sacerdotij munus à natura humana obitum esse. Sic enim loquitur Paulus: Qui seipsum dedit precium pro omnibus. Quis est qui dedit, nisi Christus homo? Quid dedit, nisi seipsum hominem? sicut ipse dicit: Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur. Datur autem, ut sit preciū pro omnibus: datur in remissione peccatorū: datur ut purget nostras cōscientias. Hanc uerò uim unde habet, nisi à natura diuina? obtulit enim se per Spiritum æternum. Actus igitur omnes Christi hominis erant, qui patiendo Deo se obtulit. Efficacia Spiritus æterni, qui sacrificio hominis uim hanc dedit peccata expiandi, cōscientiasq; nostras purgādi. Quod de morte Christi dicimus, idem de resurrectione dicendum esse suprà ostendimus. Quis est qui ex mortuis resurrexit? Christus Deus & homo. In qua tandem natura? certè non in diuina, quæ nec cecidit nec mortua est. Igitur in humana tantùm. At de resurrectione dicitur, Christū excitatū esse propter iustificationē nostri. Dicitur certè: uerùm hic effectus à diuina natura profluit. Iam si propter communem hunc effectum dicat quis, resurrectionem Christo tribuendam esse secundum naturam utramq;: cum eo quidem ego ne uerbum quidem commutauero. Veruntamen id quoq; intel-

ligi uelim, explicatius multo dici, si quis utrique naturæ ascribat id quod suū est: & ad humanam naturam, resurrectionem: ad diuinā, nostri iustificationem referat. Dicimus autem in præsenti de morte tantùm, & resurrectione, de quibus Paulus nominatim sic loquitur: Tradi- Rom.4.
tus est propter delicta nostra: excitatus propter iustificationem nostri. Intelliguntur autem traditionis nomine, omnia quæ ad mortalem uitā pertinent: ut nasci, esurire, sitire, algere, capi, cruci affigi, mori, sepeliri. Resurrectionis autem nomine omnia accipienda sunt, quę ad uitam immortalē pertinent: cuius initium est resurrectio ipsa, deinde ascensio in cœlum, collocatio ad Dei dexteram, & cætera suprà enumerata.

Non dubitat (inquis) Christus ipse, quoties media- 18.
toris personam assumit, patri se subijcere. Certè: nam sic minor est patre. Diuinitas eius (inquis) gradum non amisit suum, dum carne uestita fuit. Rectè. Est enim maiestas eius eadem quæ patris & spiritus sancti. Non potuit, inquis, se aliter inter nos & patrē interponere, quin dispēsationis ordine supra ipsam mediatoris personā patris gloria emineret. Non potuit certè. Hęc uerò dispensatio ita intelligitur, quòd cùm uenit plenitudo temporis, misit Deus filium suū, factum ex muliere. In illa igitur natura secundum quam factus est, mediatorem gessit: huius naturæ respectu eminet supra eum patris gloria, non diuinę naturæ respectu.

Quòd Christus, inquis, pronunciat se patre mi- 19.
norem esse, non sic de humanitate intelligitur, quin ad totam personam spectet. non enim suam humanitatem cum patris diuinitate confert: sed statum præsentem cum futuro, in quo manifestandą erit perfectè diuinitatis suæ gloria. Absurdum igitur, quo hanc doctrinam aliqui grauare nituntur (Christum scilicet patrem fore

minorem, si secundum diuinitatem apud eum intercedat) nullum est. Respondeo, Anastasium sic loqui de filio: Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundum humanitatem. Quam sententiã Aug. sequitur lib. 1. de Trin. c. 7. Et textus uerborum Christi indicat. nam cùm dixit se ire ad patrem, continuò subdidit: Quia pater maior me est. Causam itionis suæ ad patrem dicit esse, maioritatem patris. Sed iuit secundum humanitatem. Ergo ad humanitatem referẽda est patris maioritas. De oratione suprà diximus, non eam conuenire Christo quatenus Deus, sed quatenus homo est. Ex hoc enim, inquit Aug. rogat quo minor est: quo uerò æqualis, exaudit cum patre.

Aug. de Trin. lib. 1. cap. 10.

Christus (inquiunt) sacerdos fuit secundum ordinem
20. Melchisedeci. Ex ea parte quidẽ ut Melchisedecus erat sine patre & sine matre, ita Christus secundũ Deitatẽ caret matre, secũdũ humanitatẽ patre. fuit igitur sacerdos secundũ naturã utramq;. Dico: Melchisedecus carens initio & fine quorsum inducat̃, Apostolus his uerbis indicat: Sine patre, sine matre, sine genere, nec initiũ dierũ habens, nec finẽ: sed assimilatus filio Dei, manet sacerdos in æternum. Perpetuitas igitur sacerdotij Christi ostenditur ex sacerdotio Melchisedeci, qui fuerit sine initio, & sine fine. Non igitur duplex natiuitas Christi in Melchisedeco figurat̃. nã Christus & patrem habuit, & matrẽ, Melchisedecus utroq; caruit: ideo dicitur sine genere: quod de Christo dici non potest. Quomodo autẽ sacerdotium Christi sit æternum, & quomodo sacerdotem filiũ Dei esse oporteat, suprà diximus. neq; sacerdotio Christus fungi potuit ante carnem assumptam: nec secundum ordinem Melchisedeci aliquis est sacerdos, nisi cui Melchisedecus suo sacerdotio præiuit. non præiuit autẽ filio Dei sine carne: nec igitur filius Dei sine carne sacerdos erat.

Heb. 7.

Si

Si (inquiunt) Deus potuit hominem assumere, potuit 21.
& mediatorem agere. Potuit autem & fecit primum: potuit igitur & fecit secundum. Maior, quia incarnatio omniũ infima est, quòd non tantũm ibi officia miseri hominis, sed ipsam miseriæ & perditionis massam, hoc est carnem, quę fuit Satanę domicilium, assumpserit: eoq; uinculo nobiscum conglutinatus sit, ut satanam extirparet. Respõdeo: maiorẽ uniuersaliter proponi posse hoc modo: Si potuit Deus hominẽ assumere, potuit omnia quę hominis sunt gerere. Negatur hæc propositio. Deus enim assumpsit quidem naturam hominis, uniuitq; eam sibi nodo indissolubili: ueruntamen impermistus illi est. Ideo natura utraq; seruat ingenij sui proprietates. diuina immutabilis & impatibilis est: humana mutationi & passioni obnoxia est. Maior ita proponitur, quasi natura diuina mutata sit in humanã: aut ambę unitæ transierint in tertiam. Quod tamen nõ est ita. nam ex eo quod Deus incarnatus est, fit, ut & Deus sit homo, & homo sit Deus. manent igitur naturæ integræ. igitur & proprietates retinent saluas & integras.

Quærunt amplius: Si Christus secundum Deitatem
non potest agere mediatorem, uel hoc indignũ est Maiestate illius, uel honori eius apud nos detrahit aliquid. 22.
Sed neutrũ horũ dici potest. Non primũ, quia si assumere hominem non detrahit eius Maiestati, ne agere quidem mediatorem. Non secundum, quia hoc maiorem illi apud nos honorem cõciliat, dum audimus eum nostri causa se humiliasse: ac cum Satana non ui ulla, sed iusticia certasse, ut nos de manib. eius eriperet. Respõdeo: Dedecet maiestatem diuinam, supplicẽ esse pati, mori. Deus enim impatibilis & immutabilis est. Nec honor ei diuinus tribueretur à nobis, quem sciremus passioni & morti subiectum fuisse. Non abs re putaretur Deus

 in ho-

in hominem mutatus eſſe, ſi, quibus homo affectionibus ſubiectus eſt, ijſdem & Deus obnoxius diceretur. Hic error ut ſubmoueatur, Theologi docent quæ proprietates cōueniant Chriſto ſecundum Deitatem, quæ ſecundum humanitatem.

23. Deus (inquiunt) proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnib. tradidit illum: Rom. 8. Sed proprius non eſt, ſi uerbi diuinitas excluditur: in qua, ut ex patris eſſentia natus eſt, ita eſt proprius filius. Certè diuinitate excluſa, nec caro Chriſti, nec ulla alia pro filio Dei cenſeri poteſt. Dico: Chriſtum non tantùm in æterna ſua diuinitate eſſe filium Dei, ſed etiam in humana natura. Hoc teſtatur angelus, ad Mariam inquiens: Propterea quod naſcetur ex te ſanctũ, uocabitur filius Dei. Vtitur autẽ hic particula illatiua, ut oſtendat mirificam ſpiritus operationem in uirginem ſuperuenientem, exempturam Chriſtum à uulgari hominum ordine. Qui quamuis uerè eſſet filius hominis, ex ſubſtantia uirginis natus: tamen etiam ſecundum carnem uerè eſſet filius Dei. non tantùm ut alij ſancti, propter ſpiritum ſanctum in eis habitantem: ſed propter diuinam generationem, quòd ex nullius patris hominis ſemine natus eſſet, ſed ex ſola uirgine, ſpiritu ſancto operante, & uirtute altiſsimi obumbrante.

24. Si uerbũ (inquiunt) nihil ad carnem pertinet in mediatione, cur extra carnem exiſtens non ita operaretur ſalutem noſtram, ut pater & ſpiritus ſanctus: qui nec incarnati ſunt, nec mediatores ſunt? Dico: potuiſſe uerbum extra carnem ſalutem noſtram operari, ut in carne: imò potuiſſe per quemlibet alium hominem. potuiſſe etiam ſine ulla redemptione ſeruare hominem, ſi uoluiſſet. Quis enim uoluntati eius reſiſteret? uerùm ita uiſum eſt Deo in unitate trino, ut pater quidem

ſe uoce declararet, filius in carne, ſpiritus ſanctus in ſpecie columbæ. De hac incarnatione ſic narrat Scriptura: Et uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, (& uidimus gloriam eius, gloriam quaſi unigeniti à patre) plenum gratiæ & ueritatis: & de plenitudine eius omnes accepimus, gratiam pro gratia. Eſt autem plenitudo Chriſti in eo, quòd (ut inquit Baptiſta Ioan. 3.) ſpiritum accepit abſq; menſura: id eſt, effuſiſſimè, idq; (inquit Bucerus ibidem) ut homo. Vt enim Deus eſt, idem ſubſtantia eſt quod ſpiritus Dei.

Ferunt Caſsianum, & fortè Hilarium, Athanaſiũ, & 25.
neſcio quos alios ſcripſiſſe: Deum ut in carne natum, ita
in cruce etiam in eadem carne affixũ. 1. Idq; Pauli teſti- Phil. 2.
monio, qui dicat, eum qui æqualis eſt Deo, ſe exinani-
uiſſe forma ſerui ſumpta. 2. Et eum qui diues erat, pau- 2. Cor. 8.
perem factum, ut nos diteſceremus in illo. Certè diues
nunquam fuit in humana natura. non competit ergò
hoc in hominem ſolum: neq; etiam ſe homo exinaniuit,
cum (ut Cyrillus loquitur) ditior humanitas facta ſit ac-
ceſsione uerbi: ut electrum ditius fit acceſsione auri, uel
preciſioris metalli. 3. Item, Chriſtus crucifixus Iudæis 1. Cor. 1.
ſcandalum, gentibus ſtulticia fuit: fidelibus uirtus & ſa-
pientia Dei. Sed non eſſet illis nec ſtulticia, nec ſcanda
lum, ſi Chriſtum hominem mortuum eſſe audirent. Sed
inde erant ſcandala & ſtulticia, quòd audirent in ho-
mine IESV Chriſto Dei prædicari natiuitatem, Dei
aſſeri paſsionem, Dei annunciari crucem. 4 Item à 1. Cor. 2.
Paulo dicitur, Dominus gloriæ eſſe crucifixus. Sic illi.
Eſt autem hæc peruulgata in Scholis Theologorum ſententia, Chriſtum paſſum & crucifixum eſſe: non quidem naturæ diuinæ, quæ ſit impatibilis, ſed naturæ humanæ reſpectu, quæ ſit patibilis. Quamuis enim humana natura unita ſit diuinæ in una perſona, proprietates

tamen utriusq; saluæ sunt, & integræ: quemadmodum & naturæ ipse, nodo quidẽ indissolubili unitæ, integræ tamen manent & impermistæ. Ac propter hanc personæ unitatem, dicimus quoq; Deum passum & mortuum, quemadmodum prioribus scriptis copiose ostendimus. & Augustinus docet: Quia uerbum (inquit) caro factum est: per id ergo quod homo erat, crucifixum & mortuum est. Caro enim Christi templum uerbi est, unitum uerbo: ut quicquid in carne pateretur, Deus pateretur: quamuis uerbum nec mori potuerit, nec corrumpi, nec mutari, nec occidi: sed quicquid horum passum est, in carne passum est. Quod si Cassianus idem sentit, nobiscũ sentit: nec erat causa, quamobrem ad hanc concertationem per speciem contradicendi adduceretur. Sin putat naturã diuinam in carne passam, uulneratam, mortuam, ut perpessio, uulnera, mors nõ minus eam attingerent atq; humanam naturam: quis intelligens patientibus ferat auribus tantam absurditatem? Dicuntur in hac sentẽtia fuisse Islebius & Andreas Musculus. Quidam etiam Stancari doctrinam improbando sic scripsit: Et quomodo sanguis IESV Christi filij Dei emundaret nos, si sit tantum hominis sanguis: & non Dei, in carne illa, ex qua sanguis perfluebat, inhabitantis? Videtur & iste qui sic scripsit, sentire, Dei sanguinem perinde atq; hominis effusum fuisse. Hanc sententiam ministri Ecclesiæ Lauzanensis, inter quos sunt Viretus & Beza, ita confutarunt in ea epistola quam ad renascentem in Polonia Ecclesiam Dei scripserũt, ut haud sciam quid quosdam impulerit, eam repetere seu ex Cassiano, seu ex quouis scriptore alio. Quia igitur repetierunt illi ea quæ iam sunt confutata, cogimur & nos scribere confutationes. Illud autem in primis præfandum est, non à Nestorio nos sententiã hausisse, quam sequimur:

Aug. in Ps. 130. col. 1518.

sed

sed ab Augustino, ut in priore scripto monstrauimus. Primum argumentum ex uerbis Pauli sumitur Phil. 2. quorum affertur duplex interpretatio. Sunt qui totum uerborum complexum de natura humana intelligant, in qua Dei formam cũ uita omnibus modis diuina, tum miraculis stupendis exhibuit. nec tamen se parem Deo, rapinam impiam admittens secundum hanc quidem, naturam existimauit: sed ita ut habebat dispensationis ratio, inaniuit sese, factus obediens usque ad mortem, & quidem mortem crucis. unde in hac ipsa natura exaltatus est super omnia. Quibus hæc placet interpretatio, eos exinanitionem ad naturam humanam transferre textus uerborum cogit. Alij dicunt Paulum loqui de toto Christo, ut est Deus manifestatus in carne: inanitionem tamen non conuenire nisi soli humanitati. Quemadmodum si de homine ita loquar: Homo cum sit mortalis, nimis stupidus est, qui nihil nisi mundum cogitat. totum quidem hominem intelligo: mortalitatem uerò non attribuo nisi parti eius, hoc est corpori. Est igitur sensus uerborum Pauli: Christus cum in forma Dei esset, hocq; sibi licere salua Dei maiestate putaret, ut in eadem forma æqualem se Dei gereret: uerũm abiecit se Dominus omniũ, & uelut in nihilum redegit, forma serui accepta, &c. Hanc sententiam multi noui & ueteres interpretes sequuntur. Augustinus autem copiosissimè eam explicat cùm alibi, tum Tomo tertio, de Trinitate libro primo, capite septimo & undecimo. Sæpeq; repetit, Christum secundum formam Dei æqualem esse patri, secundum formam serui minorẽ esse patre. Admonet etiam ut distinguamus, quid in Scripturis sonet Secundũ formam Dei, & quid Secundũ formã serui. Item, quid dicatur Propter quid, & Secundũ quid, à prudente & diligente

& pio

& pio lectore eſſe intelligendum. Ego non uideo quæ ſit horum diligentia, qui cùm in ſanctis literis legant in Chriſto duas formas eſſe, alteram Dei, alteram ſerui, cõfundunt eaſdem. nam ſi aliam Dei, aliam ſerui formam, hoc eſt naturam putarent, utriꝗ ſuas proprietates attribuerent. De figurato ſermone nunc taceo, ſecundum quem dici conſueuit Deum paſſum eſſe. Certè ſi propriè dicendum eſt: ut alia ſerui, alia Dei natura eſt, ita eis aliud & aliud tribuendum eſt. Secundum argumentum Caſsiani ita proponi uidetur, ut magis Chriſti naturæ diuinæ paupertatem attribuat, quàm humanitati. Verùm Pauli uerba ita accipienda ſunt, ut ſi quis dicat: Qui Deus erat, homo factus eſt, ut ſanguine ſuo cum Deo nos reconciliaret. Nonne ad humanitatem ſanguis propriè pertinet: ad Deitatem autem, per communicationem idiomatum? Ad eundem modum de paupertate dicitur. Quòd enim Chriſtus ex matre paupere natus eſt, uitamꝗ adeò pauperem elegit ut caput ubi reclinaret non haberet, hæc in humana natura ei tribuuntur. In diuina uerò, ut ante carnem aſſumptam, ita pòſt erat ditiſsimus: nec paupertas diuinæ naturæ tribuitur, niſi communicatione idiomatum. 3. Totum myſterium incarnationis, magnæ eſt offenſioni rationi humanæ. Quid enim ſtultius, quàm Deum immortalem, carne mortali indui? Quid abſurdius, quàm genus humanum collapſum per crucem reſtitui? 4. Verba Pauli de Domino gloriæ crucifixo, uel per communicationem proprietatum, uel per ſynecdochen interpretanda eſſe, multi docuerunt, & Lauſanenſes copioſè ſcripſerunt.

26. Amplius ſic inquiunt: Si talis eſt unio naturarum in Chriſto, qualis eſt unio animæ cum corpore in homine: quicquid conuenit uni illarum, & alteri conueniat

neceſ-

neceſſe eſt. Sed Scriptura, Athanaſius, & omnes patres, illas uniones ſimiles dicunt eſſe. abſurdè autem diceretur de hominis unione, eum uiuere corpore tãtùm, excluſa anima: abſurdè item, ſi quis diceretur ore tantùm comedere, oculis uidere, pedibus ambulare, aut aliquid aliud agere: anima & reliquo corpore excluſo, quod nec uideat nec comedat nec ambulet. Igitur abſurdè dicitur de Chriſto, cùm ei quædam tribuuntur ſecundum humanitatem tantùm, diuinitate excluſa. nam ſi deitas ſocia tantùm eſſet humanitatis, quæ nunquam eam desereret, hæc excluſio locum non haberet. Quanto minus habet in unione perſonali, quæ talis eſt ut nihil ea arctius in mundo inueniri queat: eaꝗ etiam in cœlis perpetuum manſura ſit? Reſpondeo. Agnoſco ſententiam catholicæ Eccleſiæ, ab Athanaſio perſcriptam: Sicut anima rationalis & caro unus eſt homo: ita Deus & homo unus eſt Chriſtus. Et eſt hoc quidem ex ea parte ſimile, quod utrobiꝗ eſt una perſona. unus enim Chriſtus ſubſiſtit in humana & diuina natura: ſicut una eſt perſona hominis ex anima & corpore, quemadmodum dicit Athanaſius: Perfectus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens. Verùm ex ea parte diſsimilitudo eſt illarum unionum, quia anima unita corpori tanquam forma, efficit cum ea naturam unam ſeu ſpeciem: quæ quidem eſt humana. natura autem diuina naturæ humanæ forma eſſe non poteſt: ideo ex eis tertia non exiſtit: oporteret enim illam alterius rationis eſſe ab illis duabus. nam differentia ſuperueniens, ſpeciem uariat: ſicut unitas addita uel detracta, numerum uariat. Illa enim tertia natura neꝗ diuina eſſet, neque humana, quod fieri nequit. Cùm igitur natura diuina non poſſit eſſe nec actus, nec potentia, naturæ humanæ reſpectu, non efficiunt ſua unione naturam tertiam: licet per-

K ſona

sona una sit in utraque natura subsistens. Et hanc qui-
de naturarum diuersitatem, uoluntatum diuersitas con-
sequitur. Cùm enim filius Dei naturam humanam as-
sumpserit perfectam: ad perfectionem autem eius ne-
cessaria sit uoluntas, quæ est illius facultas naturalis, si-
cut & ratio: consequitur, & uoluntatem humanam esse
in Christo distinctam à uoluntate diuina, sicut naturæ
ipsæ distinctæ sunt. Ideo Christus mortem deprecando
ait: Non mea uoluntas, sed tua fiat. Alia igitur humana,
Io.6. alia diuina uoluntas fuit. Et alibi: Descendi (inquit) de
cœlo, non ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem
eius qui misit me. Significat aliam uoluntatem suam hu-
manam fuisse, & aliam patris. Et tamen patris & filij ea-
dem uoluntas est, sicut natura eadem. Illud interim fa-
tendum est, uoluntatem humanam subiectam fuisse uo-
luntati diuinæ. Ideo mortem deprecando subiecit: Ve-
Luc.22. runtamen non mea uoluntas, sed tua fiat. Et Io. 8. Quæ
placita sunt ei, facio semper. & Psal. 40. Vt faciam uolun-
tatem tuam Deus meus. Neque tamen sequitur, quia
uoluntas humana regebatur nutu uoluntatis diuinæ,
non fuisse alium motum uoluntatis humanæ. nam &
piorum hominũ uoluntates motus habent suos, licet
Phil.2. moueantur Dei uoluntate. ut Paulus dicit: Deus est qui
efficit in nobis uelle & perficere. Ex his perspicuum
est, non idem dici posse de partium hominis functione,
animæ aut reliqui corporis respectu, quod de natura
humana deitatis respectu dicitur. licet enim natura hu-
mana sit tanquam instrumentũ deitatis, non quidem se-
paratum, sed ad unitatem hypostasis assumptum: ta-
men quemadmodum natura humana in horrendis cru
ciatib. à Deo se derelictã dicebat, ita actiones quędam
cõpetũt eidem naturæ quæ deitati ascribi non possunt,
ita quidem ut deitas esset causa efficiens illas per huma-
nitatem.

nitatem. nam tristari, mœrore affici, fame & siti confici,
quis ita Deo ascribat, ut hæc patiatur per humanitatẽ?
omnino si quid huiusmodi tribuitur Deo, per associa-
tionem naturarum in una persona tribuitur: & non ita,
ut Deus hæc perpetiatur per instrumentum humanita-
tis. Quid autem impedit quo minus & hoc philoso-
phicum huc adferatur: Vnamquãque actionem ab uno
agente principio proficisci necesse est. ubi enim plura
principia sunt, actio una non est, præsertim si principia
illa perfecta sint: si non simpliciter, saltem in suo gene-
re, etsi actioni suæ sufficiant. Cum autem in Christo nõ
tantum sit diuina natura, quæ simpliciter est perfecta:
sed & humana, perfectionẽ generis sui obtinens: opor-
tet actiones earum diuersas esse: proprias quidem illas,
etiam si communicatio inter eas intercedat ob natura-
rum mutuam coniunctionem. Facilè id cernitur in
Lazari suscitatione è morte, de qua sic narrat Euange- Io.11.
lista: Clamauit IESVS uoce magna, Lazare ueni foras.
Tum qui fuerat mortuus prodijt. Non'ne hic suscita-
tio, deitatis est propria: clamor, humanitatis? Et ta-
men propter unionem naturarum non ineptè dicitur
Deus clamasse, homo mortuos excitasse. Idem appa-
ret in alijs Christi actionibus, de quibus narrant Euan- Marc.1.
gelistæ. Socrus Simonis decumbebat febricitans. ad
quam IESVS accedẽs, erexit eã, prehensa manu eius,
& statim reliquit eam febris. Venit ad IESVM lepro-
sus, precans eum: Si uelis, potes me purgare. IESVS
autem extensa manu, tetigit eum, & dixit: Volo, purga-
tor. Hic quoque caro, dum ægros tangit, facit quod
suum est, uerbo interim sanante & purgante. Personæ
tamen utranq; naturam comprehendentis unitas effi-
cit, ut & uerbum tangere, & caro sanare dicatur: non ui
quidem propria & sua, sed eius naturæ concursu cui

adiuncta eſt. Sumamus aliam actionem, in qua eiuſmodi proprietatis ratio, qua tribuatur alterutri naturæ tantum quod ſuum eſt, liquidius appareat. ut cùm Chriſtus morte appropinquãte, ita orat: Pater, ſi uis, transfer poculũ hoc a me. Dico, orationem hanc Deitati & humanitati Chriſti propriè competere non poſſe. Etenim ſi ad hunc modum Deus orat in carne, hoc eſt in humana natura, aut hoc fit naturæ unitate, quæ ex Deitate & humanitate conſtituatur (ut cùm tertia illa agat, agant & iſtæ quæ ſunt partes eius) aut perſonæ unitate, in quam deitas aſſumpſit humanitatem: aut citra has unitates, altera harum naturarum eſt cauſa agens ui ſua, altera agendi inſtrumentum. unde fit, ut & oratio & omnis actio ſit una, quæ ab uno agente fiat per ſuum inſtrumentum. At neque humanitas uenit in compoſitionem cum Deitate. hęc enim partis rationẽ refugit, quæ imperfectionem nominat. Oporteret tertiam naturam ex illis conflatam à partibus differre, atque adeò nec diuinam nec humanam eſſe: qualis demonſtrari nulla poteſt. Neq; propter perſonæ unitatem actio illa utrique naturæ propria eſt. nam licet actiones perſonarum ſint, tamẽ illas à natura aliqua progredi oportet. Quæ ſi non ſit ſimplex, nec actio ſimplex eſſe poteſt. Perſpicuum eſt hoc, intuenti quoduis animal: quod pro facultatum tanquam formarũ uarietate, uarias profert actiones. Ignis etiam clarum dat documentum huius rei, qui & luceat, & calefaciat: quæ actiones uerè & propriè igni tribuuntur, ueruntamen non à natura una proficiſcuntur, ſed altera à lumine, altera à calore. ut enim ignis lumine lucet, ita calore calefacit. Quis ex ignis unitate, calefacere & lucere naturæ tribuat eidem? Nemo opinor rerum intelligens. Ad eundem modum quod deitatis eſt propriè, tribuendum non eſt humanitati,

propter earum unionem in una perſona: nec contrà quod humanitatis eſt, deitati. Quemadmodum igitur pluralitas perſonarum in diuinis non efficit actionũ, quæ quidem extra ipſas tranſeunt, pluralitatem: (natura enim una facit ut omnes extra ſe agant unum) ita è contrario unitas perſonæ in Chriſto, unitatem actionis non efficit: ſed quot naturę in eo ſunt, tot actiones ut ſint neceſſe eſt. Ex his perſpicuum eſt, neutram unitatem nec naturarũ, quæ quidem in Chriſto non eſt: nec perſonæ, quæ eſt quidem in Chriſto, ſed naturarum diuerſitatem continet, eſſe eiuſmodi, ut pro cauſa afferri poſſit, quamobrem actio una tribuatur propriè deitati & humanitati. Reſtat tertium, ut ſi alterum ſit agens principale, alterum agendi inſtrumentũ, una ſit eorum operatio, & opus unum. Nihil autem quæri neceſſe eſt, utrum horum duorum agens principale ſit, utrum inſtrumentum. Vix enim eſt qui diuinam naturam in numero inſtrumẽtorum ponat, cùm ſit cauſa ſuprema rerum omnium. Humanitas potius diuinitatis inſtrumentum eſt. Loquamur igitur de illa oratione Chriſti, ut cœpimus: Pater, ſi uis, transfer poculum hoc à me. Si ad hunc modũ Deus orat per humanitatem, cur non ſimpliciter orat calicem à ſe transferri? Cur addit cõditionem, ut ſi pater aliud uelit, fiat? Cur non potius orat, quod ſcit uelle patrem? an alia uoluntas eſt patris, alia filij, inquantum Deus? Neq; uerò horum cauſa in humanitatem conferenda eſt, quam inſtrumenti locum obtinere iam datum eſt. Inſtrumentum enim uel ſi agat forma ſua, tamẽ ex qua parte inſtrumentum eſt, ita agit ut mouetur à principali agente. Si enim aliter agat, non erit inſtrumentum, ſed potius agens principale. Iam quomodo illud fieret, ut à Deitate uox illa ederetur per humanitatem: Deus meus cur me dereliquiſti? nec

enim Christus orare Deum ut ne se derelinquat, sed queri uidetur, & quasi expostulare cum Deo, se ab ipso relictum esse. Quomodo hæc seu oratio, seu querela, seu expostulatio, naturæ diuinæ Christi accommodaretur? an ea relicta est à Deo? an alia natura est in filio quàm in patre? Difficilia hæc sunt explicatu, ac potius impossibilia, si Deum per naturam humanam orare, pati, crucifigi, mori dicamus tanquam agens principale per suum instrumentum. Quanto hæc explicatius dicuntur à Theologis nostris, qui in Christo cum personæ unitate naturarum diuersitatem, simulq; earum proprietates & actiones diuersas ostendunt. Non negant illi Christum natum esse, crucifixum, mortuum: sed simul secundum quam naturam id fiat, addunt. Proximè diximus de igne, qui & lucet & calefacit. An hæc ad naturam unam referantur propter ignis unitatem? Minimè: sed calefacere ad calorem, lucere ad lucem. Ad eundem modum de proprietatibus & actionibus naturarũ Christi dicendũ esse docuimus. Natura humana est quæ clamat, quæ manu tangit: diuina, quæ ex morte suscitat, mundat, sanat. Interim nihil impedit, quin quod naturæ uni propriũ est, transferatur ad alteram per idiomatum cõmunicationem: secundum quam dicimus Deum clamare, ægros tangere: hominẽ sanare, purgare, mortuos ad uitã reuocare: ad hæc etiã, Deum natum esse, passum, crucifixum, mortuum. Quid igitur obstat, quo minus Christũ etiã secũdum diuinã naturã mediatorem esse dicamus? De quo, quoniam à nobis fuse dictum est, non opus est ut prius dicta repetamus.

CAPUT V.

Continet perorationem.

ET hęc quidem hactenus. nam quid amplius scribam de

de hoc argumento, non habeo. Atque utinam tam acri contentione partes abstinuissent: fortasse uidissent rem eiusmodi esse, in qua unicuiq; liceat abũdare sensu suo. Proximè citaui uerba Caluini, cùm dicit, quasdam actiones per se unam naturam respicere: quæ tamen propter cõsequentẽ effectum ambarũ sunt communes. ut mori, quamuis naturæ humanæ peculiare sit, si tamen consideremus quid illud Apostoli uelit, Christi sanguine purgari nostras conscientias, quòd se per spiritum obtulerit: in morte ipsa non separabimus naturas. Expiatio enim à solo homine præstari non potuit, nisi coniuncta esset uis diuina. Mors ideo expiatoria fuit, quatenus unigenitus Dei filius fuerat, & humano generi datus redemptor. Ita nihil impediet, quo minus salua cuiq; naturæ maneat sua proprietas: nec earum cõiunctio cum distinctione pugnabit. Hæc ille. Quid autem à nobis dictum est aliud? Non separamus in morte naturam diuinam ab humana: ac ne in reliquis quidem mysterijs incarnationis Dominicæ. Rectè tamẽ dicimus, Christũ carne passum esse, Christũ hominẽ mediatorẽ esse: qui se preciũ dedit in redẽptionẽ nostri. Sanguis enim Christi, seu uita eius corporalis, & quidem passioni mortiq; subiecta, est ueluti materia redẽptionis nostri. Ad hæc dicimus, nec effusionẽ sanguinis, nec reliqua officia mediatoris ualitura fuisse redimẽdo humano generi, nisi diuinitas uim hanc & efficaciã tribuisset humanitati. Cur autem ad passionem non addamus precationẽ & oblationem? nam de hac dicitur: Sanctificati sumus per oblationem corporis IESV Christi. de illa: Qui in diebus carnis suæ precationes & supplicationes apud illũ qui poterat ipsum à morte seruare, cum clamore & lacrimis obtulit. Hęc non'ne humanitatis sunt? Veruntamẽ pondus & æstimatio horum ex diuinitate profluit.
Heb. 10
Heb. 5.

Quid autem de his Stancarus? Excludit quidem à Christi Deitate orationem, pasſionem, oblationem. Veruntamē quærendo, cur Deitas iuncta ſit humanitati, ſi ſecundum hanc Christus mediator eſt, non ſecundum illam, ſic reſpondet: Chriſtus ſecundum Paulum (1. Timot. 1) uenit in hunc mundum, ut peccatores ſaluos faceret. Tolle morbos, tolle uulnera, & nulla cauſa eſt medicinæ. In uno Chriſto habemus totum myſterium, ſcilicet authorem redemptionis ac ſalutis noſtræ, medium & mediatorem. Author eſt Deus pater, filius ſecundum Deitatem, & ſpiritus ſanctus. Medium autem per quod redempti ſumus, & mediator per quem reconciliati ſumus, eſt homo Chriſtus IESVS: id eſt, natura humana uerbo unita in unitatem perſonæ. nam humanitas Chriſti eſt inſtrumentum diuinitatis. Hæc ille. Non'ne ſententiæ, quæ formis loquendi ſunt diuerſæ, conueniunt re ipſa? In ſcholis Philoſophorum traduntur formulæ quædam loquendi, quæ ſecundum diuerſas interpretationes tum conceduntur, tum negantur. ut ſi dicas: Chriſtus ſecundum quod homo, eſt mediator. Si τὸ Secundū quod, notat conditionē inhærētię prædicati ſubiecto, conceditur propoſitio. nam ſecundum eam naturam orat, patitur, ſanguinem effundit, reſurgit. Hoc modo autem negatur, ſi dicas, Chriſtum ſecundum quod Deus, eſſe mediatorem. Quæ enim enumerauimus, Deitati non competunt. Si τὸ Secundum quod, deſignat cauſam mediationis, tunc hæc uera eſt: Chriſtus ſecundum quod Deus, eſt mediator. Virtute enim diuinitatis hæc mediatio efficax eſt, non uirtute humanitatis. Hæc pueri in Scholis docētur: quę & uera ſunt, & tollendæ præſenti controuerſiæ accommoda. Docemur his formulis proprietates loquendi. & illam formulam, Chriſtus mediator eſt ſecundum utramque

tramq; naturam, explicamus: ut quiſque uideat quid cui naturæ tribuatur. Scitè alicubi Auguſtinus admonet, pij & prudentis lectoris eſſe, ut intelligat quid dicatur, propter quid, & ſecundum quid: utq; diſtinguat quid in ſcripturis ſonet ſecundum formam Dei, & quid ſecundum formam ſerui. Quid autem docetur aliud formulis loquendi quas diximus? Minimè ferendum eſt in eccleſia Dei, ut quaſi diminutionem capitis natura diuina patiatur ex hac coniunctione cum natura humana: quam quidem pati uideretur, ſi qui immortalis eſt moreretur, ſi impatibilis pateretur, ſi qui ſpiritus eſt ſanguinem effunderet, ſi qui omnipotens eſt ſupplex alicui fieret. Formulæ igitur in Scholis excogitatæ ſunt ad tollendam confuſionem & abſurditates, & ad oſtendendum quid cui naturæ proprium ſit & ſuum. Interim conceduntur & illæ propoſitiones, Deus ſanguinem effudit, mortuus eſt, & ſimiles: ſed intelligendæ ſunt per figuram quam uocant communicationem idiomatum, ſeu proprietatum. Non'ne igitur controuerſia præſens in uerbis poſita eſt? Quod ſi ita eſt, cur de ea tantæ contentiones ſunt excitatæ? Cur in acerbiſsima odia exceſſere? Cur ad diuiſionem eccleſiarum, quam hæreſim uocant, progreſſæ? Erant inter ueteres Theologos cùm de rebus alijs, tum de prædeſtinatione Dei, ſententiæ diuerſæ. Plures erant, qui Deum operum reſpectu prædeſtinare dicerent alios ad uitam, alios ad mortem. Auguſtinus excludit omnem operum reſpectum. Nec tamen ob hanc diſſenſionem alius alium perſequebatur: quiſq; docebat in ſua eccleſia, quod ſibi rectum uideretur. Noſtris temporibus Auguſtinum ſequuntur eccleſiæ Heluetıcę & Gallicæ: Origenis, Chryſoſtomi, Ambroſij, Hieronymi ſentētia in eccleſijs Saxonicis docetur: ſi tamen omnes cum Philippo

lippo Melanthone sentiunt. Num autem inter eos aliqua ob id certamina? num hæreses? num odia? Nulla, quod sciã. De corpore Christi in pane cœnę Dominicę inter Lutherum & Heluetios acris erat dissensio. Et tamen scimus, Martinum Bucerum (qui erat ab Heluetijs) Vitenbergæ in templo docuisse doctrinam Vitenbergensium, & sacramentorum administrationem palàm commendasse: atq; etiam sacra cœna in ecclesia Vitebergensi usum esse. Et erat quidem uir ille in ea sententia, corpus Christi in pane cœnæ Domini esse sacramentaliter: uerùm quia fructum intelligebat ex cœna eundem percipere tum hos, tum illos, missa ac potius dissimulata in præsens sua sententia, ex panis fractione communicationem corporis, ex poculi benedictione communicationem sanguinis quærebat. Magna contentione quidam pugnant, uitam æternam gratia Dei hominibus cõtingere: non immeritò quidem, quia Paulus dicat, gratia Dei uita æterna in IESV Christo. Qui fidei & bonis operibus uitam æternam tribuunt, dicũt illa quoque Dei munera esse: quibus cum uita æterna redditur, quid nisi gratia pro gratia reddi uidetur? quẽadmodum Augustinus dicit, Deum in nobis coronare dona sua. Non'ne qui ad hunc modum disputant, uerbis tantùm discrepant, re sentiunt idem? Ad eundem modum, & mediationem naturæ humanæ tribuũt ob orationem, passionem, oblationem humanę naturæ conuenientem, uim autem & efficaciam diuinitati attribuunt: & qui totum hoc utriq; naturæ dant, sed ita ut certas actiones humanitati, uim autem & effectum actionum illarum diuinæ naturæ conuenire ostendant: non'ne (inquit) utriq; isti idem sentiunt, uerbis tantum uariant? Augustinus, ut in primo libro ostendimus, mediatorem in humana tantum natura considerat. Aiunt

nonnulli

nonnulli, eundem alicubi de utraq; natura loqui: de quo quidem mihi planè non constat. Sed loquatur sanè: an quæ inter se contraria sunt, fidem nobis facient? an potius cõtentio eorum facienda, ut alteri assensum præbeamus, alterum repudiemus? Quæ in primo libro ex Augustino collegimus, ea non nudè posita sunt: sed & authoritatibus firmata, & rationibus. Cur igitur non potius in illis sentẽtia Augustini spectãda, quàm in cõtrarijs? Quòd si concilianda sunt, quæ aliàs de utraq;, aliàs de humana tantùm natura loquitur, an non conciliatio in promptu est, eum diuersis respectibus loqui? Qui quidem diuersi respectus sunt eiusmodi, ut eâdem de re aliàs aliud & sentiat & iudicet. Ex recentioribus citat Stancarus in suo libro multos, qui suam sentẽtiam amplectantur. Qui tamen exorto hoc certamine, utriq; naturæ mediationem asignare dicuntur. Opinor apud istos nihil referre, hoc uel illo modo loquãtur: modò sententia sit consentanea axiomatis religionis nostræ. Caluinus multa scripsit de mediatione naturæ utriusq;. Idem exponendo uerba Christi (Data mihi est potestas in cœlo & in terra) Meminerimus, inquit, quòd Christus iure suo semper apud patrem habuit, hoc illi in carne nostra datum esse, uel (ut clarius loquar) in persona mediatoris. Considerat igitur Christum mediatorẽ secundũ aliud, quàm secundũ id quod semper erat apud patrem. Quid igitur opus est tanta animorũ distractione, ubi est rerum cõcordia? Cur hæreses ab ijs in ecclesias Christi inducuntur, qui ex æquo student gloriæ Christi Dei & hominis? Auditur, Stancarum ex cœtu Pinczouiensium ob hanc disputationem eiectum esse. Fortasse Stancarus idipsum fecit Pinczouiensibus. Quid autem nobis fiet, qui utrosq; idem sentire dicimus: nulloq; in discrimine ponimus,

ut quis

ut quis hac uel illa sermonis formula utatur? Adhuc enim nõ animaduerti, an quod de utraque natura dicitur, non debeat accipere fidem: eo quidem excepto, cùm mediatio Christo attribuitur ante incarnationem. Auditur quosdam dicere, se paratos esse periculum capitis adire pro sua sententia. Ego uerò non uideo concertationem istam tanti esse, ut quis periculum capitis sibi accersat. Patiuntur, qui rixas istas exercent, in se desiderari uel charitatem Christianam, uel rectũ iudicium, uel utrumque: aut certè parum à me intelliguntur. Christum precor, ut ne maiores sinat plagas infligi Ecclesię, manusque adhibeat medicas uulneribus sęuis & acribus: nosque ea agere faciat, quę sint profutura paci & concordiæ Ecclesiæ ac Reipublicæ. Dedi, quod potui. Si quis meliora dederit, gratiam illi habebo, quòd me melius sapere docuerit, aut certè hoc conatus fuerit. Sin rixandi materiam sciens uolensque quæsierit, uideat quomodo reddat rationem summo Iudici facti sui.

Volborij, 1561. Die Lunæ, 15 Septembris.

FINIS LIBRI III. De Mediatore.

20

Dar X. Pawlickiego 1916

~~60~~ 6

70

